

คำสั่งมหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

ที่ 238/2553

เรื่อง เลื่อนและแต่งตั้งข้าราชการ

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา 28-มาตรา 31 และมาตรา 74 แห่งพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือนในสถาบันอุดมศึกษา พ.ศ. 2547 ประกอบกับหนังสือสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา ที่ ศธ 0509.2/ว 1984 ลงวันที่ 14 กุมภาพันธ์ 2549 เรื่อง การดำเนินการพิจารณากำหนดตำแหน่งผู้ช่วยศาสตราจารย์และตำแหน่งรองศาสตราจารย์และหนังสือสำนักงาน ก.พ. ด่วนที่สุด ที่ นร 1008.1/ว 12 ลงวันที่ 30 กันยายน 2548 และข้อบังคับมหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม ว่าด้วยการพิจารณาดำเนินทางวิชาการ พ.ศ. 2549 โดยอนุมัติจากคณะกรรมการสภามหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม ครั้งที่ 53(2/2553) เมื่อวันอาทิตย์ที่ 14 มีนาคม 2553 ให้เลื่อนและแต่งตั้งข้าราชการให้ดำรงตำแหน่งผู้ช่วยศาสตราจารย์ จำนวน 1 ราย ดังบัญชีรายละเอียดแนบท้ายคำสั่งนี้

สั่ง ณ วันที่ 22 มีนาคม พ.ศ. 2553

(นายสว่าง ภูพัฒน์วิบูลย์)

อธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

บัญชีรายละเอียดการเลื่อนและแต่งตั้งข้าราชการให้ดำรงตำแหน่งผู้ช่วยศาสตราจารย์

แนบท้ายคำสั่งมหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต พ.ศ. 2553

ลำดับที่	ชื่อ - ชื่อสกุล	ตำแหน่งและส่วนราชการเดิม						ตำแหน่งที่เลื่อนและแต่งตั้ง					ตั้งแต่วันที่	หมายเหตุ
		วุฒิ/วิชาเอก	ตำแหน่ง/สังกัด	ตำแหน่ง/เลขที่	เงินเดือน		ตำแหน่ง/สังกัด	สาขา/วิชา	ตำแหน่ง/เลขที่	ให้ได้รับเงินเดือน				
					ระดับ	ขั้น				ระดับ	ขั้น			
1	นางสาวน้ำเพชร อยู่โต	สค.ม. (สังคมวิทยา)	อาจารย์	134	7	21,540	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต	การพัฒนชุมชน คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต	134	8	22,160	10 เมษายน 2552		

[Signature]

เลขที่.....
 วันที่.....
 วันที่ 31 ต.ค. 2553
 เดือน.....
 ปี.....

สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา
๓๒๘ ถนนศรีอยุธยา ราชเทวี
กรุงเทพฯ ๑๐๔๐๐

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
ปีที่ 1099
เก็บมอบเพื่อจัดทำหนังสือพิมพ์
วันที่ 17/8/2553
เวลา 12.23 น.

เรียน อธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรสุพรรณบุรี

อ้างถึง หนังสือมหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรญาณสงคราม ที่ ศบ ๐๕๓๘/๑๙๓๕ ลงวันที่ ๒๓ กรกฎาคม ๒๕๕๓

สิ่งที่ส่งมาด้วย บัญชีแสดงตำแหน่งที่ ก.พ.อ. เห็นชอบให้ได้รับเงินประจำตำแหน่ง

ตามหนังสือที่อ้างถึง มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม ได้รายงานการแต่งตั้งบุคคลให้ดำรงตำแหน่งทางวิชาการและขอให้คณะกรรมการข้าราชการพลเรือนในสถาบันอุดมศึกษา (ก.พ.อ.) พิจารณาให้ความเห็นชอบตำแหน่งข้าราชการพลเรือนในสถาบันอุดมศึกษา จำนวน ๑ ตำแหน่ง เป็นตำแหน่งที่มีสิทธิได้รับเงินประจำตำแหน่ง ความแจ้งแล้ว นั้น

สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา ได้พิจารณาแล้วเห็นว่ามหาวิทยาลัย ได้ดำเนินการ แต่งตั้งบุคคลให้ดำรงตำแหน่งทางวิชาการเป็นไปตามประกาศ ก.พ.อ. แล้วและ ก.พ.อ.มีมติเห็นชอบตำแหน่ง ข้าราชการพลเรือนในสถาบันอุดมศึกษา จำนวน ๑ ตำแหน่ง ดังรายละเอียดตามสิ่งที่ส่งมาด้วย เป็นตำแหน่งที่ ได้รับเงินประจำตำแหน่งตามพระราชกฤษฎีกาการได้รับเงินประจำตำแหน่งของข้าราชการ และผู้ดำรงตำแหน่ง ผู้บริหารซึ่งไม่เป็นข้าราชการ พ.ศ. ๒๕๓๘ และ (ฉบับที่ ๙) พ.ศ. ๒๕๔๙ ทั้งนี้ ไม่ก่อนวันที่ได้รับอนุมัติให้ กำหนดตำแหน่งดังกล่าว และไม่ก่อนวันที่ปรากฏในเอกสารทะเบียนตำแหน่งฯ ตามสิ่งที่ส่งมาด้วย

จึงเรียนมาเพื่อโปรดทราบ และได้แจ้งให้กระทรวงการคลังและสำนักงานประมาณทราบ ด้วยแล้ว

เพื่อโปรด () ทราบ (☒) ทราบและสั่งการ

เห็นคนอยู่

၁၃၀၂၆၁၇၇၇၇၇

2. ସଂସ୍ଥା ନିର୍ମାଣ, କାର୍ଯ୍ୟକାରୀତା 1998

ขอแสดงความนับถือ

1. ଅନୁପ୍ରାଣନା

2. How many times

(นายโอกาส เขียววิชัย, โจ้วอดม, โจ้ว.เชิเพร
ที่ปรึกษาด้านระบบบริหาร การบด๑๖

31 ก.ค. 2555 วิทยาลัยการแทนเลขาธิการคณะกรรมการการอุดมศึกษา
เขียน คณบดี (เจ้าภาพรับผิดชอบ)

เมือง อุดมคติ

(ผู้บัญชาการกองบัญชาการตำรวจนครบาล)

สำนักส่งเสริมและพัฒนาสมรรถนะบุคลากร

เมื่อไปวัด (☒) ถวาย () ศราบและตั้งทำบุญ

รองอธิการบดี รักษาการแทน

กลุ่มฐานข้อมูลทรัพยากรบุคคล

เมื่อนักเรียนได้ศึกษาเรื่องเกี่ยวกับ

จักรการบดมหาวิทยาจักรราชภัฏพิบูลสงคราม

ព្រះ ០ ២៦១០ ឆ្នាំ១៨

၁၅၀ ခုနှစ်ကျော် ၅၇၅၂

10052

ព្រះសារ ០ ២៣៤៤ ៤៤៤៤, ០ ២៣៤៤ ៤៤៤៤

.....
..... 91.062

Don't know

สิ่งที่ส่งมาด้วย

บัญชีแสดงตำแหน่งในมหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม ที่ ก.พ.อ. เห็นชอบให้ได้รับเงินประจำตำแหน่ง
(แนบท้ายหนังสือสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา ที่ ศธ ๐๕๐๙(๕)/๑๐๓๘๙ ลงวันที่ ๒๗ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๕๓)

ลำดับที่	ตำแหน่ง	ประเภท	จำนวน	พระราชกฤษฎีกาการได้รับเงินประจำตำแหน่งของ
๑	ผู้ช่วยศาสตราจารย์	วิชาการ	๑	ข้าราชการฯ พ.ศ. ๒๕๓๘ และ (ฉบับที่ ๙) พ.ศ. ๒๕๔๙ มาตรา ๘ (๓)

รวม ๑ ตำแหน่ง
(รายละเอียดเพิ่มเติมตามทะเบียนตำแหน่งฯ แนบท้าย)

ศาสตราจารย์
นายวิชาญ เกตุชูเกียรติ
(นายวิชาญ เกตุชูเกียรติ อธิการบดี)
อธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

จำนวนตำแหน่งข้าราชการพลเรือนในมหาวิทยาลัยที่มีสิทธิได้รับเงินประจำตำแหน่ง

สังกัด มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ตสงคราม

สำรวจ ณ วันที่ 26 เมษายน 2553

ตำแหน่งประเภท	จำนวนตำแหน่งที่เปลี่ยนแปลง			ตำแหน่งประเภท	ระดับ	จำนวนตำแหน่งที่เปลี่ยนแปลง			
	ปัจจุบัน	ที่หมดอายุ	รวม			ปัจจุบัน	*	**	รวม
ผู้บริหารในมหาวิทยาลัย				วิชาการ					
อธิการบดี	1	-	1	ศ	11	-			-
รองอธิการบดี	5	-	5	ท	10	-			-
กณบดี	6	-	6	ค	9	-			-
ประธานสภาอาจารย์	-	-	-	รศ.	9	10			10
ผอ.สถาบัน	1	-	1	รศ.	8	-			-
ผอ.สำนัก	2	-	2	รศ.	7	-			-
ผอ.ศูนย์	-	-	-	ผศ.	8	67	1		68
ผอ.วิทยาลัย	-	-	-	ผศ.	7	1			1
หัวหน้าแผนกอิสระ	-	-	-	ผศ.	6	-			-
รองกณบดี	18	-	18	อ.3	8	-			-
รองประธานสภาอาจารย์	-	-	-	วิชาชีพเฉพาะ					
รอง ผอ.สถาบัน	3	-	3	วช	10	-			-
รอง ผอ.สำนัก	6	-	6	วช	9	-			-
รอง ผอ.ศูนย์	-	-	-	วช	8	-			-
รอง ผอ.วิทยาลัย	-	-	-	วช	7	-			-
รองหัวหน้าแผนกอิสระ	-	-	-	เชี่ยวชาญเฉพาะ (วช)					
ผู้ช่วยอธิการบดี	3	-	3	วช	10	-			-
หัวหน้าภาควิชา	-	-	-	วช	9	-			-
ผู้อำนวยการกอง	5	-	5						
หัวหน้างานสำนักงานกณบดี	1	-	1						
หัวหน้าสำนักงานผู้อำนวยการ	1	-	1						
รวมตำแหน่งปัจจุบัน	130			ตำแหน่ง	ชำนาญการ (ว)				
รวมตำแหน่งที่หมดอายุ	1			ตำแหน่ง	ศ	10			
รวมตำแหน่งที่เลื่อนสูงขึ้น	-			ตำแหน่ง	ท	9			
รวมทั้งหมด	131			ตำแหน่ง	บริหาร (ว)				
				ป	9				
				อ	8				

หมายเหตุ

* หมายถึง ตำแหน่งที่หมดอายุ

** หมายถึง ตำแหน่งที่เลื่อนสูงขึ้น

ลงชื่อ

(นางปิ่นอนงค์ เกตุกลิ่น)

ผู้อำนวยการกองบริหารงานบุคคล

วันที่ 26 เมษายน 2553

ตรวจสอบแล้ว

(นางจันทร์จิรา วัฒนดี)

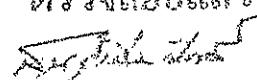
(นางจันทร์จิรา วัฒนดี)

ผู้อำนวยการกองบริหารงานบุคคล

ทะเบียนตำแหน่งประเภทวิชาการ วิชาชีพเฉพาะ ชำนาญการ เชี่ยวชาญเฉพาะและบริหาร
 ในนามมหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม
 ประจำปีงบประมาณ 2553 ครั้งที่ 1

ลำดับที่	ตำแหน่งเลขที่	สังกัด/ชื่อตำแหน่งในการบริหาร/ ชื่อผู้ดำรงตำแหน่ง	ชื่อตำแหน่งในสายงาน	ตำแหน่งประเภท
1	134	คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ นางสาวน้ำเพชร อยู่โต	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ 8	วิชาการ ตั้งแต่วันที่ 10 เมษายน 2552
			รวม 1 ตำแหน่ง	

ตรวจสอบแล้ว

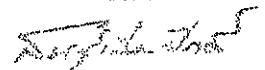
(นายค.อ. ค.อ.อ. อารุณี)

นักบริหารฯ ร. ชำนาญการ

สรุปทะเบียนตำแหน่งประเภทวิชาการ วิชาชีพเฉพาะ ชำนาญการ เชี่ยวชาญเฉพาะ และบริหาร
ในมหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม
ประจำปีงบประมาณ 2553 ครั้งที่ 1

ลำดับที่	ชื่อตำแหน่ง	จำนวน	ประเภท
1	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ระดับ 8	1	วิชาการ
	รวม	1	

ตรวจสอบแล้ว

(นายทิมศักดิ์ พันธ์ดี อารุณี)

นักบริหาร ระดับ ๓

เอกสารประกอบการสอน
การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

น้ำเพชร อยู่โต
สค.ม. (สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา)

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์

2549

คำนำ

เอกสารประกอบการสอนเล่มนี้ ได้ศึกษาเรียบเรียงขึ้นตามหลักสูตรสถาบันราชภัฏ พ.ศ. 2543 เพื่อใช้ประกอบการสอนในรายวิชา การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ รหัสวิชา 2533205 ซึ่งอยู่ในหมวดวิชาเฉพาะด้าน กลุ่มวิชาเนื้อหาเลือก โดยมีจุดมุ่งหมายให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตระหนักถึงคุณค่า และประโยชน์อันมากมายที่ได้จากการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ อันจะนำไปสู่แนวทางการพัฒนาอย่างยั่งยืน ครอบคลุมกว้างขวางทั้งในรูปธรรมและนามธรรม กลุ่มคนวัฒนธรรมกับสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

เนื้อหาในเอกสารแบ่งออกเป็น 7 บท โดยบทแรกเป็นการให้ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ บทต่อไปเป็นแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ หลักการและวิธีการที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ยุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ผลดีอันเกิดจากการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในด้านเศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรมฯ ทิศทางการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในสังคมไทย (ตามแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 1 - 10) และในบทสุดท้ายว่าด้วยเรื่องสาระสำคัญของรัฐธรรมนูญฯ (พ.ศ. 2540) ที่มีต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

ในการสอน ผู้สอนควรให้นักศึกษาได้ค้นคว้าเพิ่มเติมจากสื่อต่างๆ ที่หลากหลายเพื่อให้ได้ความรู้ที่กว้างขวางลึกซึ้ง ได้รับทราบข้อมูลที่ทันสมัยอยู่ตลอดเวลา และในการจัดทำเอกสารครั้งนี้ได้รับความช่วยเหลือจากบุคคลหลายฝ่าย ทั้งในแง่การให้คำแนะนำ ให้กำลังใจ ทั้งจากคณาจารย์ เพื่อนอาจารย์ ตลอดจนสมาชิกในครอบครัว ที่สำคัญที่ขาดไม่ได้คือ ขอรบขอบพระคุณท่านผู้อำนวยการเจ้าของเอกสารที่ได้อ้างอิงทุกท่าน ที่ได้อำนวยความสะดวกทางวิชาการ ทำให้เอกสารประกอบการสอนนี้สำเร็จลุล่วงด้วยดี

น้ำเพชร อยู่โค

25 กุมภาพันธ์ 2549

สารบัญ

	หน้า
คำนำ	(1)
สารบัญ	(3)
สารบัญภาพ	(9)
สารบัญแผนภาพ	(11)
แผนบริหารการสอนประจำวิชา	(13)
 แผนบริหารการสอนประจำบทที่ 1	 1
บทที่ 1 ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์	3
ความหมายของคำว่า การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และคำต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง	3
เป้าหมายของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์	14
ความสำคัญของทรัพยากรมนุษย์	17
ลักษณะของทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพ	18
ตัวชี้วัดระดับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์	19
ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์และการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์	20
บทสรุป	25
คำถามท้ายบท	26
เอกสารอ้างอิง	27
 แผนบริหารการสอนประจำบทที่ 2	 29
บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์	31
ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (เศรษฐกิจวิถีพุทธ)	31
บุคลิกกับสติบุรุษ 7	36
ปรัชญา ศาสนาตะวันตก – ตะวันออกที่มีต่อการสร้าง รากฐานในระบอบประชาธิปไตยเพื่อการพัฒนาคน	38

	หน้า
คุณสมบัติของผู้นำ	40
ความสำคัญของความนับถือตนเอง	40
ทฤษฎีปฏิสัมพันธ์ระหว่างพันธุกรรมและสิ่งแวดล้อม	46
ทฤษฎีบุคลิกภาพ	47
ทฤษฎีลำดับขั้นของแรงจูงใจ	51
ทฤษฎีพัฒนาการทางจิตสังคม	54
ทฤษฎีความทันสมัย	56
การพัฒนาที่ขัดแย้งกับทฤษฎีการพึ่งพา	57
แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาทางเลือกใหม่	58
บทสรุป	59
คำถามท้ายบท	60
เอกสารอ้างอิง	61
แผนบริหารการสอนประจำบทที่ 3	63
บทที่ 3 หลักการและวิธีการที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์	65
หลักการสำคัญในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มี	
ประสิทธิภาพ 7 ประการ	65
หลักการพัฒนาชุมชนกับการมุ่งเน้นพัฒนามนุษย์	66
หลักการพัฒนาแบบบูรณาการที่สัมพันธ์กับการพัฒนามนุษย์	67
การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในระดับจุลภาค	70
การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในระดับมหภาค	77
การจัดระเบียบชุมชนที่เกี่ยวข้องกับวิธีการพัฒนามนุษย์	86
การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน	91
บทสรุป	96
คำถามท้ายบท	97
เอกสารอ้างอิง	98

	หน้า
แผนบริหารการสอนประจำบทที่ 4	99
บทที่ 4 ยุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์	101
ในหลวงของเรา : พระราชดำรัสทางรอดของคนไทย	
ที่พึงปฏิบัติ	101
ทศพิธราชธรรม : ธรรมอันยิ่งใหญ่ในการสร้างภาวะผู้นำให้แก่บุคคล	102
สังคหัตถ์ 4 : ธรรมที่ยึดเหนี่ยวจิตใจคน 4 ประการ	105
หลัก 10 ประการตามรอยพระยุคลบาท	105
2 จริยธรรม 7 จิตสำนึก กระตุ้นให้ผู้นำพึงสำเหนียก	106
การเปลี่ยนจุดยืนใหม่ ยุทธศาสตร์คู่คน ยุทธศาสตร์คู่ชาติ:	
แนวทางสันติวิธี	109
มนุษย์กับการพัฒนาความสุข	113
การพัฒนาที่ยั่งยืนกับการมุ่งพัฒนาคน	114
บทบาทของครูในการส่งเสริมความฉลาดทางอารมณ์	115
เป้าหมายสูงสุดในการพัฒนาเด็กและเยาวชน	117
ยุทธวิธีการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์	122
ปรัชญาในการดำเนินธุรกิจ สู่ยุทธศาสตร์การพัฒนา	
ทรัพยากรมนุษย์	126
บทสรุป	128
คำถามท้ายบท	130
เอกสารอ้างอิง	132
แผนบริหารการสอนประจำบทที่ 5	135
บทที่ 5 ผลดีอันเกิดจากการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในด้านเศรษฐกิจ	
สังคมและวัฒนธรรม การเมืองการปกครอง สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ	
และเงื่อนไขบางประการ	137
ผลดีอันเกิดจากการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในด้านเศรษฐกิจ	137
ผลดีอันเกิดจากการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในด้านสังคมและวัฒนธรรม	141
ผลดีอันเกิดจากการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในด้านการเมืองการปกครอง	143

	หน้า
ผลดีอันเกิดจากการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในด้านสภาพแวดล้อม	
ทางธรรมชาติ	146
ผลดีอันเกิดจากการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ภายใต้เงื่อนไขบางประการ	149
บทสรุป	151
คำถามท้ายบท	152
เอกสารอ้างอิง	153
 แผนบริหารการสอนประจำบทที่ 6	 155
บทที่ 6 ทิศทางการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในสังคมไทย	
(ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1 – 10)	157
สรุปสาระสำคัญในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504 – 2509)	157
สรุปสาระสำคัญในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2510 – 2514)	158
สรุปสาระสำคัญในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2515 – 2519)	159
สรุปสาระสำคัญในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2520 – 2524)	161
สรุปสาระสำคัญในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2525 – 2529)	162
สรุปสาระสำคัญในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 6 (พ.ศ. 2530 – 2534)	164
สรุปสาระสำคัญในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535 – 2539)	166
สรุปสาระสำคัญในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540 – 2544)	167
สรุปสาระสำคัญในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545 – 2549)	170
สรุปสาระสำคัญในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550 – 2554)	171
ทิศทางการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในสังคมไทย	
(ตามแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 1 – 10)	175
บทสรุป	177
คำถามท้ายบท	178
เอกสารอ้างอิง	179

	หน้า
แผนบริหารการสอนประจำบทที่ 7	181
บทที่ 7 สารสำคัญของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พ.ศ. 2540) ที่มีต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์	183
สาเหตุที่รัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุด	183
ที่มาของรัฐธรรมนูญ	185
รัฐธรรมนูญไทย	186
ความเป็นมาของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540	188
สารสำคัญของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540	192
บทสรุป	200
คำถามท้ายบท	201
เอกสารอ้างอิง	202
บรรณานุกรม	205

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
2.1 ชิกมัน พรอยด์ นักทฤษฎีจิตวิเคราะห์และบุคลิกภาพ	47
2.2 ภาวะจิตสำนึกและภาวะจิตใต้สำนึก	48
2.3 อับราฮัม มาสโลว์ นักทฤษฎีลำดับขั้นของแรงงใจ	51

สารบัญแผนภาพ

แผนภาพที่	หน้า
1.1 องค์ประกอบระบบความคิดในเรื่องคุณภาพที่เน้น จุดศูนย์กลางที่ปัจเจกบุคคล	15
1.2 องค์ประกอบระบบความคิดในเรื่องคุณภาพที่เน้น จุดศูนย์กลางที่ส่วนรวม	16
1.3 กราฟฟิกแสดงสถานะของประเทศไทยกับเส้นทางการค้ามนุษย์	22
1.4 ขบวนการค้ามนุษย์	23
2.1 ทฤษฎีลำดับขั้นแรงจูงใจของมาสโลว์	52
4.1 เป้าหมายสูงสุดในการพัฒนาเด็กและเยาวชนในศตวรรษที่ 21	119
4.2 คุณลักษณะของเด็กและเยาวชน ในศตวรรษที่ 21	120
5.1 การพึ่งตนเองของชุมชนชนบท (ทางปฏิบัติ)	140
5.2 หน่วยระบบของการพัฒนา	149
7.1 อำนาจในการก่อตั้งองค์กรทางการเมือง การให้กำเนิด รัฐธรรมนูญและการใช้อำนาจฝ่ายต่างๆ	184

แผนบริหารการสอนประจำวิชา

รหัสวิชา 2533205

รายวิชา การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์
(Human Resources Development)

3(3 – 0)

เวลาเรียน

16 สัปดาห์ / ภาคเรียน

คำอธิบายรายวิชา

ศึกษาความหมาย ความสำคัญ แนวคิด ทฤษฎี หลักการและวิธีการในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ผลดีที่เกิดจากการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง การปกครอง

วัตถุประสงค์ทั่วไป

1. เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจ ตระหนักในความหมาย ความสำคัญของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์
2. เพื่อให้สามารถอธิบายเกี่ยวกับแนวคิด ทฤษฎี หลักการและวิธีการในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ได้อย่างถูกต้อง
3. เพื่อให้สามารถอธิบายได้ว่าผลดีของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์นั้นเป็นประโยชน์ต่อด้านการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม การเมืองการปกครอง สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติได้อย่างยั่งยืน
4. เพื่อให้สามารถนำความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์มาปรับใช้เพื่อการพัฒนาคน ครอบครัว ชุมชนและระบบสังคมด้านต่างๆ ได้อย่างถูกต้องเหมาะสม
5. เพื่อให้สามารถนำความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ไปใช้เป็นแนวคิดพื้นฐานของการพัฒนาด้านอื่นๆ ได้จริง ตลอดจนสามารถเข้าใจธรรมชาติของบุคคลที่แตกต่างกันได้เพื่อความสำเร็จของการพัฒนาต่างๆ

เนื้อหา

บทที่ 1 ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

6 ชั่วโมง

ความหมายของคำว่า การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์
และคำต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง

เป้าหมายของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

ความสำคัญของทรัพยากรมนุษย์

ลักษณะของทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพ

ตัวชี้วัดระดับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์และการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

บทสรุป

คำถามท้ายบท

เอกสารอ้างอิง

บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

8 ชั่วโมง

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (เศรษฐกิจวิถีพุทธ)

บุคลิกกับสติบุรุษ 7

ปรัชญา ศาสนาตะวันตก – ตะวันออกที่มีต่อการสร้าง-

รากฐานในระบอบประชาธิปไตยเพื่อการพัฒนาคน

คุณสมบัติของผู้นำ

ความสำคัญของความนับถือตนเอง

ทฤษฎีปฏิสัมพันธ์ระหว่างพันธุกรรมและสิ่งแวดล้อม

ทฤษฎีบุคลิกภาพ

ทฤษฎีลำดับขั้นของแรงจูงใจ

ทฤษฎีพัฒนาการทางจิตสังคม

ทฤษฎีความทันสมัย

การพัฒนาที่ขัดแย้งกับทฤษฎีการพึ่งพา

แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาทางเลือกใหม่

บทสรุป

คำถามท้ายบท

เอกสารอ้างอิง

บทที่ 3 หลักการและวิธีการที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

7 ชั่วโมง

หลักการสำคัญในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีประสิทธิภาพ 7 ประการ

หลักการพัฒนาชุมชนกับการมุ่งเน้นพัฒนามนุษย์

หลักการพัฒนาแบบบูรณาการที่สัมพันธ์กับการพัฒนามนุษย์

วิธีการที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

การจัดระเบียบชุมชนที่เกี่ยวข้องกับวิธีการพัฒนามนุษย์

การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

บทสรุป

คำถามท้ายบท

เอกสารอ้างอิง

บทที่ 4 ยุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

8 ชั่วโมง

ในหลวงของเรา : พระราชดำรัสทางรอดของคนไทยที่พึงปฏิบัติ

ทศพิธราชธรรม : ธรรมอันยิ่งใหญ่ในการสร้างภาวะผู้นำให้แก่บุคคล

สังคหวัตถุ 4 (สังคหวัตถุธรรม) : ธรรมที่ยึดเหนี่ยวจิตใจคน 4 ประการ

หลัก 10 ประการตามรอยพระยุคลบาท

2 จริยธรรม 7 จิตสำนึก กระตุ้นให้ผู้นำพึงสำเหนียก

การเปลี่ยนจุดยืนใหม่ ยุทธศาสตร์ผู้คน ยุทธศาสตร์ภูษาติ : แนวทางสันติวิธี

มนุษย์กับการพัฒนาความสุข

การพัฒนาที่ยั่งยืนกับการมุ่งพัฒนาคน

บทบาทของครูในการส่งเสริมความฉลาดทางอารมณ์

เป้าหมายสูงสุดในการพัฒนาเด็กและเยาวชน

ยุทธวิธีการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

ปรัชญาในการดำเนินธุรกิจสู่ยุทธศาสตร์การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

บทสรุป

คำถามท้ายบท

เอกสารอ้างอิง

บทที่ 5 ผลดีอันเกิดจากการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในด้านเศรษฐกิจ

6 ชั่วโมง

สังคมและวัฒนธรรม การเมืองการปกครอง สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ
และเงื่อนไขบางประการ

ผลดีอันเกิดจากการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในด้านเศรษฐกิจ

ผลดีอันเกิดจากการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในด้านสังคมและวัฒนธรรม

ผลดีอันเกิดจากการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในการเมืองการปกครอง

ผลดีอันเกิดจากการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในด้านสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ

ผลดีอันเกิดจากการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ภายใต้เงื่อนไขบางประการ

บทสรุป

คำถามท้ายบท

เอกสารอ้างอิง

บทที่ 6 ทิศทางการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในสังคมไทย

7 ชั่วโมง

(ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1 – 10)

สรุปสาระสำคัญในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504 – 2509)

สรุปสาระสำคัญในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2510 – 2514)

สรุปสาระสำคัญในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2515 – 2519)

สรุปสาระสำคัญในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2520 – 2524)

สรุปสาระสำคัญในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2525 – 2529)

สรุปสาระสำคัญในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 6 (พ.ศ. 2530 – 2534)

สรุปสาระสำคัญในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535 – 2539)

สรุปสาระสำคัญในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540 – 2544)

สรุปสาระสำคัญในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545 – 2549)

สรุปสาระสำคัญในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550 – 2554)

ทิศทางการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในสังคมไทย (ตามแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 1 – 10)

บทสรุป

คำถามท้ายบท

เอกสารอ้างอิง

บทที่ 7 สารสำคัญของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

6 ชั่วโมง

(พ.ศ. 2540) ที่มีต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

สาเหตุที่รัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุด

ที่มาของรัฐธรรมนูญ

รัฐธรรมนูญไทย

ความเป็นมาของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540

สารสำคัญของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540

บทสรุป

คำถามท้ายบท

เอกสารอ้างอิง

วิธีการสอนและกิจกรรม

1. บรรยายประกอบแผ่นใส
2. ศึกษาเอกสารประกอบการสอน
3. แบ่งกลุ่มศึกษาค้นคว้าตามหัวข้อที่กำหนดให้และนำเสนอรายงานหน้าชั้นเรียน
4. ศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองจากแหล่งวิทยาการต่างๆ
5. ตอบคำถามท้ายบทเรียนแต่ละบท
6. สรุปสารสำคัญของหัวข้อในบทเรียน

สื่อการเรียนการสอน

1. แผ่นใส
2. เอกสารประกอบการสอน
3. สิ่งพิมพ์อื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์
4. วิดีทัศน์ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

การวัดผลประเมินผล

การวัดผล

1. คะแนนระหว่างภาคเรียน	60%
1.1 ความใส่ใจในการเรียน	10%
1.2 รายงานการค้นคว้าและอภิปราย	10%
1.3 แบบฝึกหัดท้ายบทเรียน	20%
1.4 ทดสอบกลางภาคเรียน	20%
2. คะแนนสอบปลายภาคเรียน	40%

การประเมินผล

คะแนนระหว่าง	85 – 100	ได้ระดับ	A
คะแนนระหว่าง	80 – 84	ได้ระดับ	B ⁺
คะแนนระหว่าง	75 – 79	ได้ระดับ	B
คะแนนระหว่าง	70 – 74	ได้ระดับ	C ⁺
คะแนนระหว่าง	60 – 69	ได้ระดับ	C
คะแนนระหว่าง	55 – 59	ได้ระดับ	D ⁺
คะแนนระหว่าง	50 – 54	ได้ระดับ	D
คะแนนระหว่าง	0 – 49	ได้ระดับ	E

แผนบริหารการสอนประจำบทที่ 1

หัวข้อเนื้อหา

1. ความหมายของคำว่า การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และคำต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง
2. เป้าหมายของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์
3. ความสำคัญของทรัพยากรมนุษย์
4. ลักษณะของทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพ
5. ตัวชี้วัดระดับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์
6. ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์และการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

จุดประสงค์เชิงพฤติกรรม

1. อธิบายความหมายของคำว่า การพัฒนา ทรัพยากร มนุษย์ ทรัพยากรมนุษย์ และ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ได้
2. บอกถึงเป้าหมายของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ได้
3. อธิบายถึงความสำคัญของทรัพยากรมนุษย์ได้
4. บอกถึงลักษณะของทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพได้
5. บอกถึงตัวชี้วัดระดับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ได้
6. อธิบายถึงปัญหาที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์และการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ได้

วิธีสอนและกิจกรรมการเรียนการสอนประจำบท

1. บรรยายประกอบสื่อ
2. แบ่งกลุ่มศึกษาค้นคว้าทรัพยากรบุคคลที่สำคัญๆ ในสังคมไทยและ ผลงานที่ปรากฏในด้านต่างๆ
3. สรุปสาระสำคัญของหัวข้อในบทเรียน
4. ตอบคำถามท้ายบทเรียน

สื่อการเรียนการสอน

1. แผ่นใส
2. เอกสารประกอบการสอน
3. คำถามท้ายบทเรียน

บทที่ 1

ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

ท่ามกลางกระแสสังคมและอุดมการณ์ในระบอบประชาธิปไตยที่ประเทศส่วนใหญ่ก้าวเข้าสู่การปกครองแบบเสรี กลับพบว่าความมีเสรีภาพความเสมอภาคและความยุติธรรมที่ควรมีอาจถูกบดบังให้ขาดความชัดเจนเนื่องจากมีเงื่อนไข 2 ประการคือ 1) ความเหลื่อมล้ำของสังคมโดยกฎธรรมชาติที่แต่ละคนมีฐานะแตกต่างกันมาแต่เดิมทั้งด้านการรับรู้และโอกาสที่ต่างกัน 2) การปกครองที่อาศัยระบบตัวแทนประชาชนในบทบาทของผู้บริหารอำนาจที่ได้มาอาจมีมาตรฐานไม่แน่นอน

ฉะนั้นระบอบเสรีนิยมดังกล่าวอาจทำให้บุคคลเข้าใจว่าการไม่ทำตามกฎเกณฑ์สังคมขนบธรรมเนียม ประเพณีนิยมหรือบรรทัดฐานที่ดี คือสิทธิส่วนบุคคลที่กระทำได้ เหล่านี้ล้วนเป็นปัญหาอันเกิดจากตัวมนุษย์ ฉะนั้นการจะทำให้ปัญหาคลงจึงจำเป็นต้องอาศัยการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ต่อไปนี้จึงเป็นความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับทรัพยากรมนุษย์ที่ช่วยให้ผู้เรียนตระหนักในเงื่อนไขคุณค่าของคำว่า “ทรัพยากรมนุษย์” มากขึ้น

ความหมายของคำว่า การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และคำต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง

เพื่อสร้างความเข้าใจในเรื่องการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มากยิ่งขึ้น จำเป็นต้องทำความเข้าใจในความหมายของกลุ่มคำต่อไปนี้

ความหมายของคำว่า “การพัฒนา” (Development)

บลูคส์, ซากาล่าและเอลเลน (Brooks, Sagala, & Allen, 2006, P.428 - 429) กล่าวว่า คำว่า การพัฒนา คือการเติบโตของงาน เป็นกระบวนการของการค่อยๆ กลายเป็นสิ่งที่ใหญ่โต ดีกว่าเดิม เข้มแข็งขึ้นหรือก้าวหน้ามากขึ้น เช่น การพัฒนาวัยเด็ก อาจหมายถึง แนวทางการพัฒนาตามความคิดของชาวตะวันตก ในแง่ของวิชาชีพบุคคลมีโอกาสดำเนินการพัฒนาในวิชาชีพ

เฮนเล (Heinle, 2004, P. 233) กล่าวว่า คำว่า Development. คือ การเจริญเติบโต เป็นกระบวนการ เช่นเราทุกคนมีภาระหน้าที่ที่ต้องพัฒนาด้านร่างกายและจิตใจของเด็กๆ ดูแลเอาใจใส่หรือแม้แต่การพัฒนาด้านเศรษฐกิจของประเทศ

ในกรณีหรือสถานการณ์สำคัญๆเช่น การพัฒนาข่าวสารจากเทคโนโลยีที่เกี่ยวข้องกับคอมพิวเตอร์ พัฒนาเรื่องการรายงานข่าวสารผ่านทางโทรทัศน์ หนังสือพิมพ์

การพัฒนาซึ่งหมายถึง การทำให้ใหญ่โตขึ้นหรือการเพิ่มเติมขยายออกไป เช่น การพัฒนาทางด้านการคิด อาจหมายถึงการสร้างบ้าน หรือการประกอบธุรกิจเกี่ยวกับอสังหาริมทรัพย์ การทำถนนหนทาง ซึ่งเป็นการใช้ชีวิตท่ามกลางการพัฒนาในรูปแบบใหม่นับเป็นกระบวนการที่แพร่กระจายหรือการคิดสร้างสรรค์ เช่น คอมพิวเตอร์ในรูปแบบใหม่นั้นถูกพัฒนาภายใต้การปฏิบัติการทางวิทยาศาสตร์ การพัฒนา จึงเป็นเรื่องของความก้าวหน้า กระบวนการ การประดิษฐ์ หรือวิวัฒนาการวางแผนการ เป็นเรื่องของชุมชนหรือในบริเวณใดบริเวณหนึ่ง

เว็ชเมเยอร์ และแอสบี้ (Wehmeier, & Ashby, 2000, P.344) ได้เสนอว่า คำว่า Development. หมายถึง การเจริญเติบโต การผลิตสิ่งใหม่ โดยการเจริญเติบโตนั้นเกิดขึ้นอย่างค่อยเป็นค่อยไปจนกระทั่งมีความก้าวหน้ามากกว่าเดิม มันคงแข็งแรงขึ้น เช่น การพัฒนาเด็กตั้งแต่เริ่มอยู่ในครรภ์ของมารดา การได้พัฒนาพื้นฐานด้านสติปัญญาความสามารถให้อ่านออกเขียนได้และนับจำนวนตัวเลขได้ การพัฒนาด้านอาชีพให้กับพวกเขา เป็นต้น

ด้านการผลิตสิ่งใหม่ เป็นกระบวนการผลิตหรือการประดิษฐ์สร้างสรรค์สิ่งใหม่หรือที่ก้าวหน้ามากขึ้น เช่น การพัฒนาวัคซีนเพื่อต่อสู้กับเชื้อโรคในประเทศแถบเมืองร้อน หรือรัฐบาลช่วยเหลือสนับสนุนการพัฒนาธุรกิจขนาดเล็ก การพัฒนาด้านเทคโนโลยีการบิน สิ่งเหล่านี้ควรจัดให้มีขึ้นเพราะ เป็นการพัฒนาในรูปแบบใหม่ๆที่น่าตื่นเต้นและน่าสนใจ ควรมีการวิจัยและพัฒนาไปพร้อมๆกัน

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) (2541, หน้า 13 – 14) ได้ให้ความหมายของการพัฒนาว่า “การพัฒนา” แต่เดิมหมายถึงการทำให้เศรษฐกิจ ความเป็นอยู่หรือเรื่องการอยู่การกินเจริญขึ้น จนกระทั่งมาตอนหลังจึงหมายรวมถึงการพัฒนาด้านสังคมและด้านอื่นๆ ตามมา และการจะจัดอันดับว่าประเทศใดพัฒนา หรือ กำลังพัฒนา ด้อยพัฒนา ก็วัดด้วยมาตรฐานทางด้านเศรษฐกิจหรือความเป็นอุตสาหกรรม เป็นหลัก

ราชบัณฑิตยสถาน (2546, หน้า 779) ให้ความหมายไว้ว่า การพัฒนาความหมายโดยรูปศัพท์ในภาษาไทย หมายถึง การทำความเจริญ การเปลี่ยนแปลงใน “ทางที่เจริญขึ้น การคลี่คลายไปในทางดี ถ้าเป็นกริยาใช้คำว่า “พัฒนา” หมายถึงทำให้เจริญ

สนธิยา พลศรี (2545, หน้า 2) ให้ความหมายไว้ว่า “การพัฒนา” หมายถึงการเปลี่ยนแปลงสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้คุณภาพดีขึ้นกว่าเดิมถ้าเป็นความหมายโดยรูปศัพท์ตรงกับคำภาษาอังกฤษว่า “Development” หมายถึง การเปลี่ยนแปลงสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้เกิดความเจริญเติบโตงอกงาม และดีขึ้นจนเป็นที่พึงพอใจ ความหมายดังกล่าวนี้เป็นที่มาของความหมายในภาษาไทย และเป็นแนวทางในการกำหนดความหมายอื่นๆ

ปกรณ์ ปริยากร (2538, หน้า 5) ให้ความหมายไว้ว่า “โดยรูปศัพท์คำว่าพัฒนา มาจากคำภาษาอังกฤษว่า Development แปลว่า การเปลี่ยนแปลงทีละเล็กละน้อย โดยผ่านลำดับขั้นตอนต่างๆ ไปสู่ระดับที่สามารถขยายตัวขึ้น เติบโตขึ้น มีการปรับปรุงให้ดีขึ้น และเหมาะสมกว่าเดิม หรืออาจก้าวหน้าไปถึงขั้นที่อุดมสมบูรณ์เป็นที่น่าพอใจ”

เชียรชัย เอี่ยมวรเมธ (2539, หน้า 368) กล่าวว่า คำว่า การพัฒนา นั้นมีความหมายได้หลายด้าน คือ การขยาย การพัฒนา วิวัฒนาการ ก้าวหน้า เช่น การพัฒนาอย่างรวดเร็วของอุตสาหกรรมไทย ความก้าวหน้าทางด้านการทูต อาจหมายถึง การบุกเบิก เช่น เขตที่รัฐส่งเสริมการลงทุน ในเขตว่างงานอย่างร้ายแรง หรือหมายถึง การเกิด เจริญเติบโต ก้าวหน้า พัฒนา เจริญรุ่งเรือง เป็นต้น

วิทย์ เทียงบุญธรรม (2540, หน้า 228) กล่าวว่า คำว่า การพัฒนา คือ ความก้าวหน้า การพัฒนา พัฒนาการ วิวัฒนาการ ภาวะที่ค่อยๆปรากฏชัดขึ้น

จากความหมายดังกล่าวข้างต้นพอสรุปได้ว่า การพัฒนา หมายถึง การเปลี่ยนแปลงปรับปรุงโดยการวางแผนอย่างมีขั้นมีตอน เป็นระบบเป็นการเปลี่ยนแปลงจากสภาพหนึ่งไปอีกสภาพหนึ่งโดยผลของการเปลี่ยนแปลงต้องดีขึ้นกว่าเดิมเท่านั้น อาจเป็นการพัฒนาที่เกี่ยวกับคน หรือการประดิษฐ์คิดค้นด้านองค์ความรู้หรือวัตถุก็ได้ อันก่อให้เกิดความพึงพอใจมากขึ้นกว่าเดิม โดยข้อสังเกตที่ได้ คือ การพัฒนาจะต้องเป็นการเปลี่ยนแปลงอันเกิดจากการกระทำของมนุษย์เท่านั้น โดยอาศัยการวางแผนหรือเตรียมการไว้ล่วงหน้าอย่างมีระบบ มีขั้นตอนโดยไม่สามารถดำเนินการข้ามขั้นตอนได้จึงจะทำให้ผลของการเปลี่ยนแปลงเกิดการพัฒนาโดยเฉพาะเป็นการพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable Development)

ความหมายของคำว่า “ทรัพยากร” (Resources)

ในความเป็นจริงจะเห็นได้ว่า คำว่า ทรัพยากร (Resources) อาจมีความหมายใกล้เคียงกับคำว่า ทุน (Capital or Fund) บางประการ คือ สิ่งที่มีใช้ให้เกิดประโยชน์มีความเจริญงอกงามขึ้นมาได้ ได้แก่ ทุนที่เป็นเงิน แต่ในที่นี้ความหมายของคำว่าทรัพยากรมีความหมายด้วยกันหลายประการมากกว่า ทุนที่เป็นเงินเท่านั้นดังมีผู้ให้ความหมายไว้ดังนี้

บลูคส์, ซากาลา และเอลเลน (Brooks, Sagala, & Allen, 2006, P.1,401) ได้ให้ความหมายของคำว่า Resources. ว่าหมายถึง ทรัพยากรที่เป็นได้ทั้งที่ดิน ถ่านหิน น้ำมัน หรือตัวเงิน หรือทรัพยากรบุคคลที่มีคุณภาพ มีความสามารถในการปฏิบัติสิ่งต่างๆที่เหมาะสมอย่างแท้จริง อาจหรือทรัพยากรที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา

ในที่นี้พื้นที่ที่เป็นประโยชน์ หรือมีแร่ธาตุมีถ่านหิน มีแหล่งน้ำมัน ในประเทศนั้นๆ สามารถทำประโยชน์ที่สร้างความมั่งคั่งเพิ่มพูนขึ้นได้ เช่น ในประเทศแคนาดา เป็นประเทศที่ร่ำรวยไปด้วยทรัพยากรแร่ธาตุ เป็นแหล่งทรัพยากรทางธรรมชาติที่กว้างใหญ่

ทรัพยากรที่เป็นเงินหรือทรัพย์สินมีค่า อันเกิดจากผู้มีความรู้ความสามารถ ความชำนาญที่สามารถจะหาได้ตามความต้องการ ฉะนั้นทรัพยากรที่มีจำกัด คือสิ่งที่ต้องรักษาไว้ เช่น ทรัพยากรแหล่งน้ำ ในแง่ของทรัพยากรคนนั้นหมายถึงแต่ละคนควรได้มีโอกาสได้เตรียมการ คือการเป็นทรัพยากรบุคคลที่มีค่าต่อไป

ทรัพยากรบุคคลที่มีคุณภาพ คือ ผู้มีความกล้าหาญมีการตัดสินใจอย่างจริงจังที่จะปฏิบัติสิ่งนั้นๆแม้อยู่ในสถานการณ์ที่ยากลำบากก็ตาม โดยเขาสามารถพิสูจน์พลังศักยภาพที่อยู่ในตัวของเขาให้เป็นที่ปรากฏได้จริง

ทรัพยากรทางการศึกษา ได้แก่ หนังสือ ตำรา ภาพยนตร์ ฟิล์มถ่ายรูปหรือรูปภาพ อันนำไปใช้ประโยชน์โดยครูและนักเรียนมีช่องทางการรับรู้แหล่งทรัพยากรที่เป็นข้อมูลข่าวสารจากสิ่งเหล่านี้ เพื่อการเรียนรู้รวมถึงประโยชน์และคุณค่าใหม่ๆที่ได้จากทรัพยากรที่เรียกว่า คอมพิวเตอร์ รวมถึงแหล่งเรียนรู้ในชั้นเรียน เป็นต้น

เฮนเล (Heinle, 2004, P. 806) ได้ให้ความหมายของ คำว่า Resources. หรือ ทรัพยากร ว่า หมายถึง หนทางหรือแหล่งค้นพบสิ่งที่จะให้ประโยชน์ เช่น แหล่งข้อมูลข่าวสาร สำนักหอสมุดของมหาวิทยาลัยซึ่งเป็นแหล่งทรัพยากรอันสำคัญเพื่อการเรียนรู้ อาจหมายถึง ตัวเงินหรือทุน เช่น เธอมีทุนพอที่จะซื้อบ้าน ทรัพยากรยังหมายถึงประโยชน์ที่จะได้จากสิ่งต่างๆไป เช่น ประเทศของเรานี้ร่ำรวยในทรัพยากรธรรมชาติ เช่นมีแหล่งน้ำมัน มีทองคำและพื้นที่เพื่อการเกษตร เป็นต้น

เว็ชเมเยอร์ และแอสบี้ (Wehmeier, & Ashby, 2000, P.1,087 – 1,088) กล่าวว่า คำว่า Resources. หรือ ทรัพยากร หมายถึง ของที่มีอยู่ในประเทศนั้นๆหรือองค์กร หรือบุคคลที่มีความสามารถทำประโยชน์ได้ โดยเฉพาะจัดเป็นสิ่งที่มั่งคั่งเพิ่มพูนขึ้นได้ เช่น แร่ธาตุที่นำไปทำประโยชน์ได้และทรัพยากรธรรมชาติอื่นๆ บางครั้งทรัพยากรอาจไม่ใช่ตัวเงินแต่เป็นโปรแกรมคอมพิวเตอร์ตัวใหม่ๆ เราจำเป็นต้องทำให้ได้ผลตามความต้องการและเกิดประโยชน์มากที่สุด อันจะมีผลต่อทรัพยากรทางการเงินที่หาได้ นอกจากนี้ยังมีทรัพยากรด้านแหล่งน้ำซึ่งทุกคนควรต้องมี ทรัพยากรมนุษย์ นั้นจะเป็นประโยชน์ช่วยให้บรรลุความสำเร็จ ที่พิเศษกว่านั้นควรมีการจัดหา

หนังสือ การเปิดช่องทางให้มีการรับข้อมูลข่าวสารสำหรับครูและนักเรียน เช่น ด้านข้อมูลพื้นฐานที่จะเป็นประโยชน์ เช่นเดียวกับคำสอนต่างๆก็เป็นทรัพยากรที่มีในโรงเรียน วิทยาลัย เวลาจัดเป็นทรัพยากรที่มีค่ามากที่สุดในการพิจารณาตรวจตราเป็นพิเศษ ทรัพยากรที่เป็นหนังสือหรือตำราช่วยให้บุคคลมีคุณภาพ คือทำให้บุคคลกล้าตัดสินใจและมีความคิดสร้างสรรค์ ช่วยให้บุคคลสามารถจัดการกับสถานการณ์ที่ยุ่งยากได้ดีขึ้น โรงเรียนอาจยังมีหนังสือหรือทรัพยากรต่างๆที่ไม่เพียงพอซึ่งต้องอาศัยเงินในการจัดหาเพิ่มขึ้น

ราชบัณฑิตสถาน (2546, หน้า 503) ให้ความหมายไว้ว่า คำว่า “ทรัพยากร” หมายถึง เงินตรา ; โดยปริยาย หมายถึง สิ่งที่มีค่าอาจไม่มีรูปร่างก็ได้ เช่น มีปัญญาเป็นทรัพยากร ทรัพยากร ส่วนคำว่า “ทรัพยากร” หมายถึง สิ่งทั้งปวงอันเป็นทรัพยากร

บุญคง หันจางสิทธิ์ (2540, หน้า 1 – 2) ให้ความหมายไว้ว่า

คำว่าทรัพยากร (Resources) มาจากรากศัพท์ ทรัพยากร = ทรัพย + อกร = ทรัพยากร ทรัพยากร คือ สิ่งที่มีค่ามีคุณภาพ (A useful thing or quality) อาจจะมีรูปร่าง เช่น เงินตรา สมบัติพิสดาน และอาจจะไม่มีรูปร่างก็ได้ เช่น ปัญญาเป็นทรัพยากร ซึ่งตรงกับคำกลอนที่ว่า “มีปัญญาเหมือนมีทรัพย์อยู่นับแสน” ส่วนอกร แปลว่าบ่อเกิดหรือที่เกิด ทรัพยากร จึงหมายถึงสิ่งทั้งปวงที่มีค่ามีคุณภาพและเป็นบ่อเกิดหรือที่เกิดแห่งทรัพยากรของสิ่งมีค่า และความมั่งคั่งทั้งมวล ทั้งที่มีรูปร่างและไม่มีรูปร่าง ที่มีรูปร่าง เช่น เงินตรา สมบัติพิสดาน ทรัพย์ในดินสินในน้ำ ที่ไม่มีรูปร่าง เช่น ปัญญา ความรู้ความสามารถ ความมีไหวพริบ ความฉลาดหลักแหลมในการแก้ปัญหาต่างๆ ซึ่งประการหลังนี้ล้วนแต่เป็นคุณภาพ และคุณสมบัติที่มีค่าอยู่ในตัวมนุษย์ทั้งสิ้น

เชียรชัย เอี่ยมวรเมธ (2539, หน้า 1,320) กล่าวว่า ทรัพยากร หมายถึง โภคทรัพย์ ทรัพยากร กำลังวัตถุ กำลังเงินหรือการบุกเบิกทรัพยากรทางธรรมชาติ การทูลนอมกำลังคนและกำลังวัตถุ หรือหมายถึง สติปัญญา เขาวัวไหวพริบ ความสามารถในการรับมือกับสถานการณ์หรือการเปลี่ยนแปลง

วิทย์ เทียงบุรณธรรม (2540, หน้า 917) กล่าวว่า ทรัพยากร หมายถึง แหล่งที่มา หนทาง วิธีการ ทรัพย์สมบัติ ทรัพยากรหรือทรัพยากรของประเทศ กำลังเงิน กำลังวัตถุ ความสามารถในการจัดการกับสถานการณ์

โดยสรุป คำว่า ทรัพยากร จึงหมายถึง แหล่งที่มา หนทาง การค้นพบหรือวิธีการ ความสามารถในการจัดการกับสถานการณ์ เหล่านี้นำไปสู่ความมั่งคั่งเพิ่มพูนขึ้นได้ อาจหมายถึงคน ทรัพยากรธรรมชาติ และวัตถุหรือเงิน เหล่านี้ล้วนเป็นแหล่งที่มาหรือบ่อเกิดของความมั่งคั่งและแหล่งกำเนิดของความคิดสร้างสรรค์ที่มวล

มนุษย์แสวงหาได้ หรือเวลาสามารถคิดเป็นทุนได้ ถ้าเป็นคนที่คือ ผู้มีสติปัญญา เขาวินไวไวหวนหวน ความสามารถในการรับมือกับสถานการณ์หรือการเปลี่ยนแปลงได้ดี ถ้าเป็นทรัพยากรธรรมชาติ เช่น บรรดาแร่ธาตุ พลังงานทางธรรมชาติ ดินน้ำ อันสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ นอกจากนี้ยังหมายถึง จำพวกวัตถุและไม่ใช่วัตถุ เช่น แหล่งข้อมูลข่าวสาร ห้องสมุด หนังสือ ตำรา เรื่องของเวลา หลักคำสอนต่างๆ โปรแกรมต่างๆ ของคอมพิวเตอร์ เป็นต้น

ความหมายของคำว่า “มนุษย์” (Human)

บลูคส์, ซากาลา และเอลเลน (Brooks, Sagala, & Allen, 2006, P.795) ได้ให้ความหมายของคำว่า Human. หรือ มนุษย์ ว่าหมายถึง คนอันมีคุณสมบัติพิเศษ ที่นำมาซึ่งการรู้จักใช้ประโยชน์จากกำลังของเครื่องจักรและสัตว์ มนุษย์มีความอ่อนแอ มีอารมณ์ที่หลากหลาย สิ่งเหล่านี้เป็นเรื่องปกติในมนุษย์ทั่วไป เช่น เห็นได้ชัดในผู้ที่มีความบกพร่องบางอย่าง มนุษย์มีคุณลักษณะบางอย่างในหมู่ผู้มีอำนาจอันเกี่ยวข้องกับคนจำนวนมากในลักษณะที่มีสัมพันธ์ไมตรีไปในทางที่สามารถเข้าใจ คนทั้งหลายได้ทั้งในด้านความรู้สึกและสภาพปัญหา

ภาวะของความเป็นมนุษย์ นั้นเกี่ยวข้องกับประสบการณ์จำนวนมาก เกี่ยวข้องกับอารมณ์ ความต้องการที่ต้องแบ่งปันร่วมกันในหมู่คนจำนวนมาก โดยมีข้อพิจารณาเป็นพิเศษในสถานการณ์ที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงหรือปฏิเสธไม่ได้

เฮนล (Heinle, 2004, P. 460) กล่าวว่า คำว่า Human. หมายถึง กลุ่มคนที่อยู่อาศัยในเกือบทุกภาคส่วนของโลก มีบุคลิกภาพที่แตกต่างกัน มนุษย์จึงเริ่มตั้งแต่ระดับบุคคลอาจเป็นผู้ชาย ผู้หญิง เด็กหรือแม้แต่ที่ด้อยเกี่ยวข้องกับจิตวิญญาณและความเป็นตัวตนของคนหนึ่งๆ

เว็ชเมเออร์ และแอสบี้ (Wehmeier, & Ashby, 2000, P.634) กล่าวว่า คำว่า Human. หมายถึง ประชาชนผู้ติดต่อสัมพันธ์กันมากกว่าสัตว์อื่นทั่วไป ในแง่กายวิภาค มนุษย์นั้นประกอบด้วยร่างกายและสมอง มีกิจกรรมการทำงานและการปฏิบัติตัว รวมทั้งประสบการณ์เกี่ยวกับการกลัวความสูญเสียในชีวิตของมนุษย์

มนุษย์จำเป็นต้องติดต่อสัมพันธ์กับผู้อื่นเพื่อตอบสนองความต้องการขั้นพื้นฐานของมนุษย์เอง ด้านภูมิศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์ นับว่าเป็นหนทางของการเรียนรู้ชีวิตที่แตกต่างของประชากรในโลก อันเป็นหลักประกันในการมุ่งใช้ประโยชน์ เสมือนมีมนุษย์หรือบุคคล กลุ่มคนเป็นอำนาจและกำลังสำคัญในพื้นที่ แม้ว่าพวกเขาอาจต้องบาดเจ็บล้มตายไปบ้างและการดำรงอยู่ก็ยังดำเนินต่อไปหากพวกเขาร่วมกันต่อต้านสิ่งไม่ดี

ราชบัณฑิตยสถาน (2546, หน้า 832) ให้ความหมายไว้ว่า “มนุษย์ หมายถึง สัตว์ที่รู้จักใช้เหตุผล สัตว์ที่มีจิตใจสูง”

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) (2544, หน้า 342) ให้ความหมายไว้ว่ามนุษย์ หมายถึง สัตว์ที่ฝึกได้ พัฒนาได้ เป็นสัตว์ที่ศึกษาได้ หรือเรียนรู้ได้ เป็นสัตว์พิเศษแตกต่างจากสัตว์อื่น ในแง่ที่ว่าสัตว์อื่นฝึกไม่ได้ หรือฝึกแทบไม่ได้ แต่มนุษย์นี้ฝึกได้และพร้อมกันนั้นก็เป็นสัตว์ที่ต้องฝึกด้วย เพราะถ้าไม่ฝึกไม่เรียนรู้ ก็อยู่ไม่ได้ไม่ต้องพูดถึงว่าจะอยู่ดี แม้แต่โรคก็อยู่ไม่ได้ ถ้ามองในแง่บวกว่าฝึกได้เรียนรู้ได้ก็กลายเป็นแง่เด่น คือ พอฝึกเริ่มเรียนรู้แล้ว มนุษย์ก็เดินหน้า มีปัญญาเพิ่มพูนขึ้นมีความคิดสร้างสรรค์ ประดิษฐ์อะไรก็ได้ มีความเจริญทั้งในทางนามธรรมและทางวัตถุธรรม สามารถพัฒนาโลกของวัตถุ เกิดเทคโนโลยีต่างๆ มีศิลปวิทยาการเกิดเป็นวัฒนธรรม อารยธรรม จนกระทั่งเกิดเป็นโลกของมนุษย์ซ้อนขึ้นมา ท่ามกลางโลกของธรรมชาติ

งามพิศ สัตย์สงวน (2538, หน้า 28) ในมุมมองของนักมานุษยวิทยาวัฒนธรรมให้ความหมายไว้ว่า มนุษย์ หมายถึง สัตว์ที่มีพฤติกรรมส่วนใหญ่ อันเกิดจากการเรียนรู้มากกว่าสัตว์ชนิดอื่นๆ ทั้งหมด มนุษย์มีกระบวนการเรียนรู้ผ่านทางประเพณีวัฒนธรรมต่างๆ ที่ถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง ที่เรียกว่า “การจัดเกลทาทางสังคม” (Socialization) หรือ “การรับวัฒนธรรมเข้ามาไว้ในตัวเรา” (Enculturation)

เรียรชัย เอี่ยมวรเมธ (2539, หน้า 694) กล่าวว่า คำว่า มนุษย์ หมายถึง เกี่ยวกับคน มนุษยชาติ หรือเป็นสิ่งที่มิมีกันอยู่ทุกคน มีทุกรูปแบบ แสดงให้เห็นถึงจุดเด่นของคน หรือ ความเป็นคนนิสสัยเข้ากันกับคนทั่วไปได้ เต็มไปด้วยความเป็นมนุษย์

วิทย์ เทียงบุรณธรรม (2540, หน้า 449) กล่าวว่า คำว่า มนุษย์ หมายถึง เกี่ยวกับมนุษย์ ประกอบด้วยมนุษย์ เป็นลักษณะของมนุษย์ การเห็นอกเห็นใจคน มีมนุษยธรรม

จากความหมายดังกล่าวข้างต้น พอสรุปได้ว่า มนุษย์ หมายถึง สัตว์โลกชนิดหนึ่งในจำนวนสัตว์อีกจำนวนมากในโลก โดยมนุษย์เป็นสัตว์ที่มีพรสวรรค์และพรแสวงอยู่ในตัวคนหนึ่งๆ กล่าวคือ มนุษย์มีพรสวรรค์ที่ธรรมชาติสร้างสรีระร่างกายที่ได้เปรียบกว่าสัตว์อื่นๆ เช่น มีปริมาตรสมองมากกว่าสัตว์อื่น ทำให้มนุษย์มีระบบความคิดและการเก็บจำที่ซับซ้อน มีดวงตาดังอยู่ส่วนหน้าของกะโหลกศีรษะทำให้มองเห็นวัตถุต่างๆ ในระยะไกลได้ดี มีแขนขาที่สามารถหยิบจับ คิดสร้างสรรค์ต่างๆ ได้มากเป็นพิเศษกว่าสัตว์อื่นที่ร่วมโลก เป็นต้น ส่วนพรแสวงกล่าวคือด้วยลักษณะกายภาพของมนุษย์ที่ได้เปรียบกว่าสัตว์อื่นนี้เองทำให้มนุษย์รังสรรค์ประดิษฐ์คิดค้น องค์ความรู้และวัตถุตั้งแต่ขนาดเล็กสุดจนถึงขนาดใหญ่หือมาได้ เช่น ไมโครชิพในการจัดเก็บข้อมูลในระบบคอมพิวเตอร์ไปจนถึงยานอวกาศ เป็นต้น

ข้อนำสังเกต คือ หากมนุษย์เร่งกระทำตัวเองเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมไปในทิศทางที่เกื้อกูลต่อมนุษย์ พืชและสัตว์ ทั้งในด้านอุดมการณ์ ความรู้ความคิดและการกระทำ เชื่อได้ว่า มนุษย์ คือ สัตว์ประเสริฐที่มีคุณค่าล้ำค่า สมกับการเป็นทรัพยากรมนุษย์ (Human Resources) ได้อย่างแท้จริง

ความหมายของคำว่า “ทรัพยากรมนุษย์” (Human Resources)

บลูคส์, ซาการ่าและเอลเลน (Brooks, Sagala, & Allen, 2006, P.796) ให้ความหมายของคำว่า Human Resources. หรือ ทรัพยากรมนุษย์ ว่าหมายถึง บุคลากรในแผนก กรม กอง ของบริษัทที่ทำงานเกี่ยวข้องกับการจ้างงาน การฝึกอบรมและส่งเสริมช่วยเหลือสนับสนุนให้กับบุคคล

เฮนล (Heinle, 2004, P. 460) กล่าวว่า คำว่า Human Resources. หมายถึง ความเป็นส่วนบุคคล หรือสมาคม คณะ บริษัทหนึ่งๆที่มีบุคคลที่มีความรู้ความสามารถและเขาพยายามจัดโปรแกรมด้านการศึกษ การพัฒนาด้านต่างๆให้กับบุคคลหรือลูกจ้างของเขา

เวห์เมเออร์ และแอสบี้ (Wehmeier, & Ashby, 2000, P.635) ได้ให้ความหมายของคำว่า Human Resources. ว่าหมายถึง บุคคลผู้มีความรู้ ทักษะ ความชำนาญและความสามารถ เห็นได้ในหมู่คนหรือบริษัท เป็นการรวมกำลังขององค์กร สามารถทำประโยชน์ในด้านต่างๆ เป็นกรม กอง หรือแผนกในบริษัทที่เกี่ยวข้องกับการจ้างงาน การฝึกอบรมบุคคล ฉะนั้นหากหมายถึง ตัวบุคคลที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรมนุษย์ คือ ผู้นำหรือผู้บังคับบัญชาทางด้านทรัพยากรมนุษย์หรือฝ่ายบริหารงานบุคคลนั่นเอง ที่ต้องมีความรู้ความชำนาญในการมุ่งพัฒนาคุณภาพคน

สารานุกรมวิกิพีเดีย (Wikipedia, the free encyclopedia, 2007) ได้ให้ความหมายไว้ว่า คำว่า ทรัพยากรมนุษย์ สามารถอธิบายได้ 2 ความหมายกล่าวคือ ทรัพยากรมนุษย์ในความหมายทางเศรษฐศาสตร์และในแง่เศรษฐกิจ คือ เรื่องของแรงงานอันถือเป็น 1 ใน 3 ปัจจัยของการผลิตที่สำคัญ ส่วนทรัพยากรมนุษย์ในความหมายของบริษัทในทางธุรกิจ เป็นเรื่องของหุ้นส่วนเฉพาะรายที่มีการแบ่งปันผลประโยชน์ภายในองค์กรในรูปแบบการแจกจ่ายค่าจ้างเพื่อตอบแทน ความมุ่งมั่นทำงานที่แรงกล้า การฝึกอบรมและการบรรจุคนเข้าทำงาน

ทั้งนี้เพื่อบังเกิดผลประโยชน์ที่ต้องจ่ายแจกกันในภายหลัง ฉะนั้นในความหมายดังกล่าวข้างต้นจึงเป็นเรื่องการจัดการทรัพยากรมนุษย์ที่มุ่งภาคปฏิบัติในกิจการงานที่เป็นเรื่องผลประโยชน์เกี่ยวข้องกับกระบวนการของกฎหมายและเป็นธรรมเนียมปฏิบัติที่เข้าใจตรงกัน เป้าหมายของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ก็เพื่อการได้มาของต้นทุนมนุษย์ให้กับองค์กรที่จะทำงานได้มากขึ้นนั่นเอง

ไพศาล ไกรสิทธิ์ (2541, หน้า 58) ให้ความหมายไว้ว่า ทรัพยากรมนุษย์ หมายถึง ความรู้ ทักษะ และสมรรถนะของมนุษย์ที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศอย่างไรก็ตาม ความรู้และทักษะที่มนุษย์มีนั้น จะต้องเป็นปัจจุบันในขณะเดียวกันมนุษย์จะต้องมีเจตคติที่จะพัฒนาตนเองและสังคมในลักษณะบูรณาการ เพื่อก่อให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของสังคม หรือของประเทศ

บุญเลิศ กลิ่นรัตน์ (2542, หน้า 1 - 3) ได้กล่าวว่า นักบริหารทุกระดับและ นักวิชาการทุกสาขาจากทุกสถาบัน ปัจจุบันต่างให้การยอมรับในมโนทัศน์ (Concept) ตามคำกล่าวที่ว่า Human Resources = Key to Success ซึ่งชี้ให้เห็นว่า

- ทรัพยากรมนุษย์เป็นทรัพยากรที่มีค่าสูงสุดขององค์การ
- คนเป็นหัวใจแห่งความสำเร็จของกิจการ ทั้งหลายทั้งปวง
- คุณภาพทรัพยากรมนุษย์เป็นตัวบ่งชี้โอกาสความเจริญก้าวหน้าขององค์การ
- องค์การใดมีทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพ เปรียบเสมือนมีกุญแจทองคำที่จะไขประตู

ไปสู่ความสำเร็จ ในแง่ความหมายของทรัพยากรมนุษย์จึงหมายถึง ทุนมนุษย์ ที่เป็นเครื่องชี้วัดคุณภาพเชิงการผลิต การลงทุนด้านทรัพยากรมนุษย์อย่างต่อเนื่อง จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อองค์การทั้งระดับมหภาค และจุลภาค

บุญคง หันจางสิทธิ์ (2540, หน้า 2, 4) ให้ความหมายไว้ว่า ทรัพยากรมนุษย์ หมายถึง คุณภาพและคุณสมบัติที่มีค่าและมีความสำคัญในตัวมนุษย์มีความรู้ ความสามารถ ความฉลาดหลักแหลมแล้วยังมีความขยัน ความสะอาด ความประหยัด ความซื่อสัตย์ ความเสียสละ ความตรงต่อเวลา ความรับผิดชอบ ความมีระเบียบวินัยและเคารพกฎหมาย มีศีลธรรมและจริยธรรมเป็นต้น หากสังคมหรือประเทศใดมีมนุษย์ที่มีคุณสมบัติดังกล่าวมากเท่าไรสังคมนั้นประเทศนั้น จะมีความเจริญก้าวหน้า ความมั่งคั่งและความสุขมากเท่านั้น จัดเป็นมนุษย์ที่มีคุณภาพเป็นประโยชน์และเป็นบ่อเกิดแห่งทรัพย์ที่เรียกว่า “ทรัพยากรมนุษย์” แต่หากครอบครัวหรือสังคมใดสร้างคนที่มีคุณสมบัติตรงข้ามจากที่กล่าวมา อาจเรียกว่า “อทรัพยากรมนุษย์” นั้นเอง

จากความหมายที่มีผู้กำหนดไว้ข้างต้น อาจสรุปได้ว่า “ทรัพยากรมนุษย์” (Human Resources) หมายถึง มนุษย์ที่มีคุณค่ามีความงามภายในบุคคลนั้นๆ อันไม่สามารถประเมินค่าได้ เป็นผู้ที่ได้รับการอบรมขัดเกลาทั้งที่ไม่เป็นทางการและเป็นทางการ ทั้งนี้เพื่อให้บุคคลมีความสมบูรณ์ทั้งด้านรูปสมบัติและนามสมบัติ เช่น การมีสุขภาพร่างกายและจิตใจที่สมบูรณ์แข็งแรงได้รับการศึกษามาดี มีความรู้ ความชำนาญการ และทักษะในการใช้ชีวิต การอาชีพ มี

ปฏิภาณไหวพริบแก้ไขปัญหาต่างๆ และปัญหาเฉพาะหน้าได้อย่างถูกต้องเหมาะสมเหล่านี้ เป็นต้น

และจากความหมายของคำต่างๆ ที่ได้เสนอมาช้างต้น ได้แก่ คำว่า การพัฒนา คำว่า ทรัพยากร คำว่ามนุษย์ และคำว่าทรัพยากรมนุษย์ จึงเท่ากันเป็นการปูพื้นฐานสร้างความเข้าใจให้แก่ผู้เรียนมากขึ้น ฉะนั้นคำว่า “การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์” อาจทำให้ผู้ศึกษาสามารถกำหนด คำนียามหรือ ความหมายได้ด้วยตนเอง จะอย่างไรก็ตามเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการทำความเข้าใจให้ กระจำชัดและเข้าใจอย่างเป็นระบบมากขึ้นต่อไปนี้ จึงเป็นความหมายของคำว่า “การพัฒนา ทรัพยากรมนุษย์” ตามที่มีผู้เสนอไว้ดังนี้

ความหมายของคำว่า “การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์”

(Human Resource Development)

ดิซิมอนด์และแฮริส (Desimone & Harris.) กล่าวว่า การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ หมายถึง เป็นเรื่องของการกำหนดแผนการและวิธีการในการออกแบบกิจกรรม โดยองค์กรจะต้อง จัดเตรียมคณะทำงาน ที่มีความรู้ความสามารถ ความชำนาญการ อันมีการใช้กันอยู่ทั่วไปในทุกวันนี้ และสำหรับความจำเป็นของการทำงานในอนาคต กิจกรรมการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ควรจะเริ่ม นับตั้งแต่มีลูกจ้างเข้าร่วมงานในองค์กรและยังต่อเนื่องเรื่อยไปตลอดการดำเนินอาชีพของเขา และเธอเหล่านั้น ที่พวกเขาอาจไม่ได้ใส่ใจ เหล่านี้จึงเป็นหน้าที่ของฝ่ายบริหารที่ต้องเตรียมการ หรือต้องพัฒนาความสามารถถึงชำนาญการตามชนิด ประเภทของสายงานของคนทำงาน

โปรแกรมหรือแผนการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ต้องขนานรับต่อการเปลี่ยนแปลงของ งาน และความสมบูรณ์ของแผนงานระยะยาวและยุทธศาสตร์ขององค์กร อันจะทำให้เกิดความ แน่ใจในเรื่องประสิทธิภาพและเป็นประโยชน์อย่างแท้จริงในการจะนำไปใช้ประโยชน์ด้าน ทรัพยากรต่างๆตามมา ((Desimone, & Harris, 1998, P.2 – 3)

สารานุกรมวิกิพีเดีย (Wikipedia, the free encyclopedia, 2007) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ตรงกับภาษาอังกฤษว่า Human Resource Development. (HRD.) อัน หมายถึง การจัดหาความรู้และการพัฒนาบุคคลให้เหมาะสมในโอกาสต่างๆเป็นการกระทำใน ระหว่างการฝึกอบรมและการปฏิบัติตามแผนโดยมีโปรแกรมต่างๆที่กำหนดไว้ เหล่านี้ถือว่าเป็น กลยุทธ์ที่สำคัญในกระบวนการซึ่งเป็นเรื่องของความต้องการทางธุรกิจและความต้องการของส่วน บุคคลที่ไปพร้อมๆกันนั่นเอง

บุญเลิศ กลิ่นรัตน์ (2542, หน้า 3) ให้ความหมายไว้ว่า การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ หากมองในแง่การบริหารการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ อาจมีความหมายเช่นเดียวกับคำว่า การ ลงทุนด้านทุนมนุษย์ (Investment in Human Capital) หมายถึง การยกระดับสภาพทุนมนุษย์ของ

องค์การโดยชี้ให้เห็นคุณภาพเชิงการผลิตบุคลากร ที่ได้บุคลากรมีระดับการศึกษาสูง มีความชำนาญพิเศษ ซึ่งได้รับการฝึกฝนตลอด ได้รับการดูแลอย่างดีทั้งสุขภาพกายและจิตใจ เป็นการดำเนินการเพิ่มคุณภาพเชิงการผลิตของตัวทรัพยากรมนุษย์ด้วยการจัดการศึกษาให้กระจายทั่วถึง ยึดหลักความเสมอภาคในโอกาสทางการศึกษา (The Equalization in Educational Opportunities) รวมถึงการเปิดโอกาสให้ศึกษาเพิ่มเติมทั้งในระบบโรงเรียนหรือนอกระบบโรงเรียน

นงนุช วงษ์สุวรรณ (2546, หน้า 176) ได้กล่าวว่า หากจะศึกษาความหมายของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์แบบเจาะลึกในแต่ละสาขาวิชา มีรายละเอียดแตกต่างกัน เช่น ด้านรัฐศาสตร์ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ หมายถึง การเตรียมประชาชนสำหรับการมีส่วนร่วมในกระบวนการทางการเมือง โดยเฉพาะประชาชนในระบอบประชาธิปไตย ด้านเศรษฐศาสตร์ หมายถึง การเพิ่มพูนทุนมนุษย์และการลงทุนในการพัฒนาเศรษฐกิจ เป็นต้น

นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2539, หน้า 44) ให้ความหมายไว้ว่า การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ หรือการพัฒนาคน หมายถึง การขยายฐานทางเศรษฐกิจ ฐานทางภูมิปัญญา วัฒนธรรม ฐานทางการเมือง และฐานทางศีลธรรมของผู้คน เราจะไม่สามารถพัฒนาคนได้ ถ้าปล่อยให้ฐานของชีวิตของเขาถูกทำลายลงไปเรื่อยๆ อย่างที่เป็นอยู่ในขณะนี้

ฉะนั้นโดยสรุป คำว่า การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ จึงหมายถึง การมุ่งพัฒนาเปลี่ยนแปลงปรับปรุงที่ตัวคน โดยต้องมีการวางแผน การเตรียมการ การให้โอกาสทางการศึกษา และการฝึกอบรมการปฏิบัติการตามแผนการต่างๆ โดยอาศัยกลยุทธ์ที่หลากหลายทั้งนี้เพื่อยกระดับคุณภาพของมนุษย์และคุณภาพขององค์กรไปพร้อมๆ กัน โดยเฉพาะองค์กรภาคธุรกิจในปัจจุบัน ที่มุ่งเน้นลงทุนในทุนมนุษย์ที่จะปรับสภาพทุนมนุษย์ให้เห็นคุณภาพเชิงการผลิต โดยมุ่งฝึกฝนอบรมสร้างผู้มีความชำนาญการพิเศษเฉพาะด้าน

อย่างไรก็ดี การจะพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้สมบูรณ์อย่างแท้จริงจำเป็นต้องพัฒนาทุนมนุษย์ทั้งในด้านคุณภาพและปริมาณ ให้มีความรู้คู่คุณธรรม ใช้สติปัญญาในการจัดการชีวิตตนเองอย่างสมเหตุสมผล คำนึงถึงประโยชน์ต่อตนเองและผู้อื่นควบคู่กันไป ทั้งนี้เพื่อภาพรวมของความ เป็นทรัพยากรมนุษย์ของชาติที่สมดุลมิใช่บุคคลพัฒนาแต่สังคมอ่อนแออันผิดหลักการพัฒนาที่ดี

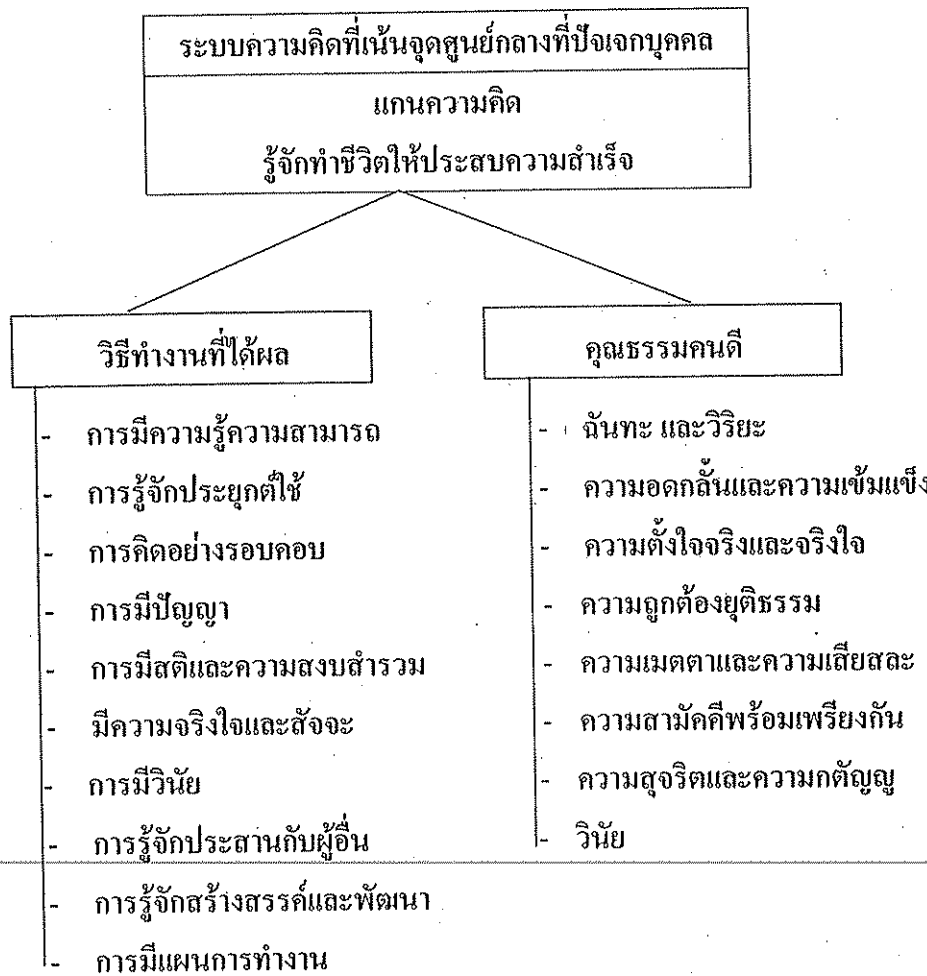
จากความหมายดังกล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่า นับแต่โลกก้าวเข้าสู่ศตวรรษที่ 20 เป็นต้นมา (ค.ศ.ที่ 1901 - 2000) จะเห็นได้ว่าแนวคิดของนักพัฒนา นักเศรษฐศาสตร์ หรือผู้เชี่ยวชาญในสาขาอาชีพต่างๆ มีความเห็นพ้องต้องกันว่า การจะพัฒนาด้านต่างๆ ต้องอยู่บนรากฐานของการพัฒนาคน หรือ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ หรือทางเศรษฐศาสตร์ เรียกว่า การลงทุนในมนุษย์ให้มีคุณภาพก่อนจึงจะได้มนุษย์ที่มีคุณภาพเป็นตัวจัดการวางแผนจัดระบบต่างๆ ที่มี

ประสิทธิภาพ ในทางเศรษฐศาสตร์เปลี่ยนความคิดจากเดิมมองว่า ทุนเงิน ทุนแรงงานและที่ดิน ทุนทรัพยากรธรรมชาติคือปัจจัยหลักของการพัฒนาเศรษฐกิจ แต่ปัจจุบันเห็นว่าทุนมนุษย์สำคัญที่สุดที่จะขับเคลื่อนสิ่งต่างๆ ซึ่งเป็นทุนที่ไม่มีวันหมดไป แต่กลับเป็นหนทางที่จะเกื้อกูลธรรมชาติมากขึ้น

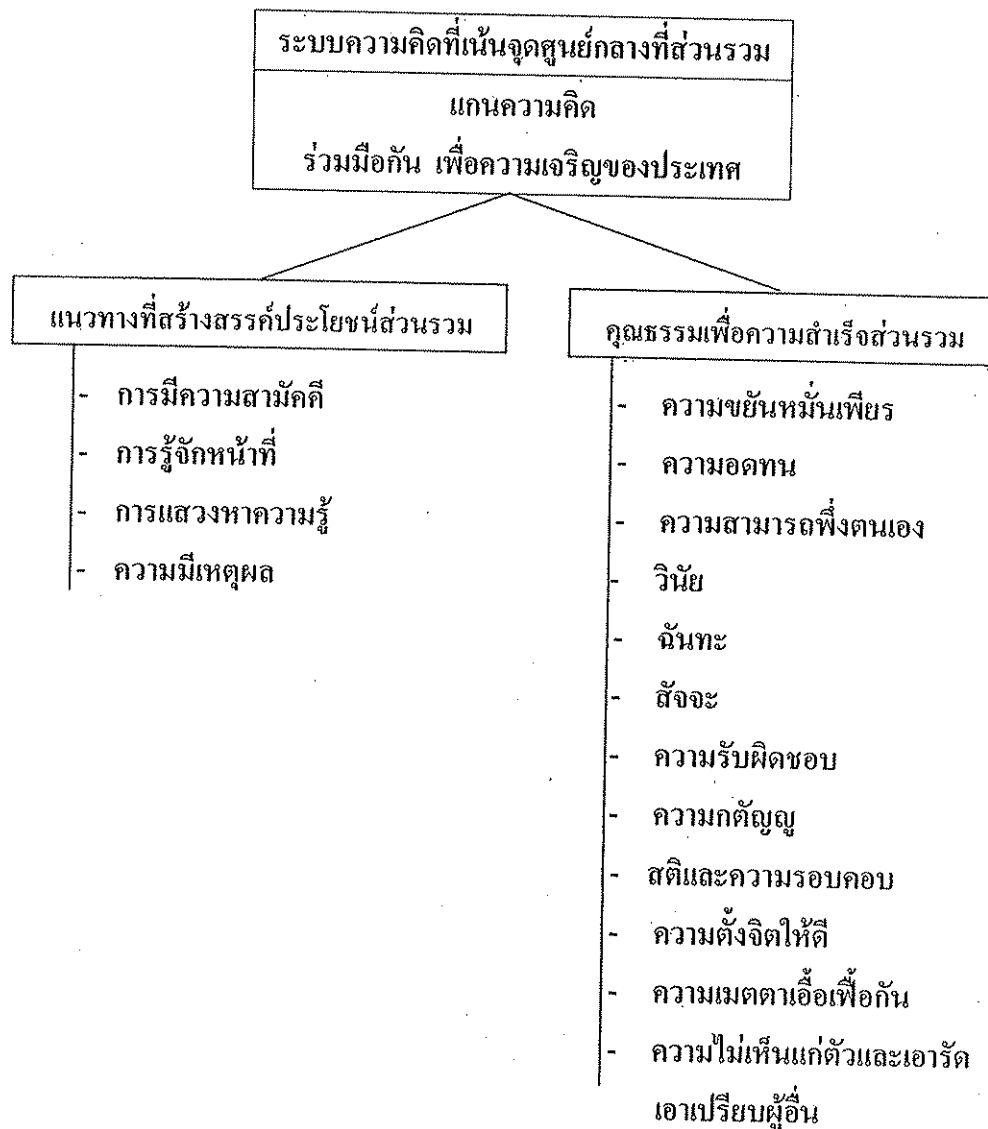
เป้าหมายของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

ในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ จัดได้ว่าเป็นการจัดระบบความคิด หลักการ ค่านิยม ปรัชญาและแนวทางปฏิบัติให้กับบุคคล ฉะนั้นการที่บุคคลได้ทำความเข้าใจในเป้าหมายของการพัฒนาคน (ตนเอง) จะทำให้เกิดแรงจูงใจในการพัฒนามากขึ้น ในที่นี้ได้รื้อมนำพระบรมราโชวาทและพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ มาทำความเข้าใจดังนี้

เป้าหมายหลักของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ คือการได้ทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพ เป็นประโยชน์ต่อทั้งบุคคลนั่นเอง และต่อการพัฒนาประเทศ ฉะนั้นเพื่อให้ได้บุคคลซึ่งมีคุณภาพดังกล่าวจึงต้องอาศัยแนวคิดหลัก 2 ด้านคือระบบความคิดที่เน้นจุดศูนย์กลางที่ปัจเจกบุคคล และระบบความคิดที่เน้นจุดศูนย์กลางที่ส่วนรวม ดังแสดงในแผนภาพที่ 1.1 และแผนภาพที่ 1.2

แผนภาพที่ 1.1 องค์ประกอบระบบความคิดในเรื่องคุณภาพที่เน้นจุดศูนย์กลางที่ปัจเจกบุคคล
 ที่มา (ไกรบุษย์ ชีรตยา คีรินทร์, 2531, หน้า 41)

แผนภาพที่ 1.2 องค์ประกอบระบบความคิดในเรื่องคุณภาพที่เน้นจุดศูนย์กลางที่ส่วนรวม
ที่มา (ไกรยุทธ ธีรตยาภินันท์, 2531, หน้า 85)

1. ระบบความคิดที่เน้นจุดศูนย์กลางที่ปัจเจกบุคคล โดยมีแกนความคิดที่ตั้งอยู่บนฐานคติที่ว่า ทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพ เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาประเทศนั้น จะต้องเป็นบุคคลที่ “รู้จักทำชีวิตหรือสามารถใช้ชีวิตให้ประสบความสำเร็จ” นำความสำเร็จมาสู่ตัวเองได้ โดยอยู่ภายใต้เงื่อนไขว่าบุคคลควรมีวิธีการทำงานที่ได้ผลประกอบกับมีคุณธรรมอันเป็นลักษณะหนึ่งที่ทำให้บุคคลเป็น “คนดี” ประกอบกันเสมอ

2. ระบบความคิดที่เน้นจุดศูนย์กลางที่ส่วนรวม โดยมีแกนความคิดที่ตั้งอยู่บนฐานคติที่ว่า “ปัจเจกบุคคลในสังคม จักต้องเป็นผู้รู้จักให้ความร่วมมือกันและกัน เพื่อช่วยสร้างสรรค์ประเทศชาติ” การที่ปัจเจกบุคคลจะให้ความร่วมมือกับคนอื่น ๆ ในประเทศ บุคคลควรมีคุณสมบัติหนึ่งที่หล่อหลอมให้เกิดความพึงพอใจที่จะกระทำเช่นนั้นก่อน ขณะเดียวกันบุคคลต้องมีคุณธรรมเพื่อความสำเร็จของส่วนรวม ในการจะเห็นด้วยจริงจังใจและความคิดตนให้ปฏิบัติถูกต้องของกรรมมากขึ้น (ไกรบุทร ชีรตยาสินันท์, 2531, หน้า 10 – 11)

ฉะนั้นอาจกล่าวได้ว่า เป้าหมายสูงสุดของการมุ่งพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ คือ การมุ่งเพื่อประโยชน์ที่พึงได้ ในระดับบุคคลและระดับส่วนรวม กล่าวคือ การที่บุคคลจำเป็นต้องมีฐานคติ 2 ประการ ประการแรกมีระบบความคิดที่เน้นจุดศูนย์กลางที่ส่วนตน โดยมุ่งกระทำตนให้ประสบความสำเร็จในหน้าที่การงานและยึดหลัก “ทำดียอมได้” ประการที่สอง มีระบบความคิดที่เน้นจุดศูนย์กลางที่ส่วนรวม คือ มุ่งหวังสิ่งดีงามต่อชาติบ้านเมือง ต่อแผ่นดินถิ่นเกิดของตนเอง โดยบำเพ็ญตนเพื่อประโยชน์ของคนส่วนใหญ่ “รู้จักสามัคคี” กับทั้งต้องมีหลักคุณธรรมประจำใจที่จะสร้างความสำเร็จต่อส่วนรวมร่วมกัน

ความสำคัญของทรัพยากรมนุษย์

ในอดีตเชื่อว่า การสร้างความมั่งคั่งของชาติ คือการมีแรงงานที่ดินและทรัพยากรธรรมชาติที่เหลือเฟือ แต่เมื่อภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 จบสิ้นลง กลับพบว่าประเทศต่างๆ ได้สูญเสียความมั่งคั่ง เกิดวิกฤตด้านสิ่งแวดล้อม การขาดแคลนแรงงาน ที่ดินขาดการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง หลายประเทศต่างตระหนักดีว่า การสร้างความมั่งคั่งของชาติตามหลักการเดิมไม่ได้ผล เพราะเป็นทรัพยากรที่มีวันหมด ประกอบกับมีข้อจำกัดหลายประการ

ภายหลังจึงตระหนักดีว่า การลงทุนในมนุษย์ หรือการมุ่งพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีคุณภาพโดยการให้การศึกษา การฝึกอบรมทักษะความชำนาญการ การจัดสวัสดิการที่คงความสม่ำเสมอ จะเป็นผลผลิตที่ให้ประโยชน์ตอบแทนที่ยั่งยืน เกิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตทั้งระดับส่วนตนองค์กร และประเทศชาติโดยรวม

ฉะนั้น ความสำคัญของทรัพยากรมนุษย์ได้แก่

1. ทรัพยากรมนุษย์จัดเป็นทรัพยากรที่สามารถปรับปรุงเปลี่ยนแปลงตนเองได้ อันนำไปสู่การสร้างคุณภาพทรัพยากรมนุษย์ที่พึงปรารถนาผิกับทรัพยากรอื่นๆ ที่ไม่สามารถปรับปรุง เปลี่ยนแปลงตนเองได้มากเท่า
2. ทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพจะมีส่วนร่วมในอันที่จะเกื้อกูลพัฒนาประเทศชาติได้
3. ความเป็นทรัพยากรมนุษย์เป็นปัจจัยสำคัญโดยตรงต่อการสร้างมูลค่า ผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในชาติ และการสร้างดุลการค้าระหว่างประเทศ
4. ทรัพยากรมนุษย์จะเป็นตัวคงความต่อเนื่องของความเป็นทรัพยากรมนุษย์ให้กับคนรุ่นถัดไปไม่ขาดสาย นั้นหมายถึง การคงสัดส่วนที่สมดุลทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพของทรัพยากรมนุษย์ในชาติตลอดจนทุนด้านทรัพยากรทางธรรมชาติที่สมบูรณ์
5. ทรัพยากรมนุษย์จะเป็นกลไกของการสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันอยู่ตลอดเวลา ทรัพยากรมนุษย์จึงเป็นเหมือนมาตรวัดหรือดัชนีที่ช่วยจัดปรับกลไกของสังคมให้เกิดพลวัตสมดุลอยู่ตลอดเวลา เช่น ด้านความรู้ เทคนิควิทยาการต่างๆ กับเรื่องคุณธรรมจริยธรรมร่วมกันในสังคม เป็นต้น

ลักษณะของทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพ มีดังนี้

1. คนรุ่นใหม่ยุควิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ควรมองสิ่งต่างๆ โดยอาศัยหลักการตามกระบวนการวิทยาศาสตร์ คิดและตัดสินใจบนการใช้เหตุและผลมากขึ้น
 2. บุญเลิศ กลิ่นรัตน์ (2542, หน้า 213 – 216) กล่าวว่า คุณลักษณะ “พลเมืองโลก” ที่พึงประสงค์ในศตวรรษที่ 21 จำเป็นต้องมีคุณลักษณะสากลได้แก่
 - 2.1 มีความสามารถในการใช้ภาษาและการสื่อสาร เพราะก่อให้เกิดพลังและศักยภาพในการเรียนรู้ที่กว้างขวางลึกซึ้ง (ทำให้เข้าใจตนเองและโลกที่ตนอยู่อาศัย)
 - 2.2 มีทักษะทางเทคนิค หรือความเชี่ยวชาญชำนาญการในวิชาชีพตน (Specialized Skills)
 - 2.3 ทักษะการเรียนรู้ด้วยตนเอง จำต้องสร้างคนรุ่นใหม่ให้มีทักษะการเรียนรู้ด้วยตนเอง (Self-learning Skills) อย่างพอเพียงเพื่อมิให้บุคคล องค์การ หรือรัฐและประเทศชาติตกยุคล้าสมัยไม่พัฒนา “คนรุ่นใหม่ต้องมีจิตใจใฝ่รู้และมีความสุขกับการที่ได้เรียนรู้” ตรงกับแนวคิดเรื่องการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Life-long Learning)
 - 2.4 ทักษะด้านการจัดการและการบริหาร (Managerial and Management Skills)
- ทรัพยากรมนุษย์ของชาติไทยในศตวรรษที่ 21 ต้องเป็นผู้มีความพร้อมในด้าน ทักษะการจัดการ

และการบริหาร เพราะช่วยให้เขามีความคิดริเริ่ม ดำเนินกิจการตน จนบรรลุประสิทธิผลอย่างมีประสิทธิภาพ และยังเกิดกระแสแนวคิดเรื่องการกระจายอำนาจในวงราชการ นั่นคือ อำนาจในการบริหารจัดการและตัดสินใจ ได้กระจายลงสู่บุคลากรระดับปฏิบัติ หรือองค์การระดับภูมิภาคมากขึ้นทักษะดังกล่าวเป็นเรื่องสำคัญยิ่ง สำหรับทรัพยากรมนุษย์ในศตวรรษที่ 21

2.5 ค่านิยมในยุคโลกาภิวัตน์ กลายเป็นค่านิยมของพลเมืองโลกที่เรียกว่า ค่านิยมร่วม (Common Values) หากมองในแง่บวกค่านิยมต่อไปนี้จะช่วยสร้างความสามัคคี ลดความขัดแย้งรุนแรงระหว่างกันคือ ค่านิยมประชาธิปไตยดังค่านิยมเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชน ค่านิยมว่าด้วยการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ

ตัวชี้วัดระดับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) (2541, หน้า 234 – 236) ได้กล่าวว่าดัชนีชี้วัดถึงความไม่พัฒนาของมนุษย์และการพัฒนาของมนุษย์ ประกอบด้วย 6 ประการดังนี้

ดัชนีบ่งชี้ถึงการที่มนุษย์ไม่พัฒนามี 3 ประการคือ

1. มนุษย์ตกอยู่ภายใต้อิทธิพลครอบงำของกิเลสที่เรียกว่า “ตัณหา” คือความโลภแสวงหาผลประโยชน์

2. มนุษย์ตกอยู่ภายใต้อิทธิพลครอบงำของกิเลสที่เรียกว่า “มานะ” คือความโลภอำนาจมุ่งความยิ่งใหญ่จะเอาชนะครอบงำผู้อื่น พวกอื่น

3. มนุษย์ตกอยู่ภายใต้อิทธิพลครอบงำของกิเลสที่เรียกว่า “ทิฏฐิ” คือความยึดติดถือรั้นคลั่งไคล้ ในลัทธิความเชื่อแนวอุดมการณ์ที่ส่งเสริมการถือตัวตนและการกีดกันแบ่งแยกพวกพ้องผิวเผ่า เป็นต้น

ดัชนีบ่งชี้ถึงการที่มนุษย์มีการพัฒนา มี 3 ประการ คือ

1. ความเป็นมนุษย์ที่สากล คือ การมองมนุษย์ทุกคนไม่ว่าจะเป็นเพศ ผิว เผ่าพันธุ์ชาติ ลัทธิศาสนาใด เกิดที่ไหนอยู่ที่ใดก็มีความเป็นมนุษย์เหมือนกันไม่คิดแบ่งแยก กลั่นแกล้ง ทำร้าย ฆ่ากัน

2. ความเป็นจริงที่สากล คือ การที่มนุษย์ทุกคนควรมองความเป็นจริงแห่งความเป็นเหตุเป็นผลมีแนวคิดความจริงตามธรรมชาติ มองเป็นภาวะสากลมีอยู่โดยกฎธรรมชาติ ไม่เป็นไปเฉพาะคนกลุ่มไหนพวกใด โดยหลักการต้องถือและใช้ทั่วไป เช่น ทุกศาสนาสอนให้คนทำดี ต้องให้ความเป็นเหตุเป็นผลในการทำดีนั้นเป็นสากล เป็นหลักการที่เป็นเหตุเป็นผลว่า ใครก็ได้หากทำดีย่อมได้ดี

3. เมตตาที่เป็นสากล มนุษย์ทุกคนที่อยู่มาร่วมกันเป็นกลุ่ม ชุมชนสังคมไม่ควรอบรมสั่งสอนให้รักใคร่ช่วยเหลือกันเฉพาะกลุ่ม หมู่พวกของตนหรือมีท่าทีที่เสื่อมสอนให้รังเกียจมนุษย์พวกอื่นกลุ่มอื่น เพราะเมื่อโลกไร้พรมแดน มนุษยชาติมีความเป็นอยู่อิงอาศัยทั่วถึงกันเป็นอันเดียวกัน มนุษย์ต้องปรับเปลี่ยนท่าทีความรู้สึกโดยพัฒนาตนขึ้นมาให้มีเมตตาที่เป็นสากลปรารถนาดีต่อมนุษย์ทุกคนเสมอกัน

โดยหลักการนี้ควรปฏิบัติให้สอดคล้องกับหลักการ 2 ข้อแรกคือ มีเมตตาเป็นสากลอยู่บนความเป็นมนุษย์ที่สากล และความเป็นจริงที่สากล หากมนุษย์พัฒนาความเป็นสากล 3 ประการนี้ ย่อมส่งผลเชื่อมโยงทำให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนต่อไป

และจากการศึกษาค้นคว้าระดับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ พบว่าตัวบ่งชี้การวัดการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ประกอบด้วย

1. ดัชนีการพัฒนาศึกษา อันได้แก่ อัตราส่วนผู้เข้าเรียนในโรงเรียนต่อผู้ทำการสอน การวัดผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษา เป็นต้น
2. ดัชนีภาวะโภชนาการ อันได้แก่ การวัดภาวะโภชนาการของประชากรทั้งหมด
3. รายได้ประชาชาติ จำนวนและสัดส่วนของกำลังแรงงานที่มีทักษะเชิงยุทธวิธี
4. ตัวบ่งชี้สุขภาพ อันได้แก่ การวัดทางสุขภาพและการกระจายของการบริการสุขภาพข้อมูลเกี่ยวกับความยืนยาวของอายุ การตายของทารก โรคภัยไข้เจ็บที่รุนแรง เป็นต้น
5. ดัชนีการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรมนุษย์ อันได้แก่ สถิติของการมีงานทำการว่างงาน การทำงานต่ำกว่าระดับในความหมายของชั่วโมงการทำงาน วัดผลิตภาพการทำงานจากรายได้ต่อชั่วโมง เป็นต้น
6. ดัชนีเกี่ยวกับการพัฒนาทักษะและความรู้ ประกอบด้วย ทักษะที่มีอยู่ในกำลังแรงงานและสมรรถภาพของการสร้างทักษะของระบบการเรียนรู้
7. การวัดความเหลื่อมล้ำ อันได้แก่ โอกาสของการทำงานและเรียนรู้จะต้องขยายไปยังทุกส่วนของประชากร และช่องว่างของ “ระดับการดำรงชีวิต” (Level of living) ในภาคทันสมัยกับภาคอื่นๆ ควรจะแคบ ความเจริญเติบโตในพื้นที่ที่ล้าหลัง ควรจะสัมพันธ์กับพื้นที่ที่ก้าวหน้ากว่า (ไพศาล ไกรสิทธิ์, 2541, หน้า 96 – 98)

ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์ และการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ได้แก่

1. ปัญหาครอบครัว ปัญหาครอบครัวนับว่าเป็นภัยคุกคามเสถียรภาพการดำรงอยู่อย่างปกติสุข หรือประสิทธิภาพในการทำหน้าที่ของครอบครัว โดยมีปัญหาที่เกี่ยวข้องกับวัตถุ เช่น ปัญหาที่อยู่อาศัย ปัญหาการเงิน และปัญหาที่เกี่ยวข้องกับอารมณ์ เช่น ความโกรธระหว่าง

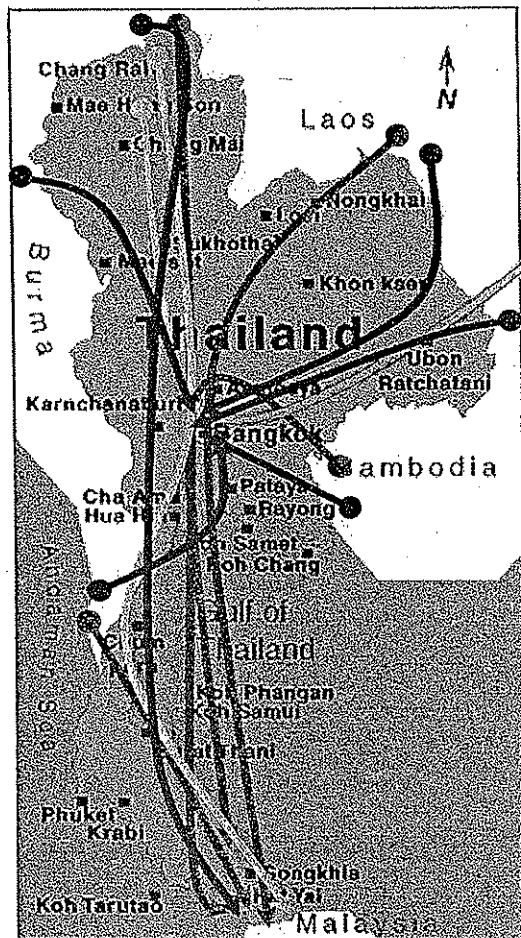
พี่ๆ น้องๆ ความขมขื่น บางครอบครัวอาจมีเพียงปัญหาทางอารมณ์ แต่อาจไม่มีปัญหาทางวัตถุเลย และหากครอบครัวใดมีปัญหาทางวัตถุเกิดขึ้น มักจะมีปัญหาทางอารมณ์ด้วยเสมอ เช่น ครอบครัวที่ยากจนและขาดแคลนปัจจัยสี่ มักทะเลาะเบาะแว้งกันระหว่างสามีภรรยา (อุมพร ตรังคสมบัติ, 2540, อ้างถึงใน บุญเสริม หุตะแพทย์, 2547, หน้า 76)

2. ปัญหาคนไร้ที่พึ่ง ปัจจุบันสภาพปัญหาคนไร้ที่พึ่งนับวันจะรุนแรงขึ้น ในอดีตกลับพบว่าระบบสังคมแบบดั้งเดิม ครอบครัวใดมีบุคคลที่ประสบปัญหาช่วยตนเองไม่ได้สมาชิกครอบครัวหรือคนในชุมชนจะช่วยกันอุปการะเลี้ยงดู หรือให้การช่วยเหลือแต่เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม ค่าครองชีพสูงขึ้น จำนวนประชากรมากขึ้น พบว่าครอบครัวที่ยากจนมีจำนวนมากสมาชิกในครอบครัว หรือชุมชนไม่สามารถอุปการะเลี้ยงดูได้ เกิดคนไม่มีงานทำ คนพิการ คนชรา ช่วยเหลือตัวเองไม่ได้ บุคคลเหล่านี้ มักเร่ร่อนออกจากชุมชนสู่เมือง หาเลี้ยงชีพตามที่หาได้โดยเร่ร่อนและขอทานในที่สุด (สมไทย วงษ์เจริญ, 2548, หน้า 43)

3. ปัญหาอันเกิดจากสถานการณ์สำคัญๆ ที่มีผลกระทบต่อชุมชน ครอบครัว เด็กและเยาวชน ในศตวรรษที่ 21 นับเป็นช่วงเวลาของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเศรษฐกิจ และการเมืองอย่างรวดเร็ว รุนแรงทั่วโลก ซึ่งมีผลกระทบต่อโครงสร้างต่างๆ ของประเทศไทยอย่างมาก ชุมชนครอบครัว เด็กและเยาวชนได้รับผลกระทบอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

สถานการณ์สำคัญๆ ที่มีผลกระทบต่อชุมชน ครอบครัว เด็กและเยาวชน ได้แก่

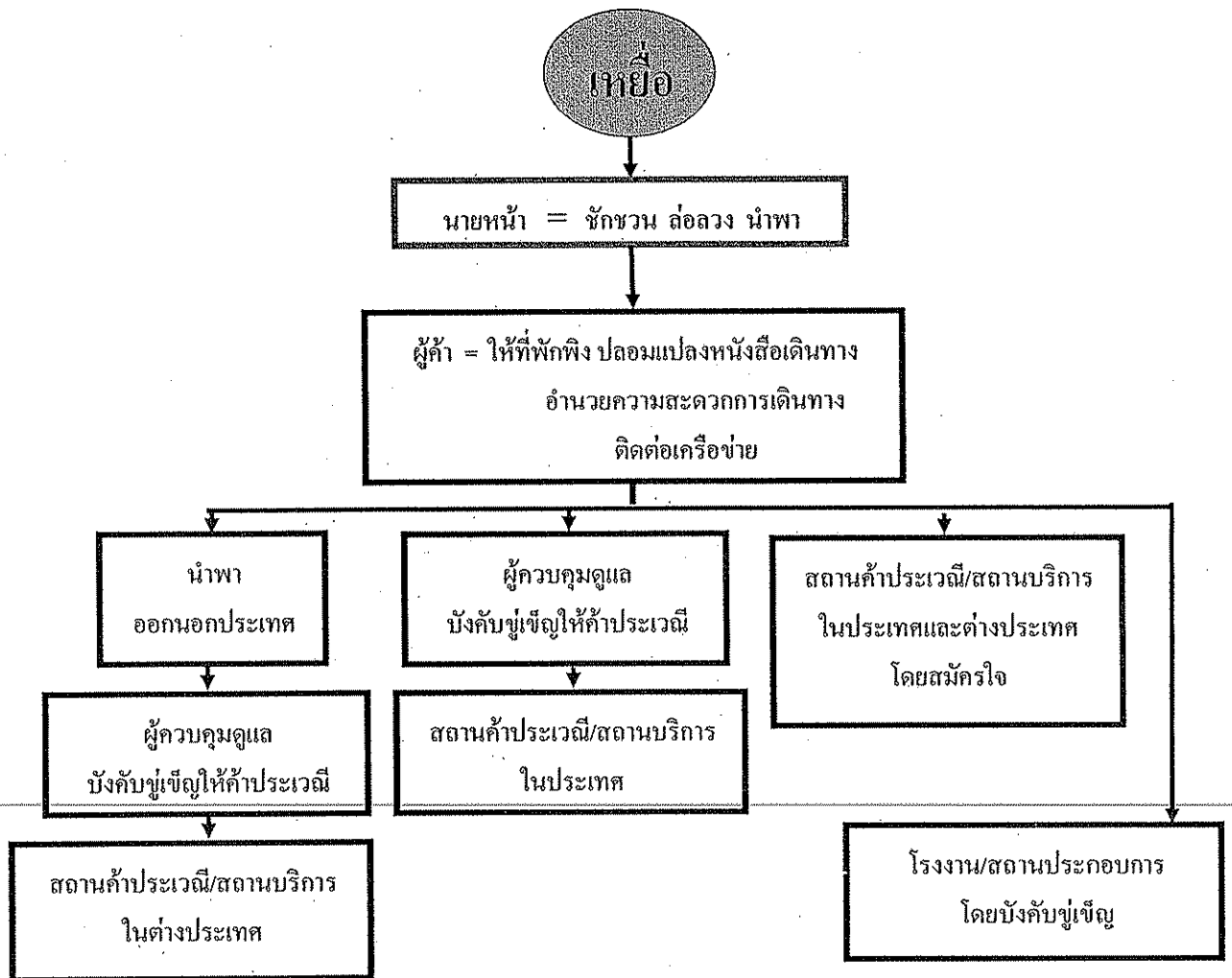
1. ภาวะผันผวนทางเศรษฐกิจ ที่มีอยู่ต่อเนื่องไปอีกนาน 2. ความเสื่อมโทรมของภูมิศีลธรรม จริยธรรมในวัฒนธรรม ซึ่งเลวร้ายมากขึ้นเป็นลำดับ 3. การเพิ่มจำนวนของผู้สูงอายุในประชากรโลก 4. ความก้าวหน้าที่ไม่หยุดยั้งของเทคโนโลยีการสื่อสาร มีผลกระทบอย่างรุนแรงต่อสภาพของชุมชน ชีวิตความเป็นอยู่ของครอบครัวและการอยู่รอดการพัฒนาของเด็กและเยาวชน เป็นต้น 5. อิทธิพลอาชญากรรมข้ามชาติ นับวันจะเติบโตแข็งแกร่งขึ้นทุกขณะและแผ่ขยายไปทั่วโลก ทำให้กระบวนการค้ามนุษย์และยาเสพติดข้ามชาติ เป็นปัญหาใหญ่ยิ่งของหลายๆ ชาติรวมทั้งประเทศไทย เนื่องจากประเทศไทยถูกทำให้เป็นทั้งประเทศต้นทาง ปลายทางและทางผ่าน (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2543, หน้า 15 – 17) ดังแสดงในแผนภาพที่ 1.3 และแผนภาพที่ 1.4 ดังต่อไปนี้

สถานะของประเทศไทย

- ประเทศต้นทาง
- ประเทศทางผ่าน
- ประเทศปลายทาง

แผนภาพที่ 1.3 กราฟฟิกแสดงสถานะของประเทศไทยกับเส้นทางการค้ามนุษย์
 ธีมา (วัลลภ พลอยทับทิม, 2548, หน้า 8)

แผนภาพที่ 1.4 ขบวนการค้ามนุษย์
ที่มา (ชัชวาลย์ สุขสมจิตร, 2548, หน้า 4)

จากการที่ประเทศไทยถูกทำให้เป็นทั้งประเทศต้นทาง ปลายทาง และทางผ่านเด็ก และเยาวชนไทยรวมทั้งเด็กต่างชาติ ตกเป็นเหยื่อของกระบวนการค้ามนุษย์มากมาย จึงจำเป็นต้องมีกระบวนการแก้ไขที่เป็นระบบเครือข่ายทั้งภายในประเทศและระหว่างประเทศที่เข้มแข็งเอาจริงเอาจัง และทำงานประสานสอดคล้องกันอย่างต่อเนื่อง ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชนและชุมชนที่เกี่ยวข้อง

จะเห็นได้ว่าหากสังคมและผู้ที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ไม่มีการทำงานที่เป็นระบบจริงจังปัญหาต่างๆ จะทวีความรุนแรง ฉะนั้นเพื่อให้เกิดความตระหนักเห็นคุณค่าการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ในบทต่อไปจะเป็นแนวคิดหลักการวิธีการที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์อย่างจริงจังมากขึ้น

4. ปัญหาวิกฤตศรัทธาในตัวข้าราชการ จะเห็นว่าปัญหานี้ไม่ใช่ปัญหาใหม่ เป็นเรื่องของความขัดแย้งระหว่างผู้นำดีเด่นในงานพัฒนาท้องถิ่นกับค่านิยมความคิดและการวางตัวของข้าราชการไทยบางกลุ่มบางฝ่าย ที่ถูกละเมิดประมาทความสามารถสติปัญญาของผู้นำท้องถิ่นผู้ซึ่งทำงานและพัฒนาท้องถิ่นอย่างเต็มความสามารถจนได้รับรางวัลระดับนานาชาติมาแล้ว

ดังตัวอย่าง (สิดา สอนศรี, 2547, อ้างถึงใน จรูญ หยูทอง _แสงอุทัย, 2547, หน้า 7) ของคุณลุงประยงค์ วรรณรงค์ ผู้คว่ำรางวัลรามอลเม็กไซไซ ในฐานะประธานผู้นำชุมชนดีเด่น บ้านไม้เรียง ต.ไม้เรียง อ.ฉวาง จ.นครศรีธรรมราช โดยกล่าวว่า ผมมักสอนลูกและคนในชุมชนเสมอว่าให้เข้าใจปัญหาตนเองก่อนแล้วค่อยช่วยเหลือชุมชน และจากประสบการณ์ที่ได้ทำงานกับหน่วยงานของรัฐ พบว่ามีประสบการณ์ไม่ค่อยน่าประทับใจกับระบบราชการและข้าราชการไทยเท่าไรนัก รวมถึงผู้ได้รับรางวัลดีเด่นโดยส่วนใหญ่ก็ไม่ประทับใจเนื่องจากครั้งหนึ่งคนได้รับเชิญให้ไปแนะนำการแก้ปัญหาราวคางพาราและได้ไปแนะนำความต้องการของเกษตรกรในการร่วมร่าง พ.ร.บ.วิสาหกิจชุมชน กลับมีนักวิชาการ นักกฎหมาย ตัวแทนภาคเกษตรกรที่มีความรู้ ความสามารถทั้งนั้นมาดูลูกเหี้ยมดหยาม

เหล่านี้เป็นตัวอย่างปัญหาที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์และการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์โดยตรง โดยเฉพาะทุกปัญหาเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกระทบถึงกันในวงกว้าง ฉะนั้นหากจะวิเคราะห์ศึกษาทำให้เข้าใจได้ว่าปัญหาส่วนใหญ่มักเริ่มจากการที่เด็กได้ลอกเลียนแบบผู้ใหญ่ที่ทำตัวเป็นตัวอย่างไม่ดีให้แก่เด็กคำว่า “เด็กวันนี้คือผู้ใหญ่ในวันหน้า” ยังคงเป็นจริงเสมอถ้าต้องการให้เด็กเป็นคนดีเป็นผู้ใหญ่ที่สมบูรณ์ในอนาคต ผู้ใหญ่ต้องปฏิบัติตนเป็นตัวอย่างที่ดีสม่ำเสมอ ต้องการเห็นสังคมดี ผู้ใหญ่ต้องเริ่มต้นก่อนใครอื่น

บทสรุป

จากที่ได้ศึกษาอาจสรุปได้ว่าการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์คือการมุ่งปรับปรุงเปลี่ยนแปลงบุคคลโดยอาศัยการวางแผน การจัดการอย่างเป็นระบบโดยมุ่งหวังให้บุคคลสมบุรณ์ทั้งด้านร่างกายจิตใจ อารมณ์ สังคม และสติปัญญาที่เจริญก้าวหน้าขึ้น เป็นทรัพยากรอันมีค่าพร้อมที่จะพัฒนาและจัดการกับชีวิตตนเองได้อย่างถูกต้องเหมาะสม โดยเป้าหมายของการพัฒนาคนคือ เกิดประโยชน์ต่อตนและประเทศชาติโดยรวม ทรัพยากรมนุษย์จัดเป็นทรัพยากรที่สำคัญที่สุดในบรรดาทรัพยากรทั้งหมดเพราะเป็นหน่วยที่เพิ่มเติม แก้ไขปรับปรุงเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา ผลจากการกระทำของบุคคลหนึ่งๆ ย่อมเกิดผลในทางสร้างสรรค์ หรือทำลายระบบสังคมวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมได้เสมอ และการได้ทำความเข้าใจในลักษณะของทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพและตัวชี้วัดระดับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการรับรู้ เข้าใจ และตระหนักถึงการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ภายใต้กฎเกณฑ์บางอย่างมากขึ้น เพราะแม้บุคคลมีความรู้ ความสามารถ เฉลียวฉลาดเพียงใดแต่หากไม่เข้าใจตนเองที่สัมพันธ์ กับความดีงามในสังคมร่วมกันบุคคลนั้นย่อมมีค่านิยมหลงทาง สร้างบุคลิกภาพที่เป็นปัญหาทำให้ผู้อื่นเดือดร้อนได้เสมอ

คำถามท้ายบท

1. จงอธิบายความหมายของคำต่อไปนี้ให้ชัดเจน ได้แก่ คำว่า การพัฒนา ทรัพยากรมนุษย์ ทรัพยากรมนุษย์ และการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์
2. จากที่ได้ศึกษา เป้าหมายของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์คืออะไรบ้าง พร้อมอธิบายให้ชัดเจน
3. ทรัพยากรมนุษย์มีความสำคัญหรือไม่ อย่างไร
4. จงหยิบยกสถานการณ์ในชีวิตประจำวัน พร้อมอธิบายถึงความสำคัญที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรมนุษย์ และการต้องพัฒนาทรัพยากรมนุษย์มาให้ชัดเจน
5. ทรัพยากรมนุษย์มีลักษณะเหมือนและแตกต่างจากทรัพยากรอื่นๆ อย่างไรบ้าง
6. จงอธิบายลักษณะของทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพได้แก่ อะไรบ้าง
7. ให้ผู้เรียนบอกถึงคุณสมบัติที่ดีและที่ต้องแก้ไขในตนเองมาให้ชัดเจน พร้อมให้เหตุผลในสิ่งที่ต้องแก้ไขปรับปรุงว่าเพราะเหตุใด
8. ตัวชี้วัดระดับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ หมายถึงอะไร
9. จงบอกถึงตัวชี้วัดระดับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์มาให้ชัดเจนว่าได้แก่ อะไรบ้าง
10. ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์และการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เกิดขึ้นได้อย่างไร และพร้อมยกตัวอย่างประกอบแนวทางการแก้ไขมาให้ชัดเจน

เอกสารอ้างอิง

กองทุนสนับสนุนการวิจัย, สำนักงาน. (2543). เด็ก เยาวชน และครอบครัว: อนาคตของชุมชน.

ใน เอกสารประกอบการประชุมประจำปีว่าด้วย เรื่องชุมชนครั้งที่ 1 “ชุมชนไทย
ท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลง”. กรุงเทพฯ: ม.ป.ท.

ไกรยุทธ ชีรตยาคินันท์.(2531). แนวพระราชดำริด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว.กรุงเทพฯ:สถาบันไทยคดีศึกษาและฝ่ายวิจัย จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย

งามพิศ สัตย์สงวน. (2538). หลักมานุษยวิทยาวัฒนธรรม (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: ชรรณสภา.

ชัชวาล สุขสมจิตร. (2548). ขบวนการค้ำมนุษย์. ใน การอบรมเรื่องหลักสูตรเพิ่มประสิทธิภาพ
ในการสืบสวนปราบปรามการกระทำผิดต่อเด็ก สตรีและการค้ำมนุษย์ (หน้า 4).
พิษณุโลก: ม.ป.ท.

เรียบรชัย เอี่ยมวรเมธ. (2539). พจนานุกรมอังกฤษ – ไทย (ฉบับใหม่): A new English – Thai
dictionary. (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: รวมสาส์น.

ธรรมปิฎก, พระ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2541). การพัฒนาที่ยั่งยืน (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ: โกมล
คิมทอง.

-----, (2544). พุทธธรรม (ฉบับเดิม) (พิมพ์ครั้งที่ 10). กรุงเทพฯ: ชรรณสภา.

นงนุช วงษ์สุวรรณ. (2546). การบริหารทรัพยากรมนุษย์. กรุงเทพฯ: ม.ป.ท.

นิธิ เอียวศรีวงศ์. (2539). บทวิพากษ์โครงสร้างอารยธรรมไทย: สองหน้าสังคมไทย. กรุงเทพฯ:
อักษรการพิมพ์.

บุญคง หันจางสิทธิ์. (2540). เศรษฐศาสตร์ทรัพยากรมนุษย์. กรุงเทพฯ: โอ.เอส.พรีนติ้ง เฮ้าส์.

บุญเลิศ กลิ่นรัตน์. (2542). การบริหารทรัพยากรมนุษย์. เชียงใหม่: สถาบันราชภัฏเชียงใหม่.

ปกรณ์ ปรียากร. (2538). ทฤษฎีและแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนา. ใน เอกสารการสอนชุดวิชาการ
บริหารการพัฒนาชนบท หน่วยที่ 1 – 6. (พิมพ์ครั้งที่ 24, หน้า 5). นนทบุรี:
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราชา.

ไพศาล ไกรสิทธิ์. (2541). การศึกษาเพื่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์. ราชบุรี: สถาบันราชภัฏ
หมู่บ้านจอมบึง.

- ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542. กรุงเทพฯ:
 นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์.
- วิทย์ เทียงบุญธรรม. (2540). พจนานุกรม อังกฤษ – อังกฤษ – ไทย : An advanced desk English –
 English – Thai dictionary. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ : รวมสาส์น.
- วัลลภ พลอยทับทิม. (2548). กราฟฟิกแสดงสถานะของประเทศไทยกับเส้นทางการค้ามนุษย์. ใน
 การอบรมเรื่องหลักสูตรเพิ่มประสิทธิภาพในการสืบสวนปราบปรามการกระทำผิดต่อ
 เด็ก สตรีและการค้ามนุษย์ (หน้า 8). พิษณุโลก: ม.ป.ท.
- สนธยา พลศรี. (2545). ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ:
 โอเดียนสโตร์
- สมไทย วงษ์เจริญ. (2548). โรงงานคัดแยกขยะเพื่อรีไซเคิล วงษ์พาณิชย์ : หน่วยงานดีเด่นของ
 ชาติ สาขาพัฒนาสังคม. พิษณุโลก: ม.ป.ท.
- สีดา สอนศรี. (2547, สิงหาคม 9). อ้างถึงใน จรูญ หนูทอง _ แสงอรุณ. (2547, สิงหาคม, 13)
 ‘แม่ไก่ไข่ไทย’ ส่วนใหญ่ไม่ประทับใจข้าราชการ. มติชน, หน้า 7.
- อุมพร ตรังคสมบัติ อ้างถึงใน บุญเสริม หุตะแพทย. (2547). แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับปัญหา
 ครอบครัว. ใน ประมวลสาระชุดวิชาจิตวิทยาครอบครัวและครอบครัวศึกษา หน่วยที่
 8 – 11 (หน้า 76). นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- Brooks, M. , Sagala , J. , & Allen , M . (eds.). (2006). Longman dictionary of contemporary
 english : The living dictionary (2 nd ed.). England : Pearson Education.
- DeSimone, R.L. , & Harris.D.M. (1998). Human resource development. (2 nd ed.).The United
 States of America : The Dryden.
- Heinle, T. (2004). Newbury house dictionary of American English. (4 th ed.). America :
 Quebecor World.
- Human resources.** in Wikipedia, the free encyclopedia. (2007). [Online], Available HTTP :
http://www-en.wikipedia.org/wiki/Human_Resource. [2007, July 11].
- Human resources development.** in Wikipedia, the free encyclopedia. (2007). [Online],
 Available HTTP : http://www-en.wikipedia.org/wiki/Human_Resource_Development. [2007, July 11].
- Wehmeier, S. , & Ashby, M. (eds.). (2000). Oxford advanced learner 's dictionary (6 th ed.).
 New York : Oxford University.

แผนบริหารการสอนประจำบทที่ 2

หัวข้อเนื้อหา

1. ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (เศรษฐกิจวิถีพุทธ)
2. บุคลิกกับสติบุรุษ 7
3. ปรัชญา ศาสนาตะวันตก – ตะวันออกที่มีต่อการสร้างรากฐานในระบอบประชาธิปไตยเพื่อการพัฒนาคน
4. คุณสมบัติของผู้ผู้นำ
5. ความสำคัญของความนับถือตนเอง
6. ทฤษฎีปฏิสัมพันธ์ระหว่างพันธุกรรม และสิ่งแวดล้อม
7. ทฤษฎีบุคลิกภาพ
8. ทฤษฎีลำดับขั้นของแรงจูงใจ
9. ทฤษฎีพัฒนาการทางจิตสังคม
10. ทฤษฎีความทันสมัย
11. การพัฒนาที่ขัดแย้งกับทฤษฎีการพึ่งพา
12. แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาทางเลือกใหม่

จุดประสงค์เชิงพฤติกรรม

1. อธิบายเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องกับหลักศาสนาพุทธได้
2. บอกถึงผู้มีบุคลิกแบบสติบุรุษ 7 ได้
3. อธิบายได้ว่าปรัชญา ศาสนาทั้งตะวันตกและตะวันออกเป็นรากฐานของการส่งเสริมเกียรติศักดิ์ศรีมนุษย์ในระบอบประชาธิปไตยได้
4. อธิบายถึงคุณสมบัติของบุคคลที่มีภาวะผู้นำได้
5. อธิบายเกี่ยวกับความหมาย ลักษณะสำคัญ แนวทางในการส่งเสริมพัฒนา ความนับถือตนเองได้
6. บอกถึงสาระสำคัญของทฤษฎี ปฏิสัมพันธ์ระหว่างพันธุกรรมและสิ่งแวดล้อมได้
7. บอกถึงสาระสำคัญของทฤษฎีบุคลิกภาพได้
8. บอกถึงสาระสำคัญของทฤษฎีลำดับขั้นของแรงจูงใจได้
9. บอกถึงสาระสำคัญของทฤษฎีพัฒนาการทางจิตสังคมได้
10. บอกถึงสาระสำคัญของทฤษฎีความทันสมัยได้

11. อธิบายถึงแนวคิดการพัฒนาที่เรียนมามีหลักการขัดแย้งกับทฤษฎีการฟังหาได้
12. บอกถึงสาระสำคัญและประโยชน์ของแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาทางเลือกใหม่ได้
13. อธิบายถึงการประยุกต์ แนวความคิด ทฤษฎีต่างๆ ที่ได้ศึกษามาใช้เป็นแนวทางทำความเข้าใจในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ได้

วิธีสอนและกิจกรรมการเรียนรู้การสอนประจำบท

1. บรรยายประกอบสื่อ
2. แบ่งกลุ่มอภิปรายและสรุปบทเรียนที่ได้จากการศึกษา พร้อมเสนอแนะแนวทางในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์
3. สรุปสาระสำคัญของหัวข้อในบทเรียน
4. ตอบคำถามท้ายบทเรียน

สื่อการเรียนรู้การสอน

1. แผ่นใส
2. เอกสารประกอบการสอน
3. คำถามท้ายบทเรียน

การวัดผลและประเมินผล

1. สังเกตความสนใจจากการแบ่งกลุ่มศึกษา คั่นคว่ำ ชักถาม
2. สังเกตการตอบคำถามของผู้เรียน
3. ตรวจสอบคำตอบจากคำถามท้ายบทเรียน

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

จากที่ได้ศึกษาทำความเข้าใจเกี่ยวกับความรู้เบื้องต้นของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในบทแรก จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องทำความเข้าใจในแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ แม้ในความเป็นจริงมีท่านผู้รู้ได้กำหนดแนวคิด ทฤษฎีไว้มากมายก็ตาม ผู้จัดทำจะขอเสนอแนวคิด ทฤษฎีที่สำคัญๆ อันจะเสริมสร้างความเข้าใจตระหนักในคุณค่าของทรัพยากรมนุษย์มากขึ้นในบทนี้จะกล่าวถึงได้แก่ ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (เศรษฐกิจวิถีพุทธ), นุคลิกกับศีลนุรุษ 7, ปรัชญาศาสนาตะวันตก – ตะวันออกที่มีต่อการสร้างรากฐานในระบอบประชาธิปไตยเพื่อการพัฒนาคน , คุณสมบัติของผู้ผู้นำ, ความสำคัญของความนับถือตนเอง, ทฤษฎีปฏิสัมพันธ์ระหว่างพันธุกรรมและสิ่งแวดล้อม, ทฤษฎีนุคลิกภาพ, ทฤษฎีลำดับขั้นของแรงจูงใจ ,ทฤษฎีพัฒนาการทางจิตสังคม, ทฤษฎีความทันสมัย,แนวคิดการพัฒนาที่ขัดแย้งกับทฤษฎีการพึ่งพาและแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาทางเลือกใหม่

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (เศรษฐกิจวิถีพุทธ): กระบวนการเรียนรู้ที่แท้จริง...

ทางปฏิบัติด้วยตนเอง

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ตามที่สำนักพระราชเลขธิการ ได้ออกเอกสารตามคำสั่งที่ รล 0003/18888 ลงวันที่ 29 พฤศจิกายน 2542 เรื่องพระราชทานพระบรมราชานุญาต ด้วยประธานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้นำความกราบบังคมทูลพระกรุณาขอพระราชทานพระบรมราชวินิจฉัย บทความเรื่อง “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” โดยสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้เชิญผู้ทรงคุณวุฒิในทางเศรษฐกิจและสาขาอื่นๆ มาร่วมกันประมวลและกลั่นกรองพระราชดำรัส เรื่องเศรษฐกิจพอเพียงและขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตนำบทความดังกล่าวไปเผยแพร่ เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติของสำนักงาน และทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องตลอดจนประชาชนโดยทั่วไปนั้น

ทางสำนักพระราชพิธีการ ได้นำความกราบบังคมทูลพระกรุณาทราบฝ่าละอองธุลีพระบาท และได้ทรงพระกรุณาปรับปรุงแก้ไขพระราชทาน และทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระบรมราชานุญาต (พระพงศ์ เกษมศรี, ม.ล., 2542, หน้า 1 – 2) ดังนี้

“เศรษฐกิจพอเพียง” เป็นปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำริสชี้แนะแนวทางการดำเนินชีวิตแก่พสกนิกรชาวไทยมาโดยตลอด นานกว่า 25 ปี ตั้งแต่ก่อนเกิดวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ และเมื่อภายหลังได้ทรงเน้นย้ำแนวทางการแก้ไขเพื่อให้รอดพ้น และสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์และความเปลี่ยนแปลงต่างๆ

เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาชี้ถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควร ต่อการมีผลกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้จะต้องอาศัยความรอบรู้ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่างๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎีและนักธุรกิจในทุกระดับ ให้มีสำนึกในคุณธรรมความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติปัญญาและความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวางทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี

จากกระแสพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ในเรื่องปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ที่พระองค์มีพระราชประสงค์ให้พสกนิกรทั้งชาวไทยและชาวโลกได้น้อมนำไปปฏิบัติในชีวิตส่วนตัว หน้าที่การงาน ทั้งในยามวิกฤตและยามปกติสุข มาบัดนี้ประชาชนชาวไทยต่างได้ปลื้มปิติอย่างหาที่สุดมิได้ เมื่อปีมหามงคลสมัยวันที่ 9 มิถุนายน 2549 ที่ผ่านมา พระองค์ทรงครองสิริราชสมบัติครบ 60 ปี

และเนื่องในวโรกาสมหามงคลดังกล่าวเพื่อเป็นการเฉลิมพระเกียรติพระองค์ท่านทางสหประชาชาติ (UN) ภายใต้โครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (United Nations Development Programme : UNDP.) จึงได้ทูลเกล้าฯ ถวายรางวัล “ความสำเร็จสูงสุดด้านการพัฒนามนุษย์” (Lifetime Achievement in Human Development Award) แด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวของ ไทย โดยรางวัลเกียรติยศที่นำขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายนี้ถือเป็นกรณีแรกที่ UNDP ได้มอบรางวัลประเภท Life – long achievement อันหมายถึงการเกิดพระเกียรติที่เกิดขึ้นจากพระราชกรณียกิจ

ด้านการพัฒนาปรับปรุงความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นต่อพสกนิกรชาวไทยที่ทรงยึดเป็นพระราชจริยวัตรมาตลอดระยะเวลายาวนานในการครองราชย์ของพระองค์ และที่น่าสนใจศึกษาเป็นอย่างยิ่งในพระราชจริยวัตรที่ทรงยึดถือมาโดยตลอด อาทิ เช่น หลักจักรวรรดิวรรตธรรม 4 ประการ (วิระวรรณ บุญโญ, 2549, หน้า 7-8, 11-12) มีดังนี้

1. ธรรมาธิปไตยและธรรมิการักษา หมายถึง เคารพเชิดชูนิยมธรรม ตั้งมั่นและประพฤติธรรมด้วยตนเอง ค้ำครองป้องกันชนทุกหมู่เหล่าในแผ่นดินด้วยความชอบธรรม ทั้งพระมหากษัตริย์ ไอรสธิดา ข้าราชการทุกฝ่าย คนทุกอาชีพ พระสงฆ์ บรรพชิต

2. มาตธรรมการ จัดการป้องกันแก้ไขมิให้มีการกระทำที่ไม่เป็นธรรมมิให้มีการเบียดเบียนข่มเหง หรือเกิดความชั่วร้ายเดือดร้อนขึ้นในบ้านเมืองชักนำให้ประชาชนตั้งมั่นในสุจริตและนิยมธรรม

3. ธนานุประทาน แบ่งปันทรัพย์สินแก่ชนผู้ยากไร้ ขจัดความยากจนในแผ่นดิน จัดให้ราษฎรประกอบอาชีพโดยสุจริต

4. ปรปฐณา สอบถามปรึกษาพระสงฆ์ นักปราชญ์ ผู้รู้โดยสม่ำเสมอตามกาลอันควร มีที่ปรึกษาทางวิชาการ ผู้ทรงคุณธรรมประพฤติชอบผู้ไม่ประมาทมิวมมา ซึ่งจะช่วยให้ตนเจริญก้าวหน้า ดำเนินกิจการได้ถูกต้องชอบธรรม และเกิดประโยชน์สุข

จะเห็นได้ว่า แนวคิดปรัชญาด้านเศรษฐกิจพอเพียง ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวของไทย พระองค์ทรงเป็นเอกอัครบุคคล เป็นปราชญ์แผ่นดินผู้หยั่งการณ์ไกลมีสายพระเนตรที่กว้างไกลอย่างยิ่ง โดยสามารถสรุปแนวคิดปรัชญาที่ได้ เพื่อนำไปใช้เป็นแนวทางเพื่อการพัฒนาคุณภาพของทรัพยากรมนุษย์ได้ดังนี้

1. คำว่าพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล โดยเฉพาะต้องมีปัญญาที่พอเพียง มีความรักที่พอเพียง มีธรรมชาติที่พอเพียงเมื่อเกิดความพอเพียงที่เพียงพออยู่ได้

2. ความพอเพียง จะเป็นระบบภูมิคุ้มกันให้ทั้งระดับบุคคลก็อยู่ได้ ระดับครอบครัว ระดับชุมชน ระดับชาติหรือระดับโลกอยู่ร่วมกันได้โดยคำนึงถึงความจำเป็นขั้นพื้นฐานแต่พอประมาณต้องไม่ละโมภโลกมาก แข่งกันเอาเป็นเอาตายเพราะเมื่อแต่ละคนดำเนินชีวิตแต่พอเพียง การเบียดเบียนกันจะน้อยลง

3. ความพอเพียง หรือ เศรษฐกิจพอเพียง จะสร้างภูมิคุ้มกันให้บุคคลหรือสังคมเมื่อยามได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายใน และภายนอกสังคมได้ดี จำเป็นต้องอาศัยความรู้ ความรอบคอบ ระมัดระวังในการนำวิชาต่างๆ มาใช้ในการวางแผนและดำเนินการทุกขั้นตอน

4. ต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจในทุกระดับ ให้มีจิตสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และมีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน มีความเพียร มีสติปัญญาและความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และกว้างขวาง ทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี

5. เศรษฐกิจพอเพียง จัดเป็นนโยบายและวาระระดับชาติ และระดับโลก โดยใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแกนกลางของการพัฒนาและการบริหารประเทศโดยรัฐให้ดำเนินไป ด้วยความเป็นธรรมเป็นกลางคำนึงถึงวิถีปฏิบัติตามทางสายกลาง กล่าวคือ สมดุลทั้งด้านรูปธรรม กับนามธรรม กายและจิตใจ คนกับธรรมชาติแวดล้อม เป็นต้น

6. ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เป็นการพัฒนาทางเลือกใหม่ที่สอดคล้องกับการพัฒนา ทั้งระดับจุลภาค และมหภาค เป็นทางอยู่รอดของบุคคลและสังคมในยุคสมัยใหม่ ที่มุ่งบริโภควัตถุ ให้รู้จักบริโภคด้วยปัญญามากขึ้น

เศรษฐกิจพอเพียง...โดยเนื้อแท้คือเศรษฐกิจวิถีพุทธ

จากปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ตามกระแสพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว นับเป็นกระบวนทัศน์ของการดำรงชีพและการดำรงชาติ เป็นภูมิปัญญาไทยที่มีมาแต่บรรพกาล แต่ด้วยกระแสวัฒนธรรม ความทะยานอยากของมนุษย์ ทำให้เกิดเทคโนโลยีที่พยายามเอาชนะธรรมชาติมุ่งวัตถุและระบบเงินตรา เหล่านี้ทำให้แนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงได้ถูกทิ้งขว้างมองเป็นวิถีชีวิตที่เฉื่อยชาเชยไม่ทันสมัย

จนกระทั่งเกิดวิกฤตเศรษฐกิจเมื่อประมาณปี พ.ศ. 2538 – 2541 คนไทยทุกคนในประเทศอยู่ในฐานะเป็นลูกหนี้ของกองทุนการเงินระหว่างประเทศที่รัฐบาลได้กู้มาพัฒนาประเทศแบบขาดการจัดการและขาดการพัฒนาแบบพอเพียงทำให้ทุกคนเริ่มหันมาใช้ชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียงตามกระแสพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ซึ่งทรงตรัสและดำรงพระองค์แบบพอเพียงมาหลายสิบปีแล้ว

หากจะมาพิจารณาตัวหลักการปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง นับได้ว่ามีสาระแก่นความรู้ที่เข้าถึงหลักคำสอนของพระพุทธเจ้าด้วยกัน หลายประการกล่าวคือ

1. วิถีชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียง เป็นแนวทางการปฏิบัติตนโดยการยึดหลักสันโดษ คือ ดำรงตนอย่างเรียบง่าย ไม่หลงแสงสี สิ่งเข้าวนตา เข้าวนใจอันก่อให้เกิดกิเลสความโลภ ความเห็นแก่ตัว นำไปสู่การแข่งขันฆ่ากันตายในที่สุด ชีวิตเศรษฐกิจแบบพอเพียงเป็นการให้ความสำคัญกับ “อนิจจัง” คือความไม่เที่ยงแท้แน่นอนของสรรพสิ่งตามกฎธรรมชาติ นำไปสู่ความเข้าใจเรื่อง “ทุกข์” อันเป็นผลของการยึดมั่นถือมั่นว่า “อันนี้ของฉัน อันนั้นก็ของฉัน”

หากทำชีวิตให้สอดคล้องกับธรรมชาติอยู่อย่างพอเพียง ความทุกข์ลดลง ความสุขเข้ามาแทนที่ โดยการรักษาจิตใจให้มั่นคงมีสมาธิ เกิดปัญญาเข้าใจสรรพสิ่งและปรากฏการณ์ตามความเป็นจริง คือกระบวนการพัฒนาทางปัญญาที่เรียกว่า “ไตรสิกขา” (ศีล-สมาธิ-ปัญญา)

2. ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ตรงกับหลักมัชฌิมาปฏิปทา หรือการประคับประคองตนให้อยู่บนทางสายกลาง ดำรงตนทั้งในวิจิตรและการกระทำด้วยกาย วาจา ใจ ที่อยู่ในกฎแห่งความพอเหมาะพอดี ถ้าหลายๆ คนหลายๆ ฝ่ายต่างเร่งทำก็จะเป็นผลให้สังคมน่าอยู่ ไม่เกิดโทษภัยตามมานั้นทอนภายหลังได้ จะเห็นได้ว่าการพัฒนาในระบบเศรษฐกิจโลกทุนนิยมคือการมุ่งพัฒนาสุดโต่งเน้นวัตถุทำให้คุณธรรมจริยธรรมไม่ได้รับการพัฒนาทำรูปธรรม อยู่ในภาวะเรียกว่า “เสียคน”

3. การใช้ชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียง คือ หลักของการลดกิเลสตัณหาอย่างหนึ่ง เป็นแนวทางของการขจัดทุกข์ ด้วยการลดกิเลสความอยากจะได้ให้เหลือมีก็ดีไม่มีก็ไม่เดือดร้อน เพราะพึ่งตนเองได้ทางปัญญาล้ำาคิด ถ้ามัวติดสินชะตาชีวิตตนเองได้บนภูมิปัญญาที่มีอยู่

4. ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ตรงกับหลัก “นิรามิสสุข” คือการสร้างสุขมีความสุขได้หลายมิติ เป็นสุขที่ได้ทั้งผู้ให้และผู้รับ สุขจากการอาศัยปัญญามาเป็นตัวปรับโดยเปลี่ยนความคิดทัศนคติ พฤติกรรมที่คิดว่าจะมีความสุขต่อเมื่อต้องพึ่งพาเทคโนโลยีหรือวัตถุ ให้เปลี่ยนมาเป็นไม่ต้องขึ้นกับอามิส หรืออาศัยวัตถุ “สุขที่สูงยิ่งขึ้นไปโดยไม่ยึดวัตถุเป็นตัวตั้ง แต่ใช้ปัญญาเป็นตัวปรับจะยิ่งเกิดคุณแก่ตัวเองและเกื้อกูลต่อผู้อื่นและสิ่งแวดล้อมอย่างมาก”

5. ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ตรงกับหลัก “โยนิโสมนสิการ” คือการหมั่นเสริมสร้างปัญญาให้เกิดความพอเพียงที่เพียงพอ เป็นการบริโศกหรือเสพด้วยปัญญา มากกว่าบริโศกหรือเสพด้วยคณา (วัตถุนิยม, เศรษฐกิจแบบกระแสหลัก “ทุนนิยม”) เพียงอย่างเดียว เพราะสังคม, บุคคลไปไม่รอดเกิดความทุกข์ยากได้ภายหลัง การเสพด้วยปัญญาคือการใช้ชีวิตแบบมีสติไม่ใช่ชีวิตแบบขาดสติ โดยการหมั่นทบทวนพิจารณาถึงความหมายคุณค่าประโยชน์ที่แท้จริงของสิ่งนั้นๆ

กล่าวโดยรวมเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงนับเป็นปรัชญาสากลที่มุ่งพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้รู้จักพอประมาณมีเหตุมีผล มีภูมิคุ้มกันในตัวเองสามารถดำรงตนอยู่ในท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงที่จะมากระทบต่อจิตใจ ความเป็นอยู่โดยอาศัยความรู้รอบด้านมาประกอบการวางแผนและปฏิบัติอย่างเป็นระบบ มีความมานะเพียรพยายามที่ต่อเนื่อง และตรงกับหลักปรัชญาทางศาสนาโดยเฉพาะศาสนาพุทธที่มุ่งให้ดำรงตนอย่างเรียบง่าย ไม่ยึดติดกับวัตถุนิยมที่เมื่อไม่มีหรือมีไม่พอก็ทุกข์ให้รู้จักสำรวจกาย วาจา ใจ ดำเนินทางสายกลางลดความทะยานอยาก รู้จักใช้สติปัญญาที่จะกล้ำกลัดดีทำดีเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับคนอื่น ๆ ได้ รู้จักสร้างความสุขโดยใช้ปัญญามาปรับทัศนคติและพฤติกรรมให้เป็นไปในทางที่ดีงามสัมพันธ์กัน หมั่นบริโภคหรือเสพด้วยปัญญามีสติไม่ขาดสติ ทุกวันนี้ปัญหาสังคมเกิดจากเสพวัตถุอย่างเดียว

นอกจากปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจะมีรากฐานของพุทธศาสนาตามหลักของการใช้ปัญญาให้พ้นภัย บุคคลผู้ดำรงตนตามวิถีทางดังกล่าวจะเกิดการใช้ชีวิตที่พอเหมาะพอดียังก่อให้เกิดการพัฒนาตนเองและเสริมสร้างภาวะผู้นำด้านบุคลิกภาพให้แก่ตนเองเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ผู้อื่นที่เรียกว่า “สัตบุรุษ 7” ดังนี้

บุคลิกกับสัตบุรุษ 7 (วัชรพร มานะจิตร, 2542, หน้า 163-164)

1. การรู้จักเหตุ หรือสาเหตุจากการแสดงออก การรู้สึก การประพฤติดีปฏิบัติว่าเกิดจากสาเหตุอะไร จะระงับได้อย่างไร ควรจะแสดงประพฤติดีปฏิบัติอย่างไรจึงจะทำให้ผู้ที่เป็นคนเหตุนั้น หรือตัวเราเองจะประพฤติดีปฏิบัติให้ดีขึ้น มีบุคลิกภาพดีขึ้นหรือไม่เสียบุคลิก เช่น ความหงุดหงิดเจ้าอารมณ์ การแสดงออกทางความรู้สึก ถ้าเรารู้จักเหตุก็จะแก้ไขได้

2. การรู้จักผล ผลที่เกิดขึ้นจากการกระทำ แสดงออก ฯลฯ ผู้อื่นจะรู้สึกดีหรือไม่ดีต่อตัวเรา หมั่นวิเคราะห์ว่าผลนั้นจะเกิดจากเหตุอะไร สร้างเหตุดีให้เกิดผลดี พยายามลดเหตุไม่ดีไม่ให้เกิดผลที่ไม่ดี

3. การรู้จักตน ตัวเราเองย่อมรู้ถึงจุดดีจุดเด่น จุดด้อยของตัวเรา ความรู้ความสามารถเรามีเพียงใด สิ่งใดที่เราทำได้ดีควรเร่งมือทำ สิ่งใดเราทำไม่ได้ทำไม่ดีย่าไปฝืนทำหรือทู่หมัดทำ นอกจากงานจะไม่ได้รับความสำเร็จแล้วยังเสียบุคลิก เช่น การร้องเพลง ต้องประเมินว่าเสียงเราดีเพียงใด จังหวะ ความนิยมของผู้ฟังเป็นอย่างไร บางคนร้องไม่ดีก็ยังฝืนร้องทำให้ผู้ฟังเบื่อ ทำให้เสียบุคลิกได้

4. รู้จักประมาณการ กระทำการใดต้องประมาณไม่ให้มาก ไม่ให้น้อยเกินไป เช่น การพูดคุย การสนุกสนาน การรับประทาน ฯลฯ ไม่ใช่ไม่พูดเลยหรือพูดโดยไม่หยุด ไม่หัดสังเกต

ว่าผู้ฟังเขาเบื่อหรือยัง หยุดหุดเสียบ้าง บางคนหยุดไม่ได้ พูดอย่างนี้เรียกว่าไม่รู้จักประมาณการณ์ การพบปะ การเยี่ยมเยียน ฯลฯ อย่าให้มากให้น้อย บ่อยเกินไปถี่เกินไปหรือไม่

5. รู้จักกาลเวลา รู้ว่าเวลาใดควรไม่ควร เช่น การโทรศัพท์ไม่ควรโทรไปดึกๆ เวลาซึ่งเขานอนแล้วเป็นการไปปลุกเขา เป็นการเสียมารยาท นอกจากเป็นเรื่องขอขาดบาดตาย หรือ การที่จะไปเยี่ยมหรือไปหาเขาที่บ้านต้องบอกให้เขาราบ นัดวันเวลา เพื่อให้เขาเตรียมตัวมิใช่ไปแบบจู่โจมนี้ก็อยากจะไปก็ไป บางครั้งเขาอาจไม่พร้อมที่จะต้อนรับหรือเขามีธุระ การแต่งกายไม่เรียบร้อยหรือเขาต้องการพักผ่อนเป็นการส่วนตัว

6. รู้จักบุคคล บุคคลที่เราจะคบ จะติดต่อสัมพันธ์ด้วย บางคนต้องคบห่างๆ บางคนแค่เป็นคนเคยพบเจอกัน บางคนเป็นเพื่อน เพื่อนสนิทจึงต้องพยายามเรียนรู้และรู้จักผู้ที่เราจะเข้าไปคบหาด้วย เขามีตำแหน่งหน้าที่การงานเพียงใด อาวุโสเพียงใดเมื่อเปรียบเทียบกับเราแล้ว เราจะต้องวางตัวอย่างไร ไม่ใช่สนิททุกคนหรือห่างเหินทุกคน

7. รู้จักสังคม คือ รู้ถึงกลุ่มคน สังคมที่เราจะเข้าไปติดต่อกับว่ามีลักษณะเช่นใด เช่น สังคมของครูบาอาจารย์ พ่อค้า นักธุรกิจ กลุ่มนักการเมือง กลุ่มศาสนาต่างๆ เพื่อจะได้พูดจาประพฤติปฏิบัติได้ถูกต้องสอดคล้องได้ผลดี ไม่ก่อให้เกิดความขัดแย้งหรือประพฤติปฏิบัติตนผิดพลาดเสียบุคลิก

จะเห็นได้ว่าหลักสัตบุรุษ 7 เป็นหลักการที่มุ่งพัฒนานุคคลให้พึงมีสติรู้จักใช้ปัญญา กำกับพฤติกรรมให้สำรวมกาย วาจา จิตใจ ทำให้เกิดบุคลิกภาพที่น่าเลื่อมใสศรัทธา กล่าวคือหากบุคคลมีจิตสำนึกที่ดี รู้จักมองสิ่งต่างๆ อย่างมีเหตุมีผล รู้ข้อดีข้อด้อยในตัวเองหรือการรู้จักประเมินตัวเอง คิดและทำอะไรแต่พอดีไม่โลภเห็นแก่ตัวรู้จักการแบ่งปันสิ่งที่ดีให้แก่ผู้อื่นบ้าง รู้จักเลือกคบคนดีมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกันในสังคม เชื่อแน่ว่าบุคคลนั้นย่อมเป็นทรัพยากรบุคคลที่มีค่าต่อทุกองค์กร

ฉะนั้นสถาบันต่างๆ ควรหมั่นถ่ายทอดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสัตบุรุษ 7 อยู่เนืองๆ ย่อมจะช่วยเสริมสร้างความเป็นทรัพยากรมนุษย์ที่ดีและช่วยนำพาตนเอง สังคมให้ประสบแต่ความผาสุกความก้าวหน้าในชีวิตอย่างยั่งยืนต่อไป

ปรัชญาศาสนาตะวันตก – ตะวันออก ที่มีต่อการสร้างรากฐาน

ในระบบประชาธิปไตยเพื่อการพัฒนาคน

“หลักกฎหมายของพระเจ้าสร้างกฎธรรมชาติเพื่อคุ้มครองประชาชน” นักปรัชญาตะวันตกในยุคศตวรรษที่ 16 – 17 ได้นำหลักศาสนาของพระเจ้า (Law of God) มาสร้างหลักกฎหมายตามธรรมชาติ (Law of Nature) เพื่อใช้เป็นเกราะป้องกันมิให้รัฐบาลมาล่วงละเมิดได้ เช่น ในศาสนาคริสต์ประชาชนเป็นลูกหลานที่พระเจ้าสร้างขึ้นมา ดังนั้นจึงเท่าเทียมกันไม่ควรมีใครเป็นนายใครเป็นบ่าว ดังนั้นต้องมีสิทธิเสรีภาพนานาประการก่อให้เกิดแนวความคิดแตกหน่อไปถึงกับว่าจะต้องจัดการปกครองในระบบประชาธิปไตยขึ้นเพื่อพิทักษ์สิทธิเหล่านี้ ดังคำประกาศอิสรภาพของสหรัฐ ฯ ที่ประกาศว่า

เราเชื่อว่าความจริงต่อไปนี้เป็นสิ่งที่เห็นได้ชัด คือความจริงที่ว่าคนเราทุกคนถูกสร้างขึ้นมาให้เท่าเทียมกัน และพระเจ้าผู้สร้างได้มอบสิทธิบางประการซึ่งไม่มีผู้ใดจะฉกฉวยไปได้ สิทธิเหล่านี้บางข้อได้แก่สิทธิในชีวิตเสรีภาพและการแสวงหาความสุข เพื่อที่จะปกป้องสิทธิเหล่านี้ คนจึงได้ก่อตั้งรัฐบาลขึ้นมา ถือได้ว่ารัฐบาลได้รับมอบอำนาจอันชอบธรรมมาจากความสมัครใจของผู้ถูกปกครอง เมื่อใดก็ตามที่ปรากฏชัดว่ารัฐบาลเป็นตัวแทนทำลายเป้าหมายอันนี้ประชาชนก็มีสิทธิที่จะเปลี่ยนแปลง หรือทำลายรัฐบาลนั้นแล้วก่อตั้งรัฐบาลใหม่ขึ้นแทน... (คำประกาศอิสรภาพของสหรัฐ ฯ. (ม.ป.ป.), อ้างถึงใน อมร รักษาสัตย์, 2543, หน้า 20)

ส่วนในปรัชญาของชาวตะวันออก ซึ่งไม่ต่างกับความรู้สึกรักของชาวเอเธนส์คือ เห็นว่ามนุษย์เกิดขึ้นมาก็อยู่ในสังคมอยู่แล้ว (ส่วนสังคมจะจัดการปกครองแบบใดเป็นอีกปัญหาหนึ่ง) ดังนั้น จึงมีแนวความคิด ว่ารัฐบาลเป็นเครื่องมือที่จะธำรงรักษาสังคมและบริหารงานของคนในสังคมนั้น ไม่ได้ตั้งขึ้นมาเพื่อรับใช้ประชาชนหรือพิทักษ์สิทธิเสรีภาพส่วนตัวของประชาชน ดังเห็นได้จากเรื่อง มหาภารตยุทธ์ อันเป็นพื้นฐานของปรัชญาฮินดู หรือศาสนาพราหมณ์ได้เน้นถึงหน้าที่ของคนที่มีต่อพ่อแม่พี่น้อง บุตร ภรรยา นายบ่าว เจ้า ข้า และประเทศชาติ ตลอดเวลา (แม้ปรัชญาของขงจื๊อก็สรุปได้ว่าเน้นถึงหน้าที่ของคนเช่นกัน) ในสังคมที่นับถือศาสนาพุทธจึงมีแนวจริยศาสตร์ ที่อ้างเป็นเครื่องคุมความประพฤติของพระมหากษัตริย์อย่างกว้างๆ คือ ทศพิธราชธรรม ราชวัตรธรรม และจักรวรรดิวัตร หรืออปริหานิยธรรม สำหรับผู้ปกครองเป็นหมู่คณะคล้ายประชาธิปไตย เป็นต้น “ประชาธิปไตย เป็นระบอบการปกครองที่ดีที่สุดเท่าที่มนุษย์จะคิดค้นได้”

ระบอบประชาธิปไตยแบบมีผู้แทนยังมีจุดอ่อนอยู่บ้าง เพราะพลเมืองมีคุณภาพไม่เท่ากัน คนข้างมากอาจเลือกผู้แทนที่ด้อยคุณภาพ ผู้แทนอาจเลือกรัฐบาลที่คอรัปชั่น หลงอำนาจ จัดการปกครองไม่ได้ดี ฯลฯ แต่โดยรวมแล้วก็ยังดีกว่ารูปแบบอื่น เพราะอย่างน้อยประชาชนสามารถติ

ชมรัฐบาลได้โดยเปิดเผย รวมทั้งมีโอกาสนำคนใหม่มาแทน ในอนาคตเมื่อคุณภาพพลเมืองดีขึ้น การสื่อสารมวลชนดีขึ้น อาจมีวิธีการประชาธิปไตยโดยตรงมากขึ้นหลายรูปแบบ ประชาธิปไตยก็ยิ่งจะสมบูรณ์ยิ่งขึ้น (อมร รัชสาสัย, 2543, หน้า 11, 20)

จะเห็นได้ว่าหลักปรัชญาและศาสนาไม่ว่าจะเกิดในซีกโลกใดก็ตามต่างก็มุ่งเคารพและเห็นคุณค่าในเสรีภาพของบุคคล(เพื่อนมนุษย์)ด้วยกัน แม้สังคมจะมีการปกครองแบบใดก็ตาม อำนาจในระบบปกครองก็ไม่อาจควบคุมหรือบีบบังคับสิทธิเสรีภาพของมนุษย์ได้ เนื่องจากเป็นกฎทางธรรมชาติที่มีมาแต่เดิม ปัจจุบันอาจหมายถึงกฎหมายมนุษยธรรม ฉะนั้นหลักปรัชญาและศาสนาจะมีบทบาทสำคัญที่มุ่งให้คนมีเมตตาต่อกันรักใคร่สามัคคีต่อกัน สอนให้ทุกคนเป็นคนดี เคารพสิทธิเสรีภาพของเพื่อนมนุษย์ ซึ่งเรื่องราวของความเป็นมนุษย์ดูเหมือนผู้ที่ถ่ายทอดได้อย่างลึกซึ้งกินใจเป็นอย่างมาก ได้แก่ อาจารย์เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ (อ้างถึงใน ชูเกียรติ ฉาโรสง, 2552, 53) กวีเอกแห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ดังมีสารัตถะดังนี้

ก่อนจะเป็นอะไรในโลกนี้

ทั้งเลวทรามต่ำต้อยที่สุด

ก่อนจะสวมหัวโขนละครชุด

คุณต้องเป็นมนุษย์ก่อนอื่นใด

คุณจะต้องรู้จักการเป็นมนุษย์

ไม่ใช่ชุดเครื่องแบบที่สวมใส่

ไม่ใช่ยศตำแหน่งเกรงไกร

หากแต่เป็นหัวใจของคุณเอง

ใจที่มีมโนธรรมสำนึก

ใจที่รับรู้สัจธรรมตรงเผง

ใจที่ไม่ประมาทไม่ขลาดเกรง

ใจที่ไม่วังเวงการเป็นคน

เมื่อนั้นคุณเป็นอะไรก็ได้

เป็นผู้ใหญ่ผู้ใหญ่ได้ทุกหน

มโนธรรมสำนึกรู้สัจตน

ต้องตั้งต้นให้เป็น คือเป็นมนุษย์ !

คุณสมบัติของผู้นำ

ถ้าเมื่อโคทั้งหลายว่ายน้ำข้ามแม่น้ำไป โคหัวหน้าฝูงว่ายคด เมื่อโคผู้นำฝูงว่ายคดอย่างนี้ โคทั้งหมดก็ย่อมว่ายคดไปตามกัน

ในมนุษย์ทั้งหลายก็เหมือนกัน ผู้ใดได้รับสมมติแต่งตั้งให้เป็นใหญ่ ถ้าผู้นั้นประพฤติไม่เป็นธรรม ประชาชนนอกนี้ก็ประพฤติไม่เป็นธรรมโดยแท้ ถ้าพระราชาผู้เป็นใหญ่ไม่ตั้งอยู่ในธรรม รัฐก็ย่อมอยู่ไม่เป็นสุขทั่วกัน

ถ้าเมื่อโคทั้งหลายว่ายน้ำข้ามแม่น้ำไป โคหัวหน้าฝูงว่ายข้ามตรง เมื่อมีโคผู้นำฝูงว่ายข้ามตรง อย่างนั้น โคทั้งหมดก็ย่อมว่ายข้ามตรงไปตามกัน

ในหมู่มนุษย์ทั้งหลายก็เหมือนกัน ผู้ใดได้รับสมมติแต่งตั้งให้เป็นใหญ่ถ้าผู้นั้นประพฤติเป็นธรรม ประชาชนนอกนี้ก็ย่อมประพฤติเป็นธรรมไปตามโดยแท้ ถ้าพระราชาเป็นผู้ตั้งอยู่ในธรรมรัฐก็ย่อมอยู่เป็นสุขทั่วกัน (ราโชวาทชาดก, ม.ป.ป., หน้า 186 อ้างถึงใน อมร รักษาสัตย์, 2543, หน้า 46)

จะเห็นได้ว่าหลักการแนวคิด ปรัชญา และศาสนาโดยส่วนใหญ่อยู่บนการทำความเข้าใจในกฎธรรมชาติ ที่มองว่าการมีผู้นำไม่ได้หมายถึง ผู้นำเป็นพระเจ้าเพราะผู้นำที่แท้จริงคือคนส่วนใหญ่ที่มีสิทธิให้ใครคนใด เมื่อใดก็ได้มาเป็นตัวแทนตน แนวคิดเหล่านี้เป็นการวางรากฐานในระบอบประชาธิปไตย ที่ถือเป็นระบบใช้ปกครองคนหมู่มากที่ดูเหมือนเป็นระบบที่ดีที่สุด ในการให้มนุษย์ทุกคนมีส่วนร่วมในการปกครองตนเอง ฉะนั้นคุณสมบัติผู้นำคือควรมีจริยธรรมคุณธรรม วิสัยทัศน์ที่สูงกว่ามาตรฐานของบุคคลโดยทั่วไป และควรมีเพียงมาตรฐานเดียวไม่ใช่หลายมาตรฐาน “คุณภาพมนุษย์จะมีมากน้อยเพียงใด ก็ดูจากต้นแบบผู้นำว่ามีมากน้อยเพียงใดนั่นเอง” ผู้นำจึงเป็นดัชนีวัดระดับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์อันสำคัญยิ่ง

ความสำคัญของความนับถือตนเอง

คำว่า “ความนับถือตนเองคืออะไร”

ความนับถือตนเองจะเกิดขึ้นเมื่อบุคคลมีความรู้สึกที่ดีต่อตนเองและจะเกิดขึ้นในโอกาสต่อไปนี้

1. เมื่อบุคคลรู้สึกว่าตนมีความสำคัญต่อบุคคลใดบุคคลหนึ่งที่มีความสำคัญต่อตน
2. เมื่อบุคคลมีความรู้สึกที่ตนมีความดีเด่นเป็นพิเศษ ซึ่งบุคคลผู้นั้นก็ไม่สามารถบอกได้ว่า อะไรมาทำให้บุคคลผู้นั้นมีความรู้สึกเช่นนั้น
3. เมื่อบุคคลมีความรู้สึกที่ตนมีความดีเด่นเหนือผู้ใดสามารถกระทำสิ่งที่ต้องการได้สำเร็จ มีความรู้สึกเชื่อมั่นว่าสามารถจัดการกับทุกสิ่งที่ต้องการกระทำได้สำเร็จ

4. เมื่อบุคคลมีความรู้สึกที่สามารถกระทำได้อย่างมีจุดมุ่งหมาย ซึ่งแสดงให้เห็นความเชื่อและค่านิยมของบุคคลผู้นั้น

เหล่านี้เป็นความรู้สึกของบุคคลในทางบวก เป็นการเสริมแรงความรู้สึกที่ดี ความนับถือตนเองหากเกิดขึ้นในเด็กก็สามารถสังเกตเห็นได้ เมื่อเด็กกระทำการใดสิ่งหนึ่ง หรือกระทำการนั้นด้วยวิธีใดวิธีหนึ่ง

ลักษณะของเด็กที่มีความนับถือตนเองสูง อาทิเช่น

1. มีความภาคภูมิใจในความสำเร็จของตน ดังตัวอย่าง

“ดูภาพนี้ซิ ฉันชอบภาพนี้ที่สุดเลย เพราะฉันวาดเอง”

2. ทำงานได้อย่างเป็นอิสระ ไม่ต้องคอยพึ่งผู้อื่น ดังตัวอย่าง

“ฉันซักถุงเท้าเองได้ ไม่ต้องให้ใครช่วย”

3. ยอมรับความผิดชอบได้โดยง่าย ดังตัวอย่าง

“เรื่องรดน้ำต้นไม้ พ่อแม่ไม่ต้องห่วง ผมรดเอง”

4. มีความอดทนต่อความคับข้องใจได้เป็นอย่างดี ดังตัวอย่าง

“เครื่องบินจำลองแบบนี้ทำยากเหลือเกิน แต่ฉันต้องทำให้สำเร็จให้ได้”

5. ทำงานใหม่ๆ ได้ด้วยความกระตือรือร้น ดังตัวอย่าง

“สนุกแน่ๆ ครูบอกว่าพรุ่งนี้จะเริ่มเรียนเรื่องเศษส่วน”

6. มีความรู้สึกที่สามารถที่จะโน้มน้าวจิตใจผู้อื่นได้ ดังตัวอย่าง

“นี่เธอ เรามาเล่นหมากรุกกันดีกว่า ฉันว่าสนุกกว่ามากขอสอสิ”

ฉันเล่นเป็นจะสอนให้เธอ”

7. สามารถแสดงความรู้สึกและอารมณ์ได้หลายลักษณะ ดังตัวอย่าง

“ฉันเสียใจเหลือเกินที่หายจากเป็นไข้และมาโรงเรียนได้ ฉันเสียใจมากที่เธอป่วย

และต้องขาดเรียน”

ลักษณะของเด็กที่ขาดความนับถือตนเอง อาทิเช่น

1. พยายามหลีกเลี่ยงสถานการณ์ที่ทำให้เกิดความวิตกกังวล ดังตัวอย่าง

“วันนี้ฉันไม่ไปโรงเรียน เพราะจะมีการทดสอบวิชาคณิตศาสตร์สอบที่ไรฉันตกทุกที”

2. ถูกความสามารถของตนเอง ประเมินความสามารถของตนต่ำกว่าความเป็นจริง

ดังตัวอย่าง “ฉันเล่นกีฬาอะไรไม่ได้ดีสักอย่างเดียว แม่แฉ่ง”

3. มีความรู้สึกที่ผู้อื่นไม่เห็นคุณค่า หรือเห็นความสำคัญของตน ดังตัวอย่าง

“พวกเขาไม่เคยให้ฉันเล่นกับเขาเลย เขาหาว่าฉันเล่นไม่เป็น”

4. เมื่อคนทำผิดพลาด มักตำหนิผู้อื่น ดังตัวอย่าง

“เขาไม่บอกฉันเลยว่าไม้กวาดอยู่ที่ไหน ฉันก็เลยไม่ได้กวาดห้อง”

5. ถูกผู้อื่นชักจูงได้ง่าย ดังตัวอย่าง

“ฉันรู้ว่าฉันไม่มีวันทำได้ แต่เมื่อเขามาอ้อนวอน ฉันก็จำเป็นต้องทำ”

6. ชอบปกป้องตัวเองและรู้สึกไม่พอใจอะไรง่าย ๆ ดังตัวอย่าง

“ฉันไม่ได้ผิดนะที่ทำแล้วไม่ขึ้น ฉันอยากจะฉีกมันทิ้งจริงๆ ว่าตัวนี้”

7. มีความรู้สึกว่ามีอะไรขาดหายไป ไม่มีความสามารถ ดังตัวอย่าง

“ฉันหากรรไกรไม่เจอเลย ขวดกาวก็ไม่ว่างอยู่ที่ไหน รูปภาพก็ยังไม่ติดรูป ฉันคิดว่าฉันคงทำงานที่คลุมออบหมายนี้ไม่สำเร็จแน่ๆ”

8. ไม่ค่อยแสดงออกทางอารมณ์และความรู้สึก ดังตัวอย่าง

“ฉันรู้สึกเฉยๆ ไม่ว่าทีมไหนจะแพ้หรือชนะ ฉันก็ไม่เห็นเดือดร้อนอะไร”

คุณลักษณะที่สำคัญของการนับถือตนเอง 4 ประการ

1. ความสัมพันธ์ เกิดจากความพึงพอใจที่เด็กได้รับการพบปะติดต่อกับผู้อื่น และความสัมพันธ์ดังกล่าวได้รับความช่วยเหลือจากผู้อื่นอย่างใกล้ชิด เช่น การมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี เป็นต้น

2. ความพิเศษต่างจากผู้อื่น เกิดจากการที่เด็กได้รับการยอมรับว่าตนมีความพิเศษ มีความดีเลิศที่แตกต่างไปจากผู้อื่น เช่น การมีความสามารถในทางศิลปะ การมีรูปร่างสง่างาม เป็นต้น

3. บารมี เกิดจากการที่เด็กมีทรัพยากรมีโอกาสและมีความสามารถที่จะทำให้สถานการณ์ต่างๆ ที่เด็กเกี่ยวข้องเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีได้ เช่น มีเครื่องเรียนครบถ้วน มีเงิน มีความเฉลียวฉลาด มีครอบครัวที่ดี มีผู้ให้ความช่วยเหลือ เป็นต้น

4. ตัวอย่าง เกิดจากการที่เด็กสามารถเลียนแบบลักษณะต่างๆ จากต้นแบบหรือตัวอย่างบุคคลต่างๆ เพื่อนำไปใช้ในชีวิตประจำวันของเด็กได้ เช่น ตัวอย่างทางด้านตัวบุคคล แนวคิดและปรัชญารวมทั้งแนวทางการประพฤติปฏิบัติต่างๆ เป็นต้น ซึ่งช่วยให้เด็กสามารถสร้างค่านิยม เป้าหมาย อุดมคติและมาตรฐานของชีวิตของเด็กได้ต่อไปในอนาคต

ความนับถือตนเองกับแรงกระตุ้นของพฤติกรรม

ความนับถือตนเองเป็นแรงกระตุ้นสำคัญที่ก่อให้เกิดการกระทำต่างๆ ทำให้บุคคลกระทำในสิ่งที่ดี และกระทำได้ดีบรรลุผลสำเร็จ แนวคิดหรือความเชื่อที่เด็กมีต่อตน เด็กๆ จะได้รับการกระตุ้นให้กระทำในสิ่งที่เด็กมี 2 ด้าน คือ 1) ความนับถือตนเอง 2) มโนคติเกี่ยวกับตนเอง โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. เด็กจะกระทำในสิ่งที่จะเพิ่มความรู้สึกว่าตนมีค่า และตนมีความพึงพอใจ
2. เด็กจะกระทำในสิ่งที่สอดคล้องกับภาพของตนเอง (มโนคติหรือความคิดเกี่ยวกับตนเอง) ที่เด็กมองตนเองและผู้อื่นมอง
3. เด็กจะกระทำในสิ่งที่จะรักษาไว้ซึ่งความสอดคล้องกับภาพของตนเองโดยไม่คำนึงถึงเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์ คือ แม้สถานการณ์เปลี่ยนแปลงไป เด็กจะกระทำในสิ่งที่คิดว่าตนเป็น โดยไม่เปลี่ยนแปลงความคิด (ป.มหาจันทร์, 2536, หน้า 6-8)

ที่น่าสังเกตแรงกระตุ้นทั้ง 3 ประการ มีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อการแสดงพฤติกรรมของเด็ก แม้บางครั้งเด็กจะมีความรู้สึกขัดแย้งในใจบ้างก็ตามและสถานการณ์สภาพแวดล้อมมีอิทธิพลต่อตัวเด็กในการจะสร้างมโนคติต่อตนเองในเชิงบวกหรือเชิงลบได้ หากสิ่งแวดล้อมหรือมีสถานการณ์ใดเกิดขึ้นบ่อยๆ มโนคติต่อตนเองในเชิงบวกหรือเชิงลบจะทำให้เด็กคิดเป็นนิสัย เช่น ผู้ใหญ่หากสอนเด็กในเชิงตำหนิว่าเป็นเด็กโง่ เด็กไม่ดี มโนคติของเด็กที่มีต่อตนเองก็จะมองว่าตนไม่ใช่ว่างที่คนอื่นว่า มีผลต่อการแสดงออกในทางลบต่อตนเองและเกิดความล้มเหลวในการรับรู้เรียนรู้ตามมาได้ ทำให้ระบบสังคมและวัฒนธรรมล้มเหลว ได้บุคคลที่ด้อยคุณภาพ

ความนับถือตนเองกับการเรียน

ความนับถือตนเอง จัดเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดที่มีผลต่อความสำเร็จในการเรียน และจากที่ได้จากการไปศึกษาค้นคว้าพบว่า

1. เด็กไม่ว่าจะมีสติปัญญาในระดับใด เฉลี่ยฉลาดมากน้อยแค่ไหน ก็ยังไม่สำคัญเท่ากับการที่เด็กมีความนับถือตนเอง
2. เด็กที่มีความนับถือตนเองต่ำ มีผลต่อความไม่พึงพอใจในสภาพของโรงเรียน สภาพการเรียน และผลการเรียนของตนที่ตกต่ำ
3. เด็กที่มีความนับถือตนเองต่ำ มักไม่สนใจการเล่าเรียนแต่ใช้ความคิดและการกระทำส่วนใหญ่ในการแก้ปัญหาเกี่ยวกับความสัมพันธ์กับผู้อื่น ความกลัว และความวิตกกังวล
4. สภาพแวดล้อมในโรงเรียน มีส่วนผลักดันให้เด็กขาดความนับถือตนเองและขณะเดียวกัน ก่อให้เกิดความวิตกกังวลได้เช่นกัน
5. ปัจจัย 2 ประการคือ ความล้มเหลวในการเรียน และการขาดความนับถือตนเอง เป็นเสมือนวงจรความชั่ว ขากที่เด็กจะหนีปัญหานานาประการไปได้
6. พ่อแม่และครู มีหน้าที่เบื้องต้นในการพัฒนาความนับถือตนเองให้เกิดขึ้นในเด็ก เมื่อเด็กนับถือตนเองสูง เขาจะมั่นใจตนเองมากขึ้น มีความมั่นใจในการทำกิจกรรมต่างๆ โดยเฉพาะการเรียนตลอดจนการสร้างมนุษยสัมพันธ์ที่ดีในหมู่เพื่อนๆ การแก้ไขปัญหาด้วยตนเองมากขึ้น

7. การมอบหมายงานให้เด็กทำ ควรเหมาะสมกับความสามารถของเด็กเมื่อเด็กทำผิดพลาด ไม่ควรตำหนิ ทั้บดม ควรให้กำลังใจ เมื่อทำกิจกรรมใดสำเร็จ ควรยกย่องชมเชยหรือให้รางวัล

8. ไม่เปรียบเทียบเด็กที่มีความสามารถแตกต่างกันให้เด็กรู้เพราะทำให้เด็กผู้ด้อยความสามารถหมดกำลังใจ หมดความนับถือตนเอง

ความนับถือตนเองกับความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล

เด็กที่นับถือตนเองสูง จะมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีกับผู้อื่นและพึงพอใจกับการติดต่อสัมพันธ์กับผู้อื่นอย่างสม่ำเสมอ โดยจากการศึกษาพบว่า

1. เด็กที่ขาดความนับถือตนเองจะแสดงความก้าวร้าว ชอบหลบหลีกในการจะสร้างความสัมพันธ์กับผู้อื่น

2. เด็กที่ขาดความนับถือตนเอง บางครั้งต้องการข่มขู่ผู้อื่นให้รู้สึกว่าเขาเหนือคนอื่น เป็นการชดเชยการขาดความนับถือตนเอง

3. เป็นผู้ประสบความล้มเหลว ในการติดต่อกับผู้อื่น เนื่องจากเด็กไม่เข้าใจหรือไม่พยายามทำความเข้าใจตัวผู้อื่นที่ไปติดต่อไม่เข้าใจในทัศนคติของผู้อื่น

4. มักฝังใจว่า ผู้อื่นจะติดต่อตนเหมือนกับที่ตนติดต่อตนเอง เช่น เด็กที่คิดว่าตนเองโง่ ไร้ค่า มักมองว่าผู้อื่นคิดแบบเดียวกับตน เหล่านี้เป็นประสบการณ์อันสร้างความลำบากใจให้กับตนเองและเป็นอุปสรรคสำคัญในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

ความนับถือตนเองกับความสร้างสรรค์

ความนับถือตนเองนับเป็นปัจจัยสำคัญหรือมีอิทธิพลต่อความคิดสร้างสรรค์ ดังนี้

1. ความนับถือตนเองในเด็กเกี่ยวข้องโดยตรงกับความเชื่อมั่นในตนเองที่จะทำให้เด็กสามารถทำงานที่เสี่ยงได้ นำไปสู่งานสร้างสรรค์

2. การรู้สึว่าตนได้รับการยอมรับจากผู้อื่น ขณะเดียวกันตนเองต้องมีความเชื่อมั่นในผู้อื่นด้วย จะช่วยให้ทำงานที่สร้างสรรค์ได้สำเร็จ

3. เด็กจะทำงานที่สร้างสรรค์ได้นอกจากมีความนับถือตนเองยังต้องรู้จักบูรณาการหรือผสมกลมกลืนคุณลักษณะต่างๆ ได้ คุณลักษณะที่ว่า เช่น สติปัญญา จินตนาการ การเล่น ความถนัดทางกายภาพและจินตภาพ เป็นต้น

4. งานที่สร้างสรรค์จะประสบความสำเร็จต้องไม่เกิดจากการบังคับเด็กต้องได้แสดงความคิดหรือทำงานที่สร้างสรรค์อันเกิดจากภายในจิตใจ จินตภาพของเขาเองที่ชัดเจน

ความนับถือตนเองของพ่อแม่และครูที่ส่งผลต่อเด็ก

จะเห็นได้ว่าผู้ใหญ่ทุกคนคือ ตัวต้นแบบแก่เด็ก โดยเฉพาะพ่อแม่เด็กสามารถรับรู้ เข้าใจ และลอกเลียนแบบทั้งความรู้ ทักษะคิด ภาษา กิริยาจาจา การประพฤติปฏิบัติของพ่อแม่ได้ เป็นอย่างดี เหล่านี้ผู้ใหญ่ก็ไม่อาจปิดบังความรู้สึก ทักษะคิดของตนเองได้ทั้งหมด

ฉะนั้นเพื่อลดความรู้สึกหรือพฤติกรรมเชิงลบที่จะถูกถ่ายทอดถึงเด็ก พ่อแม่ หรือ แม้แต่ครูอาจารย์ ควรทำที่ต่อการสร้างความนับถือตนเองและต่อเด็กด้วย “พ่อแม่ที่มีความนับถือตนเองต่ำ มักปฏิบัติต่อเด็กและส่งผลให้เด็กมีความนับถือตนเองต่ำด้วย”

การแสดงของพ่อแม่ ที่ขาดความนับถือตนเองที่ส่งผลต่อเด็กคือ

1. พ่อแม่ที่ขาดความนับถือตนเอง มักให้เด็กกระทำในสิ่งที่ตนต้องการหรือขาดหายไป เพื่อเป็นการชดเชยที่ที่ตนขาด กลายเป็นว่าเด็กเกิดความสับสน และไม่เข้าใจตนเองดีพอ ขาดความมั่นใจตนเอง

2. พ่อแม่ที่ขาดความนับถือตนเอง มักมีความวิตกกังวลอยู่ตลอดเวลา มีปัญหาเรื่องการสื่อสารกับเด็ก เด็กเองก็ไม่ทราบความต้องการของผู้ใหญ่ ผู้ใหญ่เองก็ไม่ทราบความพร้อมของเด็กทำให้เด็กทำลายความนับถือตนเอง เพราะเด็กไม่รู้ว่าคุณต้องทำอะไร

3. พ่อแม่ที่ขาดความนับถือตนเอง จะทำให้ทั้งพ่อแม่และเด็กเองก็ได้รับความเก็บบกจากการที่เด็กนับถือตนเองสูง เพราะเด็กต้องการความเป็นตัวของตัวเอง แต่ถูกมองว่า เป็นเด็กหัวแข็งไม่ฟังผู้ใหญ่ เด็กเองก็สับสนซับซ้อนใจ อารมณ์หงุดหงิดง่าย บุคลิกภาพเสียทั้งพ่อแม่และเด็ก

4. พ่อแม่ที่ขาดความนับถือตนเอง มักมองทุกสิ่งทุกอย่างเป็นปัญหาทั้งหมด และพยายามคิดแก้ปัญหาส่วนใหญ่มากเกินไปโดยการตั้งมาตรฐาน ความมุ่งหวังสูงสุด ทำให้เด็กเกิดความลำบากใจสับสนกับการต้องเผชิญกับปัญหาหรือการกระทำที่ต้องการแก้ไขอยู่ตลอดเวลา

5. พ่อแม่ที่ขาดความนับถือตนเอง มักไม่กล้าว่าคำชมยกย่องกับเด็กอย่างจริงจัง ทำให้เด็กขาดกำลังใจที่จะกระทำดีหรือตระหนักถึงการนับถือตนเอง

6. พ่อแม่ที่ขาดการนับถือตนเอง มักไม่เชื่อมั่นในความสามารถของเด็กและเอาความรู้สึกตนเองไปจับ หรือไปเทียบกับความสามารถของเด็ก พ่อแม่ประเภทนี้มักจะหวงทรัพยากร ขอบวิพากษ์วิจารณ์ก่อนและ หรือไม่ยอมทำตามสัญญาที่ให้ไว้กับเด็ก เพราะคิดว่าเด็กกระทำไม่ได้อย่างที่ตนคิด (ป.มหาจันทร์, 2536, หน้า 6-24)

แนวคิดเกี่ยวกับความนับถือตนเองนับว่ามีความสำคัญกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ เพราะมุ่งให้บุคคลมองเห็นคุณค่าความหมายในตัวเองและยังรวมถึงการสร้างเคารพผู้อื่นด้วยเช่นกัน เป็นเรื่องของการปรับเปลี่ยนทัศนคติในทางที่สร้างสรรค์ อันจะส่งผลดีต่อการศึกษาระบบ

ความสัมพันธ์ที่คิดเชิงบวกระหว่างกันในสังคมมากขึ้น ซึ่งแต่ละบุคคลโดยเฉพาะระหว่างเด็กกับผู้ใหญ่ ถือได้ว่าเด็กจะมีส่วนสร้างความเชื่อมั่นนับถือตนเองได้ดีขึ้น ขณะเดียวกันผู้ปกครอง ครู อาจารย์ก็มีบทบาทสำคัญในการสร้างความนับถือตนเองให้แก่ตนเองและเด็ก โดยทั้งนี้ผู้ใหญ่ควรได้มีความนับถือตนเองได้เสียก่อนเพื่อให้เกิดความมั่นใจ ภูมิใจว่าตนเองสามารถฝ่าฟันอุปสรรคปัญหาต่างๆ ได้หากมีความตั้งใจจริงเหล่านี้เป็นต้น

ฉะนั้นความนับถือตนเองเมื่อเกิดกับบุคคลใดแล้วย่อมเกิดผลงานที่สร้างสรรค์ เพราะเกิดจากบุคคลเห็นคุณค่าตระหนักในความเป็นตัวตนของตนเอง หากสังคมเห็นความสำคัญของการสร้างความนับถือตนเองและปฏิบัติตนเองในทางที่สร้างสรรค์จะเป็นประโยชน์ต่อทั้งบุคคล ครอบครัว สถาบัน ระบบสังคมต่างๆ ในอันจะสร้างความภาคภูมิใจเกิดความเชื่อมั่นในตนเอง ในระดับองค์กรและนำไปสู่ความสำเร็จและบรรลุผลในกิจการงานของบ้านเมืองได้เป็นอย่างดี เพราะรากฐานทางความคิดอุดมการณ์ในตัวบุคคลได้ทำหน้าที่อย่างเต็มขีดความสามารถ ก่อให้เกิดการทำงานที่เกื้อกูลกัน ทุกคนเคารพในสิทธิระหว่างตนเองกับผู้อื่น เมื่อนั้นสังคม ชุมชน ครอบครัว ย่อมเข้มแข็งมั่นคงได้

ทฤษฎีปฏิสัมพันธ์ระหว่างพันธุกรรมและสิ่งแวดล้อม

(Heredity and Environment Interaction Theory)

ศาสตราจารย์แอนเน อนาสตาซิ (Anne Anastasi, 1958, P.995) ผู้เชี่ยวชาญด้านพันธุกรรมและสิ่งแวดล้อม (Heredity and Environment) และเป็นอดีตนายกสมาคมจิตวิทยาของสหรัฐอเมริกา ได้อธิบายทฤษฎีปฏิสัมพันธ์ระหว่างพันธุกรรมและสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นที่ยอมรับโดยทั่วไปโดยอาจสรุปเป็นข้อๆ ได้ดังนี้

1. พันธุกรรมและสิ่งแวดล้อมมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมทั้งทางตรงและทางอ้อมตลอดจนพัฒนาการของบุคคลหรือความเป็นทรัพยากรมนุษย์
2. พันธุกรรมและสิ่งแวดล้อมไม่ได้ทำหน้าที่แยกกันแบบใดๆ แต่มีปฏิสัมพันธ์ต่อกันและกันอยู่ตลอดมาตั้งแต่ปฏิสนธิ
3. การปฏิสัมพันธ์ของพันธุกรรมและสิ่งแวดล้อมมีแต่เพิ่มพูนทบต้นอยู่เรื่อยๆ
4. ปฏิสัมพันธ์ของพันธุกรรมและสิ่งแวดล้อมเป็นสิ่งที่ซับซ้อนมากไม่สามารถจะแยกได้ว่าอิทธิพลของพันธุกรรมและสิ่งแวดล้อมมีสัดส่วนหรือปริมาณอย่างละเท่าไร

จากแนวคิดของศาสตราจารย์แอนเน อนาสตาซิ ว่าด้วยเรื่อง ปฏิสัมพันธ์ระหว่างพันธุกรรมและสิ่งแวดล้อม ทำให้เกิดความเข้าใจได้ว่า ความเป็นทรัพยากรมนุษย์มีที่มาจากการผสมทางด้านพันธุกรรมและสิ่งแวดล้อมกล่าวคือ นับตั้งแต่มนุษย์เริ่มปฏิสนธิในครรภ์มารดา หาก

มารดาที่มีสุขภาพจิตที่ดี อารมณ์ยิ้มแย้มแจ่มใสไม่หงุดหงิดโมโหง่าย (ส่วนหนึ่งเกี่ยวข้องกับระบบความสัมพันธ์ในครอบครัวระหว่างสามีและภรรยา) ในทางจิตแพทย์และกุมารแพทย์เชื่อว่า บุตรที่คลอดออกมาจะมีสุขภาพจิตที่ดีด้วยเช่นกัน ซึ่งถือเป็นเรื่องของการสร้างต้นทุนมนุษย์ที่มีผลต่อสภาวะจิตใจและพฤติกรรม บุคลิกภาพในตัวบุคคลในเวลาถัดมาทั้งที่ดีหรือมีปัญหาได้เสมอ

ฉะนั้นทฤษฎีปฏิสัมพันธ์ระหว่างพันธุกรรมและสิ่งแวดล้อมจึงมีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ เนื่องจากสามารถนำแนวคิดหลักการที่ได้รับดังกล่าวนี้มากำหนดการวางแผนและปฏิบัติอย่างถูกวิธีในชีวิตประจำวันเกี่ยวกับการดูแลบำรุงสุขภาพร่างกายและจิตใจในเรื่องอาหารการกินที่ถูกสุขอนามัย การพัฒนาจิตใจตลอดจนการจัดการและอยู่ในที่ๆมีสิ่งแวดล้อมที่ดีที่รื่นรมย์เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตต่อไป และเพื่อให้เกิดความเข้าใจในควมมนุษย์อันเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์มากขึ้นจึงควรทำความเข้าใจในทฤษฎีบุคลิกภาพของฟรอยด์ ทฤษฎีลำดับขั้นแรงงูใจของมาสโลว์ และทฤษฎีพัฒนาการทางจิตสังคมของอีริก อีริกสันต่อไปดังนี้

ทฤษฎีบุคลิกภาพ (Characteristic Theory)

ซิกมัน ฟรอยด์ (Sigmund Freud) ระหว่าง ค.ศ.ที่ 1856 – 1939 เป็นจิตแพทย์ผู้ริเริ่มศึกษาพฤติกรรมและบุคลิกภาพของมนุษย์ด้วยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ ดังแสดงในภาพที่ 2.1

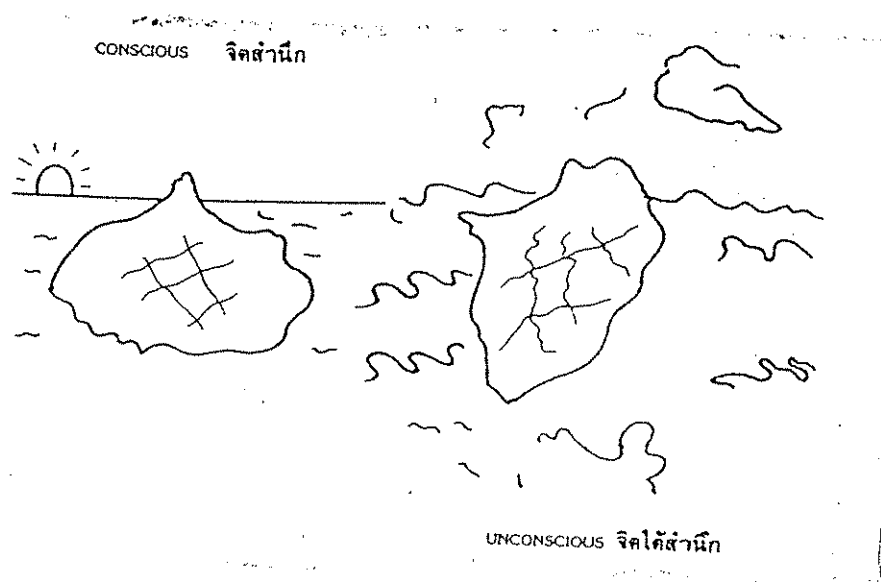
ภาพที่ 2.1 ซิกมัน ฟรอยด์ นักทฤษฎีจิตวิเคราะห์และบุคลิกภาพ
ทิมา (วัชร มานะจิต, 2542, หน้า 11)

ทฤษฎีบุคลิกภาพ เป็นทฤษฎีที่มุ่งทำความเข้าใจพฤติกรรมมนุษย์ในรูปแบบต่างๆ อันเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการทางจิตเป็นหลัก ฟรอยด์ ได้พยายามทำความเข้าใจในพฤติกรรมและบุคลิกภาพของมนุษย์โดยอาศัยกระบวนการพิสูจน์ทางวิทยาศาสตร์เชิงประจักษ์คือการสังเกต และบันทึกพฤติกรรมของมนุษย์อย่างละเอียดจนเกิดเป็นหลักการทั่วไปที่ใช้ประโยชน์เพื่อการอธิบาย คาคะเน ทำความเข้าใจพฤติกรรมมนุษย์ในสังคมได้เป็นอย่างดี

ซิกมัน ฟรอยด์ (Sigmund Freud, 1856 – 1939, อ้างถึงในวัชร มานะจิต, 2542, หน้า 11 – 14) ได้ทำการศึกษาพฤติกรรมและบุคลิกภาพของมนุษย์ โดยการเฝ้าสังเกต และบันทึกพฤติกรรมอย่างละเอียดสามารถกำหนดแนวคิดที่สำคัญ เกี่ยวกับจิตได้สำนึก โดยสร้างบุคลิกภาพและขั้นตอนการพัฒนบุคลิกภาพ ไว้ดังนี้

1. จิตได้สำนึก ฟรอยด์ เป็นผู้ริเริ่มสนใจศึกษาเรื่องจิตได้สำนึก เขาเปรียบเทียบจิตใจมนุษย์มีสภาพคล้ายภูเขาน้ำแข็งที่ลอยอยู่ในมหาสมุทรมีส่วนที่อยู่เหนือผิวน้ำเป็นส่วนน้อยยังมีส่วนอยู่ใต้ผิวน้ำเป็นส่วนใหญ่ ภาวะจิตสำนึกคล้ายกับส่วนของน้ำแข็งที่อยู่เหนือผิวน้ำ ภาวะจิตได้สำนึกเหมือนส่วนที่อยู่ใต้ผิวน้ำเป็นที่ระสมองค์ประกอบของจิตไว้มากมาย ส่วนที่เป็นจิตได้สำนึกมีกลไกทางจิตหลายประการด้วยกัน เช่น แรงจูงใจ อารมณ์ที่ถูกเก็บกด ความรู้สึกนึกคิด ความฝัน ความทรงจำ ฯลฯ พลังจิตได้สำนึกมีอิทธิพลเหนือจิตสำนึกจะคอยกระตุ้นเตือนให้ปฏิบัติพฤติกรรมประจำวันต่างๆ ไป

เพื่อประกอบความเข้าใจในเรื่องภาวะจิตสำนึกและภาวะจิตได้สำนึกสามารถศึกษาได้จากภาพ ดังแสดงในภาพที่ 2.2 ดังนี้

ภาพที่ 2.2 ภาวะจิตสำนึกและภาวะจิตได้สำนึก
ที่มา (วัชร มานะจิต, 2542, หน้า 12)

พลังจิตได้สำนึกที่ไม่มีโอกาสได้แสดงพฤติกรรมออกมา มักแปรรูปเป็นพฤติกรรมไร้เหตุผลและผิดปกติในลักษณะต่างๆ เช่น รู้สึกกลัวตลอดเวลา กามวิปริต ซึมเศร้าตลอดเวลา การช่วยเหลือบุคคลที่มีพฤติกรรมผิดปกติประเภทนี้ จำเป็นต้องเข้าใจถึงพลังจิตได้สำนึกที่เป็นต้นเหตุ โดยใช้วิธีการสะกดจิต หรือทำการบำบัดแบบการรวมกันโดยอิสระ (Free Association) เพื่อให้คนไข้เปิดเผยพลังจิตได้สำนึก ซึ่งเขาไม่เคยเล่า ไม่เคยเปิดเผย ไม่เคยแสดงออก หรือแม้แต่เจ้าตัวอาจไม่เคยรู้มาก่อน พลังจิตได้สำนึกจึงมีหลายระดับ ทั้งระดับต้น ระดับลึก ต่างกันในแต่ละพลังแรงเข้มหรืออ่อนของการขับเหล่านี้ ทำให้อธิบายหรือทำความเข้าใจได้ว่า คนแต่ละคนแตกต่างกันในรูปของพลังจิตสำนึกและจิตได้สำนึก อันเป็นผลให้บุคคลมีบุคลิกภาพไม่เหมือนกัน

2. โครงสร้างบุคลิกภาพ ฟรอยด์อธิบายว่า บุคคลหนึ่งๆ มีโครงสร้างบุคลิกภาพประกอบด้วยพลัง 3 ประการ คือ Id, Ego และ Super Ego พลังทั้ง 3 มีลักษณะเฉพาะตัว แต่มีอิทธิพลต่อกันและทำงานร่วมกัน บุคคลหนึ่งๆ จะมีลักษณะเด่นใดจึงขึ้นอยู่กับพลัง Id, Ego และ Super Ego ว่าทำงานประสานกันในลักษณะเช่นไร

คำว่า Id คือ พลังงานที่ติดตัวมนุษย์มาตั้งแต่เกิด เป็นพลังของความต้องการโดยสัญชาตญาณ ที่มุ่งตอบสนองทางด้านร่างกาย เป็นพลังดิบที่ยังไม่ได้รับการขัดเกลาหรือคำนึงถึงความเป็นเหตุเป็นผลตามความเป็นจริงหรือความถูกต้องเหมาะสมดังงามในสังคม

คำว่า Ego คือ พลังที่ทำหน้าที่ตอบสนองความต้องการขั้นพื้นฐานของ Id แต่ขณะเดียวกันก็มุ่งแสวงหาวิธีการที่ดีที่เหมาะสมคำนึงถึงเหตุและผลในการแสดงออก โดยพฤติกรรมในระดับ Ego จะคำนึงถึงสิ่งที่สังคมยอมรับร่วมกัน เช่น เมื่อหิว (Id) พลัง (Ego) จะใช้เหตุผลตรึกตรองและบำบัดความหิว โดยไปซื้ออาหารทานนอกบ้าน หรือทำอาหารทานเอง ตามปกติมีวิสัยที่คนทั่วไปนิยมกระทำ เป็นต้น ไม่ใช่การไปลักขโมยของเขากินตามพลัง Id เพียงอย่างเดียว อันเป็นสิ่งที่สังคมมองว่าเป็นปัญหาสังคม

คำว่า Super Ego คือ พลังที่สูงส่งเป็นเรื่องคุณธรรมจริยธรรม อุดมการณ์ ความยุติธรรม Super Ego เป็นตัวช่วยควบคุมพลัง Id ไม่ให้แสดงพฤติกรรมที่เกิดจากสัญชาตญาณออกมาโดยตรง เช่น พลังจากสัญชาตญาณแรงขับทางเพศ และความก้าวร้าว

ฉะนั้นจะเห็นได้ว่าบุคคลจะแสดงบุคลิกภาพเช่นไร สังคมจะยอมรับได้มากน้อยหรือไม่ก็ขึ้นอยู่กับการทำงานร่วมกันของพลังทั้ง 3 ว่าพลังใดจะมีอิทธิพลเหนือพลังอื่นๆ เวลานั้น ช่วงนั้น บุคคลก็จะแสดงพฤติกรรมที่เกิดจากพลัง Id หรือพลัง Ego หรือพลัง Super Ego ออกมาไม่อย่างใดก็อย่างหนึ่ง

3. ขั้นตอนการพัฒนานุคลิกภาพ ฟรอยด์ ได้แบ่งขั้นตอนการพัฒนานุคลิกภาพของมนุษย์ ออกเป็น 5 ลำดับขั้น คือ

3.1 ขั้นแสวงหาความสุขจากปาก (Oral Stage) นับแต่ทารกแรกคลอด จนถึง 1 ขวบ ทารกจะมีความสุขในชีวิตโดยกิจกรรมที่ใช้ปาก

3.2 ขั้นแสวงหาความสุขจากทวารหนัก (Anal Stage) ช่วงตั้งแต่ทารกอายุ 1-2 ขวบ เป็นช่วงที่ทารกมีความสุขในชีวิตโดยกิจกรรมที่ใช้ทวารหนักเพื่อการขับถ่าย

3.3 ขั้นแสวงหาความสุขจากอวัยวะเพศ (Phallic Stage) ช่วงตั้งแต่ทารกอายุ 3-5 ขวบ จะเริ่มตระหนักรู้ลักษณะเพศของตน เกิดการลอกเลียนแบบบทบาททางเพศจากผู้ใหญ่ที่ตนใกล้ชิดและเป็นเพศเดียวกับตน ฟรอยด์เชื่อว่าหากการเลียนแบบบทบาททางเพศของเด็ก ช่วงนี้เสียหลักจะทำให้บุคคลมีบทบาททางเพศสับสนในวัยรุ่นและวัยผู้ใหญ่

3.4 ขั้นแสวงหาความสุขจากสิ่งแวดล้อมรอบตัว (Latency Stage) อายุประมาณ 6-12 ขวบ วัยนี้พัฒนาการทางกายเป็นไปอย่างเชื่องช้าเมื่อเทียบกับระยะเวลาที่ผ่านมา เด็กจึงแสวงหาความพอใจจากการติดต่อสัมพันธ์กับผู้คนรอบตัวและเพื่อนวัยเดียวกัน เพศเดียวกันกับตน เป็นระยะที่เด็กเริ่มรู้จักใช้เหตุผล

3.5 ขั้นแสวงหาความสุขจากแรงกระตุ้นของทฤษฎีทางเพศ (Genital Stage) อายุประมาณ 13-20 ปี เป็นระยะที่เด็กย่างเข้าสู่วัยรุ่นและเริ่มจะเป็นผู้ใหญ่ เด็กจะพัฒนาความรัก ความผูกพัน ความหมกมุ่นกับสิ่งแวดล้อมรอบตัวกับบุคคลอื่นทั้งเพศเดียวกันและเพศตรงข้าม

“บุคลิกภาพที่ดี คือ การประสมประสานการได้รับความพอใจ ตอบสนองแรงกระตุ้นจากส่วนต่างๆ ของร่างกายเหล่านั้น ในอัตราส่วนที่เหมาะสมตามวัย”

จากทฤษฎีบุคลิกภาพ จะเห็นได้ว่ามุ่งให้ความสำคัญระหว่างบุคลิกภาพภายในกับบุคลิกภาพภายนอก กล่าวคือ ภาวะจิตได้สำนึกกับจิตสำนึก อาจมีความสัมพันธ์ในทางเดียวกันหรือแปรผกผันกันได้เสมอ เช่น เด็กที่มาจากครอบครัวอบอุ่นขัดเกลาจิตใจมาดี(ภาวะจิตได้สำนึกด้านการเก็บจำ อารมณ์ ความใฝ่ฝันที่ดี)ย่อมส่งผลต่อการแสดงออก คือบุคลิกภาพภายนอกที่ดีไม่ขาดตาในสายตาคนอื่น เกิดจากจิตได้สำนึกและจิตสำนึกถูกถ่ายทอดในลักษณะที่ไปในทางเดียวกัน

แต่หากเด็กถูกรบกวนมาโดยครอบครัวที่ใช้ความรุนแรงใช้อารมณ์ที่ไม่สร้างสรรค์เด็กจะมีจิตได้สำนึกที่ถูกเก็บกดพร้อมแสดงออกเมื่อมีสถานการณ์มากระตุ้น ยั่วเย้าแต่ในยามปกติอาจมองไม่เห็นพฤติกรรมเหล่านั้น ทั้งนี้เป็นผลมาจากภาวะจิตได้สำนึกและจิตสำนึกสามารถแปรผกผันตรงข้ามกันได้ ในแนวคิดเหล่านี้ทำให้บุคคลยังรู้กระบวนการทางจิต พื้นฐานอารมณ์ของตนเองมากขึ้นและสามารถพัฒนาปรับปรุงให้มีแนวทางที่สร้างสรรค์ ทั้งในด้านการพัฒนาชีวิตส่วนตัว ชีวิตการงาน ชีวิตครอบครัวให้มีคุณภาพที่ดีขึ้นได้

ทฤษฎีลำดับขั้นของแรงจูงใจ (Step by Step of Motivational Theory)

อับราฮัม มาสโลว์ (Abraham Maslow) ผู้นำแนวคิดกลุ่มมนุษยนิยมแนวใหม่ด้านจิตวิทยา ในศตวรรษที่ 19-20 ดังแสดงในภาพที่ 2.3

ภาพที่ 2.3 อับราฮัม มาสโลว์ นักทฤษฎีลำดับขั้นของแรงจูงใจ
ที่มา (วัชรพรมานะจิต, 2542, หน้า 18)

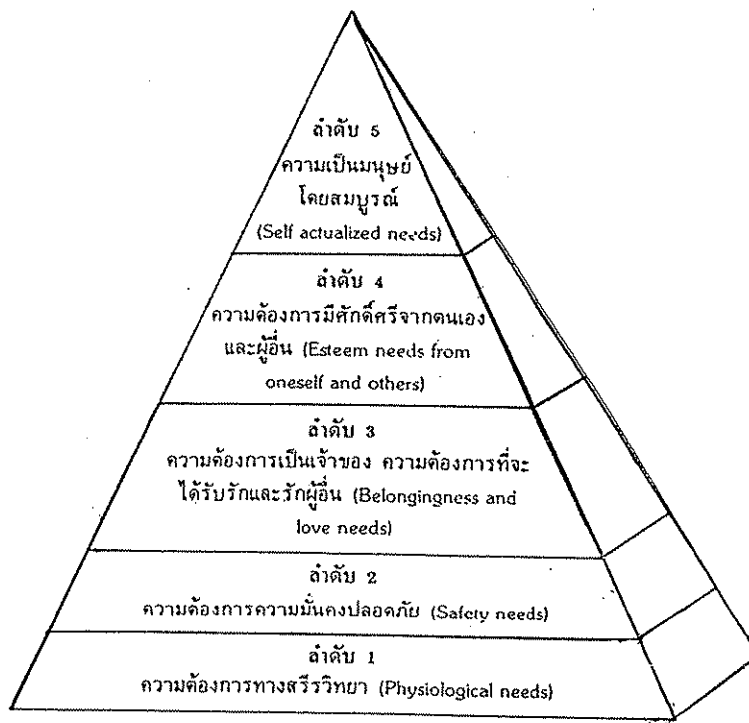
อับราฮัม มาสโลว์ (Abraham Maslow, 1908-1970, อ้างถึงในวัชรพรมานะจิต, 2542, หน้า 18-21) เป็นผู้ที่มีทัศนคติในการมองธรรมชาติมนุษย์ด้านดีงาม โดยอธิบายว่ามนุษย์มีธรรมชาติใฝ่ดีสร้างสรรค์ความดี รู้คุณค่าในตนเอง รู้จักผิดชอบชั่วดี มีความรับผิดชอบในชีวิตและการกระทำของตน เกิดจากการเลือกของตน ถ้ามนุษย์อยู่ในสิ่งแวดล้อมที่เอื้อแล้วเขาจะพัฒนาไปสู่ความมั่งคั่ง ความเจริญของบุคลิกภาพและวุฒิภาวะเสมอ

แนวคิดที่สำคัญ มาสโลว์ เชื่อว่าการศึกษาเพื่อเข้าใจมนุษย์อย่างถ่องแท้ต้องศึกษาจาก

1. บุคคลที่มีสุขภาพดี มีอารมณ์จิตใจและบุคลิกภาพมั่นคง เพื่อค้นหาว่าคุณลักษณะของบุคลิกภาพที่ดีนั้น ต้องมีองค์ประกอบอะไรบ้าง มีแนวทางการพัฒนาอย่างไร
2. ต้องศึกษาคนทั้งคน เพราะคนเราประกอบด้วย กาย อารมณ์ ความคิด ประสมประสานกัน

ในทฤษฎีลำดับขั้นแรงงใจของมาสโลว์ เขาได้อธิบายไว้ว่าแรงงใจของมนุษย์มีลำดับขั้นตอนตั้งแต่ขั้นต่ำจนถึงขั้นสูง ทั้งหมด 5 ขั้นตอนด้วยกัน โดยแรงงใจลำดับขั้นต้องได้รับการตอบสนองก่อน แรงงใจลำดับสูงจึงพัฒนาตามมา ตามลำดับ ดังแสดงในแผนภาพที่

2.1

แผนภาพที่ 2.1 ทฤษฎีลำดับขั้นแรงงใจของมาสโลว์
ที่มา (วัชรพร มานะจิต, 2542, หน้า 20)

แรงงใจลำดับที่ 1 มาสโลว์ อธิบายว่า มนุษย์ต้องได้รับการตอบสนองทางสรีระก่อน เช่น การมีอาหารรับประทานไม่หิวโหย มีที่อยู่อาศัย มียารักษาโรค มีเครื่องนุ่งห่มกันร้อนกันหนาว ถ้าความต้องการอันดับแรก ยังไม่ได้รับการตอบสนองพอเพียง แรงงใจประการอื่นๆ ก็ไม่พัฒนาตามมาได้

แรงงใจลำดับที่ 2 คือแรงงใจเพื่อความปลอดภัยแห่งตนเองและทรัพย์สิน เมื่อความต้องการอันดับแรกได้รับการตอบสนองแล้ว ต่อมาก็เกิดความต้องการที่จะรักษาชีวิตของตนทรัพย์สินของตนให้มั่นคงปลอดภัย ถ้าไม่ได้รับการตอบสนองก็จะเกิดอาการหวาดผวา โดยเขาเชื่อว่าความกลัวมีหลายอย่างตั้งแต่ระดับสามัญจนถึงระดับผิดปกติ นั้น เกิดจากการไม่ได้รับการตอบสนองความรู้สึกรู้สึกมั่นคงปลอดภัยเพียงพอ

แรงจูงใจลำดับที่ 3 คือแรงจูงใจเพื่อความต้องการเป็นเจ้าของและได้รับความรัก เช่น ความรู้สึกว่าคุณมีชาติตระกูล มีครอบครัวมีสถาบัน มีครู มีที่ทำงาน ฯลฯ กับความต้องการถูกรัก และได้รับผู้อื่น เช่น ต้องการให้มีผู้มาอาหาร ห่วงใยตน และตนก็ต้องการห่วงใย อาหารเกื้อกูลดูแล ผู้อื่นเช่นกัน เช่นการเลี้ยงดูบุตรธิดา เลี้ยงสัตว์ ต้นไม้

แรงจูงใจลำดับที่ 4 คือแรงจูงใจแสวงหาและรักษาศักดิ์ศรี เกียรติยศ เช่น ความต้องการมีเกียรติ มีหน้ามีตา ความต้องการมีชื่อเสียงเป็นที่ยกย่องนับถือ ความรู้สึกนับถือตนเอง เชิดชูตนเอง มาสโลว์กล่าวว่าศักดิ์ศรีที่สำคัญต่อการมีสุขภาพจิตดี คือ ความรู้สึกนับถือและเคารพ ตนเองกับการได้รับการนับถือจากผู้อื่น ที่มีลักษณะฉาบฉวยจอมปลอม

แรงจูงใจลำดับที่ 5 คือความเป็นมนุษย์โดยสมบูรณ์โดยพึงเล็งประโยชน์ของบุคคลอื่น และของสังคมส่วนรวมเป็นสำคัญ มาสโลว์เชื่อว่าคนทุกคนมี ความมุ่งหมายในชีวิต คนทุกคนสามารถพัฒนาเป็นคนเต็มโดยสมบูรณ์ได้ แต่การที่คนจะได้บรรลุถึงความสมบูรณ์ในระดับนี้ ต้องได้สมประสงค์ของความต้องการในลำดับขั้นต่างๆ ทั้ง 4 ลำดับเบื้องต้นอย่างพอออกพอใจก่อน

จะเห็นได้ว่า ทั้งทฤษฎีบุคลิกภาพและทฤษฎีลำดับขั้นแรงจูงใจของมาสโลว์ ต่างก็มุ่งทำความเข้าใจพฤติกรรมมนุษย์ โดยอ่านจากความต้องการของจิต ซึ่งทั้งสองทฤษฎีมีหลักการแนวคิดที่สัมพันธ์ต่อเนื่องกันอย่างมาก และเป็นประโยชน์ในการกำหนดแนวทางเพื่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่พึงประสงค์มากขึ้น กล่าวคือ ทฤษฎีบุคลิกภาพเชื่อว่าธรรมชาติของคนเราโดยส่วนใหญ่ต้องการแสดงพฤติกรรมที่เป็นจิตใต้สำนึกอยู่มากซึ่งเป็นแรงไผ่หรือพลังทางธรรมชาติดิบ อันถือเป็นพลังงานทางจิตอย่างหนึ่ง ที่หากบุคคลใดแสดงออกมา อาจถือเป็นพฤติกรรมที่ผิดปกติ สังคมไม่ให้การยอมรับ เนื่องจากเป็นพฤติกรรมที่ปราศจากการควบคุมโดยกฎของสังคม (Social Order)

ในขณะที่ทฤษฎีลำดับขั้นแรงจูงใจของมาสโลว์ มุ่งศึกษาลำดับความต้องการของคนเราว่ามี 5 ขั้น โดยแต่ละขั้นมีส่วนสัมพันธ์กันนับตั้งแต่ ความต้องการทางด้านร่างกาย ความต้องการความปลอดภัย ความต้องการเป็นเจ้าของและถูกเป็นเจ้าของ ความต้องการแสวงหาเกียรติ ศักดิ์ศรีแห่งตน และความต้องการเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ คือการสร้าง ความมุ่งหมายในชีวิต เหล่านี้ เกี่ยวข้องกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ คือทำให้บุคคลตระหนักในความต้องการของจิตใจและร่างกาย รู้เท่าทันสภาวะทางจิตใจและร่างกายตนเองตลอดจนเข้าใจพฤติกรรมของผู้อื่นในสังคมได้ดีขึ้น อันจะนำไปสู่การปรับตัวได้ดี รู้จักการวางแผนชีวิต การจัดระบบความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างกัน ในสังคมนำพาบุคคลให้เกิดความเจริญก้าวหน้าเป็นทรัพยากรมนุษย์ที่ดีจากภายในของจิตใจสู่ภายนอกคือการกระทำที่สร้างสรรค์

ทฤษฎีพัฒนาการทางจิตสังคม (Psychosocial Development Theory)

อีริก อีริกสัน (Erik Erikson, อ้างถึงใน จิตตินันท์ เฑชะคุปต์, 2547, หน้า 29) นักจิตวิทยาชาวอเมริกันผู้มีแนวความคิดอยู่ในกลุ่มทฤษฎีจิตวิเคราะห์ (Psychoanalysis Theory) เช่นเดียวกับ ซิกมันด์ ฟรอยด์ (Sigmund Freud) โดยก่อนหน้านี้ ฟรอยด์ได้ทำการศึกษาและวิเคราะห์ปัญหาพฤติกรรมจากคนไข้โรคประสาทของเขา และได้ข้อคิดว่าพฤติกรรมที่เป็นปัญหาในวัยผู้ใหญ่มักมีรากฐานมาจากปัญหาที่เกิดขึ้นในวัยเด็กและย้ำว่าความสำคัญของวัย 5 ขวบแรกของชีวิตเป็นช่วงวัยที่สำคัญที่สุดและเป็นรากฐานของพัฒนาการทางบุคลิกภาพเมื่อเด็กโตขึ้น และได้เน้นความสำคัญของความสัมพันธ์ระหว่างเด็กกับบุคคลแวดล้อม โดยเฉพาะกับแม่ว่ามีผลต่อสุขภาพจิตของเด็ก และฟรอยด์ยังได้คิดทฤษฎีเกี่ยวกับพัฒนาการของเด็กตั้งแต่แรกเกิดจนบรรลุนิติภาวะ (วัยรุ่น) โดยชื่อว่า “ทฤษฎีพัฒนาการทางเพศ” (Psychosexual Development)

จากอิทธิพลทางความคิดของฟรอยด์ ข้างต้นอีริกสัน จึงนำทฤษฎีพัฒนาการทางเพศของ ฟรอยด์ มาต่อเติมโดยเพิ่มขั้นของการพัฒนาการขึ้น และเรียกทฤษฎีนี้ว่า “ทฤษฎีพัฒนาการทางจิตสังคม” (Psychosocial Development Theory) ซึ่งเป็นทฤษฎีที่ครอบคลุมระยะพัฒนาการของมนุษย์ตั้งแต่แรกเกิดจนสิ้นอายุ โดยเขาเน้นความสำคัญของบุคลิกภาพของมนุษย์ว่าจะพัฒนาได้ดีหรือไม่ขึ้นอยู่กับว่าแต่ละช่วงอายุจะประสบความสำเร็จในการพัฒนางานบางอย่างที่เกิดขึ้นในช่วงชีวิตหนึ่งๆ อย่างไร ถ้านั่นมีพัฒนาการที่ดีได้รับการตอบสนองเต็มที่ บุคคลนั้นก็จะมีบุคลิกภาพที่ดีและพร้อมที่จะพัฒนาในขั้นต่อไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ แต่ถ้าบุคคลนั้นประสบความล้มเหลวที่จะพัฒนางานนั้นๆ ก็จะทำให้เกิดผลกระทบกระเทือนต่อบุคลิกภาพ อันเป็นผลให้เกิดบุคลิกภาพที่เป็นปัญหาในลักษณะต่างๆ เช่น ในระยะแรกเกิดจนถึงสองขวบ เป็นระยะที่อีริกสันเรียกว่าเป็นระยะแห่งการสร้างความไว้วางใจ ซึ่งถ้าในระยะนี้สภาพแวดล้อมสามารถตอบสนองให้เด็กเกิดความไว้วางใจได้อย่างเต็มที่ ในสถานการณ์ต่างๆ อาทิ เมื่อเด็กหิวก็ได้กินนม เมื่อเด็กเปียกก็ได้เปลี่ยนผ้าอ้อมจะทำให้เด็กพัฒนาความรู้สึกเชื่อมั่นในสภาพแวดล้อมและพร้อมที่จะเรียนรู้ต่อไป แต่ถ้าสภาพแวดล้อมไม่สามารถตอบสนองต่อความต้องการของเด็กได้อย่างเต็มที่ เด็กจะพัฒนาความไม่ไว้วางใจ ซึ่งจะส่งผลทำให้เด็กมีบุคลิกเป็นคนหวาดระแวงในสภาพแวดล้อมและเป็นอุปสรรคต่อการเรียนรู้ในที่สุด

นอกจากนี้อีริกสัน ยังให้ความสนใจศึกษาเรื่องการขัดเกลาทางสังคมอันมีผลกระทบต่อบุคลิกและบุคลิกลักษณะของบุคคลว่าจะเป็นปัญหาหรือเป็นหนทางในการพัฒนาตนไปสู่วัยต่างๆ ได้อย่างเหมาะสม โดยอีริก อีริกสัน (Erik Erikson, อ้างถึงใน นพวรรณ โชติบัณฑ, 2547, หน้า 58) มองว่า ตั้งแต่วัยทารกไปจนถึงวัยรุ่น บุคคลต้องเผชิญกับปัญหาต่างๆ อันเกิดจากความ

ต้องการและความสามารถของบุคคลที่จะตอบสนองต่อความต้องการและข้อเรียกร้องต่างๆ ของสังคม ความสามารถในการแก้ไขปัญหานั้นจะเป็นพื้นฐานของการแก้ปัญหาในขั้นต่อไป อีริกสันได้แบ่งขั้นต่างๆ ในชีวิตเป็น 8 ขั้น (วัยเด็กประกอบด้วย 4 ขั้นคือ วัยทารก วัยเด็กเล็ก ตอนต้น วัยเล่น และวัยเข้าโรงเรียน, วัยรุ่น, วัยผู้ใหญ่ตอนต้น, วัยผู้ใหญ่และวัยชรา) แต่ละขั้นจะมีปัญหาหลักๆ อยู่ ซึ่งบุคคลต้องแก้ปัญหาก่อนที่จะเลื่อนไปยังขั้นต่อไป ดังนี้

วัยทารก ปัญหาคือ ความไว้วางใจ กับ ความไม่ไว้วางใจ (Trust VS Mistrust)

วัยเด็กเล็กตอนต้น ปัญหาคือ ความเป็นอิสระ กับ ความอับอายสงสัย

(Autonomy VS Shame, Doubt)

วัยเล่น ปัญหาคือ ความคิดริเริ่ม กับ ความรู้สึกผิด (Initiative VS Guilt)

วัยเข้าโรงเรียน ปัญหาคือ ความอวดสาเห กับ ความรู้สึกต่ำต้อย (Industry VS Inferiority)

วัยรุ่น ปัญหาคือ อัตลักษณ์ กับ ความสับสนในอัตลักษณ์

(Identity VS Identity Confusion)

วัยผู้ใหญ่ตอนต้น ปัญหาคือ ความใกล้ชิดสนิทสนม กับ ความโดดเดี่ยว

(Intimacy VS Isolation)

วัยผู้ใหญ่ ปัญหาคือ ความสนใจทั่วไป กับ ความสนใจแต่ตัวเอง

(Generativity VS Self-Absorption)

วัยชรา ปัญหาคือ ความสมบูรณ์ กับ ความหมดหวัง (Integrity VS Despair)

ในทฤษฎีพัฒนาการทางจิตสังคม จะเห็นได้ว่า มีส่วนสำคัญต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ กล่าวคือ หากบุคคลมีพัฒนาการและประสบการณ์ที่ดีโดยในแต่ละช่วงวัยได้รับการตอบสนองความต้องการขั้นพื้นฐานที่เหมาะสม จะช่วยให้บุคคลนั้นมีความก้าวหน้าในชีวิตเกิด ความภาคภูมิใจเชื่อมั่นในตัวเอง มีภาวะผู้นำที่ดีให้กับตัวเองและสังคมโดยรวมได้

ฉะนั้นองค์กรทุกภาคส่วนรวมถึงสถาบันครอบครัว นับได้ว่ามีบทบาทอย่างยิ่งต่อการพัฒนาสภาพแวดล้อมที่ดีที่สร้างสรรค์ต่อเยาวชน สามารถกำหนดกิจกรรมที่หลากหลาย เพื่อช่วยเสริมสร้างให้เด็กเกิดความไว้วางใจต่อกลุ่มและสังคมมากขึ้น และพร้อมที่จะกระทำสิ่งดีๆ ให้แก่สังคมมากขึ้น ครอบครัวและองค์กรต่างๆ จึงนับว่ามีบทบาทต่อการเสริมสร้างและวางรากฐานเกี่ยวกับด้านการพัฒนาบุคลิกภาพให้กับบุคคล หากบุคคลมีบุคลิกภาพที่ดีเขาจะเกิดความพร้อมที่จะพัฒนาเรื่องต่างๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

ทฤษฎีความทันสมัย (Modernization Theory.)

ทฤษฎีความทันสมัยจัดได้ว่ามีลักษณะเหมือนกับทฤษฎีสังคมวิทยาเศรษฐกิจและต่างก็ถือเป็นส่วนหนึ่งของทฤษฎีการพัฒนา โดยเรื่องความทันสมัยได้ถูกหยิบยกขึ้นมาพูดเกี่ยวกับการพัฒนาบทบาทของโลกในยุคสมัยใหม่ และเรื่องความสะดวกสบายต่างๆว่า สิ่งเหล่านี้สามารถสนับสนุนการพัฒนาในชาติที่ด้อยพัฒนาได้จริงหรือไม่ และมีบ่อยครั้งที่แสดงถึงแนวคิดที่ตรงกันข้ามกับทฤษฎีการพัฒนา แม้แต่ในทางสังคมวิทยาโดยเฉพาะสังคมวิทยาวัฒนธรรมเองก็มองประเด็นเหล่านี้ว่าเป็นเรื่องที่น่าสนใจทำความเข้าใจ (Wikipedia , the free encyclopedia, 2007)

จากคำกล่าวเกี่ยวกับทฤษฎีความทันสมัยข้างต้นจะเห็นได้ว่า มีแนวคิดหลักการที่มุ่งเปลี่ยนแปลงสังคมไปสู่สถานะที่ทันสมัยได้จากการเกิดอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ การขยายวิถีชีวิตออกไปเป็นเมืองมากขึ้น การเร่งพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจในรูปของมีระบบประปา ทางหลวง ท่าเรือ สนามบิน เป็นต้น โดยเหล่านี้เป็นการเน้นพัฒนาวัตถุ และในแง่ของทฤษฎีสังคมวิทยาเศรษฐกิจก็มีลักษณะที่พยายามทำความเข้าใจเกี่ยวกับภาวะทันสมัยดังกล่าว เช่น อาจมุ่งทำความเข้าใจในพฤติกรรมทางสังคมและสภาพปัญหาที่อาจเกิดขึ้นได้ในภาวะทันสมัยที่เน้นการบริโภคนิยม วัตถุนิยมในสังคมระดับต่างๆ เป็นต้น ทฤษฎีความทันสมัยจึงดูเหมือนจะคล้ายกับทฤษฎีการพัฒนาแต่กลับถูกมองภายหลังว่าเป็นการสร้างความทันสมัยที่ไม่พัฒนาเพราะมุ่งขยายผลิตรวมและค่านิยมเชิงปริมาณมากกว่าสร้างคุณภาพที่สมดุลกับทางจิตใจ

ฉะนั้นอาจกล่าวได้ว่าทฤษฎีความทันสมัยมีแนวคิดหลักการที่ใกล้เคียงกับทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมและทฤษฎีทางเศรษฐศาสตร์เป็นอย่างมากที่สนใจเรื่องการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม โดยมุ่งการสร้างปฏิสัมพันธ์ที่เป็นรูปธรรมกับชุมชน สังคมหรือชาติภายนอกสังคมตน ทั้งนี้เพื่อรับวัฒนธรรมจากภายนอกกลุ่มตนมาใช้ โดยอาศัยกฎเกณฑ์ที่ชัดเจน เน้นวิธีการผลิตที่มุ่งขยายปริมาณ ขยายทุนการผลิต การมุ่งเป้าไปที่กำไรและประโยชน์มหาศาล

จะเห็นได้ว่าทฤษฎีความทันสมัย (Modernization Theory.) มีบทบาทสำคัญมากขึ้นทุกขณะในโลกดิจิทัล ที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งทางกายภาพ ทางจิตใจและทางสังคมไปพร้อมๆ กันอย่างถล่มทลาย กล่าวคือ การเปลี่ยนแปลงทางกายภาพ ดูจากชีวิตประจำวันมนุษย์ต้องผูกพันยึดติดกับเทคโนโลยีตั้งแต่เช้าจรดค่ำ การเปลี่ยนแปลงทางจิตใจ ที่มนุษย์ทุกคนได้รับผลกระทบจากความทันสมัยไม่มากนักน้อย เกิดค่านิยมที่พลิกผัน ความรู้สึกที่คลั่งไคล้เคลิบเคลิ้มต่อการโฆษณาชวนเชื่อชนิดวันต่อวัน เหน็บเอานอนไม่ได้ ทำให้ค่านิยมอุดมการณ์ในชีวิตเปลี่ยนไป เช่น อยากกินอาหารราคาแพงๆ บริโภคของแปลกๆใหม่ๆมากขึ้น การเปลี่ยนแปลงทางสังคม บุคคลมีโอกาสมหาศาลทางสังคมในโลกกว้างมากขึ้น แม้สถานภาพอาจจะต้องปรับเปลี่ยนบ่อยครั้งและสถานภาพที่ได้จะเป็นสิ่งที่สังคมไม่ยอมรับก็ตาม อาชีพใดที่รายได้ดีก็ทิ้งทำ

นับได้ว่าเป็นทฤษฎีที่มุ่งพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เพียงด้านเดียวคือ ด้านวัตถุนิยมใน กระแสวัฒนธรรมตะวันตก โดยขาดความพอเพียงหรือการเสริมสร้างปัญญาที่จะจัดการรอบด้าน หรืออาจกล่าวได้ว่าเป็นทฤษฎีที่ทำให้เกิดการพัฒนาเฉพาะวัตถุที่มุ่งความร่ำรวยเฉพาะกลุ่ม ทั้งนี้ เป็นการสะท้อนสภาพสังคมปัจจุบัน ได้อย่างดี มองในทางก้าวหน้าทฤษฎีดังกล่าวมีประโยชน์ใน การร่วมกันหาทางออกเพื่อมุ่งพัฒนาทรัพยากรมนุษย์โดยคำนึงถึงปัจจัยขั้นพื้นฐานและความ ต้องการขั้นพื้นฐานของมนุษย์มากขึ้น ในอันจะนำไปสู่การพัฒนาในด้านต่างๆตามมา

การพัฒนาที่ขัดแย้งกับทฤษฎีการพึ่งพา

(Development versus Dependency theory.)

บันทึกหมายเหตุแห่งมณฑลสหราชอาณาจักร (RevisionNotes.Co.Uk,2007) ได้กล่าวไว้ว่า ทฤษฎีการพึ่งพามีความเหมือนกับทฤษฎีวัตถุนิยมและโครงสร้างหน้าที่ โดยมีการวิจารณ์ ถกเถียงกันอย่างมากในเรื่องปัจจัยด้านวัตถุและเศรษฐกิจ การพัฒนาเศรษฐกิจในภาคพื้นเอเชีย จำนวนมากนั้นก็เป็นการพัฒนาตามอย่างกันในลักษณะของระบบนายทุน อันเป็นหนทางให้เกิดข้อ ได้แย้งกันในทฤษฎีการพึ่งพาซึ่งเหล่านี้ยังไม่ได้รวมถึง การที่ประเทศในแถบเอเชียพยายามจะเป็น เสือทางเศรษฐกิจโดยที่ไม่ได้ติดตามแนวคิดในเรื่องทฤษฎีการพัฒนาเท่าใดนัก ประเทศเหล่านั้น เช่น เกาหลีใต้ ไต้หวันและการพัฒนาอื่นๆที่ให้ความสำคัญเรื่องการทำหน้าที่ของกระบวนการ มากกว่า และดูเหมือนประเทศเหล่านี้จะอยู่ในสถานะที่พึ่งพาหรือรับอิทธิพลจากกระแสวัฒนธรรม ใหญ่มาอย่างมาก ขณะเดียวกันสหรัฐอเมริกา ก็พยายามส่งเสริมให้เกิดการลงทุนในแถบเอเชียในรูป ของเงินกองทุนสนับสนุนอย่างแท้จริง

จากแนวคิดข้างต้นจะเห็นได้ว่า การพัฒนามักเกิดขึ้นพร้อมๆกับการด้อยพัฒนา อัน เป็นผลมาจากประเทศโลกที่สามจำนวนมากที่ยังไม่พัฒนาหรือด้อยพัฒนา ต้องพึ่งพาประเทศทุน นิยมตะวันตก ทำให้ประเทศโลกที่สามอยู่ในสภาพเป็นประเทศบริวารแห่งอำนาจเมืองและ เศรษฐกิจของชาติตะวันตก โดยต่างชาติรับซื้อวัตถุดิบราคาถูกเพื่อผลิตเป็นสินค้าราคาแพงออกมา ขาย ภายใต้บริษัทข้ามชาติ เหล่านี้คือสิ่งที่ประเทศด้อยพัฒนาจำนวนมากต้องพึ่งพาประเทศ ตะวันตกอย่างไม่สามารถปฏิเสธได้

ทฤษฎีการพึ่งพาจึงมีประโยชน์ตรงที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในสังคมต่างๆได้โดย ต้องไม่ทำการพัฒนาใดๆที่ทำให้ประชาชนหรือบุคคลต้องขาดอิสระทางความคิดและเสรีภาพใน การร่วมกำหนดวิธีการทำกินแบบยั่งยืน แต่โดยส่วนใหญ่พบว่าผู้นำหรือรัฐบาลมักนำกระแสนุ นิยมใหญ่ไปครอบงำเขาเหล่านั้น ทำให้ขาดแนวทางการพัฒนาอย่างมีส่วนร่วม กลายเป็นปัญหา สังคม ปัญหามนุษยชาติตันทุนทางปัญญา

ฉะนั้นอาจกล่าวได้ว่า ทั้งทฤษฎีความทันสมัยและแนวคิดการพัฒนาที่ขัดแย้งกับทฤษฎีการพึ่งพา ต่างก็พยายามสะท้อนให้เห็นการเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรมในระดับนานาชาติประเทศว่า การมุ่งพัฒนาที่เน้นการเมือง เศรษฐกิจระดับมหภาคเน้นกระแสทุนนิยมผลคือ เกิดปัญหาทรัพยากรมนุษย์ ปัญหาสังคม จึงถือว่าเป็นแนวคิดทฤษฎีที่มุ่งพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในลักษณะตรงกันข้ามกับแนวคิดทฤษฎีที่นำเสนอมาก่อนหน้านี้ทั้งหมด เพราะมุ่งพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ไปในทางเดียวคือขยายกลไกและปริมาณการผลิต(วัตถุ)มากกว่าคำนึงถึงคุณภาพรอบด้าน ในขณะที่แนวคิดทฤษฎีที่นำเสนอมาก่อนหน้านี้กลับมุ่งพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่สร้างความสมดุลระหว่างการอยู่รอดทางกายและการสร้างคุณค่าทางจิตใจ พัฒนาด้านอารมณ์ สติปัญญาไปพร้อมๆ กัน เกิดภูมิคุ้มกันให้กับตนเองและสังคมรอบด้านมากกว่า

แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาทางเลือกใหม่ (Alternative Development.)

ไพเรทซ์ (Pieterse.) ให้ความสำคัญกับเรื่อง โครงสร้างทางเศรษฐกิจและปรัชญาอุดมการณ์เกี่ยวกับบรรทัดฐาน กล่าวคือ ด้านการพัฒนาทางเลือกเกี่ยวกับโครงสร้าง รัฐควรมีบทบาทที่กระจายความต้องการขั้นพื้นฐานอย่างทั่วถึงให้กับประชาชน เช่น ในรัฐสวัสดิการ (Welfare State.) ส่วนด้านการพัฒนาทางเลือกเกี่ยวกับบรรทัดฐาน ทุกฝ่ายควรมีปรัชญาและอุดมการณ์ ตลอดจนแนวทางปฏิบัติที่มุ่งให้ความสำคัญและพัฒนาศักยภาพของคนระดับรากหญ้า และชุมชนขนาดเล็ก มากกว่าจะเน้นตัวเลขและอัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจแบบมหภาค ทั้งนี้เพื่อคนและชุมชนจะได้มีทางเลือกเพื่อการพัฒนาที่พึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน ไม่ประสบกับภาวะเป็นหนี้สิน ดังเช่นในประเทศด้อยพัฒนา (Pieterse, 2001 ,P. 74.)

บทสรุป

จากที่ได้ศึกษาจะเห็นได้ว่าแนวคิดทฤษฎีต่างๆ โดยส่วนใหญ่มุ่งพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ทั้งสิ้น โดยอาศัยปัญญาเป็นตัวปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของมนุษย์ เป็นการมุ่งทำความเข้าใจธรรมชาติมนุษย์และกฎเกณฑ์ ระบบความสัมพันธ์ กิจกรรมของมนุษย์ที่ต้องกระทำร่วมกันโดยอาศัยข้อเท็จจริงที่พิสูจน์ทดสอบได้ตามกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ตัวอย่าง เช่น หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คือการอยู่อย่างไรให้สอดคล้องกับธรรมชาติ โดยมนุษย์ต้องมีปัญญาที่พอเพียงจึงจะเกิดความเข้าใจและการตระหนักคุณค่าและแบบปฏิบัติที่พอเพียงในชีวิตประจำวัน หรือแนวคิดเกี่ยวกับการสร้างความนับถือตนเอง คือ ให้นุชนตระหนักรู้และเข้าใจคุณค่าความดีของตนเองและรู้จักใช้ส่วนดีของตนให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและสังคมทุกระดับได้หรือในหลักทฤษฎีต่างๆ ล้วนแต่มุ่งหาคำตอบเกี่ยวกับตัวมนุษย์ การมองว่ามนุษย์หากกำหนดทำที่ที่เหมาะสมทั้งในแง่การหยั่งรู้กระบวนการทางกายและจิตของตนเองและผู้อื่น บุคคลจะสามารถปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมหรือสภาพการณ์ต่างๆ ได้เหมาะสมมากขึ้นหรือแม้แต่การที่บุคคลได้รับประสบการณ์หรืออยู่ในสภาพแวดล้อมที่ดีที่เหมาะสมตั้งแต่วัยเยาว์ แต่ละช่วงวัยก็มีองค์การทางสังคมที่มุ่งจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาศักยภาพให้กับบุคคล เชื่อว่าบุคคลย่อมมีพัฒนาการที่ก้าวหน้าขึ้นโดยลำดับ บุคคลจะสามารถปรับตัวเองท่ามกลางสถานการณ์ต่างๆ ได้ดีขึ้นและมีผลต่อการประสบความสำเร็จทั้งในชีวิตครอบครัว การงานได้อย่างสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

แต่น่าสังเกตว่าในทฤษฎีความทันสมัยและแนวคิดเรื่องการพัฒนาที่ขัดแย้งกับทฤษฎีการพึ่งพากลับมีแนวคิดตะวันตกที่มุ่งสะท้อนให้เห็นพฤติกรรมมนุษย์ในลักษณะที่เอาเปรียบต่อกันโดยผ่านทางเทคโนโลยี การมุ่งขยายการผลิตแบบอุตสาหกรรมและการเกิดเมืองแต่ในหลายๆ ทฤษฎีกลับมองสภาพการณ์ดังกล่าวทำให้เกิดการค้อยพัฒนาทั้งมนุษย์และสภาพแวดล้อม เหล่านี้จึงถูกนำเสนอให้เห็นถึงหลักการและวิธีคิดของสำนักคิดต่างๆ ที่มุ่งกระทำต่อมนุษย์ด้วยกันเองที่อาจดีหรือค้อยได้

คำถามท้ายบท

1. หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และเศรษฐกิจแบบวิถีพุทธเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กันอย่างไร และเกี่ยวข้องกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์อย่างไร
2. คำว่า สัตบุรุษ 7 คือบุคคลที่มีคุณสมบัติเช่นไร
3. ปรัชญาตะวันตกและตะวันออก ให้ความสำคัญกับความเป็นมนุษย์ของแต่ละคน และมีส่วนวางรากฐานการปกครองในระบอบประชาธิปไตยเช่นไร
4. บุคคลที่จะมีคุณสมบัติของภาวะผู้นำควรเป็นเช่นไร
5. จงอธิบาย ความหมาย ลักษณะสำคัญ และแนวทางในการส่งเสริมความนับถือตนเองมาให้ชัดเจน
6. จงอธิบายสาระสำคัญของ ทฤษฎีปฏิสัมพันธ์ระหว่างพันธุกรรมและสิ่งแวดล้อม มาให้ชัดเจน
7. จงอธิบายสาระสำคัญของ ทฤษฎีบุคลิกภาพมาให้ชัดเจน
8. จงอธิบายสาระสำคัญของ ทฤษฎีลำดับขั้นของแรงจูงใจมาให้ชัดเจน
9. จงอธิบายสาระสำคัญของ ทฤษฎีพัฒนาการทางจิตสังคมมาให้ชัดเจน
10. จงอธิบายสาระสำคัญของ ทฤษฎีความทันสมัยมาให้ชัดเจน
11. จากที่ได้เรียนมาเกี่ยวกับแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์มาก่อนหน้านี้ แสดงให้เห็นว่ามีหลักการที่ตรงกันข้ามกับทฤษฎีการพึ่งพาได้แก่อะไรบ้าง
12. แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาทางเลือกใหม่มุ่งให้ความสำคัญในเรื่องใด และมีส่วนในการส่งเสริมพัฒนาทรัพยากรมนุษย์อย่างไร
13. ให้ผู้เรียนนำแนวคิด ทฤษฎีที่ได้ศึกษามาประยุกต์ใช้เพื่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้เป็นระบบและชัดเจน

เอกสารอ้างอิง

คำประกาศอิสรภาพของสหรัฐ.(ม.ป.ป.),อ้างถึงใน อมร รักษาสัตย์. (2543). ประชาธิปไตยและรัฐธรรมนูญฉบับประชาชน. กรุงเทพฯ: การันต์การพิมพ์.

เนเวอร์ตัน พงษ์ไพบูลย์, อ้างถึงใน ชูเกียรติ ฉาโสง. (2552). คุณต้องเป็นมนุษย์ก่อนอื่นใด (2). วารสารเนชั่นสุดสัปดาห์. 17 (877), 53.

ป.มหาจันทร์. (2536). สอนเด็กให้มี...ความนับถือตนเอง. กรุงเทพฯ: โอเคียสโตร์.

พระพงศ์ เกษมศรี, ม.ล. (2542, พฤศจิกายน 29).ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง. ใน เอกสารสำนักราชเลขาธิการ พระบรมมหาราชวัง. กรุงเทพฯ: กองการในพระองค์.

ราโชวาทชาดก. (ม.ป.ป.),อ้างถึงใน อมร รักษาสัตย์. (2543). ประชาธิปไตยและรัฐธรรมนูญฉบับประชาชน. กรุงเทพฯ: การันต์การพิมพ์.

วัชร มานะจิตร. (2542). การพัฒนานุคลิกภาพ. อุตรธานี: สถาบันราชภัฏอุตรธานี.

วิระวรรณ บุญโญ. (2549). เอกกษัตริย์ ทรงครองราชย์ครบ 60 ปี. พิษณุโลก: มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม.

อมร รักษาสัตย์. (2543). ประชาธิปไตยและรัฐธรรมนูญฉบับประชาชน. กรุงเทพฯ :

การันต์การพิมพ์

Anastasi, A. (1958). Heredity Environment and the Question 'How'? Psychological Review, อ้างถึงใน บุญคง หันจางสิทธิ์. (2540). เศรษฐศาสตร์ทรัพยากรมนุษย์. กรุงเทพฯ: โอ.เอส.พรินติ้ง เฮาส์.

Erikson, E., อ้างถึงใน จิตตินันท์ เดชะคุปต์. (2547). แนวคิดทฤษฎีพัฒนาการมนุษย์และการนำไปใช้. ใน ประมวลสาระชุดวิชาจิตวิทยาครอบครัวและครอบครัวศึกษา หน่วยที่ 1 – 4 (หน้า 29). นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราช.

Erikson, E., อ้างถึงใน นพวรรณ โชตินันท์. (2547). กระบวนการและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการอบรมขัดเกลาทางสังคม. ใน ประมวลสาระชุดวิชาจิตวิทยาครอบครัวและครอบครัวศึกษา หน่วยที่ 5 – 7 (หน้า 56 – 58). นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราช.

Freud, S. (1856 – 1939), อ้างถึงใน วัชร มานะจิตร. (2542). การพัฒนานุคลิกภาพ. อุตรธานี: สถาบันราชภัฏอุตรธานี.

Maslow, A. (1908 – 1970), อ้างถึงใน วัชร มานะจิต. (2542). การพัฒนานุคลิกภาพ. อุตรธานี: สถาบันราชภัฏอุตรธานี.

Modernization theory in Wikipedia, the free encyclopedia. (2007). [Online], Available

HTTP :<http://www-answers.com/topic/modernization-theory>. [2007, July 11].

Pieterse, J.N. (2001). *Development theory : deconstructions and reconstructions*. Sage :

Publications.

RevisionNotes.Co.Uk.(2007). **Development versus dependency theory**. [Online], Available

HTTP :<http://www-revision-notes.co.Uk/revision/619.html>.

The declaration of independence, July 4, 1976, อ้างถึงใน อมร รักษาสัตย์. (2543).

ประชาธิปไตยและรัฐธรรมนูญฉบับประชาชน. กรุงเทพฯ: การันต์การพิมพ์.

แผนบริหารการสอนประจำบทที่ 3

หัวข้อเนื้อหา

1. หลักการสำคัญในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีประสิทธิภาพ 7 ประการ
2. หลักการพัฒนาชุมชนกับการมุ่งเน้นพัฒนามนุษย์
3. หลักการพัฒนาอย่างบูรณาการที่สัมพันธ์กับการพัฒนามนุษย์
4. การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในระดับจุลภาคและมหภาค
5. การจัดระเบียบชุมชนที่เกี่ยวข้องกับวิธีการพัฒนามนุษย์
6. การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

จุดประสงค์เชิงพฤติกรรม

1. บอกถึงหลักการสำคัญๆ ในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีประสิทธิภาพได้
2. อธิบายหลักการพัฒนาชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ได้
3. อธิบายหลักการพัฒนาอย่างบูรณาการที่สัมพันธ์กับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ได้
4. อธิบายวิธีการในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ทั้งในระดับจุลภาคและมหภาคได้
5. อธิบายการจัดระเบียบชุมชนที่เกี่ยวข้องกับวิธีการพัฒนามนุษย์ได้
6. อธิบายการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ได้

วิธีสอนและกิจกรรมการเรียนรู้การสอนประจำบท

1. บรรยายประกอบสื่อ
2. แบ่งกลุ่มกำหนดวิธีการที่จะพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน
3. สรุปสาระสำคัญของหัวข้อในบทเรียน
4. ตอบคำถามท้ายบทเรียน

สื่อการเรียนรู้การสอน

1. แผ่นใส
2. เอกสารประกอบการสอน
3. คำถามท้ายบทเรียน

การวัดผลและการประเมินผล

1. สังเกตความสนใจจากการแบ่งกลุ่มศึกษา อภิปราย ชักถาม
2. สังเกตการตอบคำถามของผู้เรียน
3. ตรวจคำตอบจากคำถามท้ายบทเรียน

บทที่ 3

หลักการและวิธีการที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

คำว่าพัฒนาเป็นคำที่ถูกนำมาใช้ในทุกสังคมตั้งแต่ในช่วง 2-3 ศตวรรษที่ผ่านมา การพัฒนามักเพิ่มภาระปัญหานานาประการเป็นเงาติดตามการพัฒนาอย่างยากที่จะเข้าใจในช่วงแรกๆ ในที่สุด การพัฒนาที่ยั่งยืน จึงเป็นหนทางฝ่าวิกฤตหลายประเทศมุ่งแสวงหากระบวนการพัฒนาที่ยั่งยืน จึงได้ข้อสรุปว่าที่ผ่านมาการพัฒนาไม่ยั่งยืนเกิดวิกฤตรอบด้านเพราะมนุษย์มุ่งพัฒนาที่จะเอาประโยชน์เพียงด้านเดียว ฉะนั้นการพัฒนาที่ยั่งยืนคือการมุ่งพัฒนาคนในฐานะเป็นทรัพยากรสำคัญแหล่งใหญ่ของการพัฒนารอบด้าน

ก่อให้เกิดหลักการ และวิธีการที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์อย่างจริงจังซึ่งมีนักวิชาการและผู้รู้ฝ่ายต่างๆ ร่วมกันกำหนดดังปรากฏในเนื้อหาบทนี้ และมีคำที่น่าสนใจ เช่น คำว่า บูรณาการ (Integration), มัชฌิมาปฏิปทา (ทางสายกลางหรือความพอดี), แผนที่มนุษย์ (Human mapping), การจัดระเบียบชุมชน หรือการจัดระเบียบทางสังคม (Community Organization or Social Organization), นิรามิสสุข (สุขที่ไม่ต้องอาศัยสิ่งเสพ), โยนิโสมนสิการ (การบริโภคด้วยปัญญา) เป็นต้น

หลักการสำคัญในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีประสิทธิภาพ 7 ประการ

1. มนุษย์ทุกคนมีศักยภาพที่สามารถพัฒนาให้เพิ่มพูนขึ้นได้ทั้งด้านความรู้ ด้านทักษะ และเจตคติ ถ้าหากมีแรงจูงใจที่ดีพอ
2. การพัฒนาศักยภาพของมนุษย์ควรเป็นกระบวนการต่อเนื่อง ตั้งแต่การสรรหา การคัดเลือก นำมาสู่การพัฒนาในระบบขององค์กร
3. วิธีการในการพัฒนาทรัพยากรมีหลายวิธี จะต้องเลือกใช้ให้เหมาะสมกับลักษณะขององค์กรและบุคลากร
4. จัดให้มีระบบการประเมินการพัฒนาศามารถของบุคลากรเป็นระยะๆ เพื่อช่วยแก้ไข บุคลากรบางกลุ่มให้พัฒนาความสามารถเพิ่มขึ้น และในขณะเดียวกันก็สนับสนุน ให้ผู้มีขีดความสามารถสูงได้ก้าวหน้าไปสู่ตำแหน่งใหม่ที่ต้องใช้ความสามารถสูงขึ้น

5. องค์การจะต้องจัดระบบทะเบียนบุคลากรให้เป็นปัจจุบันที่สามารถตรวจสอบความก้าวหน้าได้เป็นรายบุคคล

6. การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์จะต้องทำทุกด้าน คือ ด้านสุขภาพอนามัย ด้านความรู้ความสามารถ ด้านจิตใจ หรือด้านคุณธรรมให้มีควบคู่กันไป

7. องค์การจะต้องคำนึงถึงความมั่นคง และความก้าวหน้าของบุคลากรทุกคนในองค์การควบคู่กับความก้าวหน้าขององค์การ องค์การจะอยู่ไม่ได้ ถ้าขาดบุคลากรที่มีกำลังกาย กำลังใจ และสติปัญญาทุ่มเทให้กับองค์การ (นงนุช วงษ์สุวรรณ, 2546, หน้า 175)

หลักการพัฒนาชุมชนกับการมุ่งเน้นพัฒนามนุษย์

หลักการและวิธีการพัฒนาชุมชนให้ความสำคัญต่อคนในฐานะเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา การพัฒนาชุมชนจึงมุ่งเน้นการพัฒนาคนให้มีความรู้ ความสามารถ จนสามารถพึ่งตนเองได้ มีส่วนร่วมในกิจกรรมการพัฒนาสามารถรับช่วงของการพัฒนาจากคนรุ่นก่อนและดำเนินการให้ดียิ่งขึ้นได้ (สนธยา พลศรี, 2545, 61)

จากคำกล่าวข้างต้นจะเห็นได้ว่าหลักการและวิธีการพัฒนาชุมชนมีสาระสำคัญที่สอดคล้องกับหลักการและวิธีการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์อย่างมาก กล่าวคือ มีจุดมุ่งหมายเพื่อต้องการพัฒนาคนเป็นหลักสำคัญ เพื่อนำไปสู่การพัฒนาชุมชนและสังคมโดยรวมได้ และต่อไปนี้เป็นอีกหลักการหนึ่งที่มุ่งพัฒนาคนไปพร้อมๆ กับการพัฒนาชุมชน

องค์การสหประชาชาติ (Un. Department of Economic and Social Affair. 1960: 8-13) ได้กำหนดหลักการพัฒนาชุมชนที่นิยมใช้กันโดยทั่วไปอันสะท้อนให้เห็นถึงการมุ่งพัฒนาทรัพยากรมนุษย์มี 10 ประการดังนี้

1. การพัฒนาชุมชนต้องตอบสนองความต้องการอันแท้จริงของประชาชนหรือคนในชุมชนด้วยการริเริ่มจากประชาชน และเริ่มต้นจากโครงการง่ายไปสู่โครงการที่ยากขึ้น
2. การพัฒนาชุมชนมีลักษณะเป็นโครงการเอกประสงค์ ต้องอาศัยความร่วมมือของนักวิชาการหลายสาขาวิชา และผู้เกี่ยวข้องหลายฝ่าย
3. การพัฒนาชุมชนต้องเปลี่ยนแปลงเจตคติของประชาชนไปพร้อมๆ กับกิจกรรมด้านอื่นๆ
4. การพัฒนาชุมชนต้องให้ประชาชนหรือบุคคลเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนอย่างเต็มที่เพื่อเป็นการสร้างพลังชุมชนและองค์กรของประชาชนขึ้น

5. การพัฒนาชุมชนต้องค้นหาและพัฒนาผู้นำชุมชนในด้านต่างๆหรือพัฒนาภาวะผู้นำให้กับบุคคลที่หลากหลาย ตามลักษณะของกิจกรรมและความจำเป็นของแต่ละชุมชน

6. การพัฒนาชุมชนต้องยอมรับในสถานภาพ บทบาทของสตรีและเยาวชน เปิดโอกาสให้ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนให้มากที่สุด เพราะสตรีและเยาวชนมีผลต่อการขยายตัวของงาน และการรับช่วงของงานพัฒนาชุมชนได้เป็นอย่างดี

7. การพัฒนาชุมชนของประชาชนจะประสบความสำเร็จอย่างเต็มที่ ถ้าหากรัฐบาลมีความพร้อมและให้การสนับสนุนอย่างจริงจัง

8. การพัฒนาชุมชนต้องมีนโยบายและการวางแผนตั้งแต่ระดับประเทศถึงระดับท้องถิ่น โดยการบริหารงานทุกระดับจะต้องมีความคล่องตัวและมีประสิทธิภาพอย่างแท้จริง

9. การพัฒนาชุมชนต้องสนับสนุนให้องค์กรของภาคเอกชน องค์กรอาสาสมัครต่างๆ ทั้งในระดับท้องถิ่น ระดับชาติและนานาชาติได้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาด้วย

10. การพัฒนาชุมชนต้องมีการวางแผนให้เกิดการพัฒนาพร้อมๆ กันทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติหรือระดับประเทศ

จะเห็นได้ว่าหลักการพัฒนาชุมชน มีแนวทางที่มุ่งวางรากฐานการพัฒนาคุณภาพของคนเป็นหลักใหญ่ คือมุ่งเปิดโอกาสให้มนุษย์ทุกคนทุกฝ่ายได้ร่วมกันคิดร่วมกันตัดสินใจและทำงานร่วมกันอย่างเสมอภาค ตามสภาพปัญหาและความต้องการของชุมชนนั้นๆ มีอุดมการณ์และหลักการพัฒนาที่มุ่งพลังและศักยภาพของมวลชนที่หลากหลายโดยคำนึงถึงความพึงพอใจในการทำงานร่วมกัน ขณะเดียวกันก็มุ่งค้นหาพัฒนาผู้นำของชุมชนที่หลากหลายรูปแบบเพื่อเป็นกำลังสำคัญในการขับเคลื่อนงานพัฒนาของชุมชนที่มีอยู่รอบด้าน ให้ความสำคัญกับบทบาทของสตรีและเยาวชน อันถือเป็นอีกกำลังสำคัญในงานพัฒนา เพราะถือเป็นกลุ่มที่ช่วยขยายความคิดและรูปแบบการทำงานด้านการพัฒนาให้ขยายออกไปสู่วงกว้างได้อย่างรวดเร็วและค่อนข้างมีประสิทธิภาพ

หลักการพัฒนาแบบบูรณาการที่สัมพันธ์กับการพัฒนามนุษย์

ประเวศ วะสี (2546, หน้า 2) ได้เขียนบทความเรื่อง ผู้ว่าฯ ซีอีโอ กับการพัฒนาอย่างบูรณาการโดยเอาพื้นที่เป็นตัวตั้ง ได้อย่างน่าสนใจยิ่งโดยกำหนดหลักการและวิธีการพัฒนาอย่างบูรณาการไว้ 5 ประการ ที่เกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ไว้ดังนี้

1. พื้นที่บูรณาการมีขั้วมาปฏิบัติ กล่าวคือ พื้นที่ หมายถึง ชุมชนท้องถิ่นและจังหวัด จะมีความร่มเย็นเป็นสุขได้อยู่ที่การพัฒนาอย่างบูรณาการบนแนวทางมีขั้วมาปฏิบัติ การจะพัฒนาอย่างบูรณาการได้ต้องพัฒนาทุกองค์ประกอบอย่างเชื่อมโยงกัน เช่น เศรษฐกิจ จิตใจ (มนุษย์) ครอบครัว ชุมชน สังคม สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม เมื่อทุกองค์ประกอบเชื่อมโยงกันอย่าง

ถูกต้องพอดี ก็จะเกิดดุลยภาพ คือ ความเป็นปกติสุขและความยั่งยืน “อะไรทำเสียดูก็ล้มจม พังได้ง่ายไม่ยั่งยืน”

มัชฌิมาปฏิปทา คือการคิดอย่างเป็นกลาง ไม่ตายตัวสุดโต่งแยกส่วน พระพุทธองค์ตรัสบ่อยครั้งว่า ตถาคตไม่เข้าใกล้ที่สุดทั้งสอง ตถาคตจะสอนทางสายกลาง....ส่วนสุดทั้งสองภิกษุไม่ควรเสพ บุคคลโดยทั่วไปมักคิดแบบตายตัว จึงแยกส่วนและสุดโต่งทำให้เกิดขัด ขัดแย้งไม่ได้ผล เสียสมดุลและวิกฤต มัชฌิมาปฏิปทาเป็นกระบวนการทางปัญญาที่เคลื่อนไปด้วยความเป็นกลาง จึงทะลุทะลวงไม่ติดขัด และเชื่อมโยงตามความเป็นจริง

2. พัฒนาอย่างบูรณาการ 8 ประการ

องค์ประกอบ 8 ประการที่ควรพัฒนาอย่างบูรณาการมีดังนี้

- 2.1 การมีสัมมาอาชีวะเต็มพื้นที่
- 2.2 มีการอนุรักษ์ และเพิ่มพูนสิ่งแวดล้อม และทรัพยากรธรรมชาติเพื่อการใช้
อย่างเป็นธรรมและยั่งยืน
- 2.3 มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน
- 2.4 มีสังคมเข้มแข็ง
- 2.5 มีการอนุรักษ์และพัฒนาวัฒนธรรม
- 2.6 มีพัฒนาการทางจิตวิญญาณหรือศาสนาธรรม
- 2.7 มีสุขภาพดี
- 2.8 มีการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องที่จะทำให้สามารถรักษาดุลยภาพท่ามกลางการ
เปลี่ยนแปลง

3. ชุมชนท้องถิ่นเป็นผู้ปฏิบัติ

ข้าราชการไม่ว่าจะเก่งและดีแค่ไหนก็ไม่สามารถทำให้เกิดการพัฒนาอย่างบูรณาการและยั่งยืนเพราะหน่วยราชการเป็นกรม แต่ละกรมทำงานแยกเป็นเรื่องราว แต่ถ้าสนับสนุนให้ชุมชนท้องถิ่นเป็นผู้ปฏิบัติโดยสามารถจัดการพัฒนาอย่างบูรณาการทั้ง 8 ประการข้างต้น จะเกิดความยั่งยืน

ในด้านกระบวนการชุมชนเข้มแข็งได้เกิดขึ้นในหลายพื้นที่ จัดเป็นกระบวนการที่ทรงพลัง และนำไปสู่การพัฒนาอย่างบูรณาการ ที่ทุกฝ่ายควรจะได้รับทราบและเห็นคุณค่า ชาวบ้านในชุมชนรวมตัวกันทำการวิจัย โปรดสังเกตว่าชาวบ้านเป็นผู้วิจัยเองและใช้ผลการวิจัยเอง วิจัยเรื่องของชุมชนเอง เช่น ชุมชนมีรายจ่ายอะไรบ้างเท่าไร เป็นหนี้ ธ.ก.ส.เท่าไร หนี้ในระบบเท่าไร ทำไมจึงเป็นหนี้ การวิจัยทำให้ชาวบ้านรู้ปัญหาของตัวเอง และปรับเปลี่ยนพฤติกรรม รวมทั้งนำผลวิจัยมาทำแผนแม่บทชุมชน เพื่อการพัฒนาอย่างบูรณาการทั้งหมด คือ กระบวนการเรียนรู้อันทรงพลังของชุมชนกระบวนการเรียนรู้จากการวิจัย จากการทำแผนแม่บทชุมชน และขับเคลื่อนการพัฒนาตามแผนแม่บทชุมชน จะทำให้ชุมชนเข้มแข็งมาก และเกิดการพัฒนาอย่างบูรณาการ

ราชการและฝ่ายต่างๆ ควรสนับสนุนกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน สนับสนุนทางวิชาการและสนับสนุนเรื่องสิทธิชุมชน ซึ่งมีบัญญัติในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 ถ้าชุมชนมีสิทธิ 4 อย่าง ดังต่อไปนี้ จะหายจนโดยสิ้นเชิง

1. สิทธิในการทำมาหากิน
2. สิทธิในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างเป็นธรรมและยั่งยืน
3. สิทธิในการสื่อสารชุมชน
4. สิทธิในการมีระบบการเงินชุมชน

เรื่องทั้ง 4 มีความสำคัญยิ่ง ควรทำความเข้าใจและขับเคลื่อน

4. เครือข่ายส่งเสริมการพัฒนาอย่างบูรณาการ

ขณะนี้หลายอย่างกำลังส่งเสริมชุมชนท้องถิ่นในลักษณะต่างๆ ควรมีการรวมตัวกันเป็นพันธมิตรหรือเครือข่าย ส่งเสริมการพัฒนาอย่างบูรณาการ ทั้งในส่วนกลางและในจังหวัดแต่ละจังหวัด ขณะนี้ในส่วนกลางได้มีการรวมตัวกันเป็นเครือข่ายส่งเสริมการพัฒนาอย่างบูรณาการที่เอาพื้นที่เป็นตัวตั้ง โดยมีองค์กรมากมายเป็นสมาชิก เช่น สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา สถาปัตย์ องค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญฯลฯ

เกือบทุกจังหวัดมีการรวมตัวกันเป็นประชาคมเพื่อการพัฒนาจังหวัด ผู้ว่าฯ ซีอีโอ

(CEO:: Chief Executive Officer::) ทำงานร่วมกับประชาคมจังหวัดและเครือข่ายต่างๆ

5. การสร้างความมุ่งมั่นร่วมกันทั้งจังหวัด

การเคารพศักดิ์ศรีและคุณค่าความเป็นคนของคนทุกคนอย่างเท่าเทียมกันเป็นศีลธรรมพื้นฐาน ทุกคนไม่ว่าทำอะไรมีความรู้จากประสบการณ์และการปฏิบัติในชีวิตของแต่ละคนความรู้ในตัวคนแต่ละคนมีความหลากหลายและมีค่ามาก ถ้านำความรู้ในแต่ละคนออกมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันจะเกิดมวลแห่งการเรียนรู้มหาศาลที่มีฐานอยู่ในการปฏิบัติเจริญและจะเกิดของใหม่หรือนวัตกรรม ของเหมือนๆ กันเจอกันไม่เกิดของใหม่แต่ของต่างกันเจอกันจะเกิดของใหม่ขึ้น เช่น ไฮโดรเจนกับไฮโดรเจนเจอกัน หรือออกซิเจนกับออกซิเจนเจอกันไม่เกิดน้ำ แต่เมื่อไฮโดรเจนกับออกซิเจนเจอกันเกิด H_2O หรือน้ำ น้ำเป็นของใหม่ที่เกิดจากไฮโดรเจนกับออกซิเจน แต่มีคุณสมบัติใหม่โดยสิ้นเชิง ฉะนั้นอย่าไปรังเกียจความหลากหลาย

ทุกจังหวัดควรจะทำแผนที่มนุษย์ (Human Mapping) ให้มากที่สุดว่าใครมีประสบการณ์อะไรชำนาญทางไหนทุกคนจะภูมิใจที่มีความรู้ความดีของตัวเอง ผู้คนจะมีกำลังใจอย่างใหญ่หลวง การพัฒนาในแต่ละจังหวัดเป็นหน้าที่ของทุกคนและทุกองค์กร

ถ้ามีการเคารพศักดิ์ศรีและคุณค่าความเป็นคนของทุกคนและทุกคนจะอยากเข้ามา
ร่วมกัน ควรแรงจูงใจให้เกิดความมุ่งมั่นร่วมกัน ทั้งจังหวัดว่าจะพัฒนาอย่างบูรณาการให้เกิดความ
ร่วมเย็น

เป็นสุข เมื่อเกิดความมุ่งมั่นร่วมกันทั้งจังหวัด และทุกจังหวัดจะเกิดพลังมหาศาลที่ขับเคลื่อน
สามารถพัฒนาโดยอาศัยการเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติ (Interactive Learning Through Action)
จังหวัดทั้งจังหวัดจะกลายเป็นมหาวิทยาลัยชีวิต ที่ทุกคนเป็นทั้งครูและนักเรียนเรียนรู้จากชีวิตจริง
ปฏิบัติจริง เพื่อความร่วมเย็นเป็นสุข คนไทยสามารถสร้างบ้านเมืองที่ร่วมเย็นเป็นสุขร่วมกันได้

จากที่นักวิชาการผู้มากด้วยประสบการณ์ในงานพัฒนาคน พัฒนาชุมชนอย่าง
นายแพทย์ประเวศ วะสี จึงสะท้อนให้เห็นถึงพลังและศักยภาพของมนุษย์ได้เป็นอย่างดีว่าแม้ความ
เป็นมนุษย์จะเป็นลักษณะพิเศษที่ต่างจากสัตว์ทั่วไปตรงมีความได้เปรียบทางกายภาพมีสมอง แขน
ขา ที่เอื้อต่อการสร้างวัฒนธรรมองค์ความรู้และดำรงการอยู่รอดได้มากกว่าสัตว์อื่นก็ตามแต่สิ่งที่จะ
ขับเคลื่อนเกิดพลังยิ่งใหญ่มหาศาลคือ พลังกลุ่มที่มนุษย์ต้องจัดการอย่างรู้เท่าทัน ร่วมมือร่วมใจกัน
พัฒนาพลังและศักยภาพที่มีอยู่หลากหลายในระดับบุคคลให้บูรณาการอย่างรอบด้านให้ทุกคน ทุก
ฝ่ายได้เห็นคุณค่าเกียรติศักดิ์ศรี ของความเป็นคนระหว่างกัน สร้างบรรทัดฐานและความศรัทธาต่อ
กัน

ฉะนั้นพลังศักยภาพและประสบการณ์ที่แต่ละคนมีอยู่จะเป็นภูมิพลังภูมิปัญญาที่ช่วย
เกาะเกี่ยวประสานประโยชน์สูงสุดต่อส่วนร่วมได้อย่างแท้จริง การบูรณาการเชิงพื้นที่ทั้งระดับชาติ
ระดับท้องถิ่น บูรณาการองค์ความรู้ทุกภาคส่วนอย่างเสมอภาคกัน โดยมีชุมชนเป็นผู้กระทำหรือมี
ส่วนร่วมตั้งแต่ต้น การบูรณาการสร้างเครือข่ายสัมพันธ์ของทุกองค์กรเหล่านี้เป็นแผนที่มนุษย์
(Human Mapping) ที่จะได้ทรัพยากรมนุษย์ผู้มีความชำนาญการ มีความภาคภูมิใจในระดับบุคคลที่
ได้กระทำความดีแล้วสังคมยอมรับยกย่อง อันเป็นขวัญกำลังใจที่จะฟันฝ่าอุปสรรคเป็นกำลังของชาติ
อย่างต่อเนื่องต่อไป

การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในระดับจุลภาค สามารถจำแนกได้ 3 แบบได้แก่

1. การมุ่งเน้นให้การศึกษาในแต่ละช่วงวัย ในที่นี้อาจแบ่งได้ 4 ช่วงวัย

การสร้างโอกาสทางการศึกษาให้แต่ละวัยนับเป็นการวางรากฐานในการพัฒนา
ทรัพยากรมนุษย์ที่ดีที่สุด เนื่องจากบุคคลเกิดมาไม่อาจเรียนรู้และเข้าใจสิ่งต่างๆ ได้เองโดยครบถ้วน
การศึกษาจึงช่วยพัฒนาผู้เรียนแต่ละวัยทั้งในด้านการปลูกฝังค่านิยมคุณธรรมจริยธรรมและจิตสำนึก
ที่ดีทั้งต่อตนเองและผู้อื่น ช่วยในการพัฒนาเกี่ยวกับพัฒนาการทางสมองทั้ง 2 ซีกซ้าย คือ
ด้านความคิดความเป็นเหตุเป็นผล และซีกขวา คือ ด้านความคิดสร้างสรรค์ การควบคุมอารมณ์ โดย
การศึกษาอาจกำหนดได้หลากหลายแบบอย่างและจากการได้ศึกษาค้นคว้า พบว่าการให้การศึกษา
แก่วัยต่างๆ สามารถให้ความรู้ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ

1.1. การให้การศึกษาแก่วัยเด็ก โดยธรรมชาติเป็นวัยที่ชอบการเคลื่อนไหวด้านร่างกาย ต้องการที่จะเรียนรู้สิ่งรอบตัว นับเป็นสิ่งที่จะช่วยให้อายุเด็กเรียนรู้และพัฒนาตนเองโดยอาจกำหนดวิธีการได้ดังนี้

1.1.1. กิจกรรมศิลปะสามารถช่วยส่งเสริมสติปัญญา ความคิดสร้างสรรค์ให้แก่เด็ก ได้อย่างดี อาจถือได้ว่าเป็นกิจกรรมที่สามารถพัฒนาเด็กครบทุกด้าน คือ ร่างกาย อารมณ์ สังคมและ สติปัญญาโดยไม่จำเป็นต้องสิ้นเปลืองเวลาหรือค่าใช้จ่ายมาก (พีระพงษ์ กุลพิศาล, 2545, คำนำ)

1.1.2. มอบหมายให้เด็กรับผิดชอบทำงานบ้านและงานส่วนตัวตามความเหมาะสม เช่น การเลี้ยงสัตว์เลี้ยง การรดน้ำต้นไม้ การดูแลทำความสะอาดบ้าน หรือแม้แต่การดูแลสุขภาพ อนามัย การหัดให้อาบน้ำสวมใส่เสื้อผ้าด้วยตัวเองโดยเมื่อเขาทำงานหนึ่งๆ ได้ ผู้ใหญ่ก็ควรกล่าวชื่น ชมเพื่อเป็นการเสริมแรงบวกให้เด็กเกิดความภูมิใจและกำลังใจที่อยากจะกระทำดีให้ผู้ใหญ่เห็นใน เรื่องอื่นๆต่อไปในอนาคต

1.1.3. การใช้ประสบการณ์จริงที่พ่อแม่และเด็กได้ไปพบเห็นสิ่งต่างๆแล้วถือ โอกาสให้ความรู้เสริมว่า พฤติกรรมแบบไหนดีแบบไหนไม่ดี อะไรควรทำไม่ควรทำ จะช่วยให้เด็ก เกิดความเข้าใจตนเองและผู้อื่นมากขึ้น เป็นการพัฒนาทั้งตัวผู้ใหญ่เองและเด็กๆ ไปพร้อมๆกัน

1.1.4. การดูแลเอาใจใส่ในการบ้านของเด็กตั้งแต่ยังเขี้ยววัย ทั้งนี้เพื่อสร้างบรรทัด ฐานที่เด็กควรยอมรับในกฎเกณฑ์ของสังคม ในเรื่องการมีวินัยในการเรียน การมีความรับผิดชอบ ในหน้าที่การงาน เป็นต้น เมื่อเป็นผู้ใหญ่ในวันข้างหน้าจะสามารถวางแผนจัดการชีวิตอย่างเป็น ระบบมากขึ้นบนการตัดสินใจที่สมเหตุสมผล

1.1.5. การหมั่นพาเด็กๆไปทำบุญที่วัดหรือการไปใส่บาตร เนื่องจากเด็กควรได้รับการ พัฒนาทางด้านร่างกายและจิตใจที่ดีงาม ฉะนั้นการพาเด็กไปทำบุญมีประโยชน์นอกจากทาง จิตใจยังส่งผลต่อการเป็นผู้รู้จักให้ที่ดี รักความเที่ยงธรรมมีความซื่อตรง รักความสงบสันติมากขึ้น และการนั่งสมาธิฝึกให้เด็กรู้จักควบคุมจิตใจให้มั่นคงไม่หวั่นไหวต่อสภาพการณ์ต่างๆที่มากระทบ ได้ง่ายๆ เหล่านี้เป็นต้น

จะเห็นได้ว่าการพัฒนาเด็กให้เป็นทรัพยากรมนุษย์ที่สำคัญของสังคม จึงไม่ใช่เรื่องยาก เพียงแต่ผู้ใหญ่ต้องใส่ใจในการพัฒนาเด็กอย่างต่อเนื่องจริงจังที่สำคัญต้องเป็นต้นแบบที่ดีงามเพราะ เด็กจะเก็บจำสิ่งที่ผู้ใหญ่ปฏิบัติได้ง่ายกว่าการสั่งสอนโดยตรง

1.2. การให้การศึกษาแก่วัยรุ่น โดยธรรมชาติวัยรุ่นคือวัยที่เรียกว่าเด็กก็ไม่ใช่ผู้ใหญ่ก็ไม่เชิง เป็นวัยที่มีร่างกายและจิตใจที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างเห็นได้ชัด อารมณ์แปรปรวนได้ง่าย ฉะนั้นการจะ พัฒนาวัยรุ่นจำเป็นต้องทำความเข้าใจในเรื่องจิตวิทยาวัยรุ่นให้เข้าใจเสียก่อน โดยทั้งนี้ อาจพัฒนาโดยวิธีต่างๆอาทิเช่น

1.2.1. จัดกิจกรรมที่มุ่งเน้นการแสดงจินตนาการ ความคิดสร้างสรรค์และการกล้า แสดงออก เช่น ในสถานศึกษา นอกจากให้ความรู้ในตำราเรียนในชั้นเรียน อาจจัดโครงการได้

หลากหลายที่มุ่งพัฒนาจิตใจ สติปัญญาและบุคลิกภาพ การสร้างภาวะผู้นำ อาทิเช่น การจัดนิทรรศการเพื่อการศึกษา การจัดการแสดงบนเวที การพาไปทัศนศึกษา การพัฒนาและอบรมด้านบุคลิกภาพ เป็นต้น

1.2.2. ทางบ้านควรมอบหมายงานบ้านด้านต่างๆให้วัยนี้ได้มีส่วนร่วมรับผิดชอบงานบ้านมีส่วนร่วมแสดงความรักเอาใจใส่ต่อบ้านและสมาชิกในครอบครัวร่วมกัน เช่น การทำความสะอาดบ้าน ซักเสื้อผ้าได้เอง ดูแลสัตว์เลี้ยงและต้นไม้ ทำกับข้าวทานได้เอง เป็นต้น

1.2.3. ผู้ปกครองควรมีส่วนร่วมในการให้เด็กเห็นความสำคัญและเห็นประโยชน์ของส่วนรวม เช่น พาพวกเขาไปร่วมในงานบุญกุศล การเป็นอาสาสมัครช่วยเหลือผู้ทุกข์ยากกว่าหรือด้อยโอกาสในวาระต่างๆ ทำให้เด็กวัยนี้มีวิสัยทัศน์กว้างไกล รู้จักการแบ่งปันการเสียสละ การปรับตัวและสร้างมนุษยสัมพันธ์ที่ดีในสังคมมากขึ้น เป็นต้น

1.2.4. การจัดกิจกรรมนันทนาการ เช่น การเล่นกีฬาการใช้เวลาให้เกิดประโยชน์ก็เพื่อลดความกดดันหรือความวุ่นวายใจอันเนื่องมาจาก การเปลี่ยนแปลงทางกายภาพโดยธรรมชาติของวัยรุ่น เช่น การมีเสียงแตกห้าว การมีรอบเดือน แขนขายาวเก้งก้าง ฯลฯ การได้ใช้เวลาให้เกิดประโยชน์ในรูปแบบต่างๆมีส่วนช่วยปรับสมดุลระหว่างร่างกายและจิตใจได้อย่างมาก เป็นคนอดทนรู้แพ้รู้ชนะรู้ถอย ช่วยเสริมสร้างบุคลิกภาพที่ดีได้ เหล่านี้เป็นต้น

1.2.5. การฝึกนิสัยรักการอ่าน เพราะจะเสริมสร้างทัศนคติที่ดี เกิดความรู้แตกฉานปรับใช้ในชีวิตประจำวันได้เหมาะสม

1.3. การให้การศึกษาแก่ผู้ใหญ่(วัยทำงาน) วัยนี้แม้ว่าจะมีประสบการณ์ในชีวิตและหน้าที่การงานมากมายพอควร รู้ผิดชอบชั่วดีเข้าใจกฎเกณฑ์ของสังคมแต่ด้วยค่านิยมและสภาพแวดล้อมทางสังคมวัฒนธรรมที่อาจรุนแรงหลายด้าน อาจนำไปสู่บุคลิกภาพที่เป็นปัญหาได้ ฉะนั้นอาจสามารถกำหนดวิธีการพัฒนาบุคคลได้ดังนี้

1.3.1. การมุ่งพัฒนาทักษะในการทำงาน เช่น การเข้ารับการฝึกอบรมในวิชาชีพสาขาต่างๆ การศึกษาดูงาน เป็นต้น

1.3.2. การหมั่นศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมเพื่อสร้างวิสัยทัศน์ในการทำงาน การใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวัน

1.3.3. การจัดหรือเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคม เพื่อสร้างและฝึกทักษะด้านการสื่อสาร การสร้างมนุษยสัมพันธ์ เกิดเครือข่ายการเรียนรู้ร่วมกันในด้านการแลกเปลี่ยนทัศนคติความรู้ การได้เพื่อนใหม่ที่กว้างขวางพึงพากันรอบด้าน

1.3.4. การเปิดรับข้อมูลข่าวสารอย่างมีวิจารณญาณทั้งนี้เพื่อป้องกันการหลงผิดหรือตกเป็นเครื่องมือของมิจฉาชีพ เกิดค่านิยมหลงทางความอคติกลุ่มหลงงมงาย ไร้กฎเกณฑ์เป็นแบบอย่างที่ไม่ดีให้แก่เด็กเยาวชนในที่สุด เหล่านี้เป็นต้น

1.4. การให้การศึกษาแก่วัยรุ่น จะเห็นได้ว่าวัยรุ่นถือเป็นบันปลายของชีวิตที่เหลืออยู่ แม้จะมีสถานภาพและบทบาทในสังคมน้อยลง แต่ในทางตรงกันข้ามหากพิจารณาให้นับเป็นวัยที่สามารถถ่ายทอดความรู้ ทักษะที่ดีที่ที่เหมาะสมให้กับวัยต่างๆ ได้อย่างมาก แต่ด้วยคนส่วนใหญ่มักละเลยคุณค่าดังกล่าวทำให้วัยรุ่น ประสบปัญหาว่าเหวออ้างว้าง ความจำเสื่อมเป็นความตึงเครียดในระดับบุคคล ฉะนั้นจำเป็นต้องกำหนดวิธีการพัฒนามนุษย์เพื่อประโยชน์ทางสังคมได้แก่

1.4.1. จัดตั้งชมรมผู้สูงอายุเพื่อให้วัยรุ่นได้มีสังคมเป็นของตนเอง ทำให้เกิดความหมายคุณค่าในชีวิตมากขึ้น

1.4.2. เชิญมาเป็นวิทยากรเพื่อถ่ายทอดความรู้ประสบการณ์ในชีวิตเรื่องราว และแง่มุมต่างๆ

1.4.3. จัดกิจกรรมใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ เช่น การประดิษฐ์ของใช้ได้เองแบบง่ายๆ การออกกำลังกายสำหรับผู้สูงวัย ฯลฯ เกิดการพัฒนาทั้งด้านร่างกาย จิตใจ ฝึกสมาธิให้มุ่งมั่นไม่คิดฟุ้งซ่าน เป็นต้น

1.4.4. ครอบครัว ควรพาท่านไปทัศนศึกษา เกิดการพัฒนาทั้งในด้านความผูกพันรักใคร่ สามัคคีในหมู่คณะ การแบ่งปันความรักต่อกัน เห็นคุณค่าความสำคัญในระหว่างวัยมากขึ้น เป็นการเติมเต็มทั้งในองค์ความรู้ จิตใจ พัฒนามนุษย์ภาพให้สมวัย เป็นต้น

จะเห็นได้ว่าการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในแง่ของการให้การศึกษา จำเป็นอย่างยิ่งสำหรับทุกช่วงวัยคือ การมุ่งพัฒนาและกำหนดกิจกรรมที่หลากหลายซึ่งอาจกำหนดเพิ่มเติมได้เองทั้งในรูปแบบการศึกษาที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ทั้งนี้จุดมุ่งหมายก็เพื่อให้เกิดการพัฒนา EQ (Emotional Quotient.) คือ ความฉลาดทางอารมณ์, IQ (Intelligence Quotient.) คือ คน เก่ง คน ฉลาด, MQ (Moral Quotient.) คือ ความฉลาดในการมุ่งทำความดี (มีคุณธรรม) และ AQ (Adversity Quotient.) คือ ความสามารถในการเอาชนะอุปสรรค โดย ศ.ดร.นายแพทย์ วิทยา นาควัชระ (2544, หน้า 93) ได้กล่าวไว้น่าสนใจว่า เรื่อง AQ คือความสามารถในการเอาชนะอุปสรรค คือ ความอดทนบึกบึนมีพลังจะฟันฝ่าอุปสรรคต่างๆ ไปได้และมีบทบาทเสริมให้ผู้มี IQ, EQ, MQ อยู่แล้วมีความอยู่รอดไม่ห่อถ่อยง่าย คงความดีและความสุขอยู่ได้นานโดยไม่ท้อแท้ต่อศัตรูหรืออุปสรรคซึ่งจะพบได้เสมอในชีวิต

จึงอาจกล่าวได้ว่า การให้การศึกษาในแต่ละช่วงวัยส่งผลในการพัฒนาผู้เรียนเพื่อให้เป็นทรัพยากรมนุษย์ที่ดีได้ในอนาคต นอกเหนือจากการอ่านออกเขียนได้ นอกจากนี้ยังมีส่วนในการพัฒนาด้านอื่นๆ อาทิเช่น การศึกษาช่วยในการพัฒนาวิธีการคิด ความคิดแบบเชื่อมโยง ความคิดเชิงบวก ความเป็นเหตุเป็นผล การควบคุมอารมณ์ การวางแผนและการจัดการในเรื่องต่างๆ ของแต่ละช่วงวัยได้เป็นอย่างดี

เพื่อกายภาพบำบัดแบบง่ายๆ เพื่อฟื้นฟูสภาพร่างกายให้แข็งแรงมากขึ้น ทางด้านศาสนา เช่น การฝึกอบรมพัฒนาจิตใจในรูปแบบต่างๆ การร่วมกิจกรรมเพื่อสาธารณะประโยชน์ ด้านศิลปะ เช่น การวาดภาพด้วยสีน้ำ ชมรมภาพถ่าย งานหัตถกรรมง่ายๆตามความเหมาะสม เป็นต้นเหล่านี้เป็นการฝึกสมาธิ การควบคุมอารมณ์และความคิดสร้างสรรค์ได้อย่างดี อันจะเป็นประโยชน์ทั้งด้านการพบปะสมาคมในกลุ่มคนกลุ่มต่างๆที่ดีที่เหมาะสมตามมา เป็นที่เคารพกราบไหว้ศรัทธาเป็นแบบอย่างของการทำความดี

2.3.2. เชิญเป็นวิทยากรบรรยายในเรื่องที่ประสบความสำเร็จ วัยสูงอายุหรือวัยชรานั้นเป็นวัยที่แก่ประสบการณ์ เข้าใจโลกเข้าใจธรรมชาติของสังคมมนุษย์ ตลอดจนลึกซึ้งในทางธรรมโดยส่วนใหญ่ ฉะนั้นนับเป็นประโยชน์ในการทำให้เกิด “คนสร้างคน” ที่มีคุณภาพโดยทำให้คนรุ่นถัดไปได้เข้าใจโลกทัศน์ของวัยนี้มากขึ้น และนำความรู้ไปต่อยอดปรับประยุกต์ใช้ได้จริงในวัยเรียน วัยทำงานได้อย่างดี เกิดผลผลิตของความรู้ที่ไม่สูญหายไม่เสียเวลาที่วัยต่างๆต้องมานั่งลองผิดลองถูก ซึ่งบางเรื่องไม่มีความจำเป็น เป็นต้น

2.3.3. การอบรมเกี่ยวกับเรื่อง “เตรียมตัวเข้าสู่วัยสูงอายุอย่างไรจึงจะดี” หัวข้อการอบรมในทำนองดังกล่าวจะช่วยกระตุ้นเตือนให้ผู้สูงวัยตระหนักถึงความหมายคุณค่าของวัยตนมากขึ้นว่าจะอยู่อย่างไรอย่างมีคุณภาพ เกิดขวัญกำลังใจ เกิดความภูมิใจในวัยตน ทำให้วัยชราไม่สร้างชีวิตที่เฉื่อยชาหรือต้องเป็นภาระแก่ครอบครัวหรือสังคมได้อย่างดี เกิดแรงเสริมในทางสร้างสรรค์และมีสติปัญญาแรงกายแรงใจที่จะเป็นต้นแบบที่ดีให้กับสังคม

ดังได้กล่าวข้างต้นจะเห็นได้ว่าการจะอบรมเพิ่มเติมและพัฒนาในช่วงวัยต่างๆทั้ง วัยเรียน วัยทำงานและวัยชรา มีข้อสังเกตว่าควรอบรมและพัฒนาให้เกิดความต่อเนื่องระหว่างวัยไปพร้อมๆกันให้ความสำคัญต่อกิจกรรมภาคปฏิบัติ เพื่อเก็บเกี่ยวความรู้ ทักษะประสบการณ์จริงในอันจะก่อประโยชน์ทั้งพัฒนาระดับบุคคล พัฒนากลุ่ม พัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มระหว่างวัยมีความรู้และปรับตัวให้เท่าทันกับการใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีและการเปลี่ยนไปทางสังคมและวัฒนธรรมได้จริง

3. ให้ความรู้เกี่ยวกับสุขภาพอนามัยในแต่ละช่วงวัยเพื่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์
การศึกษา เศรษฐกิจและสุขภาพนับเป็นองค์ประกอบสำคัญของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เพื่อสร้างคุณภาพชีวิตให้แก่บุคคล ชุมชนหรือสังคมดังกล่าวหรือนโยบายของรัฐบาลในสมัยหนึ่งที่ว่า “ศึกษาดี มีเงินใช้ ไร้โรคภัย พาให้สุขสมบูรณ์” สิ่งที่ต้องเผชิญทั้งในอดีตและอนาคตของประชาชน คือ การศึกษาไม่ดี (โง่) เศรษฐกิจตกต่ำ (จน) และสาธารณสุขไม่ดีทั่วหน้า (เจ็บ) อาจกล่าวสั้นๆว่า โง่จนเจ็บ หรือ เจ็บจนโง่ เนื่องจากปัญหาทั้ง 3 ประการมีความสัมพันธ์กันในเชิงนิเสธ อย่างใกล้ชิด กล่าวคือ เมื่อคนเราโง่มักจะยากจน เมื่อยากจนก็มักจะเจ็บไข้และเมื่อเจ็บไข้ก็มักจะขาดการศึกษาและทำให้โง่ต่อไปอีก เป็นวัฏจักรแห่งความเสื่อมอย่างไม่สิ้นสุด ด้วยเหตุนี้การพัฒนาทรัพยากร

มนุษย์จึงจำเป็นต้องพัฒนาปัจจัยทั้ง 3 ประการไปพร้อมๆกัน หากขาดอย่างใดอย่างหนึ่ง จะทำให้การพัฒนาไม่ได้ผลสมบูรณ์ จึงกล่าวได้ว่า “สุขภาพนั้นเป็นบูรณาการที่สำคัญ ส่วนหนึ่งของคุณภาพชีวิต (Health is an integral part of the quality of life.)

(มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2543, หน้า 4)

จากคำกล่าวข้างต้นสะท้อนให้เห็นได้เด่นชัดว่า สุขภาพอนามัยนั้นเป็นสิ่งสำคัญและมีความจำเป็นอย่างยิ่งในการดำรงชีวิตแม้จะฐานะดี มีการศึกษาอย่างไรก็ตาม แต่ถ้าสุขภาพ(ทั้งทางร่างกายและจิตใจ)แย่เย้ย่อมบั่นทอนความดีงามความเจริญก้าวหน้าในชีวิตส่วนตัว ชีวิตการทำงาน ชีวิตครอบครัว แวดวงสังคมย่อมไม่ยอมรับในที่สุด

ฉะนั้นการเสริมสร้างความรู้เรื่องสุขภาพหรือสุขศึกษาให้กับวัยเรียน วัยทำงานและวัยสูงอายุ อย่างสม่ำเสมอต่อเนื่องนอกจากจะเกิดความรู้ความเข้าใจ สามารถปฏิบัติได้จริงรู้จักหลบหลีก หลีกเลี่ยง หรือปฏิเสธพฤติกรรมที่อาจเสี่ยงต่อการเกิดโรคภัยหรือภัยมีดที่บั่นทอนคุณภาพชีวิตแล้ว ยังก่อให้เกิดสภาพแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรมที่น่าอยู่ “สุขภาพ” จึงให้อะไรมากกว่าที่เราคิด เพราะการมีสุขภาพที่ดีเท่ากับเป็นการบูรณาการรอบด้านของชีวิตไว้ด้วยกันทั้งในแง่องค์ความรู้ในเรื่องการกิน การอยู่อาศัย การทำงาน การคบคน การสร้างสภาพแวดล้อมที่ดีที่ไม่บั่นทอนต่อมนุษย์ด้วยกันและยังช่วยคงความดีงามที่สมควรยังยื่นให้กับคนรุ่นถัดไปได้

โดยวิธีการเสริมสร้างสุขภาพอนามัยที่ดีให้แต่ละช่วงวัยอาจใช้วิธีเผยแพร่ความรู้โดยผ่านสื่อมวลชนหลายๆประเภทเช่น วิทยุ โทรทัศน์ สื่อสิ่งพิมพ์ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ หรือแม้แต่ผ่านทางสื่อบุคคล ในงานหรือโครงการพัฒนาต่างๆเช่น หน่วยงานทั้งที่เป็นทางการไม่เป็นทางการเชิญบุคลากรทางการแพทย์มาเป็นวิทยากรให้ความรู้ สาธิต ทดลอง ฯลฯ เพื่อถ่ายทอดความรู้ภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติแก่กลุ่มคนวัยต่างๆ เป็นต้น

การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในระดับมหภาค

ในที่นี้สามารถวิเคราะห์ในเชิงนโยบายการพัฒนาของประเทศที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา การอบรมเพิ่มเติม และด้านสุขภาพอนามัยว่าสอดคล้องกับนโยบายเศรษฐกิจพอเพียงและหรือแนวทางเสริมขมรวมถึงตามหลักทฤษฎีการพึ่งพา นั้นจะมีผลอย่างไรต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ อันถือได้ว่า เป็นวิธีการทำงานของภาครัฐที่สะท้อนถึงวิธีการเพื่อให้ได้มาซึ่งการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ที่อาจเกิดขึ้นได้มากน้อยไม่เท่ากัน ซึ่งในที่นี้จะมุ่งศึกษาแยกเป็น 3 ประเด็นใหญ่ได้ดังนี้

1. นโยบายการพัฒนาของประเทศที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา การอบรมเพิ่มเติม และด้านสุขภาพอนามัยที่สอดคล้องกับนโยบายเศรษฐกิจพอเพียง อันจะส่งผลต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

โดยการนี้จะเป็นการนำเสนอ สาระสำคัญของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550 – 2554) และพระราชบัญญัติส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคม พ.ศ. 2546 โดยมุ่งประเด็นศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา การฝึกอบรมและสุขภาพอนามัยดังต่อไปนี้

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (ม.ป.ป., 2, 10 - 15) ได้ระบุสาระสำคัญของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550 – 2554) ไว้ดังนี้ ในระยะของแผนพัฒนาฉบับที่ 10 ประเทศไทยยังคงต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญในหลายบริบททั้งที่เป็นโอกาสและข้อจำกัดต่อการพัฒนาประเทศ จึงต้องเตรียมความพร้อมของคนและระบบให้สามารถปรับตัวพร้อมกับการเปลี่ยนแปลงในอนาคตและแสวงหาประโยชน์อย่างรู้เท่าทันกระแสโลกาภิวัตน์และสร้างภูมิคุ้มกันให้กับทุกภาคส่วนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ด้านวัตถุประสงค์และเป้าหมายหลัก ในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 สามารถสรุปสาระสำคัญที่เกี่ยวข้องด้านการศึกษา การอบรมและสุขภาพอนามัยได้ว่า

1. รัฐบาลมีแนวทางเพื่อสร้างโอกาสการเรียนรู้คู่คุณธรรม จริยธรรมอย่างต่อเนืองที่ขับเคลื่อนด้วยการเชื่อมโยงบทบาทครอบครัว สถาบันศาสนาและสถาบันการศึกษา เสริมสร้างบริการสุขภาพอย่างสมดุลระหว่างการส่งเสริม การป้องกัน การรักษาและการฟื้นฟูสมรรถภาพและสร้างความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

2. เพื่อสร้างภูมิคุ้มกัน (Safety Net.) และระบบบริหารความเสี่ยงให้กับภาคการเงิน การคลัง พลังงาน ตลาด ปิ่จัยการผลิต ตลาดแรงงานและการลงทุน

เป้าหมายของแผนพัฒนาฯ พบว่า มีเนื้อหาสาระสำคัญที่น่าสนใจบางประการ คือ มีเป้าหมายการพัฒนาคุณภาพคนให้คนไทยทุกคนได้รับการพัฒนาทั้งทางร่างกาย จิตใจ ความรู้ ความสามารถ ทักษะการประกอบอาชีพและมีความมั่นคงในการดำรงชีวิต ครอบคลุมทุกกลุ่มเป้าหมายเพื่อเสริมสร้างศักยภาพให้กับตนเอง นำไปสู่ความเข้มแข็งของครอบครัว ชุมชนและสังคมไทย พร้อมกันนั้นจะลดปัญหาอาชญากรรมลงร้อยละ 10 และกำหนดให้อายุคาดหมายเฉลี่ยคนไทยสูงขึ้นเป็น 80 ปี ควบคุมการลดอัตราเพิ่มของการเจ็บป่วยด้วยโรคที่ป้องกันได้ใน 5 อันดับแรกคือ โรคหัวใจ ความดันโลหิตสูง เบาหวาน หลอดเลือดสมองและมะเร็ง นำไปสู่การเพิ่มผลิตภาพแรงงานและลดรายจ่ายด้านสุขภาพของบุคคลในระยะยาว เป็นต้น

ด้านยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศ พบว่ามี 3 ยุทธศาสตร์ที่นำศึกษาได้แก่

1. ยุทธศาสตร์การพัฒนาคุณภาพคนและสังคมไทยสู่สังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้ โดยให้ความสำคัญเช่น

1.1. การพัฒนาคนให้มีคุณธรรมนำความรู้ เกิดภูมิคุ้มกันโดยพัฒนาจิตใจควบคู่กับการพัฒนาการเรียนรู้ของคนทุกกลุ่มทุกวัยตลอดชีวิต เริ่มตั้งแต่วัยเด็กให้มีความรู้พื้นฐานเข้มแข็ง มีทักษะชีวิต พัฒนาสมรรถนะ ทักษะของกำลังแรงงานให้สอดคล้องกับความต้องการ พร้อมก้าวสู่โลกของการทำงานและการแข่งขันอย่างมีคุณภาพ สร้างและพัฒนากำลังคนที่เป็นเลิศโดยเฉพาะในการสร้างสรรค์นวัตกรรมและองค์ความรู้ ส่งเสริมให้คนไทยเกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต จัดการองค์ความรู้ทั้งภูมิปัญญาท้องถิ่นและองค์ความรู้สมัยใหม่ตั้งแต่ระดับชุมชนถึงประเทศ สามารถนำไปใช้ในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม

1.2. การเสริมสร้างสุขภาพของคนไทยให้มีสุขภาพแข็งแรงทั้งกายและจิตใจ อยู่ในสภาพแวดล้อมที่น่าอยู่เน้นการพัฒนาาระบบสุขภาพอย่างครบวงจร มุ่งการดูแลสุขภาพเชิงป้องกัน การฟื้นฟูสภาพร่างกายและจิตใจเสริมสร้างคนไทยให้มีความมั่นคงทางอาหารและการบริโภค อาหารที่ปลอดภัย ลด ละ เลิกพฤติกรรมเสี่ยงต่อสุขภาพ เหล่านี้เป็นต้น

2. ยุทธศาสตร์การสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและสังคมให้เป็นรากฐานที่มั่นคงของประเทศ อาทิเช่น การสร้างความมั่นคงของเศรษฐกิจชุมชนด้านการบูรณาการกระบวนการผลิตบนรากฐานศักยภาพและความเข้มแข็งของชุมชนอย่างสมดุล สนับสนุนให้ชุมชนมีการรวมกลุ่มในรูปแบบสหกรณ์ กลุ่มอาชีพ สนับสนุนการนำภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่นมาใช้ในการสร้างสรรค์คุณค่าสินค้าบริการและสร้างความร่วมมือกับภาคเอกชนในการลงทุนสร้างอาชีพและรายได้ที่มีการจัดสรรประโยชน์อย่างเป็นธรรมแก่ชุมชน ส่งเสริมการร่วมลงทุนระหว่างเครือข่ายองค์กร

ชุมชนกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น การสร้างระบบเฉพาะวิสาหกิจชุมชนควบคู่กับการพัฒนาความรู้ด้านการจัดการ การตลาด และทักษะในการประกอบอาชีพเหล่านี้เป็นต้น

3. ยุทธศาสตร์การปรับโครงสร้างเศรษฐกิจให้สมดุลและยั่งยืนที่น่าสนใจศึกษา บางประการ อาทิเช่น การสนับสนุนให้เกิดการแข่งขันที่เป็นธรรมและการกระจายผลประโยชน์จากการพัฒนา โดยส่งเสริมการแข่งขัน การประกอบธุรกิจในระบบอย่างเสรีเป็นธรรมและป้องกันการผูกขาด กระจายการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานไปสู่ภูมิภาคอย่างสมดุลและเป็นธรรมให้ประชาชนเข้าถึงบริการได้อย่างทั่วถึงเพียงพอและสอดคล้องกับความต้องการของพื้นที่ ให้บริการของระบบการเงินฐานรากให้สามารถสนับสนุนการพัฒนาศักยภาพชุมชนและเศรษฐกิจฐานรากได้เหล่านี้เป็นต้น

จะเห็นได้ว่าจากสาระสำคัญของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 ดังกล่าวนั้นมีวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่มุ่งพัฒนาคนเป็นหลักใหญ่โดยเป็นผลสืบเนื่องมาจากแผนพัฒนาฯ ก่อนหน้านี้ และจากการได้ศึกษาค้นคว้าพบว่า นับตั้งแต่แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540 – 2544) นับเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญของการวางแผนพัฒนาประเทศ กล่าวคือ มุ่ง “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” ในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545 – 2549) ยังคงยึดคนเป็นศูนย์กลางการพัฒนาและได้น้อมนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มาใช้กำหนดแผนพัฒนาประเทศเพื่อจัดปัญหาวิกฤตเศรษฐกิจในเวลานั้นโดยเน้นสุขภาพอนามัยทั้งปริมาณและคุณภาพ แก้ไขปัญหาด้านคุณภาพการศึกษา ปัญหาความยากจนรายได้เหลื่อมล้ำ แต่การพัฒนา กลับเป็นไปในทางแก้ไขปัญหที่ปลายเหตุมากกว่าการป้องกันปัญหาโดยตรง

และจากการรายงานสถานะด้านสังคมของประเทศ โดยสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ(ม.ป.ป., หน้า 4) เกี่ยวข้องกับเรื่องคุณภาพการศึกษา สภาพของแรงงานไทยและสุขภาพอนามัยได้ระบุไว้ดังนี้

ประเทศไทย จัดอยู่ในกลุ่มประเทศที่มีการพัฒนาคนระดับกลางและมีแนวโน้มการพัฒนาคนเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง คุณภาพคนด้านการศึกษายาวตัวเชิงปริมาณอย่างรวดเร็ว ส่วนการขยายโอกาสการเรียนรู้ตลอดชีวิตมีมากขึ้นแต่ความสามารถในการเรียนรู้โดยเชื่อมโยงนำความรู้ไปปรับใช้ของคนไทยยังอยู่ในระดับต่ำ คุณภาพการศึกษายังไม่เพียงพอในการปรับตัวเท่าทันการเปลี่ยนแปลงและเข้าสู่สังคมเศรษฐกิจฐานความรู้ อันเป็นประเด็นที่ต้องเร่งให้ความสำคัญระยะต่อไป แม้การศึกษาของแรงงานไทยที่จบการศึกษาสูงกว่าระดับประถมศึกษาเพิ่มขึ้น แต่ประสิทธิภาพของการผลิตของแรงงานไทยยังต่ำเมื่อเทียบกับประเทศมาเลเซีย เกาหลี สิงคโปร์ ไต้หวันและญี่ปุ่น กำลังคนระดับกลางและระดับสูงยังขาดแคลนทั้งปริมาณและคุณภาพ การลงทุนด้านการวิจัยและพัฒนา มีเพียงร้อยละ 0.26 ต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ ต่ำกว่าค่าเฉลี่ยถึง 7 เท่า และการนำความรู้ไปใช้ประโยชน์เชิงพาณิชย์ยังอยู่ในระดับต่ำ เป็นจุดอ่อนของไทย ในการสร้างองค์ความรู้นวัตกรรม รวมทั้งการวิจัยเพื่อพัฒนาประเทศและเป็นจุดจุดริ่งการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันต่างประเทศ

คนไทยกำลังประสบปัญหาวิกฤตค่านิยมที่เป็นผลกระทบจากการเลื่อนไหลทางวัฒนธรรมต่างชาติเข้าสู่ประเทศ ทั้งทางสื่อมวลชนและเทคโนโลยีสารสนเทศโดยขาดการคัดกรองและเลือกรับวัฒนธรรมที่ดีงาม ทำให้คุณธรรมและจริยธรรมของคนไทยลดลงโดยเฉพาะเด็กและเยาวชน ทั้งนี้มาจากสถาบันครอบครัว การศึกษา ศาสนามีบทบาทให้ความรู้ ปูทางฝังศีลธรรมด้านคุณภาพจริยธรรมน้อยลง

ด้านสุขภาพะคนไทยได้รับหลักประกันสุขภาพอย่างทั่วถึง ในปี 2548 การเจ็บป่วยโดยรวมลดลง แต่คนไทยยังเผชิญกับการเจ็บป่วยด้วยโรคที่ป้องกันได้ มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นต่อเนื่อง รวมถึงโรคอุบัติใหม่หรือโรคระบาดซ้ำ เป็นผลกระทบจากกระแสโลกาภิวัตน์ ส่วนหลักประกัน

ทางสังคมยังไม่ครอบคลุมแรงงานนอกระบบและกลุ่มผู้ด้อยโอกาสอย่างทั่วถึง คนไทยยังต้องเผชิญกับความเสี่ยงในด้านความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินสูงขึ้น

จากสาระสำคัญในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 และการรายงานสถานะด้านสังคมของประเทศไทย จะเห็นได้ว่าเป็นการกำหนดนโยบายในการพัฒนาประเทศที่มีทิศทางให้ความสำคัญในการพัฒนาคนในแง่ของการให้การศึกษา การพัฒนาทักษะและอบรมแรงงาน รวมถึงการคำนึงถึงการควบคุมภาวะเสี่ยงด้านสุขภาพอนามัย โดยเฉพาะโรคที่เกิดจากภาวะที่สามารถควบคุมได้ให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น จากวัตถุประสงค์ เป้าหมายและยุทธศาสตร์ของแผนพัฒนาดังกล่าวมีลักษณะที่มุ่งกระทำได้จริง มีความชัดเจนลงลึกถึงรายละเอียดโดยมุ่งความเท่าเทียมกัน การร่วมมือกัน ฯลฯ รวมถึงการเสริมสร้างชุมชน สังคมให้เข้มแข็ง โดยมุ่งปรับประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สัมพันธ์กับภูมิปัญญาตะวันตกที่เหมาะสมมากขึ้น

ในส่วนพระราชบัญญัติส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคม พ.ศ. 2546

นับได้ว่ามีบทบาทสำคัญเช่นกันในการมุ่งพัฒนาส่งเสริมด้านการศึกษา การฝึกอาชีพและสุขภาพอนามัย อย่างเห็นได้ชัดดังมีรายละเอียดดังนี้

กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (ม.ป.ป., หน้า 6 - 8, 20) ได้ระบุไว้ว่า ตามมาตรา 80 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยกำหนดให้รัฐต้องคุ้มครองและพัฒนาเด็กและเยาวชน ส่งเสริมความเสมอภาคของหญิงและชาย เสริมสร้างและพัฒนาความเป็นปึกแผ่นของครอบครัวและความเข้มแข็งของชุมชน รวมทั้งรัฐต้องสงเคราะห์คนชรา ผู้ยากไร้ ผู้พิการหรือทุพพลภาพและผู้ด้อยโอกาส ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีและพึ่งตนเองได้ ดังนั้นจึงสมควรมีกฎหมายว่าด้วยการส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคม เพื่อเป็นกฎหมายแม่บทในการจัดสวัสดิการสังคมทั้งในส่วนกลางและภาคเอกชน ตลอดจนส่งเสริมและสนับสนุนให้บุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและองค์กรอื่นๆ ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดสวัสดิการสังคม ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ในการเสริมสร้างความมั่นคงทางสังคมให้เป็นไปอย่างทั่วถึง เหมาะสมและเป็นธรรม จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้

โดยในพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าวระบุในมาตรา 3 ไว้ว่าคำว่า “สวัสดิการสังคม” หมายถึง ระบบการจัดบริการทางสังคมซึ่งเกี่ยวกับการป้องกันการแก้ปัญหา การพัฒนาและส่งเสริมความมั่นคงทางสังคม เพื่อตอบสนองความจำเป็นขั้นพื้นฐานของประชาชน ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีและพึ่งตนเองได้อย่างทั่วถึง เหมาะสม เป็นธรรมและให้เป็นไปตามมาตรฐาน ทั้งทางด้านการศึกษา สุขภาพอนามัย ที่อยู่อาศัย การทำงานและการมีรายได้ นันทนาการ กระบวนการยุติธรรมและบริการทางสังคมทั่วไป โดยคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิที่ประชาชนจะต้องได้รับและการมีส่วนร่วมในการจัดสวัสดิการสังคมทุกระดับ และตามหมวด 1. ว่าด้วยแนวการจัดสวัสดิการสังคม ตามมาตรา 5 และ 6 ระบุไว้ว่า มาตรา 5 ในการจัดสวัสดิการสังคมขององค์การสวัสดิการสังคม ให้แก่ผู้รับบริการสวัสดิการสังคมให้คำนึงถึงเรื่อง ดังต่อไปนี้

1. สาขาต่างๆที่จะดำเนินการตามความจำเป็นและเหมาะสม เช่น การบริการทางสังคม การศึกษา สุขภาพอนามัย ที่อยู่อาศัย การฝึกอาชีพ การประกอบอาชีพ นันทนาการและกระบวนการยุติธรรม เป็นต้น

2. ลักษณะหรือรูปแบบและวิธีการในการดำเนินการ เช่น การส่งเสริมการพัฒนา การสงเคราะห์ การคุ้มครอง การป้องกันและการบำบัดฟื้นฟู เป็นต้น

ในการจัดสวัสดิการสังคมตามวรรคหนึ่ง ให้มีการส่งเสริมและสนับสนุนให้บุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนาและองค์กรอื่นได้มีส่วนร่วมด้วย

มาตรา 6 ในการจัดสวัสดิการสังคม ให้เป็นไปตามมาตรฐานการจัดสวัสดิการสังคม ที่คณะกรรมการกำหนด

จากสาระสำคัญในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550 – 2554) และพระราชบัญญัติส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคม พ.ศ. 2546 จะเห็นได้ว่า มีทิศทางการพัฒนาที่ให้ความสำคัญกับเรื่องการศึกษา การอบรมพัฒนาทักษะแรงงานทุกเพศ ทุกวัยให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต ตลอดจนการมุ่งวางรากฐานความเข้มแข็งด้านสุขภาพพลานามัยไปพร้อมๆกัน โดยยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นหลัก มุ่งการเติบโตทางเศรษฐกิจ การแข่งขันกับนานาประเทศโดยอาศัยจุดแข็งตรงที่ไทยมีทุนด้านสิ่งแวดล้อม ทุนทางวัฒนธรรมภูมิปัญญาฯลฯที่สามารถปรับประยุกต์ใช้เข้ากับเทคโนโลยีหรือภูมิปัญญาตะวันตกอย่างรู้จักเลือกรับมากขึ้น แต่ข้อสังเกตที่ได้คือ ไทยอาจต้องเผชิญทั้งข้อได้เปรียบและอุปสรรคปัญหานานาประการ ในอันที่จะพัฒนาประเทศตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ในแผนพัฒนาฯ ทั้งนี้เพราะทุนทางวัฒนธรรมใหญ่ (เสรีนิยม ทุนนิยม) เป็นเรื่องที่มุ่งผูกขาดผลประโยชน์จากไทยตามกลไกทางการเมืองและเศรษฐกิจ ทำให้แผนหรือนโยบายการพัฒนาประเทศของไทยแม้จะมุ่งให้ทุกคนเรียนรู้ได้ตลอดชีวิตแต่ก็เกินไปอย่างทั่วถึงได้ยาก

ประกอบกับความที่ไทยดูเหมือนยังหาจุดกึ่งกลางของความพอดีหรือพอเพียงยังไม่ชัดเจนอยู่ในสถานการณ์ที่น่าเป็นห่วง แม้แต่ผู้นำผู้บริหารประเทศในหลายๆภาคส่วนก็ยังไม่เข้าใจและขาดการปรับประยุกต์ใช้ในเรื่องหลักเศรษฐกิจพอเพียงที่ลึกซึ้งดีพอตลอดจนการขาดการประสานประโยชน์ร่วมกัน

จึงอาจกล่าวได้ว่า นโยบายการพัฒนาและแผนพัฒนาฯ ของประเทศมีทิศทางที่สอดคล้องกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงในเชิงนามธรรมมากกว่ารูปธรรม กล่าวคือ มุ่งปรับระดับคุณภาพการศึกษา การฝึกอบรมด้านทักษะแรงงาน และการยกระดับคุณภาพมาตรฐานสุขภาพอนามัยที่มุ่งเชิงอุดมการณ์หรือหลักการค่อนข้างมาก แต่ในด้านรูปธรรมหรือในทางปฏิบัติยังคงเป็นไปได้ยาก เพราะสังคมไทยยังเคยชินกับการทำงานในระบบโครงสร้างทางสังคมและวัฒนธรรมองค์กรแบบเดิมๆ เช่น การเคารพในระบบอาวุโสนั้นเป็นสิ่งดีแต่กลับ ไปเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมการทำงานขององค์กรเป็นอย่างมาก ความเกรงอกเกรงใจหากมากเกินไปทำให้บุคลากรขององค์กรไม่

กล้าแสดงความคิดสร้างสรรค์หรือการสร้างกรอบแนวคิดใหม่ๆ (Paradigms.) ในระบบการทำงานที่จะเอื้อต่อการสร้างเศรษฐกิจพึ่งตนเองของชาติ (ในระดับส่วนกลาง) ที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับระดับท้องถิ่นเป็นไปได้อย่างไรรวมทั้งยังต้องอาศัยเวลาอีกระยะหนึ่งจึงจะเห็นผลด้านการพึ่งพาตนเองได้

ฉะนั้นความเป็นทรัพยากรมนุษย์ของคนในชาติอาจปรากฏเห็นได้พอละเลงๆ และเกิดในหมู่ปัญญาชนก่อนมากกว่าจะเกิดในระดับรากหญ้าอย่างทั่วถึง และหากขาดการถ่ายทอดองค์ความรู้และการเรียนรู้ของกลุ่มต่างๆ ที่ดีพออาจก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำและถูกครอบงำต่อกันซึ่งผิดหลักการพัฒนาที่ดีอย่างมาก

2. นโยบายการพัฒนาของประเทศที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา การอบรมเพิ่มเติม และด้านสุขภาพอนามัยที่สอดคล้องกับแนวคิดเสรีนิยม อันจะส่งผลต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

หากได้พิจารณาตามกรอบแนวคิดและนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550 - 2554) และพระราชบัญญัติส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคม พ.ศ. 2546 พบว่ามีแนวทางที่มุ่งวางรากฐานด้านการพัฒนาการศึกษา การอบรมเพิ่มเติมและด้านสุขภาพอนามัย อย่างจริงจังมากกว่าในอดีตที่ผ่านมาและมุ่งพัฒนาที่สอดคล้องไปในทิศทางเดียวกันมากขึ้น โดยยึดแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมากกว่าเสรีนิยม และเมื่อพิจารณาแผนพัฒนาฯ ในอดีตส่วนใหญ่พบว่า นับตั้งแต่แผนพัฒนาฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504 - 2509) นำโดย จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นนายกรัฐมนตรีมีแผนมุ่งพัฒนาเศรษฐกิจโดยตรง โดยเปลี่ยนนโยบายเศรษฐกิจแบบชาตินิยมให้เป็นนโยบายเศรษฐกิจแบบเสรีนิยม ให้ระบบเศรษฐกิจวัฒนธรรมไทยไม่เป็นการผลิตแบบพอเพียงอีกต่อไป แต่ให้มุ่งผลิตเพื่อการค้าการแข่งขัน ตั้งแต่ปี 2497 - 2498 เป็นต้นมา โดยได้รับแนวคิดและอิทธิพลตามอย่างชาติตะวันตกอย่างประเทศสหรัฐอเมริกา ไทยจึงก้าวสู่ระบบเสรีนิยมอย่างเต็มรูปแบบ

ข้อนำสังเกต คือ การที่นโยบายการพัฒนาประเทศตามแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 1 - 7 มีทิศทางมุ่งพัฒนาเศรษฐกิจโดยตรงตามแนวทางเสรีนิยมตะวันตก ได้ทำให้กรอบแนวคิดและแนวทางการพัฒนาการศึกษา การอบรมเพิ่มเติมและสุขภาพอนามัยถูกลดความสำคัญลงอย่างมาก โดยเฉพาะมุ่งในเชิงธุรกิจพาณิชย์มากขึ้นในลักษณะจัดตั้งในรูปของบริษัทที่เน้นเชิงปริมาณมากกว่าการพัฒนาคุณภาพด้านการศึกษา การอบรมเพิ่มเติมและสุขภาพอนามัย อันส่งผลต่อการขาดการพัฒนาทรัพยากรคนของประเทศอย่างจริงจังและต่อเนื่อง ดังปรากฏสภาพปัญหาจากการกำหนดทิศทางแผนพัฒนาฯ ที่ภาครัฐได้ข้อสรุปว่า ล้มเหลว ประชาชนทุกข์ยาก ขาดแคลนที่ดินทำกิน ปัญหาคนขาดศีลธรรม ความเหลื่อมล้ำทางสังคมมีสูง ขาดการเปิดโอกาสให้บุคคล กลุ่ม ครอบครัว และชุมชน องค์กรต่างๆ ทำงานแบบมีส่วนร่วมและเรียนรู้ได้ตลอดชีวิตในลักษณะสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ร่วมกันมีน้อยมาก แต่รัฐและองค์กรเอกชนกลับใช้เงินนโยบายและกลไกของรัฐในการเอาประโยชน์จากทรัพยากรของชาติ เกิดปัญหาการคอร์รัปชัน มลพิษด้านสิ่งแวดล้อม การบุกรุกทำลายป่ามากขึ้นตามลำดับ

แม้แต่ นักวิชาการ นักธุรกิจในแต่ละฝ่ายโดยส่วนใหญ่ก็มีที่ท่าที่ให้ความศรัทธาและยึดเกาะแนวคิดทฤษฎีแบบตะวันตกอยู่มาก เหล่านี้มีส่วนสร้างทิศทาง ทัศนคติที่มุ่งพัฒนาเศรษฐกิจ การเมืองแบบมหภาคหรือการทำรายได้ที่เป็นตัวเงินกับนานาชาติมากกว่ามุ่งการพึ่งตนเองในระดับจุลภาคที่ควรมีความสมดุลทั้งมหภาคและจุลภาคไปพร้อมๆ กันและแม้ในแผนพัฒนาฉบับที่ 10 จะมุ่งให้ความสำคัญกับการพัฒนาการศึกษา การอบรมเพิ่มเติมและด้านสุขภาพอนามัยมากขึ้น แต่ค่อนข้างเป็นแนวคิดหลักการมากกว่าการปฏิบัติอย่างต่อเนื่องจริงจัง

เหล่านี้ทำให้นโยบายการพัฒนาประเทศอยู่ในลักษณะที่คิดดีคิดได้แต่กลับทำอีกอย่าง ดูได้จากเรานิยมชมชอบกับการจับจ่ายสินค้าในห้างมากกว่าตลาดสด เราเปิดเสรีการค้าให้ชาวต่างชาติเบียดบังพ่อค้าแม่ค้าไทย แน่นนอนทำให้เศรษฐกิจไทยเติบโตในวงแคบๆ มีลูกค้ากลุ่มเดิมๆ ที่นับวันจะลดจำนวนน้อยลงทุกที อันกระทบต่อโอกาสในการพัฒนาการศึกษา โอกาสในการพัฒนาทักษะแรงงานที่ทั่วถึง และมีผลกระทบทำให้สุขภาพจิตและกายทรุดโทรมหมดหวังต่อแท้เกิดเป็นวัฏจักรดั่งที่นักวิชาการมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์กล่าวไว้ว่า ไทยยังคงเผชิญสภาพการณ์ทั้งในอดีตและอนาคตที่เรียกว่า ว่างจนเจ็บ นำไปสู่ เจ็บจนว่าง ซึ่งหมายถึงเราอ่อนแอทางการศึกษาทางเศรษฐกิจและด้านสาธารณสุข ที่ยังต้องพึ่งพาอิทธิพลภูมิปัญญาตะวันตกทางด้านเงินทุน ผู้เชี่ยวชาญด้านเทคนิคต่างชาติ เทคโนโลยีใหม่ๆ ตามหลักการในทฤษฎีการพึ่งพาที่พาอ่อนด้อยทางปัญญาเพราะหาจุดของความพอดียังไม่เจอ

3 นโยบายการพัฒนาของประเทศที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา การอบรมเพิ่มเติม และด้านสุขภาพอนามัยที่สอดคล้องกับหลักทฤษฎีการพึ่งพา อันจะส่งผลต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

โดยสาระสำคัญในทฤษฎีการพึ่งพา (Dependence Theory.) ระบุว่า นับแต่ชาติตะวันตกยุคล่าอาณานิคมในประเทศด้อยพัฒนา นั้นมักถือเอาประโยชน์จากประเทศเหล่านี้ในลักษณะความสัมพันธ์ที่มองว่า ประเทศด้อยพัฒนาและกำลังพัฒนาเป็นประเทศบริวารภายใต้ขอบข่ายอำนาจทางการเมืองและเศรษฐกิจมาโดยตลอด โดยชาติตะวันตกของประเทศเหล่านั้นเป็นแหล่งวัตถุดิบด้านการตลาดและสินค้าอุตสาหกรรม แหล่งขยายตัวของการลงทุน เป็นแหล่งผลประโยชน์และรายได้และจุดสำคัญทางยุทธศาสตร์ให้กับประเทศทุนนิยมตะวันตก เหล่านี้เองทำให้ประเทศโลกที่สามทั้งหลาย ถูกกำหนดเงื่อนไขในการพัฒนาประเทศโดยประเทศทุนนิยมตะวันตกที่เรียกว่า “การพึ่งพา”

เป็นผลให้ด้านสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจและการเมืองของประเทศด้อยพัฒนาและกำลังพัฒนา ไม่มีแนวทางการพัฒนาประเทศที่เป็นอิสระของตนเองต้องพึ่งพาประเทศทุนนิยมตะวันตกทั้งด้านเทคโนโลยี ทุนและสินค้าประเภททุน ความรู้ ความเชี่ยวชาญและตลาดการค้าและอื่นๆ ในขณะที่ความสัมพันธ์เชิงเอาเปรียบของชาติตะวันตกต่อประเทศที่สามคือ การซื้อวัตถุดิบในราคาถูกแต่ต้องซื้อสินค้าอุตสาหกรรมในราคาแพง และการถ่ายโอนรายได้ของบริษัทข้ามชาติมากขึ้น เป็นต้น

จากร่องรอยความเป็นมาของการพัฒนาตามแนวคิดทฤษฎีการพึ่งพาดังกล่าว สะท้อนให้เห็นเป็นรูปธรรมคู่ได้จาก ผลการพัฒนาโดยเฉพาะตามแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 1 - 7 ตั้งแต่ พ.ศ.2504 - 2539 พบว่า ไร้ทิศทาง การพัฒนาอย่างยั่งยืนหรือขาดการวางรากฐานตามหลักการพึ่งตนเอง ด้านทุนมนุษย์ ทุนทางปัญญา ทุนทางสังคมและวัฒนธรรมและทุนอื่นๆที่เป็นของคนในชาติ ร่วมกัน เนื่องจากไทยมุ่งหน้าเดินตามกรอบการพัฒนาแบบทุนนิยมตะวันตก รัฐและเศรษฐกิจแบบนายทุนสนใจ เฉพาะการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านอุตสาหกรรมเป็นหลัก มีผลทำให้รัฐและองค์กรภาคสังคมขาดการทำงานประสานประโยชน์ระหว่างกันมาช้านานและกลับสร้างความสัมพันธ์ในทางที่ขัดแย้งต่อกันเป็นส่วนใหญ่ ประเทศไทยจึงไม่มีแนวทางการพัฒนาที่เป็นอิสระของตนเอง แต่ต้องพึ่งพาทุนรอบด้านจากต่างชาติในลักษณะขาดดุลรอบด้านเช่นกัน ทั้งขาดดุลทางปัญญา ขาดดุลทางวัฒนธรรม ขาดดุลในทุนมนุษย์ ขาดดุลด้านสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ เป็นต้น

ฉะนั้นอาจกล่าวได้ว่า นโยบายการพัฒนาของประเทศที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา การอบรมเพิ่มเติม และด้านสุขภาพอนามัยที่สอดคล้องกับหลักทฤษฎีการพึ่งพา นั้นจะส่งผลให้สังคมไทยขาดการพัฒนาทรัพยากรบุคคลลงไปอย่างมาก เนื่องจากผลของการดำเนินงานตามกรอบนโยบายแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 1 - 7 ที่ผ่านมาของไทยพบว่า ไทยเราล้มเหลวด้านการพัฒนาการศึกษา การพัฒนาอบรมแรงงานและการอบรมเพิ่มเติม รวมทั้งด้านการพัฒนาสุขภาพอนามัยเป็นอย่างมาก ทั้งนี้เพราะขาดการจัดการทรัพยากรและองค์ความรู้ของคนในชาติร่วมกัน ทำให้การศึกษาอ่อนแอ เกิดปัญหาคนไทยว่างงาน ปัญหาเศรษฐกิจและอาชญากรรม ปัญหาโรคภัยไข้เจ็บที่แพร่ระบาด ดังจะเป็นข่าวดังอย่างต่อเนื่องและปัญหาด้านสุขภาพอนามัยส่วนใหญ่มีกมาจากพฤติกรรมบริโภคและการใช้ชีวิตไม่เหมาะสม เป็นต้น เหล่านี้ทำให้ ช่วงปี 2539 -2540 พบว่า ไทยอยู่ในภาวะวิกฤตทางเศรษฐกิจและสังคมอย่างรุนแรง ปัญหาการฆ่าตัวตายและการประกอบอาชญากรรมมีสูงมาก ดังนั้นตราบใดที่รัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องยังคงยึดนโยบายการพัฒนาประเทศที่เดินตามหลักทฤษฎีการพึ่งพา ก็ยากที่จะพัฒนาการศึกษา การอบรมเพิ่มเติมและด้านสุขภาพอนามัยให้กับคนในชาติให้ประสบผลสำเร็จได้

จึงอาจสรุปได้ว่า แม้นโยบายระดับมหภาคในการพัฒนาประเทศของไทยโดยภาพรวมมุ่งพัฒนาทรัพยากรมนุษย์อย่างจริงจังในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 มากกว่าแผนพัฒนาฯ ในฉบับก่อนหน้านี้ แต่ดูเหมือนจะเป็นในเชิงนามธรรมหลักการมากกว่าที่จะเกิดการพัฒนาได้จริง ซึ่งจะเป็นจริงได้ก็ต้องอาศัยเวลาและการได้รับบทเรียนจากวิกฤตการณ์ที่หนักหนาพอจึงจะคิดแก้ไขเป็นเพราะเรายังถูกรอบงำด้วยวัฒนธรรมใหญ่ (ตะวันตก) อันมีอิทธิพลต่อค่านิยม บรรทัดฐานในชีวิตประจำวันของคนไทยมาเป็นเวลานาน นับแต่ไทยเปิดประเทศติดต่อกับต่างชาติตั้งแต่ปลายยุคกรุง

หรือยุทธยาจวบจนปัจจุบัน ทำให้เราเคยชินกับการให้ชาวต่างชาติเป็นผู้นำด้านความคิด รสนิยมให้กับคนไทยมากกว่าไทยนิยมในแบบฉบับของเราเอง

แต่อย่างไรก็ตามก็ยังนับได้ว่าเป็นนโยบายการพัฒนาที่เรียกได้ว่าดีที่สุดเท่าที่รัฐบาลไทยกำหนดมา เพราะเนื่องจากมีวัตถุประสงค์เพื่อมุ่งพัฒนาคนให้สมบูรณ์รอบด้านและยึดแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในขณะที่แผนพัฒนาที่ผ่านมาเราล้มเหลวเรื่องการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์มาโดยตลอด ยังไม่รวมความล้มเหลวด้านเศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อมอื่นๆ สิ่งที่ต้องตระหนักคือ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เป็นสิ่งจำเป็นแต่ต้องอาศัยระยะเวลาอันยาวนานพอควรในการจะพัฒนาคนอย่างทั่วถึงโดยอาศัย 3 ปัจจัยที่กล่าวไว้คือ การให้การศึกษา การพัฒนาเศรษฐกิจ (อบรมแรงงานเพื่อสร้างรายได้) และพัฒนาสุขภาพอนามัย แต่หากไม่ตระหนักในเรื่องเหล่านี้ก็นำไปสู่การกำหนดแผนพัฒนาที่ซ้ำรอยเดิมที่ผิดพลาดและอาจรุนแรงรอบด้านได้

การจัดระเบียบชุมชนที่เกี่ยวข้องกับวิธีการพัฒนามนุษย์

การจัดระเบียบชุมชน (Community Organization) และหรือการจัดระเบียบทางสังคม (Social Organization) นับได้ว่าเป็นวิธีการที่เอื้อประโยชน์ต่อการพัฒนาคนเพราะเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับระบบความสัมพันธ์ทางสังคม (Social Relations) หรือการกระทำระหว่างกัน (Interaction) ระหว่างมนุษย์ด้วยกันเองซึ่งก็ตรงกับคำกล่าวของรองศาสตราจารย์สุพัตรา สุภาพ (2546, หน้า 18) ที่ว่า “อันที่จริงแล้ว ความสัมพันธ์ทางสังคมเป็นเครื่องมือในการควบคุมความประพฤติของมนุษย์ให้อยู่ในขอบเขต ตลอดจนให้อดกลืนต่อความรู้สึกหรือพฤติกรรมใดๆ ที่จะเป็นการคุกคามต่อสวัสดิภาพและความเป็นอยู่ของมนุษย์ด้วยกันเอง”

สุพัตรา สุภาพ ได้กล่าวต่อไปว่า การจัดระเบียบทางสังคมทำให้เกิดการควบคุมทางสังคม (Social Control) ที่เป็นเช่นนี้เพราะมนุษย์จำเป็นต้องพึ่งพาอาศัยกันการจะเข้าใจโครงสร้างได้ดีจะต้องมีความเข้าใจ การพึ่งพาอาศัยต่อกัน เช่น ถ้าบุคคลหนึ่งต้องพึ่งพามวลอื่นเป็นจำนวนมาก บุคคลนั้นจะต้องมีการควบคุมตัวเอง ให้ละเว้นการกระทำบางอย่างที่ไม่บังควร เพื่อให้สามารถอยู่ในสังคมและติดต่อกับผู้อื่นได้ มิฉะนั้นอาจไปขัดกับบุคคล ที่เขาต้องพึ่งพาอาศัย ซึ่งอาจจะทำให้มีการบังคับหรือเรียกร้องให้บุคคลปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ ที่ตั้งเอาไว้หรืออาจจะบังคับ (Sanction) ด้วยการไม่ติดต่อหรือร่วมมือด้วยก็ได้ การพึ่งพาอาศัยไม่จำเป็นต้องเป็นเรื่องผลประโยชน์ส่วนตัวแต่อย่างเดียวการที่บุคคลจำนวนหนึ่งต้องพึ่งพากับบุคคลหนึ่ง มีเรื่องอุดมคติของสังคมเข้ามาเกี่ยวข้องเช่น อุดมคติเกี่ยวกับความรับผิดชอบระหว่างพ่อแม่ที่มีต่อการเลี้ยงดูบุตร เป็นต้น

ที่มาของความเป็นระเบียบในสังคม

ความเป็นระเบียบในสังคมเกิดขึ้นจาก

1. ความเข้าใจร่วมกันในกฎเกณฑ์ และแนวทางในการปฏิบัติที่บุคคลควรยึดถือเป็นหลักในการดำเนินชีวิต และติดต่อสัมพันธ์กับบุคคลอื่น (Normative Order)

2. การมีความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในสังคม รวมถึงความผูกพันซึ่งกันและกัน จะเห็นได้ว่าภายใต้สังคมหนึ่งๆ มนุษย์ทุกคนจำเป็นต้องมีระบบความสัมพันธ์หรือการกระทำต่อกันทางสังคม (Social Relationship or Social Interaction) ที่มีระเบียบแบบแผนตามที่ร่วมกันกำหนดไว้ หรือที่เรียกว่า “บรรทัดฐาน” (Norms) บรรทัดฐานจึงเป็นสิ่งสำคัญยิ่งในทุกสังคม เป็นผลจากมนุษย์เป็นผู้สร้างจัดเป็นวัฒนธรรมอย่างหนึ่ง บรรทัดฐานจึงเป็นแบบแผนพฤติกรรมที่คาดหวังว่าทุกคนควรทำเหมือนกัน เพื่อไม่ให้เกิดความขัดแย้งหรือแปลกแตกต่างจนสังคมยากควบคุมไว้ได้ นั่นหมายถึงพฤติกรรมบุคคลอาจสร้างความเดือดร้อนต่อผู้อื่นจนกลายเป็นปัญหาของสังคมในที่สุด เช่น คนกินเหล้าเมาขับรถฝ่าไฟแดง, การสร้างรายได้โดยการทำธุรกิจการค้ามนุษย์ เป็นต้น

บรรทัดฐานจึงเป็นแนวทางในการปฏิบัติที่ช่วยลดปริมาณการคิดและตัดสินใจเรื่องยุ่งยากให้กลายเป็นสิ่งเข้าใจได้ง่ายขึ้น บรรทัดฐานจึงอาจเป็นเรื่องของการปฏิบัติว่าอะไรบ้างที่ทำแล้วเหมาะสม อะไรที่ทำแล้วไม่เหมาะสม จนเกิดเป็นจิตสำนึกร่วมกันในสังคม

ฉะนั้นวิธีการในการพัฒนามนุษย์ประการสำคัญ คือ ครอบครัวยุคใหม่และสังคมโดยเฉพาะสถานศึกษาต้องมีส่วนในการถ่ายทอดให้ความรู้ความเข้าใจในคุณค่าความหมายของกฎเกณฑ์ต่างๆ แก่บุคคล โดยเฉพาะในหมู่เยาวชนวัยเรียน เพื่อบุคคลหนึ่งๆ จะได้เกิดความรู้สึกและยึดปฏิบัติกฎเกณฑ์อย่างเข้าใจเต็มใจ อันจะเป็นผลดีต่อบุคคลนั้นและสังคมไทย คือช่วยลดข้อขัดแย้งและการใช้ความรุนแรงในการแก้ไขปัญหาระหว่างกันได้ นอกจากนี้กฎเกณฑ์ของสังคมยังช่วยจัดปรับและขัดเกลาพฤติกรรมของบุคคลได้อย่างดี เป็นช่องทางไปสู่การเสริมสร้างและพัฒนาบุคลิกภาพให้กับบุคคล มีทำที่ที่เหมาะสมต่อกันในสังคมต่อไป

ซึ่งก็สอดคล้องกับแนวคิดของนิธิ เชื้อวศรีวงศ์. (2539, หน้า 294 – 308) ที่ได้เสนอวิธีการที่เกี่ยวข้องกับการจัดระเบียบทางสังคมไว้ได้อย่างน่าสนใจดังนี้

1. รัฐบาลควรใช้เงินภาษีของราษฎรมาอุดหนุนองค์กรประชาชน เช่น อุดหนุนสหภาพกรรมกร สหพันธ์ชาวนา สหพันธ์นิสิตนักศึกษา หรือแม้แต่กลุ่มที่ต่อต้านรถไฟฟ้ามหานคร เป็นต้น
2. รัฐบาลควรมีส่วนผลักดันกฎหมายสิทธิการรับรู้ของประชาชน เปิดโอกาสให้ประชาชน องค์กรสาธารณะหรือองค์กรภาคประชาชน มีสิทธิเรียกเอกสารบางอย่างของพรรคการเมือง และหน่วยราชการออกมาตรวจสอบได้ เพราะทั้ง 2 องค์กรกินเงินจากภาษีของเขา

3. สถาปนาในฐานะองค์กรทางการเมืองของชาวบ้าน ที่มีกฎหมายรับรองควรได้รับการกระจายอำนาจอย่างแท้จริง โดยการตราในกฎหมายและระเบียบให้ชัดเจนถึงอำนาจการตัดสินใจในเรื่องต่างๆของสถาปนาซึ่งสถาปนาสามารถใช้มาตรการทางกฎหมายในการต่อรองผลประโยชน์ หรือในฐานะนิติบุคคลสามารถถือครองทรัพย์สินและจัดการกับทรัพย์สินได้คล่องตัวมากขึ้น เช่น การฟ้องร้องในคดีแพ่งเพื่อเรียกร้องค่าเสียหาย ทำให้เกิดอำนาจในการต่อรองเป็นกลุ่มก้อนโดยที่ผู้หวังจะแย่งชิงทรัพยากรชาวบ้าน ไม่สามารถไปติดต่อซื้อผลประโยชน์กับชาวบ้านเป็นรายๆ ไปได้สะดวก

4. สถาปนาจำเป็นต้องปรับปรุงกฎหมายและระเบียบของทางราชการที่จะทำให้องค์กรประชาชนอื่นๆ มีสถานะและอำนาจตามสมควรในกฎหมาย เช่น

กลุ่มเหมืองฝาย กลุ่มสหกรณ์ออมทรัพย์ กลุ่มธนาคารข้าว กลุ่มธนาคารควาย หรือกลุ่มที่จัดการรักษาป่าชุมชนประชาชนในท้องถิ่นจะสามารถกำหนดชะตาชีวิตของตัวเองได้มากขึ้นว่าจะใช้น้ำ ไร่ป่า ไร่ภูเขา ไร่ทะเลที่อยู่ในบ้านของเขาอย่างไร เขามีส่วนในการกำหนด คนเรามีอำนาจในการกำหนดสภาพแวดล้อมที่ตนกำลังดำรงชีวิตอยู่ได้ ก็กำหนดชีวิตของตัวเองได้ตามใจชอบไปครั้งหนึ่งแล้ว เป้าหมายที่แท้จริงของการกระจายอำนาจอยู่ตรงนี้

จะเห็นได้ว่าการเสนอวิธีการจัดระเบียบทางสังคมของ นิธิ เอียวศรีวงศ์ นั้นมุ่งให้ความสำคัญต่อบทบาทขององค์กรภาครัฐและองค์กรท้องถิ่น ที่ต้องมุ่งผลักดันเสริมสร้างความแข็งแกร่งและอำนาจการตัดสินใจขององค์กรท้องถิ่นให้มากขึ้น สามารถให้คนในชุมชนจัดการและจัดสรรการใช้ทรัพยากรและธรรมชาติแวดล้อมได้อย่างเต็มที่ โดยมีกฎหมายรองรับ เป็นต้น เหล่านี้ นับเป็นหนทางไปสู่การสร้างทรัพยากรมนุษย์ให้แก่ชุมชนเนื่องจากบุคคลไม่อาจพัฒนาตนเองได้โดยลำพัง แต่ต้องอาศัยกลุ่มองค์กรเป็นตัวสนับสนุนให้บุคคลได้มีโอกาสแสดงและพัฒนาขีดความสามารถในการจัดการปัญหาต่างๆระหว่างกัน

วิธีการในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์สามารถดำเนินการหรือปฏิบัติตามบรรทัดฐานประเภทต่างๆ ได้ดังนี้

1. วิถีประชา (Folkways)

โดยทั่วไปวิถีประชาจัดเป็นระเบียบบรรทัดฐานที่สังคมคาดหวังว่าคนส่วนใหญ่จะประพฤติปฏิบัติตาม เพราะเป็นมาตรฐานในการปฏิบัติและเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับสถานการณ์ต่างๆเสมอ วิถีประชาจึงเป็นแนวทางประพฤติปฏิบัติในชีวิตประจำวันที่เกิดจากความเคยชินจนไม่รู้สึกรู้ว่าเป็นกฎเกณฑ์บังคับตายตัว แม้ใครไม่ปฏิบัติก็ไม่มีบทลงโทษทางกฎหมายอย่างเป็นทางการ แต่ผู้คนอาจมีปฏิกิริยาไม่พอใจ เริ่มกล่าวขานถึง แสดงท่าทีรังเกียจต่อบุคคลที่ฝ่าฝืนกฎวิถีประชาได้เสมอ ตัวอย่าง การเข้าแถวรอซื้อตั๋วเดินทาง การรับประทานอาหารจากช้อนส้อม การต้องใส่เสื้อก่อนออกไปทำธุระนอกบ้าน การใช้ภาษาไทยถิ่น เป็นต้น

เหล่านี้แม้บุคคลไม่ทำตามก็ไม่มีใครลงโทษเอาผิดแต่สังคมหรือบุคคลอื่นอาจแสดงความไม่พอใจ และไม่ต้องการติดต่อสัมพันธ์ด้วย เพราะมองว่าเป็นบุคคลแปลกประหลาด ฉะนั้นวิถีประชาหรือวิถีชาวบ้านกฎเกณฑ์ชาวบ้านหรือกฎเกณฑ์พื้นบ้านจึงเป็นเสมือนเครื่องมือที่ทำให้บุคคลและกลุ่มรวมตัวอยู่ร่วมกันพึ่งพากันและดำรงอยู่ได้

วิถีประชา จึงเป็นเสมือนแม่แบบหรือธรรมเนียมนิยมทั่วไปที่ช่วยกำหนดความหมายและคุณค่าให้กับบุคคล ให้บุคคลแสดงความเป็นตัวตนโดยผ่านเอกลักษณ์ของกลุ่ม หล่อหลอมให้บุคคลเข้าใจว่าตนมีคุณค่าเป็นที่ยอมรับศรัทธาของกลุ่ม และเกิดการพัฒนาดนอย่างต่อเนื่องตราบเท่าที่กลุ่มหรือคนในชุมชนนั้นๆ ยังยึดถือวิถีประชาาร่วมกัน

2. จารีตหรือกฎศีลธรรม (Mores)

จารีตหรือกฎศีลธรรม เป็นกฎข้อบังคับที่มีใช้จำเพาะในสังคมหนึ่งๆ บังคับว่าบุคคลจะต้องปฏิบัติเพื่อประโยชน์ต่อสังคม ต่อสวัสดิภาพร่วมกัน เป็นความรู้สึกว่าผิดชอบชั่วดีร่วมกันในสังคมหนึ่งๆ โดยแต่ละสังคมอาจยึดถือคุณค่าตรงกันข้ามกันได้เสมอ เช่น พื้นที่ในแถบอีสานตอนกลางไปถึงตอนเหนือของไทย มักนิยมบริโภคน้ำและคำสุ่น้ำ ขณะที่ภาคอื่นของไทยหรือในสังคมทั่วไปมองว่าเป็นการทารุณกรรมสัตว์ เป็นต้น ในทางสังคมวิทยานักสังคมวิทยามองว่ากฎศีลธรรมเป็นเรื่องที่สังคมหนึ่งๆ ร่วมกันกำหนดขึ้นเองจึงไม่สามารถบังคับว่าต้องปฏิบัติหรือเป็นข้อห้ามไปใช้หรือเปรียบเทียบกับอีกสังคมหนึ่งได้ เพราะแต่ละสังคมย่อมมีการยึดถือเลียนแบบ อบรมสอนสั่งถ่ายทอดมาต่างกัน จึงอาจกล่าวได้ว่า จารีตหรือกฎศีลธรรมเป็นตัวช่วยจัดระเบียบและควบคุมบุคคล ชุมชน สังคมได้อย่างได้ผล กรณีบุคคลทำผิดกฎศีลธรรม ย่อมเกิดเป็นบทเรียนว่าคราวต่อไปทำไม่ได้เพราะจะส่งผลร้ายหรือมีบทลงโทษอย่างรุนแรง จึงนับว่ากฎศีลธรรมมีประโยชน์อย่างมากในการปรับเปลี่ยนให้บุคคลที่อยู่ในสถานะตามธรรมชาติให้เป็นบุคคลในสถานะทางวัฒนธรรมที่มองว่าบุคคลนั้นหากปฏิบัติตามกฎเกณฑ์สังคมก็คือ บุคคลที่มีค่าต่อสังคม

3. กฎหมาย (Laws)

ในท่ามกลางสภาพสังคมที่ขยายวิถีชีวิตออกไปเป็นเมืองมากขึ้น การจะควบคุมจัดระเบียบสังคมให้บุคคลอยู่ในกฎเกณฑ์ตามแบบวิถีประชา (Folkways) หรือกฎศีลธรรม (Mores) ทำได้ยากมากเพราะกฎเกณฑ์ทั้งสองอย่างเหมาะกับการดูแลควบคุมชนหมู่น้อยหรือสังคมขนาดเล็ก (Small Society) เท่านั้น จึงจำเป็นที่ต้องอาศัยกฎหมายในการควบคุมหมู่นจำนวนมากที่เร่ร่อนขยายพื้นที่ กลุ่มคนและวัฒนธรรมออกไปเป็นเมือง โครงสร้างและระบบความสัมพันธ์ของสังคมที่ซับซ้อน กฎหมายจึงเอาผิดได้ทันต่อเหตุการณ์ได้ดีกว่า วิถีประชาและกฎศีลธรรม

จะเห็นได้ว่ากฎหมายจึงเป็นระเบียบบรรทัดฐาน (Norms) ที่กำหนดว่าบุคคลต้องปฏิบัติตามแบบแผนร่วมกันเป็นการพัฒนาบุคคลให้รู้จักควบคุมพฤติกรรมตนและให้บุคคลตระหนักว่า หากบุคคลปฏิบัติตามกฎหมายบุคคลจะได้ประโยชน์ในด้านต่างๆ ตามมา เช่น

บิดา-มารดาที่มีบุตรถูกต้องตามกฎหมาย บุคคลมีโอกาสดำเนินการศึกษาศึกษาตามที่กระทรวงศึกษาธิการรับรอง บุคคลมีที่ดินทำกินและอยู่อาศัยโดยถูกต้องตามกฎหมาย เหล่านี้จะเป็นหลักประกันความมั่นคงของชีวิตในวันข้างหน้ามากขึ้น เป็นต้น

จึงอาจกล่าวได้ว่า วิธีการที่จะพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในสังคมหนึ่งๆ โดยอาศัยวิถีประเพณีหรือวิถีชาวบ้าน (Folkways) หรือจารีต (กฎศีลธรรม)(Mores) หรือกฎหมาย (Laws) เป็นบรรทัดฐาน (Norms) ในการให้บุคคลพึงปฏิบัตินั้น แม้ในท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงสังคมวัฒนธรรมอย่างรวดเร็วทั้ง 3 ด้านก็ยังคงมีอยู่ในสังคมต่อไป หากแต่อาจจะเกิดมากบ้างน้อยบ้างตามสถานการณ์และช่วงเวลาที่เหมาะสมนั่นเอง และสิ่งที่ทั้ง 3 ด้านมีเหมือนกันคือ

1. ทั้งวิถีชาวบ้าน จารีตหรือกฎศีลธรรม และกฎหมายต่างเป็นสิ่งที่มนุษย์ร่วมกันกำหนดขึ้นเพื่อบังคับให้บุคคลปฏิบัติตามและสามารถให้บุคคล

2. กฎเกณฑ์ทั้ง 3 ด้านข้างต้นมุ่งสร้างคุณค่าและกฎกติการ่วมกันในหมู่มนุษย์เพื่อความสุขในระดับปัจเจกชน (Individual Happiness) และความสันติสุขในระดับมวลชน (Mass Happiness)

3. กฎเกณฑ์ทั้ง 3 ด้านข้างต้นต่างมุ่งหมายให้เกิดประโยชน์ทางอ้อมเพื่อสร้าง (ผลิต) ทรัพยากรมนุษย์ที่มีค่ามีคุณภาพ ได้มนุษย์ที่ผ่านการขัดเกลาทางสังคม (Person of Socialization) แล้ว

4. กฎเกณฑ์ทั้ง 3 ด้านข้างต้นมุ่งหวังสร้างทรัพยากรมนุษย์ที่เอื้อต่อการบริโภคและการกระจายความเป็นธรรมในด้านการใช้ทรัพยากรธรรมชาติร่วมกันให้มากที่สุดเท่าที่พอจะทำได้ เพราะวิถีชาวบ้าน หรือกฎศีลธรรม หรือกฎหมายต่างมุ่งควบคุมดูแลบุคคลให้มีพฤติกรรมที่คล้ายๆ กัน ภายใต้สังคมหนึ่งๆ เป็นกฎเกณฑ์ทั่วๆ ไปที่มีทั้งที่ผ่อนปรนได้และที่บังคับว่าต้องทำ ถ้าไม่ทำบุคคลจะทำให้สังคมเดือดร้อน เช่น ห้ามบุคคลได้เอกสารสิทธิ์ครอบครองที่ดินใกล้หรือรุกล้ำเขตอุทยานป่าสงวน เป็นต้น ทั้งๆ ที่ในชีวิตความเป็นจริง บุคคลอาจได้ครอบครองเป็นเอกสารสิทธิ์โดยสังคมไม่ได้ยินยอม แต่อย่างไรก็ดีหากไม่มีวิถีชาวบ้าน กฎศีลธรรมและกฎหมายเข้ามาควบคุมเลยคาดว่าจะสังคมอาจได้รับความเดือดร้อนเกิดความขัดแย้งในระดับบุคคล กลุ่มคนอย่างรุนแรงมากกว่านี้ก็เป็นได้

5. ทั้งวิถีชาวบ้าน กฎศีลธรรม และกฎหมายเป็นตัวบ่งชี้ (Marker) ถึงความเจริญหรือความเสื่อมของสังคมได้ อันบ่งชี้ถึงกระบวนการขัดเกลาระหว่างกันภายในสังคม ผลผลิตของการเกิดทรัพยากรมนุษย์ตามมามีมากน้อยเพียงใดเช่นกัน

การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) (2541, หน้า 72 – 74, 234 - 260) กล่าวว่า การจะพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development) คือการต้องพัฒนาคน (Human Development) เพื่อให้คนได้ไปพัฒนารอบด้าน ฉะนั้นหนทางหรือวิธีการในการจะพัฒนาคนให้เป็นมนุษย์ ขึ้นมาได้คือ

1. ประชากร(Population) โดยเฉพาะเกิดประชากรที่มากจนล้นโลก (Overpopulation) จึงต้องลดหรือควบคุมด้วยการวางแผนครอบครัว

2. มุ่งให้คนหันกลับไปฟื้นฟูความอุดมสมบูรณ์ของแหล่งทรัพยากรธรรมชาติ ต้องเร่งหยุดยั้งการทำลายทรัพยากร

3. ต้องกำจัดมลภาวะของเสีย (Pollution) ให้ลดน้อยลงหรือทำให้หมดไป

จุดที่เป็นปัญหาคืออะไร ก็นำจุดนั้นมาเป็นเป้าหมายของการแก้ปัญหาต้องค้นหาเหตุปัจจัย แล้วจัดการที่นั่น ต้องดูว่าปัจจัยที่เป็นองค์ประกอบในการแก้ปัญหาอะไรบ้าง การพัฒนาเดิมทำกันมาอย่างไรแกนกลางของการพัฒนาแบบเดิมก็มีวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีกับเศรษฐกิจต้องเอาปัจจัยเหล่านี้ เป็นแกนกลางในการแก้ปัญหา คือ 1. วิทยาศาสตร์ 2. เทคโนโลยี 3. กิจกรรมทางเศรษฐกิจ

เปลี่ยนจากวิทยาศาสตร์แบบรับใช้อุตสาหกรรมมุ่งแต่จะเอามาสร้างมาผลิตเพื่อใช้ประโยชน์จากธรรมชาติ ต่อไปนี้ต้องแก้ปัญหาเอาวิทยาศาสตร์มาใช้ใหม่ ด้วยการค้นหาคำรู้ในทางที่จะป้องกันและแก้ไขปัญหามลพิษ ทั้งผลิตและใช้ในความมุ่งหมายอย่างใหม่ต้องไม่ทำลายสิ่งแวดล้อมแต่ให้เกื้อกูลต่อสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจต้องมุ่งผลิตและบริการที่ไม่ทำลายทรัพยากรไม่ก่อของเสียมากเกินไป มีการแบ่งปันเฉลี่ยรายได้ให้สม่ำเสมอ คนในโลกมีรายได้ไม่สม่ำเสมอ เช่น โลกที่ด้อยพัฒนา(ที่สังคมตะวันตกเอาอุตสาหกรรมเป็นตัววัดระดับ) ถ้าคนยากจนมากก็ต้องไปบุกรุกทำลายทรัพยากรธรรมชาติให้หมดไป การกระจายรายได้เฉลี่ยให้ประชาชนมีความเป็นอยู่สม่ำเสมอขึ้นก็จะแก้ปัญหาได้ดีขึ้น

วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และกิจกรรมทางเศรษฐกิจ สามอย่างนี้เป็นแกนกลางที่เราใช้เป็นเครื่องมือในการแก้ปัญหาแบบย้อนกลับ เหมือนเอาหนามบ่งหนาม แต่ต้องอาศัยองค์ประกอบอื่นด้วย โดยเฉพาะการเมือง เช่น นโยบายของรัฐ การออกกฎหมาย การเก็บภาษี และงบประมาณ เป็นต้น ที่สำคัญที่สุด คือการศึกษาที่มีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

นอกจากนี้ พระธรรมปิฎกได้เสนอทางออกหรือวิธีการจะพัฒนามนุษย์อย่างได้ผลคือ การทำให้มนุษย์มีจิตใจและปัญญาเป็นสากล สอดคล้องกันกับความเป็นสากลของโลก อย่างน้อย ความเป็นสากล 3 ประการต่อไปนี้

1. ความเป็นมนุษย์ที่สากล คือ การต้องทำให้มนุษย์ทุกคนเข้าใจว่ามนุษย์ไม่ว่าเพศ ผิวเผ่าพันธุ์ ชาติ ถิ่นศาสนาใด เกิดที่ไหน ย่อมมีความเป็นมนุษย์เสมอกัน
2. ความเป็นจริงที่สากล คือ การต้องให้ความเป็นเหตุเป็นผลในการทำดีนั้นเป็นสากล ด้วย หลักการนี้ต้องถือและใช้ทั่วไป ไม่ขึ้นต่อหรือเป็นไปเฉพาะคนกลุ่มไหน พวกใด เช่น คำพูดที่ว่าทุกศาสนาสอนให้คนทำดีเท่านั้นไม่พอ ต้องให้เหตุผลในการทำดีนั้นเป็นสากลด้วย
3. เมตตาที่เป็นสากล คือ มนุษย์ควรมีทำที่ที่เมตตาที่เป็นสากลไม่เฉพาะกับกลุ่มใน หมู่พวกของตน หรือมีทำที่เสื่อมสอนกันให้รังเกียจเพียงฉันทันที กระทั่งคิดร้ายมุ่งทำลายกัน ทะเลาะวิวาทเบียดเบียนจนทำสงคราม เพราะเมื่อโลกไร้พรมแดนมนุษยชาติมีความเป็นอยู่อิงอาศัยทั่วถึงกันเป็นอันเดียว “มนุษย์ต้องปรับท่าทีความรู้สึกโดยพัฒนาตนขึ้นมาให้มีเมตตาที่เป็นสากล ต้องแผ่ ขยายความรักใคร่ไมตรีไปยังหมู่มนุษย์ทั้งหมดโดยปรารถนาดีต่อมนุษย์ทุกคนเสมอกันสอดคล้อง กับหลักการ 2 ข้อแรก”

และจากการศึกษาแนวคิดของพระธรรมปิฎกกล่าวได้ว่า “ระบบการพัฒนามนุษย์” ประกอบด้วย 3 ด้านแห่งการดำเนินชีวิตของมนุษย์ คือ 1) พฤติกรรม 2) จิตใจ 3) ปัญญา

โดยทั้ง 3 องค์ประกอบต้องสัมพันธ์อาศัยกันและส่งผลต่อกัน เป็นปัจจัยแก่กันในการ กระบวนการพัฒนา จึงต้องพัฒนาไปด้วยกันทั้ง 3 ด้านให้เป็นการพัฒนาเต็มทั้งคน และคนที่มีการพัฒนาอย่างนี้จะเป็นปัจจัยตัวกระทำนาระบบสัมพันธ์ใหญ่ให้เป็นไปในทางที่ดีที่เกื้อกูลแก่การ ดำรงอยู่ด้วยดีของมนุษย์ดังมีสาระสำคัญได้แก่

1) พฤติกรรม

พฤติกรรมที่ดีเป็นช่องทางให้จิตใจพัฒนาและช่วยให้ปัญญางอกงามอย่างน้อยพึง พัฒนาพฤติกรรมที่ไม่เบียดเบียนแต่เป็นพฤติกรรมที่สร้างสรรค์เกื้อกูลโดยเน้น

1.1 พฤติกรรมทั่วไป เป็นพฤติกรรมเคยชินจากที่มีพฤติกรรมที่ไม่เกื้อกูล หันมาใช้ พฤติกรรมแบบอย่างที่ดีมีวินัยมีวัฒนธรรม

1.2. มุ่งเป้าหมายการพัฒนาคนมาที่การทำมาหาเลี้ยงชีพที่สุจริตไม่เบียดเบียนผู้อื่นและ สิ่งแวดล้อมแต่เป็นการหาเลี้ยงชีพที่ช่วยแก้ปัญหา สร้างสรรค์เกื้อกูลสังคมธรรมชาติ รวมถึงพัฒนา ความรู้ความสามารถความมีฝีมือชำนาญในการอาชีพ

1.3. พฤติกรรมเศรษฐกิจทั่วไป ควรฝึกฝนพัฒนาให้มีพฤติกรรมเศรษฐกิจทุกอย่าง ในทางที่ส่งเสริมคุณภาพชีวิตและเกื้อกูลสภาพแวดล้อม

1.4 พฤติกรรมในการหาความสุข ควรพัฒนาให้คนรู้จักหาความสุขด้วยพฤติกรรมที่เกื้อกูลความสุขที่อิงธรรมชาติ หาความสุขแบบประสาน และความสุขจากการให้ความสุข ซึ่งต้องอาศัยการพัฒนาด้านจิตใจสูงขึ้นไป

1.5 ส่งเสริมพฤติกรรมที่เกื้อหนุนการพัฒนาคน โดยเฉพาะการพัฒนาจิตใจและปัญญา เช่น การหมั่นไปศึกษาค้นคว้าหาความรู้ อยู่เนืองๆ ให้เป็นนิสัย เป็นต้น

1.6 ชีวิตของคนทั่วไป มีส่วนสัมพันธ์กับวัตถุมาก การพัฒนาคนขึ้นต้น มุ่งสร้างดุลยภาพ ฝึกคนให้มีการให้คู่ไปกับการได้และการเอา คือไม่ให้มุ่งจะได้จะเอาอย่างเดียว

2) จิตใจ

สภาพจิตใจที่พอใจมีความสุขทำให้พฤติกรรมมีความมั่นคง ปัญญาจะทำงานได้ผลพัฒนาไปต้องอาศัยสภาพจิตใจที่เหมาะสม โดยเฉพาะการพัฒนาคนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนควรทำให้ได้ในเรื่องปลีกย่อย คือ

2.1 พ่อแม่ ผู้ใหญ่ คนเลี้ยง ครู อาจารย์ เป็นต้น นำเสนอแก่โลกแก่เด็กในลักษณะสื่อความรู้สึกและท่าทีแห่งความรักชื่นชมปรารถนาดีเป็นมิตรสร้างความรู้ความเข้าใจตามเป็นจริง พร้อมเร้าจิตสำนึกที่จะก้าวเข้าไปร่วมสร้างสรรค์

2.2 จิตที่คิดจะได้จะเอา เป็นท่าทีที่รู้สึกหว่าดระแวงเป็นปฏิปักษ์มองเพื่อนมนุษย์เป็นคู่แข่ง หรือมองมนุษย์ด้วยกันว่าเป็นเหยื่อ ควรต้องถ่วงดุลจิตที่คิดจะได้จะเอา เป็นจิตคิดจะให้ เป็นตัวนำจิตเกิดความสนใจต่อสุขทุกข์ของผู้อื่น เข้าใจเห็นใจเพื่อนมนุษย์

2.3 มีชีวิตที่ใกล้ชิดหรือไม่ห่างเหินธรรมชาติเกินไป คือสุขกับการอยู่กับธรรมชาติ ผู้การรักธรรมชาติ อนุรักษ์ธรรมชาติ เป็นผลดีแก่ชีวิตจิตใจของคนและสิ่งแวดล้อม

2.4 รู้จักสันโดษอย่างถูกต้อง

เป็นการฉลาดอย่างมีจุดหมายไม่ได้สันโดษอย่างเลื่อนลอย รู้จักพอใจเป็นสุขได้ง่ายจากที่ตนมี ซึ่งหาได้ด้วยความสุขริตชอบธรรมไม่สูญเสียเวลาแรงงาน ความคิดไปกับการมัวครุ่นคิดวนวายหาสิ่งเสพบำเรอ แต่เอาเวลาแรงงานความคิดสงวนไว้ทุ่มเทกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตตน สุขระดับที่เสพวัตถุอย่างพอประมาณ สุขทางจิตใจที่ประณีตสูงขึ้นไปจากงานที่สัมฤทธิ์ เป็นต้น

2.5 รักษาสุขภาพในการที่จะมีความสุขและอิสรภาพของชีวิต

โดยการมีสติไม่ปล่อยตัวปล่อยใจให้ชีวิตและความสุขตนขึ้นกับวัตถุที่เสพมากเกินไป ควรมีท่าทีตัววัตถุสิ่งเสพว่า “มีก็ดี ไม่มีก็ได้” หรือพัฒนาเป็น “มีก็ได้ ไม่มีก็ได้” อาจพัฒนาเป็นความสุขประณีตสุขที่ไม่ต้องอาศัยจากสิ่งเสพ ที่เรียกว่า “นิรามิสสุข” เป็นสุขหลายมิติ

2.6 มีอุดมคติ มีปณิธานในหน้าที่กิจการงานในการสร้างสรรค์ทำสิ่งที่ดีงามและการเข้าถึงจุดหมายแห่งชีวิตที่ดีงามสมบูรณ์ ทำให้ได้ฝึกความรักงานความเพียรพยายามขยันอดทน เกิดการพัฒนาชีวิตของคนพร้อมไปด้วยกับการเป็นองค์ประกอบที่พัฒนาสร้างสรรค์สังคม

3) ปัญญา

ปัญญาเป็นตัวแก้ปัญหาเป็นตัวจัดปรับทุกอย่าง ทั้งพฤติกรรมและจิตใจให้ลงตัวพอดี เป็นตัวนำสู่จุดหมายแห่งความมีอิสรภาพและสันติสุข การฝึกใช้หลัก โยนิโสมนสิการ คือการ บริโภคด้วยปัญญาบริโภคโดยพิจารณา โดยเฉพาะวัยเด็ก ควรชักนำเด็กตั้งแต่เล็กให้รู้จักคิดตามคิด ตอบในเรื่องต่างๆ ด้วยปัญญา พฤติกรรมต่างๆ ที่เด็กประพฤติปฏิบัติหรือสอนให้ทำควรเป็นไป ด้วยความรู้ความเข้าใจรู้เหตุผลและคุณค่าหรือประโยชน์ นอกจากพัฒนาปัญญายังทำให้เกิดความ พอใจ เต็มใจ และตั้งใจทำ เกิดผลดีทางจิตใจและทำให้พฤติกรรมนั้นยั่งยืนมั่นคง

ฉะนั้นกระบวนการพัฒนาที่ยั่งยืน จึงประกอบด้วย 2 ส่วน คือ

1. การพัฒนาคน ที่เป็นปัจจัยตัวกระทำให้เป็นศูนย์กลางของการพัฒนาด้วยการพัฒนา ตัวคนเต็มทั้งระบบ คือครบทั้งพฤติกรรม จิตใจและปัญญา

2. การพัฒนาที่ยั่งยืน โดยคนที่พัฒนาเต็มระบบเป็นตัวกลาง หรือเป็นแกนกลาง ด้วยการ เป็นปัจจัยกระทำที่ไปประสานปรับเปลี่ยนบูรณาการในระบบสัมพันธ์องค์รวมใหญ่ให้เป็น ระบบแห่งการดำรงอยู่ด้วยดีอย่างต่อเนื่องเรื่อยไป โดยอาศัยองค์ประกอบ 4 ด้าน ทุกส่วน สัมพันธ์เป็นปัจจัยส่งผลเกื้อกูลกัน คือ

2.1 มนุษย์ โดยมนุษย์ที่ได้มีการพัฒนาจะเป็นปัจจัยตัวกระทำที่ดีที่สุดช่วยให้ ระบบสัมพันธ์องค์รวมใหญ่บรรลุจุดหมายแห่งการพัฒนาที่ยั่งยืนในฐานะทรัพยากรมนุษย์คือ เป็นทุนหรือปัจจัยในการพัฒนาเศรษฐกิจสังคม เป็นทรัพยากรที่มีคุณภาพ สุขภาพดี ขยันอดทน รับผิดชอบมีฝีมือ ความรู้ความสามารถเชี่ยวชาญ ฯลฯ เป็นกำลังในระบบเศรษฐกิจ สังคม

2.2 สังคม ในสังคมประกอบด้วยระบบย่อยต่างๆ เช่น ระบบครอบครัว ระบบ ศาสนา ระบบเศรษฐกิจ เป็นต้น ระบบเหล่านั้นต้องประสานกลมกลืนสอดคล้องกันแต่ผลสำเร็จที่ เกิดจากระบบต่างๆ ไม่ใช่จุดหมายในตัวเพียงอย่างเดียวแต่ควรเป็นสภาพแวดล้อม บรรยากาศและ เป็นปัจจัยเกื้อหนุนเอื้อโอกาสให้มนุษย์สามารถพัฒนาตนเข้าถึงชีวิต อิสรภาพสันติสุขที่แท้จริง สังคมจะต้องมีมาตรการพิทักษ์ปกป้อง คนที่อยู่ในสถานะต่างๆ ซึ่งมีโอกาสมีกำลังความสามารถ มากน้อยต่างกัน ไม่ให้เบียดเบียนข่มเหง เอารัดเอาเปรียบกัน เอื้อโอกาสที่แต่ละบุคคลจะพัฒนา อิงขึ้นไปทั้งในฐานะมนุษย์และในฐานะทรัพยากรมนุษย์

2.3 ธรรมชาติ มนุษย์ควรมีทัศนคติที่ดีต่อธรรมชาติ ไม่ควรหยุดแค่เลิกลมของ ตนเองแยกต่างหากจากธรรมชาติ และเลิกคิดจะพิชิตจัดการกับธรรมชาติ แต่มนุษย์ควรวางท่าทีที่ ถูกต้อง ทำให้โลกมนุษย์และสรรพชีวิตอยู่ร่วมอย่างเกื้อกูลกัน ถ้ามนุษย์วางท่าทีให้ถูกต้อง ธรรมชาติจะเป็นแหล่งอำนวยความสะดวกแห่งความรื่นรมย์ สุขหล่อเลี้ยงชีวิตทั้งในด้านนามธรรม ที่พัฒนาชีวิตของคนทุกด้านบรรลุความสมบูรณ์แห่งจิตใจและปัญญา

2.4 เทคโนโลยี ความบกพร่องในการพัฒนาคน ความเสื่อมในระบบต่างๆ ของ สังคม เทคโนโลยีมักกำหนดความหมายไปด้านเดียวเพื่อความสะดวกสบาย ไม่เอื้อต่อการพัฒนา

คน ถ้ามนุษย์ใช้เทคโนโลยีด้วยสติและมีโยนิโสมนสิการ (บริโภคด้วยปัญญา) ปฏิบัติต่อกันถูกต้อง จะเป็นปัจจัยเกื้อกูลทั้งในการพัฒนาตัวมนุษย์นำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน แต่กลายเป็นว่าเทคโนโลยี นำมาซึ่งความเสื่อมแก่มนุษย์ฯ ตกเป็นทาสของเทคโนโลยี กลายเป็นว่าขาดเทคโนโลยีแล้วทำงาน ไม่ได้ดำเนินชีวิตให้ได้ผลดีไม่ได้ ไม่มีความสุข เหล่านี้มนุษย์ต้องไม่ประมาทให้ความเจริญของ เทคโนโลยีเคียงคู่กับการพัฒนาตนเอง

จากคำกล่าวข้างต้นอาจสรุปได้ว่าการกำหนดวิธีการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์นั้น มีด้วยกันหลายประการได้แก่

1. ต้องวางแผนควบคุมประชากรหรือมีการวางแผนครอบครัว เพื่อสร้างปริมาณ ประชากรที่สมดุลกับทรัพยากรธรรมชาติ

2. ให้คนรักษากฎของทรัพยากรธรรมชาติที่ยั่งยืนให้ได้เพื่อมนุษย์จะได้มีโอกาส พัฒนาชีวิตความเป็นอยู่อย่างยั่งยืน

3. กำจัดมลภาวะหรือของเสียที่เกิดจากการผลิตและการบริโภคระหว่างกัน

4. ข้อ 1 - ข้อ 3 จะเกิดการพัฒนาได้ ต้องอาศัยวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และ กิจกรรมทางเศรษฐกิจที่มุ่งป้องกันและแก้ไขปัญหาคือเป็นหลัก (ทวนกระแสการพัฒนาแบบเดิมที่มุ่ง แสวงหาประโยชน์เพียงด้านเดียว)

5. อาศัยระบบการเมือง เป็นตัวผลักดันสนับสนุนการพัฒนา เช่น นโยบายการเมือง, กฎหมาย, การเก็บภาษี และงบประมาณ เป็นต้น

6. อาศัยระบบการศึกษาที่ครอบคลุมการแก้ปัญหาในด้านอื่นๆ ทั้งหมดในรูปแบบการให้ ความรู้ การฝึกอบรม

7. การมุ่งกระจายรายได้อย่างเท่าเทียมกันเพราะคนยากจนย่อมกลับไปทำลาย ทรัพยากรธรรมชาติ เกิดวัฏจักรความเสื่อมตามมาไม่สิ้นสุด

8. การพัฒนาร่างกาย จิตใจและสติปัญญาที่เกื้อกูลกัน

9. มุ่งพัฒนาคนให้เป็นแกนกลางหรือตัวกลางในการพัฒนาแบบบูรณาการทั้งคน สังคม ธรรมชาติและเทคโนโลยี

และจากหลักการต่างๆ ที่กล่าวมาข้างต้นล้วนมุ่งให้มนุษย์ยึดหลักการใหญ่ที่เหมือนกัน ซึ่งตรงกับ พระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่พระองค์ทรงตรัสกับประชาชนไทย นับแสนคน (ทะเลสีเหลืองหรือคนเสื้อเหลือง) เมื่อวันศุกร์ที่ 9 มิถุนายน 2549 ที่ผ่านมานี้เนื่องใน วโรกาสทรงครองราชย์ครบ 60 ปี ณ สีหบัญชร พระที่นั่งอนันตสมาคม โดยสรุปใจความได้ว่า ขอให้คนไทยทุกคนปฏิบัติตน 4 ประการแล้วสังคมจะอยู่ได้ อันได้แก่

1. การที่ทุกๆ คนคิดพุดคิดทำด้วยความเมตตามุ่งดีมุ่งเจริญต่อกัน

2. การที่แต่ละคนต่างช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ประสานงาน ประสานประโยชน์กันให้งาน ที่ทำสำเร็จผล ทั้งแก่ตนแก่ผู้อื่นและประเทศชาติ

3. การที่ทุกคนประพฤติปฏิบัติตนอยู่ในความสุจริตในกฎกติกา และในระเบียบแบบแผน โดยเท่าเทียมกันเสมอกัน

4. การที่ต่างคนต่างพยายามนำความคิดความเห็นของตนให้ถูกต้องเที่ยงตรงและมั่นคงอยู่ในเหตุในผล หากความคิด จิตใจ และความประพฤติปฏิบัติที่ลงรอยเดียวกันในทางที่ดีที่เจริญนี้ยังมีพร้อมมูลในกายในใจคนไทย ก็มั่นใจได้ว่าประเทศไทยจะมั่นคงดำรงอยู่ต่อไปได้

จึงขอให้ท่านทั้งหลายในมหาสมาคมนี้ ทั้งประชาชนชาวไทยทุกหมู่เหล่าได้รักษาจิตใจและคุณธรรมนี้ไว้ให้เหนียวแน่นและถ่ายทอดความคิดจิตใจนี้กันต่อไปอย่าให้ขาดสาย เพื่อให้ประเทศชาติของเราดำรงยืนงด้วยความร่มเย็นเป็นสุข ทั้งในปัจจุบันและในภายหน้า

บทสรุป

ในการกำหนดหลักการที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์มีความสำคัญอย่างยิ่งจากที่ได้ศึกษาหลักการในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์จึงสามารถสรุปได้ว่า หลักการพัฒนาที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ต่างมุ่งการพัฒนาอย่างบูรณาการ เป็นการพัฒนาที่ต้องอาศัยการมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับบุคคลหลายฝ่ายเป็นการพัฒนาไปพร้อมๆ กับการเปลี่ยนแปลงเจตคติที่เกื้อกูลกัน มุ่งให้เกิดจิตสำนึกสาธารณะ (Public mind) โดยยึดหลักการคุณค่าเกียรติศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ร่วมกัน และในที่นี้อาจกำหนดวิธีการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์โดยหลักใหญ่ๆ แบ่งได้ 2 ระดับ คือ

1. การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในระดับจุลภาค โดยสามารถจำแนกได้ 3 รูปแบบคือการมุ่งเน้นให้การศึกษาในแต่ละช่วงวัย การให้การอบรมเพิ่มเติม และการให้ความรู้เกี่ยวกับสุขภาพอนามัยในแต่ละวัยเพื่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์อย่างยั่งยืน

2. การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในระดับมหภาค โดยรัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรกำหนดนโยบายการพัฒนาประเทศในด้านการศึกษา การอบรมเพิ่มเติมและด้านสุขภาพอนามัยที่สอดคล้องกับนโยบายเศรษฐกิจพอเพียง ในอันจะช่วยส่งเสริมการวางรากฐานและการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่ยั่งยืนมากกว่าจะมุ่งนโยบายที่เน้นเสรีนิยมและยึดแนวทางตามหลักทฤษฎีการพึ่งพาตามอย่างชาติตะวันตก นอกจากนี้ยังมีวิธีการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์สามารถกำหนดได้หลายวิธี อาทิ

1. ภาครัฐ นำเงินภาษีประชาชนมาส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ขององค์กรท้องถิ่นเพื่อให้คนในชุมชนเกิดการเรียนรู้ร่วมกันสร้างต้นทุนมนุษย์ ทูลทางปัญญารวมถึงทุนด้านสังคมวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมด้วยตัวของเขาเองเป็นหนทางพัฒนาที่ยั่งยืน 2. ภาคว่าบดต้องปรับกฎหมายต่างๆ ที่มุ่งให้คนในท้องถิ่นสามารถจัดการทรัพยากรร่วมกันอย่างเท่าเทียม สามารถกำหนดกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อคนในชุมชนได้ 3. องค์กรต่างๆ ร่วมกันเสริมสร้างสืบทอดระเบียบบรรทัดฐานกฎหมายต่างๆ ที่ดีที่เอื้อประโยชน์ร่วมกันของคนในชุมชนเพื่อปลูกจิตสำนึกและพัฒนามนุษย์ให้สมบูรณ์ทั้งทางกาย จิตใจ อารมณ์ สังคมและสิ่งแวดล้อมที่สมดุลยั่งยืน 4. นำความรู้เรื่อง

วิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและเศรษฐกิจแบบพอเพียงมาเป็นแกนกลางหรือเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาเชื่อมโยงกับการพัฒนาคนให้เกิดงานได้ผล คนเป็นสุข อันสอดคล้องกับแผนพัฒนาที่มุ่งให้คนรู้เท่าทันปรับตัวท่ามกลางกระแสตะวันตกได้อย่างเหมาะสม 5. ให้นุคคลยี่ดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงรวมถึงชุมชนต้องพัฒนาวิสาหกิจชุมชนอย่างจริงจังต่อเนื่องให้อยู่รอดพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืนทั้งระดับบุคคล ครอบครัวชุมชนและสภาพแวดล้อม น้อมนำหลักคำสอนทางศาสนามาประกอบการดำเนินชีวิต ให้ได้เป็นต้น

คำถามท้ายบท

1. จากที่ได้ศึกษาในบทที่ 3 ผู้เรียนคิดว่ามีหลักการสำคัญๆ ไດบ้างที่ทำให้การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์มีประสิทธิภาพ
 2. หลักการพัฒนาชุมชนให้ความสำคัญกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์หรือไม่อย่างไร
 3. คำว่า “การพัฒนาอย่างบูรณาการ” (Integration Development) คืออย่างไร
 4. การพัฒนาอย่างบูรณาการเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์อย่างไร
 5. คำว่า “แผนที่มนุษย์” (Human Mapping) คำนึงถึงหลักการในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์อย่างไร
 6. จงอธิบายถึงวิธีการในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์มาให้ชัดเจน
 7. วิธีการในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์มีกี่วิธี อะไรบ้าง
 8. เพราะเหตุใดแต่ละวัยจึงจำเป็นต้องให้การศึกษา
 9. การอบรมเพิ่มเติมให้แก่บุคคลในวัยต่างๆมีความสำคัญในแง่ใดบ้าง
 10. การจะพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีสภาวะที่ดีอาจทำได้โดยวิธีใดบ้าง
- จากสาระสำคัญของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10.และพระราชบัญญัติส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคม พ.ศ. 2546 พบว่ามีความเกี่ยวข้องกับการพัฒนาทางการศึกษา การอบรมและสุขภาพอนามัยอยู่มาก แต่ในทางปฏิบัติอาจเผชิญกับปัญหาอุปสรรคในด้านใดบ้าง
12. โดยภาพรวมการพัฒนาที่ยั่งยืนคือการมุ่งพัฒนาคนหรือทรัพยากรมนุษย์ให้เป็นไปเช่นไร(พร้อมยกตัวอย่างประกอบความเข้าใจ)

เอกสารอ้างอิง

การพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, กระทรวง. (ม.ป.ป.). พระราชบัญญัติส่งเสริมการจัด
สวัสดิการสังคม พ.ศ. 2546. ม.ป.ท.

เกษตรศาสตร์, มหาวิทยาลัย.(2543). โครงการวิทยานุเคราะห์การหมวดศึกษาทั่วไป:สุขภาพชีวิต.

กรุงเทพฯ:มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, สำนักงาน (ม.ป.ป.) แผนพัฒนาเศรษฐกิจ

และสังคมแห่งชาติ ฉบับที่สิบ พ.ศ. 2550-2554. กรุงเทพฯ: ม.ป.ท.

ธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), พระ คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, สำนักงาน

(2541). การพัฒนาที่ยั่งยืน (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ: โคมิล คิมทอง.

นงนุช วงษ์สุวรรณ. (2546). การบริหารทรัพยากรมนุษย์. กรุงเทพฯ: ม.ป.ท.

นิธิ เอียวศรีวงศ์. (2539). บทวิพากษ์โครงสร้างอารยธรรมไทย : สองหน้าสังคมไทย. กรุงเทพฯ:

อักษรการพิมพ์.

ประเวศ วะสี. (2546, กันยายน 81). ผู้ว่าฯ ชีอีโอ กับการพัฒนาอย่างบูรณาการโดยเอาพื้นที่เป็น

ตัวตั้ง. มติชน.

พิระพงษ์ กุลพิศาล. (2545). สมอถูกพัฒนาได้ด้วยศิลปะ(พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: ชันจูรี.

วิทยา นาควัชร. (2544).วิธีการเลี้ยงลูกให้เก่ง ดี และมีสุข IQ EQ MQ AQ. กรุงเทพฯ:

อมรินทร์พรินต์.

สนธยา พลศรี. (2545). ทฤษฎีและหลักการพัฒนารวมชน (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ:

โอเดียนสโตร์.

สุพัตรา สุภาพ. (2546). สังคมวิทยา (พิมพ์ครั้งที่ 23). กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.

สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. (2539). สังคมวิทยาภาวะผู้สูงอายุ : ความเป็นจริงและการคาดการณ์ใน

สังคมไทย.กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

UN. Department of economic and social affairs. (1960). Community development and related

service. New York: United Nations Publication, อ้างถึงใน สนธยา พลศรี. (2545).

ทฤษฎีและหลักการพัฒนารวมชน. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.

แผนบริหารการสอนประจำบทที่ 4

หัวข้อเนื้อหา

1. ในหลวงของเรา : พระราชดำรัสทางรอดของคนไทยที่พึงปฏิบัติ
2. ทศพิธราชธรรม : ธรรมอันยิ่งใหญ่ในการสร้างภาวะผู้นำให้แก่บุคคล
3. สังคหวัตถุ 4 (สังคหวัตถุธรรม) : ธรรมที่ยึดเหนี่ยวจิตใจคน 4 ประการ
4. หลัก 10 ประการตามรอยพระยุคลบาท
5. 2 จริยธรรม 7 จิตสำนึก กระตุ้นให้ผู้นำพึงสำเหนียก
6. การเปลี่ยนจุดยืนใหม่ ยุทธศาสตร์คู่คน ยุทธศาสตร์คู่ชาติ : แนวทางสันติวิธี
7. มนุษย์กับการพัฒนาความสุข
8. การพัฒนาที่ยั่งยืนกับการมุ่งพัฒนาคน
9. บทบาทของครูในการส่งเสริมความฉลาดทางอารมณ์
10. เป้าหมายสูงสุดในการพัฒนาเด็กและเยาวชน
11. ยุทธวิธีการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์
12. ปรัชญาในการดำเนินธุรกิจสู่ยุทธศาสตร์การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

จุดประสงค์เชิงพฤติกรรม

1. อธิบายถึงทางออกรอดของคนไทยที่พึงประสงค์ตามแนวพระราชดำรัสได้
2. อธิบายถึงยุทธศาสตร์การพัฒนามนุษย์ตามหลักทศพิธราชธรรม สังคหวัตถุ 4 และคุณธรรม 4 ประการได้
3. บอกถึงยุทธศาสตร์การพัฒนามนุษย์จากหลัก 10 ประการตามรอยพระยุคลบาทได้
4. อธิบายถึงจริยธรรม และจิตสำนึกในการพัฒนาคนและบริหารบ้านเมืองได้
5. อธิบายถึงวิธีคิดของคนไทยในอดีต กับการสร้างจุดยืนใหม่ตามยุทธศาสตร์แบบสันติวิธีได้
6. อธิบายเกี่ยวกับมนุษย์สามารถสร้างความสุขแบบนิรามิสสุขและการใช้หลักโยนิโสมนสิการได้
7. อธิบายถึงการพัฒนาที่ยั่งยืนที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับมนุษย์ได้
8. อธิบายถึงยุทธศาสตร์ ของความเป็นครูกับการพัฒนาตนเองและผู้อื่นได้
9. อธิบายถึงความสำคัญและวิธีกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาเด็กและเยาวชนได้

10. อธิบายถึงยุทธวิธีในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์โดยอาศัยการประเมินปัญหาทรัพยากรมนุษย์ บทบาทในการจัดการศึกษา การสร้างความสมดุลด้านต่างๆ ได้
11. บอกถึงยุทธศาสตร์การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ภายใต้ปรัชญาการดำเนินธุรกิจของบุคคลและองค์กรได้

วิธีการสอนและกิจกรรมการเรียนการสอนประจำบท

1. บรรยายประกอบสื่อ
2. แบ่งกลุ่มศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับความรู้เบื้องต้นของยุทธศาสตร์การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในด้านต่างๆ
3. สรุปสาระสำคัญของหัวข้อในบทเรียน
4. ตอบคำถามท้ายบทเรียน

สื่อการเรียนการสอน

1. แผ่นใส
2. เอกสารประกอบการสอน
3. คำถามท้ายบทเรียน

การวัดผลและประเมินผล

1. สังเกตความสนใจจากการแบ่งกลุ่มศึกษาค้นคว้า ชักถาม
2. สังเกตการโต้ตอบคำถามของผู้เรียน
3. ตรวจคำตอบจากคำถามท้ายบทเรียน

บทที่ 4

ยุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

เนื่องด้วยระบบ โครงสร้างทางสังคมและสภาพปัญหาต่างๆ ในปัจจุบันมีความสลับซับซ้อนมากขึ้น อิทธิพลของวัฒนธรรมกระแสหลัก (วัฒนธรรมตะวันตก) ผลักดันให้บุคคลไม่สามารถพึ่งตนเองได้ทั้งหมดรอบด้านเหมือนในอดีต เพราะบุคคลจำเป็นต้องติดต่อสัมพันธ์พึ่งพาฝ่ายต่างๆ มากขึ้น

การทำความเข้าใจในยุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์จึงดูเหมือนเป็นการฟื้นกระแสวัฒนธรรมใหญ่ หรือเป็นการพยายามด้านทานสภาพปัญหาที่จะบั่นทอนมนุษย์ หากแต่จำเป็นต้องอาศัยเทคนิควิธีการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่แบบล ก็น่าจะไม่ใช่เป็นการยากนักหากได้ทำความเข้าใจและมองสภาพสังคมใหม่ให้ออกมาจะต้องอยู่ท่ามกลางสภาพ ปัญหาที่โหลบ่าสู่สังคมไทยอย่างไรทิศทางก็ตามที่ โดยในบทนี้ได้เน้นนำกระแสพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและ บุคคลสำคัญๆ ทั้งในพระราชสำนัก นักวิชาการ พระสงฆ์ องค์การภาครัฐและเอกชนมาร่วมช่วยประมวลภาพ ยุทธศาสตร์การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่เสมือนจริงให้เป็นไปได้ในทางปฏิบัติมากยิ่งขึ้นดังนี้

ในหลวงของเรา : พระราชดำรัสทางรอดของคนไทยที่พึงปฏิบัติ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงได้มีกระแสพระราชดำรัสเนื่องในวันเฉลิมพระชนมพรรษา 4 ธันวาคม 2540 ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา โดยทรงแนะนำทางรอดให้แก่คนไทยในอันที่จะสามารถนำมาใช้เป็นหลักในการปฏิบัติ เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตได้อย่างเป็นปกติสุขดังพระราชดำรัสความตอนหนึ่งว่า

ทำโครงการอะไรต้องให้ถึงขนาดที่เหมาะสมกันที่เรียกว่า อัตภาพหรือกับสิ่งแวดล้อม ทำอย่างรอบคอบและอย่าตาโต การจะเป็นเช่นนั้นไม่สำคัญ สำคัญอยู่ที่เราพออยู่พอกินและมีเศรษฐกิจการเป็นอยู่แบบพอมีพอกิน แบบพอมีพอกินหมายความว่า อุ้มชูตัวเองได้ให้มีพอเพียงกับตัวเอง ผู้ที่ชอบเศรษฐกิจแบบสมัยใหม่อาจจะไม่ค่อยพอใจความจริงมันต้องถอยหลังเข้าคลองมันจะต้องอยู่อย่างระมัดระวังและต้องกลับไปทำกิจการที่อาจจะไม่ค่อยซับซ้อนนักคือใช้เครื่องมือที่ไม่หรูหรา มีความจำเป็นที่จะต้องถอยหลังเพื่อที่จะก้าวหน้าต่อไปและถ้าไม่ทำอย่างที่ว่าก็จะเกิดวิกฤตการณ์ยากต้องใช้ความรู้ความฉลาดที่จะแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่มีอยู่ในขณะนี้ขอให้ทุกท่านซึ่งมีหน้าที่

แต่ละท่านพยายามใช้สติปัญญา และกำลังให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม ทั้งนี้ประเทศชาติจะก้าวหน้าและมีความปลอดภัยต่อไป ต้องสามัคคีกัน ต้องอย่าปิดขากันมากเกินไป ต้องให้ทุกคนมีโอกาสทำงานตามหน้าที่ เมื่อทำงานตามหน้าที่แล้วก็หวังดีต่อผู้อื่น อันนี้จะเป็นหลักที่สำคัญ คือ ทำงานด้วยการเห็นอกเห็นใจกันและทำด้วยความขยันหมั่นเพียร

จากกระแสพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ทรงตรัสต่อชาวไทย ข้างต้นสามารถกำหนดเป็นยุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ได้ดังต่อไปนี้

1. การรู้จักกาลเทศะ ประมาณาการณเป็นและการทำงานหรือดำรงตนเองให้อยู่ในความเรียบง่ายสมดุลกับธรรมชาติ
2. ต้องมีสติรอบคอบ ดำรงตนเองให้อยู่บนความพอเพียงไม่ละโมภโลภมาก
3. ยึดหลักการพึ่งพาตนเองใช้ชีวิตอย่างไม่ประมาท
4. การมีปัญญาที่พอเพียงและใช้ปัญญาในทางที่ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อส่วนรวม
5. การทำงานที่ไม่เบียดเบียนกัน รู้รักสามัคคี แต่ละคนทำหน้าที่ของตนเองให้เต็มกำลังความสามารถ
6. ทำงานด้วยความเห็นอกเห็นใจกัน และทำด้วยความขยันหมั่นเพียร

ทศพิธราชธรรม : ธรรมอันยิ่งใหญ่ในการสร้างภาวะผู้นำให้กับบุคคล 10 ประการ

หลักทศพิธราชธรรม 10 ประการที่พระมหากษัตริย์ทรงใช้ปฏิบัติเพื่อความผาสุกแก่อาณาประชาราษฎร์ นับเป็นแนวทางที่ก่อให้เกิดภาวะผู้นำแก่บุคคลได้เป็นอย่างดี ทั้งนี้จากการที่ได้ รัชฎาธิษฐาน ภูทอง (2549, หน้า 19 – 29) ได้ศึกษาไว้ สามารถสรุปสาระสำคัญได้ดังนี้

1. ทาน คือ การให้และทูลเกล้าถวาย แรงใจ กำลังสติปัญญา อย่างสุดความสามารถ ดังพระราชภารกิจของในหลวงที่ทรงบรรเทาทุกข์ บำรุงสุขให้แก่ชนชาวไทยเสมอมา
2. ศีล คือ การสำรวมกาย วาจา ใจ นับเป็นหลักธรรมกลางๆทางศาสนาที่มุ่งให้บุคคลกระทำความดี มีสติในการจะกระทำการใดๆให้บังเกิดผลดี
3. ปริจจาคะ คือ การเสียสละหรือการบริจาค การเสียสละหรือการบริจาคทรัพย์สินหรือเงินทองให้แก่ผู้ด้อยโอกาสกว่าตามกำลังความสามารถของแต่ละคนที่พึงจะกระทำได้
4. อาชชวะ คือ ความซื่อตรงต่อการให้สัจจะวาจาที่กล่าวออกไปพูดสิ่งใดไปแล้วสามารถทำได้อย่างที่พูด ช่วยสร้างความศรัทธาให้แก่ตนเองต่อผู้รอบข้างที่พบ

เห็น ดังที่พระองค์ทรงซื้อตรงต่อคำมั่นสัญญาที่มีกับประชาชนของพระองค์เสมอมา ดังความตอนหนึ่งเมื่อครั้งที่พระองค์ต้องเสด็จพระราชดำเนินกลับไปศึกษาต่อต่างประเทศ โดยก่อนกลับพระองค์ทรงไปสักการะพระแก้วมรกต ณ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม ระหว่างทางพระองค์ทรงประทับใจรู้สึกมีเสียงประชาชนคนหนึ่งตะโกนว่า “อย่าทิ้งประชาชน” พระองค์ทรงมีพระราชหัตถเลขาลงในหนังสือชื่อว่า “ววงวรรณกรรม” ส่งมาจากสวิตเซอร์แลนด์เพื่อแจ้งให้คนไทยทุกคนรับรู้ความในพระราชหฤทัยมีใจความสำคัญตอนหนึ่งว่า

“ฉันอยากจะร้องบอกเขาลงไปว่า ถ้าประชาชนไม่ละทิ้งข้าพเจ้าแล้ว ข้าพเจ้าจะละทิ้งอย่างไรได้”

นับแต่นั้นเป็นต้นมาพระองค์ทรงปฏิบัติตรงตามคำมั่นสัญญาต่อประชาชนเสมอมาว่าจะไม่ละทิ้งประชาชนของพระองค์แม้แต่เสี้ยววินาทีเดียว

5. มัททวะ คือ ความอ่อนโยน มีจิตใจที่เมตตาต่อมนุษย์และสัตว์ต่างๆ ที่อยู่ร่วมโลก นับเป็นพระราชจริยวัตรที่งดงามมีพระราชหฤทัยอ่อนโยนพระเมตตาทั้งต่อประชาชนและสัตว์เลี้ยง ความตอนหนึ่งพระองค์ตรัสว่า

คำว่า “อ่อนโยน” ไม่ได้หมายความว่า อ่อนเปียกเข้าใจง่าย แต่หมายถึงถ้ามีความคิดก็ออกความคิดด้วยความละมุนละม่อม ความอ่อนโยนคู่กับความเข้มแข็ง ความเข้มแข็งไม่ได้หมายความว่าแข็งแกร่งดั่ง ความเข้มแข็งที่แข็งแกร่งนั้นไม่ได้ผลดี เพราะว่าติดต่อกับใครคนก็ไม่รัก คนก็ระแวงว่าจะมาเอาเปรียบกัน มาเบียดเบียนกัน แต่ความเข้มแข็งแกร่งแท้จริงต้องประกอบ ด้วยความอ่อนโยนคือ หนักแน่น มีความคิดอะไรก็หนักแน่น มีความมั่นคง โดยเฉพาะมีความเข้มแข็งกับตัวเอง พยายามที่จะเรียนรู้พยายามที่จะปฏิบัติงานไม่เห็นแก่เหน็ดเหนื่อย ดังนั้นจะทำให้งานทุกอย่างก้าวหน้าไปด้วยดี ความอ่อนโยนและความเข้มแข็งนั้นเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับทุกคน ตั้งแต่ผู้ที่เป็นนักเรียน จนถึงผู้ทำงานการเป็นผู้ใหญ่เพราะว่างานสำเร็จด้วยดี

6. ตปะ คือ การละกิเลส นับเป็นหลักธรรมอันประเสริฐข้อหนึ่งเพราะการละกิเลสคือการหาเหตุผลเพื่อมุ่งหาทางดับทุกข์ทั้งปวง แต่ทั้งนี้ต้องมีความเพียรพยายามมีสติคอยควบคุมความเป็นเหตุเป็นผลอยู่เนืองๆ

7. อักโกธะ คือ ความไม่โกรธ เป็นการวางเฉยมีอารมณ์ที่สงบนิ่งไม่แสดงความโกรธเคืองอันจะทำให้ตนเองต้องเสื่อมราศี จิตใจุ่นมัวขาดความน่าเคารพศรัทธาในที่สุด ดังที่ได้จากพระองค์ท่านทรงวางตัวเป็นกลางเสมอเมื่อยามบ้านเมืองไม่สงบและทรงให้ทุกฝ่ายใช้สติเป็นตัวแก้ไข

1. ทำงานอย่างผู้รู้จริง และมีผลงานเป็นที่ประจักษ์โดยเฉพาะ “ผู้รักสามัคคี”
2. ความอดทน มุ่งมั่น ยึดธรรมะและความถูกต้อง
3. ความอ่อนน้อมถ่อมตน เรียบง่ายและประหยัด
4. มุ่งประโยชน์คนส่วนใหญ่เป็นหลัก
5. รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น เคารพความคิดที่แตกต่าง
6. มีความตั้งใจจริงและขยันหมั่นเพียร
7. มีความสุจริต และความกตัญญู
8. พึ่งตนเอง ส่งเสริมคนดีและคนเก่ง
9. รักประชาชน “คนที่รับราชการ ถือว่ารับงานของราชามาทำต่อ สิ่งแรกที่ต้องทำคือต้องรักประชาชน ทำงานเพื่อประชาชน...คุณปลูกความดี คุณได้ความรักกลับมาแน่นอนที่สุด ตรงกับสุภาษิตฝรั่งว่า me give me take if you give you take.”

10. การเอื้อเฟื้อซึ่งกันและกัน

“พระเจ้าอยู่หัวรับสั่งว่ารู้ไหมบ้านเมืองอยู่รอดมาได้ทุกวันนี้ เพราะอะไร เพราะคนไทยเรายังให้กันอยู่”

หลักธรรม 10 ประการ เป็นอริยธรรมศาสตร์หนึ่งของการพัฒนาคนในทุกหมู่เหล่า ทุกสาขาอาชีพให้บุคคลสามารถครองตน ครองงาน ครองบ้านเมืองอย่างสันติสุขต่อกันโดยทุกคนทุกฝ่ายต้องเห็นดีเห็นงาม อยู่บนการไม่ข่มเหงรังแกเบียดเบียนทั้งต่อตนเอง และคนรอบข้าง

นอกจากนี้ อดีต ฯพณฯ ท่านนายกรัฐมนตรี พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ปัจจุบันดำรงตำแหน่ง รัฐบุรุษและองคมนตรีของไทย ท่านได้เห็นความสำคัญของการสร้างจริยธรรม และจิตสำนึกของผู้นำบ้านเมืองได้อย่างน่าสนใจ ดังนี้

2 จริยธรรม 7 จิตสำนึก กระตุ้นให้ผู้นำพึงสำเหนียก

เปรม ติณสูลานนท์ (2548, หน้า 3) ประธานองคมนตรีและรัฐบุรุษได้แสดงปาฐกถาพิเศษ เรื่อง “จริยธรรมของการบริหารภาครัฐ” ในวาระครบรอบ 50 ปี คณะรัฐศาสตร์ ว่าด้วยเรื่อง 2 จริยธรรม 7 จิตสำนึก ที่สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ (นิด้า) โดยสรุปสาระสำคัญได้ดังนี้

“การบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี (Good Governance) จำเป็นต้องใช้หลักจริยธรรมซึ่งหมายความว่า คุณความดีที่พึงยึดเป็นข้อประพฤติปฏิบัติ”

หลักจริยธรรม สามารถแยกได้ 2 ประการ คือ

1. จริยธรรมตามหลักนิติรัฐ ยึดหลักการที่ว่า การบริหารงานใดต้องดำเนินการถูกต้องตามตัวบทกฎหมาย จึงจะถือว่าถูกต้องตามหลักจริยธรรม แต่อย่างไรก็ตามการบริหารงานโดยยึดตัวบทกฎหมายเพียงอย่างเดียวอาจมีจุดอ่อนหลายประการ เช่น เป็นการออกกฎหมายหลังจากเกิดปัญหาแล้ว มีกฎหมายไม่เพียงพอในการกำกับพฤติกรรมการบริหารงานให้อยู่ในกรอบของ

จริยธรรมได้ทุกกรณี เป็นต้น จึงจำเป็นต้องยึดจริยธรรมตามมาตรฐานจริยธรรมควบคู่ไปด้วย

2. จริยธรรมตามมาตรฐานจริยธรรม ยึดหลักความพยายามแสวงหาว่าด้วยความดีที่ยึดถือควรเป็นอย่างไร แล้วนำมาใช้เป็นมาตรฐานจริยธรรมกำหนดเป็นแนวทางปฏิบัติ จริยธรรมตามมาตรฐานจริยธรรมจึงมีความครอบคลุมกว้างขวางกว่าจริยธรรมตามหลักนิติรัฐ แต่ขณะเดียวกัน จริยธรรมตามมาตรฐานจริยธรรมมีจุดอ่อนที่สำคัญ คือ ขาดบทบังคับการลงโทษเมื่อมีการละเมิด

จริยธรรมของการบริหารภาครัฐจะไม่มีทางเกิดผลสำเร็จได้ถ้าผู้บริหารไม่มีจริยธรรมประเทศต่างๆ ที่เป็นประเทศพัฒนาแล้ว เช่น สหรัฐอเมริกายังให้ความสำคัญของจริยธรรมเพราะเชื่อว่า การบริหารที่ยึดหลักกฎหมายเพียงอย่างเดียวไม่เพียงพอที่จะนำไปสู่การบริหารจัดการที่ดีได้ และจริยธรรมของการบริหารงานภาครัฐ ย่อมนำไปใช้ในการบริหารงานภาคเอกชนได้ด้วย

ผู้บริหารต้องมีจิตสำนึกที่ดี 7 ประการ คือ

1. ความซื่อสัตย์ หมายถึง ปฏิบัติตนถูกต้องตามกฎหมายรวมทั้งหลักจริยธรรมศีลธรรมด้วย ซื่อสัตย์ต่อตนเองและทำให้คนรอบข้างมีความซื่อสัตย์ได้ด้วย การบริหารงานที่ไม่ซื่อสัตย์เป็นเพราะมีกิเลสตัณหา ผู้บริหารจึงต้องขจัดกิเลสด้วย “หิริ โอตตปปะ”

2. กฎหมาย นับเป็นการกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำแก่ความประพฤติมิชอบหากมีการแสวงหาผลประโยชน์กฎหมายไม่สามารถอุดช่องโหว่การบริหารของผู้บริหารประเภทนี้ได้ ฉะนั้นต้องอาศัยมาตรฐานทางจริยธรรมและความซื่อสัตย์เข้าไปกำหนดดูแลทำให้เห็นได้ว่ามาตรฐานทางจริยธรรมนั้นสูงกว่ากฎหมาย

3. ความเป็นธรรม ถ้าคนส่วนใหญ่ได้ประโยชน์สูงสุดถือว่าเป็นธรรม ทำให้คนด้อยโอกาส คนที่เสียเปรียบในสังคมสามารถพัฒนาฐานะทางเศรษฐกิจและสถานภาพในสังคมให้สูงขึ้นได้ และผู้มีฐานะดีก็ควรยอมเสียผลประโยชน์บ้าง ความเป็นธรรมควรต้องมีความยุติธรรมอยู่ด้วย มาตรฐานในการบริหารควรมีมาตรฐานเดียวไม่ใช่หลายมาตรฐาน อันอาจยกผลประโยชน์ให้แก่พวกพ้องตนเองได้

4. **ประสิทธิภาพ** การทำงานระหว่างคำว่าประสิทธิภาพกับคำว่าจริยธรรมควรต้องเลือกจริยธรรมมาก่อน เพราะสามารถหาหนทางให้เกิดประสิทธิภาพได้ไปพร้อมๆ กันคือมีเรื่องความโปร่งใส ซื่อสัตย์และเป็นธรรม แต่หากการทำงานยึดประสิทธิภาพมาก่อนคุณธรรมจริยธรรมอาจไม่มีก็ได้

5. **ความโปร่งใส** การหลีกเลี่ยงไม่เปิดเผยข้อมูลถือได้ว่าเป็นการขจัดจริยธรรม ฉะนั้นความโปร่งใส คือ การให้โอกาสประชาชนร่วมตรวจสอบการทำงานของรัฐได้เป็นต้น

6. **ความมั่นคงของรัฐ** ผลประโยชน์ของรัฐอย่างหนึ่งคือการใช้จริยธรรมในการบริหารความมั่นคงอาจจะกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของประชาชนจึงจำเป็นต้องหาความสมดุลให้เจอ

7. **ค่านิยม** มีผลกระทบโดยตรงต่อจริยธรรม ค่านิยมของคนไทยส่วนใหญ่ที่ชัดเจนในปัจจุบัน คือ การรีบสร้างความร่ำรวย เกียรติยศ ชื่อเสียง โดยไม่แยแสต่อจริยธรรมที่แปลกแต่จริง และเป็นอันตรายยิ่ง คือ การนิยมยกย่องคนร่ำรวย ว่าเป็นคนดี นำเคารพนับถือ โดยไม่ใส่ใจว่าเขาเหล่านั้นร่ำรวยมาด้วยวิธีใด และดูหมิ่นคนจนต่างๆ นานาเพราะคนเหล่านั้นมอซอ พุดไม่เพราะ มีความรู้ไม่พออยากจบ トラบโดที่เหินสาบคนยากคนจน ยังร้องเพลง “กอดกับคนจนหน้ามอยยังบ่นว่าเหิน” ไม่มีทางแก้ปัญหาคายากจนสำเร็จ

จากที่ท่านรัฐมนตรีของไทยได้กล่าวถึงการสร้างภาวะและบทบาทของผู้นำจะเห็นได้ว่าคุณธรรมจริยธรรม และจิตสำนึกของการปฏิบัติตนและปฏิบัติต่อผู้อื่นของผู้นำสังคมควรมีมาตรฐานเดียวที่ชัดเจนและเป็นมาตรฐานที่ควรสูงกว่าคนปกติทั่วไป จึงจะนำบุคคลอื่นได้ แม้ในมาตรฐานของกฎหมายเองก็ต้องไปด้วยกันกับมาตรฐานจริยธรรม มิได้ใช้ช่องว่างกฎหมายเพื่อละเมิดกฎศีลธรรม เพื่ออำนวยประโยชน์แก่ตนครอบครัวและพวกพ้องไม่สมควรเป็นอย่างยิ่ง การทำงานที่มีประสิทธิภาพต้องกระทำไปพร้อมกับการสร้างจริยธรรม การสำนึกผิดชอบชั่วดี ถ้าทำงานโดยอาศัยหลักจริยธรรมประสิทธิภาพจะตามมาเอง การสร้างค่านิยมต้องมีส่วนผลักดันให้เกิดจริยธรรม

ฉะนั้น การจะสร้างหรือยกย่องความร่ำรวย มีเกียรติยศ ชื่อเสียง ต้องเป็นสิ่งที่บุคคลผู้นั้นได้มาโดยชอบธรรมมีจริยธรรมเป็นพื้นฐานมาก่อนเสมอจึงจะเรียกว่า คนดี คนมีคุณภาพ หรือมนุษย์อันมีค่า “ทรัพยากรมนุษย์นั่นเอง

และจากแนวคิดหลักการเกี่ยวกับ 2 จริยธรรม 7 จิตสำนึกในตัวผู้นำดังกล่าว สามารถกำหนดยุทธศาสตร์เพื่อการมุ่งพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ได้ดังนี้

1. การบริหารงานภาครัฐ ต้องยึดปฏิบัติตามหลักจริยธรรมของหลักนิติรัฐ (ตามตัวบทกฎหมาย) ไปพร้อม หลักจริยธรรมตามมาตรฐานจริยธรรม (แสวงหาความดีมาเป็นมาตรฐานจริยธรรม)
2. ซื่อสัตย์ต่อตนเองและผู้อื่น (ปฏิบัติให้ถูกต้องตามหลักกฎหมายและหลักจริยธรรม)
3. ทำงานที่มุ่งให้คนส่วนใหญ่ได้รับประโยชน์ (คำนึงความเป็นธรรมอย่างเท่าเทียมกัน)
4. การทำงานที่มีประสิทธิภาพต้องมุ่งกระทำไปพร้อมๆ กับการสร้างจริยธรรม
5. ทำงานโดยเปิดโอกาสให้ประชาชนร่วมตรวจสอบการทำงานได้
6. ภาครัฐและทุกหน่วยงานต้องร่วมกันสร้างบรรทัดฐานแบบอย่างเกี่ยวกับค่านิยม โดยสร้างค่านิยมที่มุ่งผลักดันให้เกิดจริยธรรม ยกย่องคนดีมีศีลธรรม ให้เกียรติและไม่ดูถูกเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน
7. ควรสร้างและหมั่นสร้างภาวะและบทบาทของผู้นำให้เด่นชัด ยกย่องมาตรฐานที่สูงกว่าคนปกติเพื่อเป็นตัวอย่างของความดีงามต่อมหาชน
8. ต้องมุ่งสร้างมาตรฐานในการบริหารมีเพียงมาตรฐานเดียวไม่ใช่หลายมาตรฐานเพื่อป้องกันการยกผลประโยชน์ให้พวกพ้องตนเอง
9. การจะยกย่องคนรวย คนมีเกียรติชื่อเสียง ต้องเป็นสิ่งที่คนๆ นั้นได้มาโดยชอบธรรมตามหลักจริยธรรมพื้นฐานก่อน

การเปลี่ยนจุดยืนใหม่ ยุทธศาสตร์คู่คน ยุทธศาสตร์คู่ชาติ : แนวทางสันติวิธี

ในอดีตวิถีคิดของคนไทยตามวัฒนธรรมดั้งเดิมในสังคม “เจ้านาย” หรือสังคมอุปถัมภ์ และสังคม “อำนาจนิยมรวมศูนย์” ทำให้คนในสังคมไม่ต้องคิดเอง เพราะมีเจ้านายดูแล และแก้ปัญหาให้ชาวบ้านไม่ต้องทำอะไรรอบนายสั่งการ และทำเพื่อนาย คำว่า “นาย” จึงมีความหมายรวมถึงสิ่งที่มีอำนาจเหนือมนุษย์ธรรมดาระดับชาวบ้านเป็นสังคัลลสิทธิ์มีอำนาจเหนือวิถีชีวิตมนุษย์เป็นผู้ดูแล

และในระยะ 30 ปีเศษที่ผ่านมาวัฒนธรรมตะวันตกที่เข้ามามีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนวิถีชีวิตไทยอีกครั้งหนึ่ง โดยเป็นสูตรสำเร็จที่พยายามดักย้าวิถีคิดของคนไทยตามแนวแบบวัฒนธรรมดั้งเดิมอีกครั้ง คือ การไม่ต้องคิดเองการที่ไทยต้องมุ่งแสวงหาพันธมิตรทางการทหาร

และทางการเมือง จึงต้องยอมรับสายคิดแบบตะวันตกมา ทั้งในเรื่องการประเมินภัยคุกคาม วิธีการคิด วิธีการต่อสู้กับศัตรูในทางการศึกษาก็รับการถ่ายทอดวิชาความรู้ลอกเลียนแบบตะวันตกเป็นหลัก โดยเฉพาะสาขาคำนวณ เศรษฐกิจ วิศวกรรมศาสตร์ ฯลฯ

ความเจริญทางวัตถุเทคโนโลยีที่มุ่งอุตสาหกรรมจึงเปลี่ยนวิธีคิดที่ฝังลึกอย่างรวดเร็วให้คนไทยไม่ต้องคิด หรือวิธีคิดแบบไทยถูกละเลย มองว่า “เชย” เกิดความคุ้นเคยกับการไม่ต้องคิดเอง แต่เรียนและลอกเลียนแบบ ถอดแบบ เพราะเป็นวิธีที่ง่าย และได้รับคำชมว่าทันสมัย เจริญก้าวหน้าเหล่านี้ เกิดเป็น “วิกฤตทางปัญญา”

หากจะย้อนถึงวิธีคิดของคนไทยที่พาชาติผ่านวิกฤตต่างๆ โดยมีวิธีคิดเป็นตัวของตัวเอง มีทิศทาง มียุทธศาสตร์นำชาติที่มาจากภูมิปัญญาตัวเอง เช่น ยุควิกฤตล่าอาณานิคม ล้นเกล้ารัชกาลที่ 5 พระองค์มองการณ์ไกล และเตรียมการปรับสังคมในทุกๆ ด้าน ตั้งแต่การดำเนินนโยบายถ่วงดุลมหาอำนาจ การสร้างคนเตรียมคนรองรับการเปลี่ยนแปลง การปฏิรูปการศึกษา การปกครอง กฎหมาย ฯลฯ เป็นที่ประจักษ์ชัดของการเป็นนักยุทธศาสตร์ที่ยอดเยี่ยม

และเมื่อมีการนำเสนอจุดยืนใหม่ ความคิดใหม่ เช่น สันติวิธีเป็นยุทธศาสตร์ กลับต้องเผชิญกับปัญหาบางประการ ดังนี้

1. ไม่เห็นด้วย หรือไม่เชื่อว่า มนุษย์ธรรมดาแบบเราๆ จะคิดเองได้หรือจะคิดได้ดีกว่าที่รับมาจากที่อื่น
2. เชื่อไม่สนิท หรือมีข้อข้องใจ หรือไม่เข้าใจลึกซึ้งมากพอ เช่น คิดว่าถ้าเปลี่ยนแล้วจะจริงหรือไม่แน่ใจว่าจะทำได้จริง
3. ทั้งที่รู้และเข้าใจ แต่คิดว่าถ้าไปทางอื่นที่แสวงหากันเองอาจไม่ทันโลกที่เปลี่ยนเร็ว จะเจริญตามโลกไม่ทัน

เหล่านี้เป็นเหตุจากสังคมหยุดคิดเองเป็นเวลานานเมื่อเผชิญวิกฤตจากเหตุที่ไม่ได้เป็นตัวของตัวเอง ก็ไม่สามารถเห็นว่าอาจมีวิธีที่เป็น “ทางเลือกอื่น” ได้ไม่แน่ใจและไม่กล้าคิดใหม่ รอให้มีปัญหาก็ก่ไปทีละเรื่อง ผลคือ บุคคล กลุ่มคน สังคมขาดจุดยืน ขาดทิศทาง หรือไม่มียุทธศาสตร์ที่ชัดเจน (คณะทำงานวิชาการ สำนักงานสภาพความมั่นคงแห่งชาติ, 2544, หน้า 29 – 32)

จากสถานการณ์สังคมไทยดังที่คณะทำงานวิชาการ สำนักงานสภาพความมั่นคงแห่งชาติ ได้รายงานไว้ นั้น จะเห็นว่าท่ามกลางความวิกฤตทางสังคมวัฒนธรรมไทยนับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน หากได้ทบทวนความบกพร่องทางค่านิยม ความคิดทัศนคติของคนไทยที่สร้างความเสียหายในสถาบันต่างๆ ของสังคม เราควรฝ่าวิกฤตเหล่านั้นและสามารถกำหนดเป็นกลยุทธ์เพื่อการพัฒนาศักยภาพมนุษย์ได้กล่าวคือ

1. ปลุกฝังค่านิยมให้คนไทยรักและสืบทอดภูมิปัญญาของคนไทย โดยมีกิจกรรมโครงการที่บูรณาการทางความคิด องค์ความรู้ที่ต่อยอดนำมาใช้ได้สมัย ให้คนไทยมีหัวใจก้าวไกล ผสานวัฒนธรรมที่หลากหลายบนความภูมิใจในลักษณะเฉพาะของวัฒนธรรมชาติ

2. จัดตั้งองค์กรกลางหรือศูนย์ประสานงานเพื่อการพัฒนา อบรมวิชาชีพทักษะแรงงาน ไทย พัฒนานวัตกรรมทางเทคโนโลยีที่เรียกว่า ไทยทำไทยใช้ ฯลฯ ในภาคต่างๆ โดยการจัดตั้งต้องคำนึงถึงการยอมรับของประชาชนให้ประชาชนมีส่วนร่วมตั้งแต่ต้น เพื่อเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของโครงการและพร้อมจะพัฒนากิจกรรมต่างๆ อย่างเต็มที่

3. ปรับปรุงหรือปฏิรูปกฎหมายและกระบวนการยุติธรรมอย่างต่อเนื่องและจริงจังเพื่อสร้างความชอบธรรมให้แก่ประชาชนทุกระดับ อาจจัดโครงการหมอบัญญัติเคลื่อนที่ไปพบประชาชนหรือเผยแพร่ความรู้ด้านกฎหมายในชีวิตประจำวันผ่านทางสถานีวิทยุกระจายเสียง หอกระจายข่าวของหมู่บ้าน หรืออบรมให้ความรู้เกี่ยวกับกฎหมายเพื่อประชาชน ตลอดจนให้ทุกคนตระหนักถึงคุณค่าความหมายในสาระสำคัญของรัฐธรรมนูญไทย เพื่อเกิดความเข้าใจในเรื่องกฎหมายสิทธิหน้าที่ที่ตนเองพึงมีพึงได้ เกิดความมั่นใจภาคภูมิใจในเกียรติศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และประโยชน์สูงสุดที่พึงได้ร่วมกันของส่วนรวม

ประเวศ วะสี (2544, หน้า 22 – 26) ได้กล่าวว่าพลังงานอย่างเดียวที่สามารถแก้ปัญหาที่ซับซ้อนได้ คือ พลังงานทางสังคม (Social Energy) เป็นความร่วมมือของหลายๆ ฝ่ายเป็นการนำขบวนการทางสังคมเข้ามาใช้แก้ไขปัญห โดยการใช้อำนาจไม่สามารถแก้ปัญหาที่มีความซับซ้อนได้ สังคมที่ซับซ้อนมีแนวโน้มเกิดความขัดแย้งสู่ความรุนแรงได้ง่าย ทางออกต้องอาศัยกระบวนการทางสังคม นำแนวทาง “สันติวิธี” มาใช้เป็น ยุทธศาสตร์สำหรับสังคมที่ซับซ้อน “หลักจริยธรรมของสันติวิธี” คือ ต้องเคารพความเป็นเพื่อนมนุษย์ระหว่างกัน จึงจะสามารถหาข้อตกลงร่วมกันได้ เรียกว่า เสมอภาคทั้งความเป็นมนุษย์ ความสามารถในการเจรจา และความเสมอภาคของข้อมูลข่าวสาร

ประเวศ วะสี ได้กล่าวต่อไปว่า การพัฒนาคนให้เห็นคุณค่าของสันติวิธีเป็นสิ่งที่ต้องเร่งทำ กลุ่มที่น่าสนใจได้แก่ ผู้บริหารสถาบันพัฒนาต่างๆ เช่น มหาวิทยาลัยสถาบันราชภัฏ สถาบันการศึกษาต่างๆ โดยใช้แนวทางที่เรียกว่า “สามเหลี่ยมสันติวิธี” แบ่งออกเป็น 3 มุมมองดังนี้

มุมที่หนึ่ง ส่งเสริมให้เกิด Civilize Groups คือ ส่งเสริมให้กลุ่มต่างๆ รวมตัวร่วมกันคิด ร่วมกันทำ แทนการใช้อำนาจแก้ปัญหาและไม่โกรธ ไม่ผิดหวังหากแก้ไขไม่ได้

มุมที่สอง การใช้ “สื่อ” (Media) ให้เกิดประโยชน์สูงสุดเต็มที่ ปัจจุบันมีสื่อมากมาย แต่กลับถูกใช้ไปเพื่อการปลุกกระดมให้เกิดลักษณะบริโภคนิยมต่างๆ ที่สามารถนำมาใช้เป็นเครื่องมือพัฒนาคุณภาพคนในสังคมได้เป็นอย่างดี

มุมที่สาม ได้แก่ “สถาบันทางวิชาการ” จะเป็นผู้สร้างความรู้ ความเข้าใจในเรื่อง สันติวิธีให้แก่สังคมโดยใช้ “การวิจัย” “การทดลอง” และ “การประเมินผล” เป็นเครื่องมือแต่กลับใช้ประโยชน์จากการวิจัยน้อยกว่าที่ควร โดยเฉพาะงานด้านการศึกษาและการสาธารณสุข

ส่วนสถาบันการศึกษาแต่ละแห่ง ควรกระทำเป็นขั้นตอนดังนี้

1. สร้างผู้เชี่ยวชาญด้านสันติวิธี อย่างน้อยแห่งละ 2 คน
2. จัดตั้งศูนย์หรือสถาบันสันติศึกษาตามสถาบันการศึกษาต่างๆ
3. มีโครงการร่วมกันสร้างนักวิชาการเพิ่มขึ้น ร่วมกันรวบรวม (Review) องค์ความรู้ทั้งหลายในโลกว่าแต่ละประเทศมีแนวความคิดร่วมกัน หรือมีความแตกต่างกันอย่างไร
4. ศึกษาทบทวนทางวิชาการทั้งหมด นำมาเปรียบเทียบกับองค์ความรู้ที่มีอยู่ของไทยเรา ก่อนนำมาตั้งเป็นสมมติฐานเพื่อการวิจัย และประเมินผลต่อไป
5. ทำตามข้อ 3 และข้อ 4 ข้างๆ กันต่อเนื่องเพื่อให้ นักวิชาการของเราเก่งขึ้นไม่ใช่สอนแบบเดิมๆ ไม่มีการปรับตัว และมีการวิจัยเพิ่มเติม
6. สถาบันการศึกษาของไทย ควรส่งเสริมให้คนได้ศึกษา และวิจัยในเรื่องนี้มากๆ เพื่อเกิดความเชี่ยวชาญสามารถเป็นผู้ฝึกอบรมให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ของคนในสังคมมากขึ้น แม้แต่เด็กๆ ก็ต้องเรียนรู้สิ่งที่เรียกว่า “ทักษะชีวิต” (Live Skill) เพราะการดำเนินชีวิตต้องเผชิญปัญหาต่างๆ มากมาย ซึ่งจะมีวิธีการเผชิญปัญหา (Coping Skill) อย่างไร หากเผชิญกับปัญหาไม่ เป็นอาจนำไปสู่ความรุนแรงได้ความรุนแรงเกิดขึ้นเพราะ เราขาดทักษะในการแก้ไขความรุนแรงด้วยสันติวิธีซึ่งเป็นหน้าที่การศึกษาทุกระดับในการจัดฝึกทักษะด้านนี้การที่เราไม่มีเงินไม่ได้หมายความว่า เราหมดสิ้นทุกอย่างแต่คนไทยด้วยกันเองเป็นทุนทางสังคม และพร้อมจะร่วมกันแก้ปัญหาต่อไป นับเป็น “การถักทอทางสังคม” ให้เกิดพลังงานทางสังคม ที่จะสร้างความผูกพันซึ่งกันและกัน

จากแนวคิดหลักการข้างต้น เป็นความพยายามเพื่อหาทางออกให้กับปัญหาสังคมไทย นับเป็นนิมิตหมายที่ดีงามที่สามารถถอดความหมาย คุณค่าบางอย่างเพื่อสร้างยุทธศาสตร์การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ได้เป็นอย่างดีซึ่งโดยสามารถกำหนดได้ดังนี้

1. ใช้พลังงานทางสังคม(Social Energy.) ร่วมมือกันให้เกิดขบวนการทางสังคมที่เน้นกระบวนการโดยสันติวิธี เป็นการฝึกคนให้มีความพร้อมรู้เท่าทันสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลาและยืนหยัดร่วมกันในสังคมได้มั่นคง

2. ฝึกบุคคลให้ยึดหลักจริยธรรมโดยสันติวิธี คือ เคารพในเพื่อนมนุษย์ระหว่างกัน เพื่อหาข้อตกลงร่วมกันในปัญหาสังคม

3. พัฒนาค้นคว้าโดยการรวมกลุ่มต่างๆให้ร่วมกันคิด ร่วมกันทำหาทางออกของปัญหาต่างๆโดยสันติวิธีแทนการใช้อำนาจ

4. พัฒนาค้นคว้าโดยใช้สื่อที่หลากหลายให้เกิดประโยชน์สูงสุดเพื่อการพัฒนาคุณภาพคนให้มีจิตสำนึกสาธารณะมากขึ้น มีความเป็นชุมชนนิยมมากกว่าเป็นปัจเจกนิยม

5. พัฒนาค้นคว้าโดยอาศัยสถาบันทางวิชาการในอันที่จะสร้างความรู้ความเข้าใจ เช่น ในแง่ทางการศึกษา งานสาธารณสุข แหล่งสร้างงานสร้างรายได้ กฎหมายสำหรับประชาชน ความรู้ประชาธิปไตย เป็นต้น

มนุษย์กับการพัฒนาความสุข

หลักคำสอนของพระพุทธศาสนา มีความเชื่อและความศรัทธาว่ามนุษย์เป็นสัตว์ที่ต้องฝึก และฝึกได้การฝึกคือการพัฒนามนุษย์ให้เป็นสัตว์ประเสริฐและจุดศูนย์กลางของการพัฒนาอยู่ที่ปัญหา เป็นปัญหาที่ต้องนำไปสู่สันติสุขต่อตนเองต่อส่วนรวมได้

ในเรื่องมนุษย์กับการพัฒนาความสุขโดยแท้จริงมนุษย์สามารถสร้างความสุขหรือแสวงหาความสุขได้หลายระดับ ซึ่งตรงกับแนวทางของท่านเจ้าคุณ พระเทพเวที (ประยุทธ์

ปยุตฺโต) (2541, หน้า 165 – 167, 250 – 251) ที่กล่าวถึงมนุษย์กับการพัฒนาความสุข ไว้ดังนี้

1. มนุษย์แม้มีความสุขที่ขึ้นต่อธรรมชาติภายนอกแต่มนุษย์สามารถพัฒนาให้มีความสุขได้ด้วยตนเองมากขึ้นโดยขึ้นต่อธรรมชาติหรือสิ่งภายนอกน้อยลงจัดเป็นวิธีการฝึกของพระพุทธศาสนาที่เป็นขั้นตอน ทำให้มนุษย์มีความสุขสูงขึ้นเป็นระดับขึ้นไป โดยความสุขในระดับต้น เรียกว่า สามีสุข ซึ่งต้องพึ่งอาศัยสามีหรือวัตถุ ความสุขระดับนี้ต้องมีกรอบความประพฤติ ทุกคนต้องอยู่ภายใต้ระบบประนีประนอม (Compromise) ยอมลดความต้องการของตนบ้าง เพื่อตีกรอบให้คนไม่เบียดเบียนกัน แต่ละคนพอได้บ้างไม่มีใครได้เต็มที่ตามความปรารถนา ฉะนั้นขั้นพื้นฐานนี้ทุกคนมีความสุขได้ต้องอาศัยศีล 5 พออยู่ไปได้และสามารถพัฒนาต่อไปได้

2. มนุษย์เมื่อเกิดความสุขในระดับต้น สามารถพัฒนาความสุขโดยอาศัยการพัฒนาทางด้านจิตใจมากขึ้น ให้เป็นผู้เริ่มมีความสุขภายในด้วยตนเอง โดยไม่ขึ้นต่อวัตถุ เป็นความสุขที่ประณีตลึกซึ้งและเป็นอิสระมากขึ้นๆ ระยะแรกอาจฝึกตนเองให้อาศัยวัตถุน้อยลง เช่น เคยกินทั้งวัน อยากกินอยากอร่อยลิ้นเมื่อไรกินเมื่อนั้น ต่อมา มี สมาทานศีล 8 ข้อ 6 คือวิกาลโภชนา ไม่กินหลังเที่ยง ฝึกไม่ให้ชีวิตและความสุขขึ้นต่อการกินมากไป มองการกินเป็นแค่ปัจจัยยังชีพเพื่อสุขภาพเป็นการฝึกตัวเองให้เป็นอิสระจากวัตถุมิมีความสุขโดยขึ้นต่อธรรมชาติแวดล้อมน้อยลง

อยู่ได้ดีด้วยตนเองมากขึ้น ถึงตอนนี้ความหมายของความสุขเริ่มเปลี่ยนไป เกิดความสุขได้หลายแบบตามระดับการพัฒนาตนของมนุษย์ไม่ใช่มีความสุขแบบเดียวตามแนวคิดวัตถุนิยมของตะวันตก โดยความสุขในขั้นนี้เรียกว่า “นิรามิสสุข” คือ มีความสุขได้หลายมิติ ความสุขที่ไม่ต้องขึ้นต่ออามิส หรืออาศัยวัตถุไม่ต้องอาศัยการเสพ เป็นสุขที่สูงขึ้นไปก็ยิ่งเป็นคุณแก่ตัวเอง เกื้อกูลแก่ผู้อื่น และเอื้อต่อสิ่งแวดล้อม

ทั้งนี้อาจมีทั้งนิรามิสสุขชั่วคราว และนิรามิสสุขถาวรที่ต้องอาศัยปัญญามาเป็นตัวปรับ จนความสุขกลายเป็นคุณสมบัติประจำอยู่ในตัวตลอดเวลา

จากที่ได้กล่าวข้างต้นเป็นแนวทางที่สอดคล้องกับการใช้ โยนิโสมนสิการ คือการบริโศกหรือเสพด้วยปัญญา มากกว่าการเสพหรือบริโศกด้วยตัณหา (ความอยาก) การบริโศกด้วยปัญญา คือการหมั่นอุทิศพิจารณาถึงความหมายคุณค่าประโยชน์ที่แท้จริงของสิ่งนั้นๆ เช่น การชักนำเด็กตั้งแต่เล็กๆ ให้รู้จักคิดในแนวทางของโยนิโสมนสิการ ไม่หັบถมกคเด็กให้จมในวังวนแห่งตัณหาโดยหัดให้รู้จักคิดตามคิดตอบ เมื่อพาเด็กไปร้านค้าเด็กเห็นของเล่นอยากได้ควรหมั่นชี้แนะ เช่นว่า สิ่งนี้คืออะไร ทำที่ไหน ใช้เพื่ออะไร ทำได้อย่างไร มีข้อดีข้อเสียอย่างไร เราจะปฏิบัติต่อมันอย่างไรจึงจะดี เป็นต้น

เหล่านี้คือการฝึกคนด้วยปัญญาให้ล่วงรู้เหตุที่มาแห่งตัณหา หรือความอยากมี อยากเป็น อยากได้ เมื่อบุคคลใช้แนวทางโยนิโสมนสิการสติปัญญาจะเริ่มเกิด และพัฒนาเป็นความสุขขั้นต้นที่เรียกว่า สามีสุข (สุขที่อาศัยวัตถุโดยไม่มุ่งเบียดเบียนคนอื่น) พัฒนาเป็นความสุขขั้นสูงที่เรียกว่า นิรามิสสุข (สุขในหลายมิติที่เกิดจากการพัฒนาจิตใจและปัญญา) เหล่านี้เป็นยุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่ดี

การพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable development) กับการมุ่งพัฒนาคน

“การพัฒนาที่ยั่งยืน” ต้องเป็นการพัฒนาที่สนองความต้องการของคนปัจจุบัน โดยไม่ทำให้คนรุ่นต่อไปในอนาคตต้องประนีประนอมยอมลดความสามารถของเขาในการที่สนองความต้องการของเขาเอง การพัฒนาที่ยั่งยืนจึงต้องมีลักษณะการพัฒนาที่บูรณาการ (Integrated) ทำให้เกิดองค์รวม (Holistic) ที่มีหลายๆ องค์ประกอบมาประสานกันครบองค์อย่างมีดุลยภาพ (Balanced) เช่น การบูรณาการธรรมชาติแวดล้อมกับเศรษฐกิจ ภาวะที่ยั่งยืนคือต้องยั่งยืนทั้งทางสภาพแวดล้อมและเศรษฐกิจ กล่าวคือ การทำให้กิจกรรมของมนุษย์สอดคล้องกับกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ การพิทักษ์รักษาทรัพยากรธรรมชาติไปพร้อมๆ กับการแก้ไขกำจัดความยากจน (พระธรรมปิฎก, 2541, หน้า 66 – 69)

1. ใช้คนเป็นต้นทุนในการพัฒนาเชิงบูรณาการกับสิ่งแวดล้อมรอบด้านเช่น พัฒนาแล้วคนอยู่ได้ดี ธรรมชาติก็อยู่ได้ยั่งยืน เป็นต้น
2. การพัฒนาที่มุ่งตอบสนองความต้องการของคนปัจจุบัน
3. การพัฒนาที่ต้องไม่ไปลดความสามารถในการสนองความต้องการของคนรุ่นต่อไป เช่น งบประมาณด้านการศึกษานอกจากจะมุ่งตอบสนองความต้องการในการศึกษาของคนรุ่นปัจจุบันแล้วต้องมีหลักประกันได้ว่าคนรุ่นถัดๆ ไปมีโอกาสใช้งบประมาณด้านการศึกษาคด้วย เป็นต้น เพื่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่ต่อเนื่อง เหล่านี้เป็นต้น

เป้าหมายแรกของการศึกษาเกี่ยวกับความฉลาดทางอารมณ์ หรือ EQ (Emotional Quotient) ก็คือ ต้องการช่วยให้ผู้เรียนได้นำแนวคิดเกี่ยวกับ EQ ไปใช้สถานศึกษา โดยเฉพาะครูผู้สอนซึ่งเป็นผู้ที่มีอิทธิพลมากที่สุดในการเพิ่มระดับ EQ ให้กับบุคคลต่างๆ ไปจำนวนมาก ทั้งนี้เพราะครูผู้สอนเป็นผู้ที่นำความรู้ไปใช้ในการเพิ่ม EQ ให้กับตัวเอง และใช้ในการสอน EQ ให้กับผู้เรียนด้วยเนื่องจาก EQ เป็นคุณลักษณะที่เกิดจากการเรียนรู้ จึงเป็นสิ่งที่สามารถพัฒนาได้ ดังนั้น ถ้าครูผู้สอนพยายามที่จะพัฒนา EQ ของตนเอง ก็จะเป็นการส่งผลทางบวกในการเรียนรู้ต่อผู้เรียนด้วยเช่นกัน

บทบาทของครูผู้สอนในการส่งเสริมความฉลาดทางอารมณ์ จะต้องดำเนินการด้วยการปฏิบัติจริง ในสถานการณ์จริงและตลอดเวลาของกระบวนการเรียนรู้ ทั้งที่เป็นรูปแบบและไม่เป็นรูปแบบ ซึ่งสามารถแบ่งได้เป็น 2 ขั้นตอนดังนี้

1. ระบุชี้ชัดถึงความรู้สึกของตนเอง โดยการถามตัวเองว่ารู้สึกอย่างไร? และสามารถ
ใช้คำ 3 คำในประโยคที่เริ่มต้นด้วยคำว่า “ฉันรู้สึก...” นอกจากนี้ครูควรติดตรา (Label) ความรู้สึก
ของตนเองโดยไม่ติดตราผู้เรียนหรือสถานการณ์ (คำที่บ่งบอกถึงการติตรา เช่น ภูมิใจ โง่ เห็นแก่
ตัว ขี้เกียจ ฯลฯ) เพราะการติดตราผู้เรียนเป็นการคาดหวังของครูที่มีต่อผู้เรียน แม้ว่าจะเป็นการติ
ตราทางบวกก็ตาม เช่น การติตราว่าผู้เรียนเป็นเด็กอัจฉริยะ ความคาดหวังนี้จะทำให้เกิดความรู้สึก
กดดัน เป็นหน้าที่และพันธะสำหรับผู้เรียน

2. รับผิดชอบกับอารมณ์ของตนเอง โดยการไม่ดำเนินผู้เรียนตามความรู้สึกของตน แสดงให้เห็นว่าตนเองเป็นเจ้าของความรู้สึกนั้น ไม่ใช่เป็นเพราะผู้อื่นทำให้รู้สึก เช่น “ฉันรู้สึกโกรธ” ไม่ใช่พูดว่า “เธอทำให้ฉันโกรธ” นอกจากนี้ครูผู้สอนจะต้องไม่หลอกตัวเองเกี่ยวกับอารมณ์เพราะจะทำให้มีปัญหาในภายหลังได้

3. ตระหนักในอารมณ์ของตนเอง โดยการเปิดเผยความต้องการที่จะมีอารมณ์ทางบวก เมื่อเกิดความรู้สึกทางลบ เช่น ถ้ารู้สึกไม่ยอมรับผู้เรียนก็ให้ตระหนักว่าไม่ยอมรับและต้องการจะเปลี่ยนเป็นความรู้สึกว่ายอมรับผู้เรียนหรือตระหนักว่าควบคุมอารมณ์ไม่ได้และต้องการจะเปลี่ยนเป็นการควบคุมอารมณ์ได้

4. ทำงานด้วยความใจกว้างและยอมรับในอารมณ์ของตนเอง โดยการสร้างความรู้สึกที่ดีเกี่ยวกับการยอมรับตนเอง เกิดการยอมรับ อดทน เข้าใจและคาดการณ์ได้ซึ่งจะส่งผลให้ผู้เรียนเกิดความรู้สึกว่าได้รับการยอมรับ สนับสนุนให้กำลังใจ ปลอบภัย ผ่อนคลายและมีความรู้สึกที่ดีต่อตนเอง สิ่งต่างๆ เหล่านี้จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการนับถือในตนเอง (Self-Esteem)

ขั้นตอนที่ 2 การช่วยให้ผู้เรียนมีความรู้สึกที่ดีจากการเพิ่มความฉลาดทางอารมณ์ได้แก่

1. ช่วยให้ผู้เรียนติดตามความรู้สึกของตนเอง โดยการสอนคำที่บ่งบอกถึงความรู้สึก เช่น ดีใจ เสียใจ ฯลฯ ให้มากที่สุด โดยครูควรเป็นผู้เริ่มต้นแสดงอารมณ์ของตนและพูดเกี่ยวกับความรู้สึกเพื่อติดตามความรู้สึกของตนเองเพื่อเป็นแบบอย่างให้ผู้เรียนให้สามารถติดตามตนเองได้

2. ช่วยให้ผู้เรียนพบทางเลือกที่เป็นจริงสำหรับตนเอง โดยการให้เกียรติในการตัดสินใจของผู้เรียน ไม่ออกคำสั่งโดยการสร้างทำเป็นขอร้องเพื่อให้ได้รับสิ่งที่ต้องการ

3. เคารพในความรู้สึกของผู้เรียน โดยการสอบถามถึงความรู้สึกและวิธีการที่ผู้เรียนรู้สึกก่อนที่จะแสดงพฤติกรรมออกมา รวมทั้งสอบถามถึงสิ่งที่ทำให้ผู้เรียนรู้สึกยุ่งยากใจ

4. ใช้ความมีเหตุผลทางอารมณ์ต่อผู้เรียน โดยการยอมรับในความรู้สึกของผู้เรียน แสดงกิริยาเข้าใจ เห็นอกเห็นใจ เอาใจใส่ห่วงใยต่อผู้เรียนและจดจำไว้ว่า “เมื่อเกิดปัญหา สิ่งแรกที่ต้องทำคือ หาเหตุผลกับความรู้สึกนั้น” “รับรู้ความรู้สึกของผู้เรียนก่อนที่จะกล่าวถึงพฤติกรรมของเขา”

5. ให้อ่านแก่ผู้เรียน โดยการสอบถามถึงวิธีการที่เขาารู้สึกและวิธีการที่จะช่วยให้เขารู้สึกดีขึ้นได้ สอนผู้เรียนให้แก้ไขปัญหาด้วยตัวของเขาเองด้วยการเอาใจเขามาใส่ใจเรา มีเมตตา และยอมรับเกี่ยวกับความรู้สึกซึ่งกันและกัน

6. ช่วยลดความขัดแย้ง โดยการลดความเจ็บปวดจากความขัดแย้งนั้นก่อนด้วยวิธีทำให้ผู้เรียนรู้สึกสบายและผ่อนคลาย ครูผู้สอนจะต้องไม่เพิ่มความเจ็บปวด ความเครียด ความไม่สบายใจให้แก่ผู้เรียนด้วยการควบคุมพฤติกรรมของผู้เรียนให้เป็นตามที่ตนเองต้องการตลอดเวลา

7. ควรตกลงเกี่ยวกับการแสดงพฤติกรรมตามเป้าหมาย โดยการระบุถึงการให้คะแนนกับพฤติกรรมที่พึงประสงค์และไม่พึงประสงค์ที่เกี่ยวกับอารมณ์เพื่อให้ทุกคนได้ตระหนักถึงการเพิ่มความฉลาดทางอารมณ์ให้มากขึ้น

(Hein, <http://eqi.org/fw.htm>, <http://eqi.org/educ.htm>, <http://eqi.org/steps.htm>, อ้างถึงใน
ช่อลัดดา ขวัญเมือง, 2543, หน้า 3-4)

จากการศึกษาบทบาทครูในการส่งเสริมความฉลาดทางอารมณ์ สามารถกำหนดเป็น
ยุทธศาสตร์ในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ได้คือ

1. หลักการใช้ความรู้ทางจิตวิทยาการศึกษามาใช้พัฒนาบทบาทความเป็นครูและ
บทบาทของผู้เรียนที่พึงประสงค์ ทั้งนี้เพื่อเสริมสร้างความฉลาดทางอารมณ์อันมีผลต่อความคิด
สร้างสรรค์และการแสดงออกที่ดีงาม ส่งผลต่อประสิทธิภาพทางการศึกษา

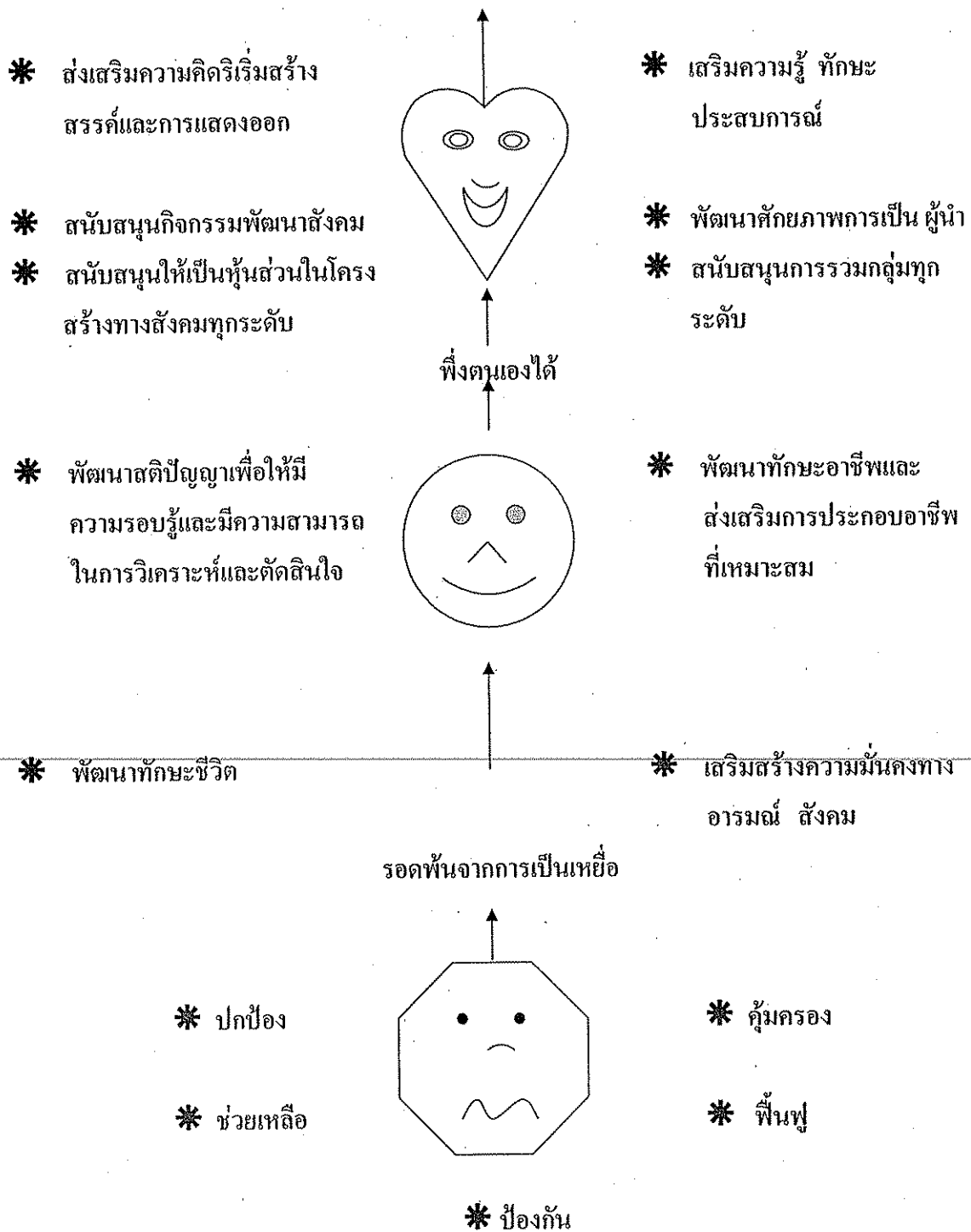
2. หลักในการสร้างความคิดเชิงเหตุและผลเพื่อเสริมสร้างความฉลาดทางอารมณ์
ให้กับตนเองและผู้อื่น อันแปลแนวคิดเชิงปรัชญาและศาสนาที่มุ่งเพิ่มพูนสติปัญญาโดยเฉพาะทาง
วิชาชีพครูที่ต้องเป็นแบบอย่างที่ดีให้ผู้อื่น รวมทั้งตัวผู้เรียนซึ่งถือเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนา
ทรัพยากรมนุษย์ต่อไป

เป้าหมายสูงสุดในการพัฒนาเด็กและเยาวชน

ในหลายศตวรรษที่ผ่านมาทิศทางการพัฒนาเศรษฐกิจไทยมักมีทิศทางตามกลไกระบบ
ตลาดโลก ช่วงปี พ.ศ. 2539 – 2540 ไทยเกิดวิกฤตทางเศรษฐกิจจนในประเทศตกเป็นลูกหนี้ของ
กองทุนกู้ยืมระหว่างประเทศที่รัฐบาลเป็นผู้ดำเนินการเศรษฐกิจที่ผันผวนไปพร้อมๆ กับการเติบโต
ของปัญหาบ้านเมือง เหล่านี้เป็นภาระและกระทบต่อเด็กและเยาวชนอย่างร้ายแรง เช่น การถูก
ละเมิดสิทธิ การค้าประเวณีเด็ก การตั้งครุภัณฑ์นอกสมรส ปัญหาความสับสนและไม่สามารถ
ปรับตัวเข้ากับสังคมที่ซับซ้อนได้ ฯลฯ จึงสมควรกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาเด็กและเยาวชน
อย่างจริงจัง เพราะเด็กและเยาวชน คือ ทรัพยากรมนุษย์ที่มีค่ายิ่งหากเขาเหล่านั้นได้รับโอกาสใน
การพัฒนาศักยภาพให้รู้จัก แยกแยะ วิเคราะห์หาเหตุ – หาผล กล้าคิดกล้าเริ่มที่จะปรับปรุง
ตนเอง เด็กและเยาวชนจะเป็นคนรุ่นต่อไปที่มีพลังและศักยภาพ มีภาวะผู้นำที่ดีที่เหมาะสม อันจะ
นำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนอย่างต่อเนื่อง

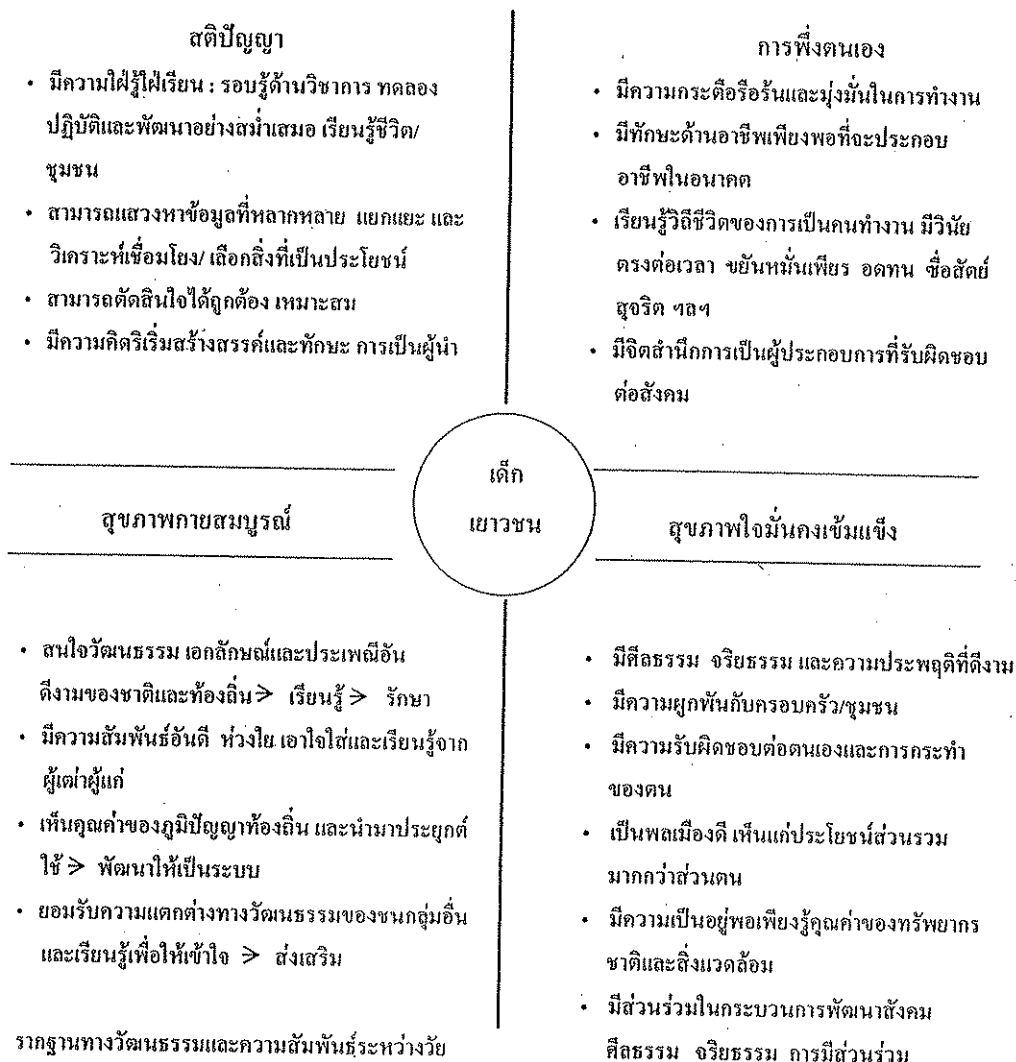
ต่อไปนี้เป็น“แผนภูมิเป้าหมายสูงสุดในการพัฒนาเด็กและเยาวชนในศตวรรษที่ 21”
 ได้กำหนดกระบวนการพัฒนาเด็กและเยาวชน โดยมีเป้าหมายสูงสุดเพื่อเป็นการช่วยให้ได้รอดพ้น
 จากการเป็นเหยื่อของสังคมมาเป็นการพึ่งตนเองได้และมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมในที่สุดโดยมี
 ขั้นตอน คือ 1. การป้องกัน ช่วยเหลือ พิทักษ์ การปกป้อง และคุ้มครอง (เพื่อรอดพ้นจากการเป็น
 เหยื่อ) 2. การพัฒนาทักษะชีวิต การเสริมสร้างความมั่นคงทางอารมณ์ สังคม การพัฒนาสติปัญญา
 เพื่อให้มีความรอบรู้และมีความสามารถในการวิเคราะห์และตัดสินใจ การพัฒนาทักษะอาชีพและ
 ส่งเสริมการประกอบอาชีพที่เหมาะสม สนับสนุนให้เป็นหุ้นส่วนในโครงสร้างทางสังคมทุกระดับ
 สนับสนุนการรวมกลุ่มทุกระดับ สนับสนุนกิจกรรมพัฒนาสังคม พัฒนาศักยภาพการเป็นผู้นำ
 ส่งเสริมความคิดริเริ่มสร้างสรรค์และการแสดงออกการเสริมความรู้ทักษะ ประสพการณ์ (เพื่อ
 การพึ่งตนเองได้) และมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมต่อไป ดังแสดงไว้ในแผนภาพที่ 4.1

มีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคม

แผนภาพที่ 4.1 เป้าหมายสูงสุดในการพัฒนาเด็กและเยาวชนในศตวรรษที่ 21
ที่มา (สภาพัฒนาการเด็กและเยาวชน, 2543, หน้า 19)

สืบเนื่องจากการพัฒนาเด็กและเยาวชนตามกระบวนการในแผนภูมิเป้าหมายสูงสุดในการพัฒนาเด็กและเยาวชนในศตวรรษที่ 21 จะทำให้เกิดคุณลักษณะที่สำคัญของเด็กและเยาวชน ทั้งในด้านการมีร่างกายที่สมบูรณ์ จิตใจที่มั่นคง เข้มแข็ง มีสติปัญญา ความรอบรู้ มีรากฐานทางวัฒนธรรมและความสัมพันธ์ระหว่างวัย มีอาชีพที่เหมาะสมพึ่งตนเองได้ มีศีลธรรม จริยธรรม และจิตสำนึกในการมีส่วนร่วมในสังคม คุณสมบัติดังกล่าว จะช่วยให้เด็กและเยาวชนมีความมั่นคง เข้มแข็ง เติบโตฉลาดรู้เท่าทันสถานการณ์ สามารถพลิกผันกระแสการเปลี่ยนแปลงให้เป็นประโยชน์ และมีส่วนร่วมในการสร้างสังคมยุคใหม่ในศตวรรษที่ 21 ได้ในที่สุด (สภาองค์การพัฒนาเด็กและเยาวชน, 2543, หน้า 20) ดังแสดงในแผนภาพที่ 4.2

แผนภาพที่ 4.2 (คุณลักษณะของเด็กและเยาวชนในศตวรรษที่ 21)

ที่มา (สภาองค์การพัฒนาเด็กและเยาวชน, 2543, หน้า 20)

อาจกล่าวได้ว่าเป้าหมายสูงสุดของการพัฒนาเด็กและเยาวชน คือ การเน้นการมีส่วนร่วมในกระบวนการทางสังคมร่วมกันที่ประสงค์จะดำเนินการทั้งป้องกัน คัดกรอง ช่วยเหลือฟื้นฟูแก่เด็กและเยาวชน ทั้งที่เป็นกลุ่มปกติทั่วไป กลุ่มที่มีพฤติกรรมเสี่ยงต่อการเป็นเหยื่อของสังคมบุคคลผู้ไม่หวังดี หรือกลุ่มที่ประสบเคราะห์กรรมถูกละเมิดสิทธิและได้รับความบอบช้ำทางจิตใจร่างกายให้กลับคืนสู่สังคมพึ่งตนเองได้ให้มากที่สุด จึงเป็นกระบวนการที่พัฒนาต่อเนื่องหลายๆ รูปแบบ ทั้งด้านเสริมความรู้ ทักษะ ความคิด อารมณ์ สติปัญญา เป็นต้น

และจากการศึกษาเรื่องเป้าหมายสูงสุดในการพัฒนาเด็กและเยาวชน สามารถกำหนดยุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ได้ดังนี้

1. การสร้างภาวะให้เด็กและเยาวชนรอดพ้นจากการเป็นเหยื่อของปัญหาสังคม ทั้งนี้เพื่อลดความเสี่ยงในการที่เด็กและเยาวชนต้องตกเป็นเหยื่อของผู้ไม่หวังดีในสังคม นับตั้งแต่ให้ความรู้ด้านการปรับพฤติกรรมที่สร้างสรรค์ทั้งแก่ผู้ปกครองเด็กและตัวเด็กเยาวชนเองโดยผ่านทางสื่อมวลชนมากขึ้น อันเป็นการป้องกันปัญหาเด็กและเยาวชนในอนาคตได้ หรือโดยส่วนหนึ่งสามารถกันเด็กและเยาวชนให้หลุดรอดจากภัยทางสังคมเช่น การถูกล่อลวง การล่วงละเมิดทางเพศ การค้าประเวณีเด็ก การใช้แรงงานเด็กโดยเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องใช้วิธีเข้าไปช่วยเหลือจากนั้นสามารถฟื้นฟูสุขภาพกายและจิตใจ

ขณะเดียวกันผู้ใหญ่ต้องมีวิธีปกป้องและคุ้มครองตัวเด็กและเยาวชนและตัวเด็กเองควรรู้วิธีการป้องกันตนเองให้พ้นจากสภาพปัญหาเดิมๆ ได้

2. หลักการสร้างภาวะการพึ่งตนเองได้ให้แก่เด็กและเยาวชน คือ การมุ่งพัฒนาทักษะในการใช้ชีวิตของเด็กและเยาวชนไปพร้อมๆ กับการเสริมสร้างความมั่นคงทางอารมณ์และสังคม พัฒนาสติปัญญาให้มีความรู้ สามารถวิเคราะห์ตัดสินใจในด้านต่างๆ ได้ด้วยตนเอง พัฒนาทักษะอาชีพและส่งเสริมการทำงานที่เหมาะสม ตลอดจนการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคมทุกระดับได้ สร้างและพัฒนาภาวะผู้นำให้แก่เด็ก ให้กล้าคิดกล้าแสดงออกในทางที่สร้างสรรค์ เสริมความรู้ทักษะและประสบการณ์เพิ่มเติมกลายเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาสังคมในที่สุด

3. ยึดหลักการพัฒนาแบบบูรณาการและการเรียนรู้ได้ตลอดชีวิต คือ การทำให้เด็กและเยาวชนตระหนักเห็นคุณค่าความหมายของการสร้างความคิดที่สร้างสรรค์ การให้มองเห็นความสำคัญของการศึกษาอย่างเป็นองค์รวม เช่น เรื่องการมีทักษะในการใช้ชีวิต การเห็นคุณค่าและความสำคัญในการพึ่งตนเองได้ การหมั่นพัฒนาสติปัญญาจนสามารถวิเคราะห์และตัดสินใจในเรื่องราวต่างๆ ได้ มีภาวะผู้นำในตนเองและสามารถแบ่งปันสิ่งดีๆ หรือทำงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาสังคมได้อย่างเหมาะสม เป็นต้น

4. การมุ่งพัฒนาสุขภาพที่ดีทางกาย จิตใจ อารมณ์ สติปัญญาและสังคมให้บังเกิดขึ้นพร้อมๆกัน ทั้งนี้เพื่อเป็นการป้องกัน ช่วยเหลือ ฟื้นฟู ป้องกันและคุ้มครองที่อาจเกิดได้ต่างกรรมต่างวาระกันไปในตัวคนหนึ่งๆ

5. การมุ่งให้สิทธิและเสรีภาพอิสระภาพแก่ตัวบุคคล ในอันที่จะมีโอกาสเรียนรู้พัฒนาทักษะในชีวิตด้านต่างๆ ได้อย่างถูกต้องเหมาะสมดังาม ทั้งนี้เพื่อก่อให้เกิดพลังทางสติปัญญาพลังที่ขับเคลื่อนของการใฝ่ดี พลังทางสังคมที่สามารถแบ่งปันน้ำใจช่วยเหลือผู้ที่ด้อยโอกาสหรือเสริมสร้างพลังทางสังคมให้เข้มแข็งร่วมกันได้

ยุทธวิธีการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

การกำหนดยุทธวิธีในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้เหมาะสมกับปัญหาและความต้องการ จำเป็นต้องเริ่มด้วยการประเมินปัญหาทรัพยากรมนุษย์อย่างเป็นระบบซึ่งในการพัฒนาทางเศรษฐกิจ อาจเรียกการประเมินแบบนี้ว่า การวิเคราะห์กำลังคน (Manpower Analysis)

(Meier, 1984, อ้างถึงใน ไพศาล ไกรสิทธิ์, 2541, หน้า 84) ได้กล่าวว่าการวิเคราะห์กำลังคนหรือทรัพยากรมนุษย์ มีวัตถุประสงค์ ดังต่อไปนี้

1. ระบุภาวะความขาดแคลนกำลังคนที่มีทักษะซึ่งอยู่ในขั้นวิกฤตในทุกภาคของเศรษฐกิจ ตลอดจนวิเคราะห์ถึงสาเหตุที่ขาดแคลนกำลังคนที่มีทักษะเหล่านั้น
2. ระบุกำลังคนที่เหลือเพื่อ โดยรวมถึงกำลังคนซึ่งได้รับการอบรมและแรงงานที่ไร้ทักษะ ตลอดจนสาเหตุซึ่งทำให้เกิดกำลังคนที่เหลือเพื่อเหล่านั้น
3. กำหนดเป้าหมายในอนาคต สำหรับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้ตั้งอยู่บนฐานของการเจริญเติบโตที่คาดหวังอย่างมีเหตุผล การกำหนดเป้าหมายในอนาคต จะต้องมีการวิเคราะห์อย่างละเอียด และเปรียบเทียบเป็นภาคๆ ไป

วัตถุประสงค์การวิเคราะห์กำลังคน ต้องเป็นการวิเคราะห์ทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพ โดยใช้การตัดสินใจที่ฉลาด ใช้สถิติที่มีอยู่ ในประเทศที่ไม่มีสถิติ หรือมีแต่เชื่อไม่ได้ การเริ่มต้นการวิเคราะห์กำลังคนทำให้เกิดความมั่นใจ การวิเคราะห์กำลังคนหรือการวิเคราะห์ทรัพยากรมนุษย์จะบรรลุวัตถุประสงค์ดังกล่าวได้อย่างน้อยจะต้องวิเคราะห์ ในเรื่องต่อไปนี้ ประกอบด้วย คือ

1. ความต้องการกำลังคน
2. ระบบของการศึกษาในระบบ
3. สถาบันเพื่อการอบรมในระหว่างประจำการหรือการศึกษาผู้ใหญ่
4. โครงสร้างของสิ่งล่อใจ และการใช้ประโยชน์จากกำลังคนระดับสูง

ข้อควรพิจารณาในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

ไพศาล ไกรสิทธิ์ (2541, หน้า 88 – 89) กล่าวถึงข้อพิจารณาในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ไว้ที่น่าสนใจ ดังนี้

แม้ว่าการศึกษามิมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์แต่การศึกษาก็เป็นได้ทั้งพลังสร้างสรรค์ หรือพลังทำลาย (Constructive or a destructive force) การศึกษาสามารถพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีทักษะที่มีประโยชน์หรือไร้ประโยชน์สำหรับการพัฒนา การศึกษาอาจช่วยเหลือผู้นำที่ส่งเสริมความก้าวหน้าหรือสร้างความหยุดนิ่ง การศึกษาอาจสร้างจิตใจที่มุ่งมั่น หรือมุ่งการพักผ่อนตลอดจนการศึกษาอาจเพิ่มพลังให้มนุษย์หรือทำลายการริเริ่มก็ได้ เพราะฉะนั้น การศึกษาที่จะพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีคุณค่าได้นั้นจะต้องเป็นการศึกษาที่มีการวางแผนเป็นอย่างดีมีประสิทธิภาพทั้งภายนอก และภายใน

การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์โดยวิธีการศึกษามีสิ่งที่ต้องพิจารณาได้แก่

1. การจัดการศึกษาในระบบจะเน้นคุณภาพหรือปริมาณโดยทั่วไปความกดดันทางการเมืองและสังคมทำให้ต้องเน้นปริมาณในขณะที่การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจจำเป็นจะต้องเน้นคุณภาพของกำลังคนระดับสูงที่จำเป็นต่อการพัฒนา ฉะนั้นการจัดการศึกษาเพื่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ บางครั้งจำเป็นต้องเลือกระหว่างการจัดการศึกษาสำหรับนักเรียนจำนวนน้อยที่สอนด้วยครูที่มีคุณภาพกับการสอนนักเรียนจำนวนมากด้วยครูที่ขาดคุณภาพ ดูจากการจัดการศึกษาระดับประถม มัธยม และมหาวิทยาลัย

2. การจัดการศึกษาในระดับมัธยมศึกษา และอุดมศึกษาจะเน้นวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี หรือจะเน้นกฎหมาย ศิลปศาสตร์ และมนุษยศาสตร์

เป็นการยากอย่างหนึ่งสำหรับประเทศที่ต้องการจะพัฒนาทุกระดับในการจัดการศึกษาในระดับมัธยมศึกษา และอุดมศึกษาว่าจะมุ่งวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี หรือจะเน้นกฎหมาย ศิลปศาสตร์และมนุษยศาสตร์ แทบทุกประเทศจะขาดแคลนทรัพยากรมนุษย์ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีขาดแคลนครูอาจารย์ที่มีคุณภาพ ขาดแคลนผู้บริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพแต่เวลาเดียวกัน ประเทศก็ต้องการศิลปิน นักเขียน นักดนตรี นักกฎหมาย และนักประวัติศาสตร์เช่นกัน จึงเป็นการเลือกระหว่างการศึกษาที่มีราคาแพงกับการศึกษาราคาถูกลงทุนน้อย แต่ในความเป็นจริงสังคมและการเมืองมีแนวโน้มที่จะเน้นความสำคัญของศิลปศาสตร์มากกว่าวิทยาศาสตร์ในขณะที่เศรษฐกิจ และการทหารต้องการที่จะเน้นวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมากกว่า

3. การจัดการศึกษาเพื่อการพัฒนาทักษะจะเลือกฝึกอบรมก่อนมีงานทำหรือการฝึกอบรมในระหว่างประจำการ

ในความเป็นจริง การฝึกอบรม หรือการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เป็นกระบวนการที่ต่อเนื่องตลอดชีวิต ด้วยเหตุนี้ หน่วยงานที่จ้างไม่สามารถจะหนีความรับผิดชอบในการที่จัดการฝึกอบรมอย่างใดอย่างหนึ่งไปได้ ตามอุดมคติบทบาทของโรงเรียน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระดับมัธยมศึกษา นั้น จะผลิตผู้มีการศึกษาอย่างกว้างๆ ที่พร้อมจะรับการฝึกอบรมต่อไป (Trainable) แต่การฝึกอบรมบางอย่างโรงเรียนจะต้องจัดให้ก่อนที่จะทำงาน หรือเรียนควบคู่ไปกับการทำงานการร่วมมือเพื่ออบรมทักษะทางเทคนิคควรเป็นความร่วมมือระหว่างนายจ้างสภาพแรงงานและสถาบันการศึกษา

4. การสร้างสิ่งล่อใจ จะต้องเลือกระหว่างความสำนึกเรื่องโครงสร้างของค่าจ้าง และเงินเดือนกับการพึ่งพาตลาดแรงงาน

พบว่าไม่มีประเทศใดที่สามารถพึ่งตลาดแรงงานได้อย่างสมบูรณ์ การสร้างสิ่งล่อใจจึงจำเป็นอย่างมากสำหรับบุคคลที่จะเข้าร่วมในกิจกรรมการพัฒนา แต่พบว่าสถานภาพและการตอบแทนสำหรับกลุ่มอาชีพหลายอาชีพ เช่น นักวิทยาศาสตร์ ครู ดำเนินไปไม่เพียงพอกับความจำเป็น ด้วยเหตุนี้ทุกประเทศจึงต้องกำหนดมาตรการในการจัดสรรกำลังคน อาจในรูปการบังคับจนถึงสิ่งจูงใจที่เป็นเงินและอื่นๆ

5. การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์จะพิจารณาถึงความจำเป็นของแต่ละบุคคลหรือความต้องการของรัฐ

เป็นเรื่องที่ว่าจะเลือกผลประโยชน์ของบุคคลหรือผลประโยชน์ของชาติในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ การจะตอบว่ารัฐอยู่ได้ด้วยบุคคลหรือบุคคลจะอยู่ได้ด้วยรัฐ ไม่ใช่เป็นเรื่องง่าย ยุทธวิธีการพัฒนามนุษย์มีเป้าหมายอยู่ที่การสร้างเสริมเสรีภาพ ศักดิ์ศรีและคุณค่าของมนุษย์ แต่มนุษย์ก็มีความจำเป็นที่จะต้องช่วยกันสร้างเศรษฐกิจไม่ว่าอย่างใดก็อย่างหนึ่งเพื่อการดำรงชีวิตที่ได้มาตรฐาน ในขณะที่เดียวกันจะต้องได้รับการปกป้องเสรีภาพขั้นพื้นฐาน ในทุกสังคมจะต้องมีการประนีประนอมหรือผสมผสานระหว่างผลประโยชน์ของรัฐ และของบุคคลเข้าด้วยกัน ซึ่งการผสมผสานนี้จะแตกต่างกันไปตามอุดมการณ์ทางการเมือง และคุณลักษณะของสังคม

ความจำเป็นสำหรับยุทธวิธีของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ก็คือผลสำเร็จของการสร้างความสมดุล ในการเลือกนโยบายมาปฏิบัติ ธรรมชาติของความสมดุลขึ้นอยู่กับเป้าหมายของสังคม ระดับของการพัฒนาและความเป็นผู้นำประเทศที่ประสบความสำเร็จในการสร้างความสมดุล จะผลิตทรัพยากรมนุษย์ผิดประเภท มีการลงทุนทางการศึกษาที่ผิด ใช้สิ่งล่อใจที่ผิด เน้น

การฝึกอบรมที่ผิด แต่ในความเป็นจริง ไม่มีสังคมใดที่ประสบความสำเร็จในการสร้างความสมดุลที่สมบูรณ์ มีแต่เพียงทำได้ดีกว่าสังคมอื่นเท่านั้นเอง (Harbison, 1964, P.174 – 175, อ้างถึงใน ไพศาล ไกรสิทธิ์, 2541, หน้า 89 – 91)

จากการศึกษายุทธวิธีการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์จะเห็นได้ว่ามีปัจจัยหลายประการที่จะทำให้เกิดการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพอันอาจสรุปสาระสำคัญได้ดังนี้

1. การต้องวิเคราะห์กำลังคนทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพ ทั้งนี้โดยอาศัยสถิติปัญญาเต็มความสามารถ ความรู้ทักษะในการคิดวิเคราะห์รวมถึงอาศัยข้อมูลทางสถิติที่หน่วยงานเกี่ยวข้องได้จัดเก็บข้อมูลไว้

2. การวางแผนทางการศึกษา ที่มุ่งเน้นพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีความรู้ทักษะรอบด้านในเชิงสร้างสรรค์

3. ระบบการศึกษาที่มุ่งเสริมสร้างความรู้แบบบูรณาการ โดยมุ่งพัฒนาทั้งในด้านคุณภาพของผู้เรียนและโอกาสของบุคคลให้เข้าถึงระบบการศึกษา เพราะจากการศึกษาพบว่า การจัดการศึกษาของไทยมักมุ่งเชิงปริมาณมากกว่าคุณภาพของทรัพยากรมนุษย์ ทั้งนี้เพื่อส่งเสริมนโยบายทางการเมืองและเศรษฐกิจ เพื่อสร้างความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ การจัดการศึกษาในรูปแบบดังกล่าวจะทำให้เกิดทรัพยากรมนุษย์ที่ด้อยพัฒนา

ฉะนั้นสมควรต้องมุ่งการจัดการศึกษาที่มีทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพ กล่าวคือ หลักการเสริมสร้างความรู้แก่บุคคลในแบบบูรณาการ โดยพัฒนาความรู้และทักษะรอบด้าน จัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่หลากหลาย อาศัยการสร้างเครือข่ายบุคลากรเพื่อการศึกษาในระดับท้องถิ่น เป็นผู้ทรงคุณวุฒิที่ให้ความรู้และทักษะรอบด้านได้เป็นอย่างดี

4. การมุ่งพัฒนาคุณภาพและปริมาณในการพัฒนาและผลิตบุคลากรทางด้านวิทยาศาสตร์และศิลปศาสตร์ไปพร้อมๆกัน โดยอาศัยหลักการจัดการศึกษาที่มีประสิทธิภาพมีคุณธรรม

จริยธรรมควบคู่กันไปตามความหมายในข้อ 3 ข้างต้น

5. สร้างเครือข่ายทางสังคมในการถ่ายทอดทักษะการอาชีพในสาขาต่างๆ โดยมุ่งการฝึกอบรมทั้งในช่วงก่อนทำงานและในระหว่างประจำการ (ระหว่างการทำงาน) โดยตระหนักถึงคุณภาพของความเป็นทรัพยากรมนุษย์ที่ต้องมีกระบวนการที่ชัดเจน ต่อเนื่องได้ตลอดชีวิต ที่สำคัญการจัดฝึกอบรมแรงงานด้านต่างๆต้องเกิดจากความถนัดและความต้องการของตัวผู้ศึกษาเอง

6. เสริมสร้างและพัฒนาเทคนิควิธีเกี่ยวกับสิ่งล่อใจให้กับบุคคลทั้งในด้านการเลือกเข้ารับการศึกษาและการประกอบอาชีพในสาขาต่างๆ

นับเป็นสิ่งจำเป็นและสำคัญมากในสังคมไทยที่ยังอยู่ในภาวะขาดแคลนวิชาชีพทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ตลอดจนไปถึงปัญหาการว่างงาน คำนึงถึงการเลือกงานทำ การทำงานที่ไม่ได้จบตรงตามที่ได้เรียนมา เหล่านี้เป็นต้น

สภาพการณ์ดังกล่าวสมควรอย่างยิ่งที่รัฐและองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ควรมีส่วนในการกำหนดเทคนิควิธีการสร้างสิ่งจูงใจล่อใจให้กับบุคคลในอันที่จะเข้ารับการศึกษานในสาขาที่สังคมขาดแคลน ตลอดจนผู้ที่ประสบปัญหาในเรื่องการว่างงานทำและปัญหาระหว่างทำงาน เช่น โฆษณาประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อต่างๆ ที่เกี่ยวกับวิชาชีพ โดยนำเสนอบุคคลที่ประสบความสำเร็จในชีวิตในวิชาชีพเหล่านั้น การประกาศเกียรติคุณมอบรางวัลแก่บุคคลดีเด่นทั้งระดับท้องถิ่นและระดับส่วนกลาง และกิจกรรมที่หลากหลายเพื่อสร้างแรงเสริมบวกให้กับบุคคล รวมถึงการอบรมวิชาชีพอิสระให้แก่บุคคลที่ต้องว่างงาน เหล่านี้เป็นต้น

7. เสริมสร้างอุดมการณ์ที่สร้างสรรค์ในทางการเมืองและเศรษฐกิจ ให้แก่ภาคประชาชนทุกสาขาวิชาชีพ ทุกชนชั้นทุกเพศทุกวัยให้เกิดอุดมการณ์ทางการเมือง เศรษฐกิจที่มุ่งวางรากฐาน เป้าหมายคือพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เป็นสำคัญ

8. สร้างความสมดุลทั้งในด้านนโยบายของรัฐและการปฏิบัติได้จริงในอันที่จะมุ่งพัฒนาตามแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10. ที่เป็นรูปธรรม

9. พัฒนามาตรฐานความเป็นผู้นำของทุกภาคส่วน โดยกำหนดในแผนพัฒนาฯ อย่างจริงจัง มุ่งการมีส่วนร่วมทางความคิด ทั้งนี้เพื่อไม่ให้เกิดการลงทุนที่ผิดพลาด โดยเฉพาะทุนมนุษย์ที่ต้องเป็นศูนย์กลางของการพัฒนารอบด้าน เหล่านี้เป็นต้น

ปรัชญาในการดำเนินธุรกิจ สู่ยุทธศาสตร์การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

บุคคลผู้เป็นนักคิด นักวิเคราะห์ นักสังคมสงเคราะห์ นักพัฒนาในหลายๆ ด้านจนได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ จากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ เนื่องในพิธีพระราชทานรางวัลเกียรติคุณแก่บุคคล หน่วยงานและโครงการดีเด่นของชาติ ประจำปี พุทธศักราช 2548 และได้รับรางวัลอีกจำนวนมาก ทั้งภาครัฐ เอกชน องค์กรสหประชาชาติและนานาชาติบุคคลดังกล่าวคือ คุณสมไทย วงษ์เจริญ ผู้ริเริ่มโรงงานคัดแยกขยะเพื่อรีไซเคิลวงษ์พาณิชย์ จนได้รับคัดเลือกจากคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ สำนักนายกรัฐมนตรียกย่องให้โรงงานดังกล่าว เป็นหน่วยงานดีเด่นของชาติ สาขาพัฒนาชุมชน ประจำปีพุทธศักราช 2548

สมไทย วงษ์เจริญ (2548, หน้า 15) กล่าวว่า ปรัชญาในการดำเนินธุรกิจคือ “ทุกสิ่งในธรรมชาติย่อมมีสิ่งที่ไร้ค่าและสิ่งที่มีคุณค่า เราจะเลือกสรรสิ่งที่มีคุณค่าและดัดแปลงสิ่งที่ไร้ค่าให้มีคุณค่า”

จากคำกล่าวข้างต้น เป็นปรัชญาที่มีรากฐานจากการเป็นคนช่างคิดช่างสังเกตและช่างประยุกต์เกิดทฤษฎี เอ๊ะ เช่น มองขยะว่า เอ๋มันเป็นเหมือนเหมืองแร่ขยะเป็นทรัพยากรที่ไม่มีวันหมดเพราะมีคนมาเติมให้ไม่มีวันหมด เป็นการสร้างวิสัยทัศน์ที่เหนือกว่าวิสัยทัศน์ของบุคคลทั่วไปคือ มองในสิ่งที่คนทั่วไปมองไม่เห็น การคัดแยกขยะที่มีค่าเพื่อนำกลับมาใช้ใหม่

หลักการดังกล่าวเป็นหลักการ Recycle, Reuse การนำกลับมาใช้ใหม่อย่างมีคุณค่า หลักการนี้ใช้ได้กับทั้งคน ขยะ และสิ่งแวดล้อม กล่าวคือ โรงงานคัดแยกขยะเพื่อรีไซเคิล ของ วงษ์พาณิชย์ ได้เปิดโอกาสและมีบทบาทสงเคราะห์คนไร้ที่พึ่ง ซึ่งอยู่ในความดูแลของสถานสงเคราะห์วังทองจังหวัดพิษณุโลก มีทั้งผู้ป่วยทางจิต อารมณ์แปรปรวน แปร อันเนื่องจากภาวะการแข่งขันในสังคมใหม่ที่กระทบต่อคน ครอบครัว และสังคมกลายเป็นโรคจิตโรคประสาท เหมือนบุคคลไร้ค่าให้กลับมามีค่าเป็นที่ยอมรับในสังคม

สมไทย วงษ์เจริญ (2549) กล่าวในงานสัมมนาวิชาการเรื่อง เทคนิควิธีการพัฒนาความสามารถของบุคคลและกลุ่ม เมื่อวันที่ 23 มกราคม 2549 ณ ห้องประชุมสิริราชภัฏของสถาบัน ซึ่งขณะนั้นผู้เขียนเป็นผู้รับผิดชอบสอนวิชาการพัฒนาความสามารถของบุคคลและกลุ่ม (รหัสวิชา 2532304) และเป็นผู้ดำเนินการจัดการสัมมนาวิชาการครั้งนั้น ว่า

ในการกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนามนุษย์ ผู้ที่จะพัฒนาต้องมีคุณสมบัติ

3 ถึงกับ 1 ทฤษฎีอันได้แก่ 1. คาถึง 2. โจถึง (ตัดสินใจเปลี่ยนแปลงชีวิตคนได้)

3. ทูถึง (คำนึงถึงทุนทางสภาวะจิตใจ, ทุนทางสังคม ทุนที่เป็นเงินและทฤษฎี “เอ๊ะ”) ได้สังเกตคนไร้ที่พึ่งของสถานสงเคราะห์คนไร้ที่พึ่งวังทอง ที่มีอาการป่วยทางจิตและประสาทพบว่า เขาสามารถนับตัวเลขได้ สื่อสารกับคนอื่นได้ จึงเกิดความคิดว่า “เอ๊ะ” คนเหล่านี้สมควรได้รับการ Recycle และ Reuse เช่นกันเพื่อกลับคืนสู่สังคมเหมือนคนปกติ จึงเกิดโครงการวงษ์พาณิชย์ “เอื้ออาทร” ริเริ่มเมื่อปี 2543 การฝึกอาชีพก็เป็นเพียงการให้พวกเขาทำงานตามความเหมาะสมใช้แรงงานโดยไม่เน้นการใช้ฝีมือ ในการทำงานกับผู้ป่วยทางจิตประสาท เราสื่อสาร 3 ทางคือ 1. ภาษาตา 2. ภาษากาย 3. ภาษาพูด เหล่านี้ ทำให้ผู้รับการสงเคราะห์ได้ผ่อนคลายทางจิตลงมีความภูมิใจ เพราะสามารถมีรายได้เป็นของตนเอง หลายคนมีอาการทางจิตที่หายเป็นปกติใช้ชีวิตประจำวันได้ดี เหตุการณ์ที่สำคัญคือ เกิดโครงการมงคลสมรสมหัศจรรย์ รีไซเคิล “คู่คืนกำไรให้กับสังคม” กลายเป็นรากหญ้าที่เติบโตใหญ่ คู่คุณภาพ จัดขึ้นเมื่อวันพุธที่ 5 พฤษภาคม 2546 โดยมีแขกผู้ใหญ่จากกระทรวง ทบวง กรม หน่วยงานต่างๆ คณะสื่อมวลชนหลายสาขาร่วมเป็นสักขีพยานจำนวนมาก

จากการกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนามนุษย์ดังกล่าวจึงอาจสรุปได้ว่าการจะพัฒนามนุษย์ เริ่มจากการแยกแยะในใจของคนเราก่อน ต้องมี 3 ถึง 3 ส. และ 1 ทฤษฎี คือ 1. ตาถึง คือ การมองให้เป็นวิเคราะห์แยกแยะคนให้ได้ว่ามีคุณค่าคุณประโยชน์อย่างไร 2. ใจถึง คือ กล้าคิดและตัดสินใจที่จะเปลี่ยนแปลงชีวิตคนได้ เมื่อเห็นว่าถ้าเปลี่ยนแปลงไปแล้วเป็นคุณมากกว่าเป็นโทษกล่าวคือ สังคมน่าอยู่ขึ้นลดภาระที่ต้องเบียดเบียนสร้างความรำคาญให้กับสังคม เป็นการแบ่งเบาภาระของสังคมของรัฐได้ 3. หูถึง คือ ผู้จะพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ต้องมีทุนทางสภาวะจิตใจที่เอื้อต่อการให้การเกื้อกูลต่อคนอื่นได้ มีทุนทางสังคมที่มองว่าทุกคนสามารถสร้างร่วมกันได้ในรูปของการให้การศึกษาคุณงาม อบรมวิชาชีพ และสร้างกิจกรรมชุมชนสังคมร่วมกัน รวมถึงทุนเงิน ประการหลังก็มีส่วนจำเป็นเพราะเงินจะเป็นต้นทุนเพื่อต่อ ยอดสถานงานกิจกรรมให้ต่อเนื่องต่อไปได้

ส่วน 3 ส. คือ ผู้จะพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ต้องมีทักษะในการสื่อสารกับผู้ร่วมงาน ได้แก่ 1. สื่อสารใช้ภาษาตา คือ การมีท่าทีที่อ่อนโยน เมตตาต่อผู้ร่วมงาน 2. สื่อสารใช้ภาษากาย คือ การแสดงความห่วงใยดูแลเอาใจใส่โดยการสัมผัส 3. สื่อสารใช้ภาษาพูด คือ การพูดคุยสร้างบรรยากาศที่เป็นกันเองรวมไปถึง 1 ทฤษฎี คือ ทฤษฎีเอ๊ะ ที่คนทั่วไปมองไม่เห็นว่าเป็นความธรรมดา ความไร้ค่า เราสามารถดัดแปลงให้กลับมามีค่ามีความหมายได้โดยไม่เบียดเบียนธรรมชาติแวดล้อม แต่กลับพิทักษ์ทั้งคนและปกป้องควบคุมมลภาวะสิ่งแวดล้อมไปพร้อมๆ กันดังเช่น มองกองขยะว่าเอ๊ะ! เป็นเหมืองแร่ขยะ เป็นทรัพยากรที่ไม่มีวันหมดไปเพราะคนทิ้งทุกวันเติมให้ทุกวัน หากนำมาคัดแยกขยะมีราคาขาย โรงงานเพื่อนำไปแปรรูปได้ เหล่านี้คือ ยุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์อย่างเป็นรูปธรรมตลอดจนพัฒนาชุมชนและสังคม

บทสรุป

จากที่ได้ศึกษายุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์จะเห็นได้ว่ายุทธศาสตร์ หรือหัวใจสำคัญของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามแนวทางตั้งแต่ ระดับพระมหากษัตริย์ของไทย ฝ่ายพระองค์ นักวิชาการ ผู้นำบ้านเมือง องค์กรภาครัฐและเอกชน ต่างมียุทธศาสตร์ที่มุ่งพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่คล้ายคลึงกัน คือ

1. มุ่งการพัฒนาที่พึ่งพาตนเองได้ทางด้านสติปัญญา ร่างกาย จิตใจ อารมณ์และสังคม

2. เป็นที่พึ่งหรือพลังทางสังคมที่ให้ความอนุเคราะห์คนอื่นได้เช่น เป็นที่ปรึกษาที่ดีให้คนอื่นฯ ได้ เป็นแบบอย่างหรือกำลังใจให้คนอื่นฯ เป็นต้น

3. การจริงใจ ซื่อสัตย์ทั้งต่อตนเอง ผู้อื่นทั้งต่อหน้าและลับหลังได้ ตลอดจนรู้
บุญคุณของผู้อื่น
4. การภาคภูมิใจในพลังความสามารถของตนเองและผู้อื่นรวมทั้งเคารพให้เกียรติ
คนอื่น
5. การส่งเสริมคนดีมีคุณธรรม มีความรู้ความสามารถและเปิดโอกาสให้บุคคลได้
พัฒนาตามความสามารถความถนัดนั้น
6. เคารพในกฎเกณฑ์ของบ้านเมืองคือ เคารพและปฏิบัติตามกฎหมาย กฎศาสนา
หรือมาตรฐานจริยธรรม เช่น การบริหารคน บริหารงาน บริหารประเทศทั้งด้านการเมืองเศรษฐกิจ
งานยุติธรรมต่างๆต้องมีมาตรฐานเพียงมาตรฐานเดียวไม่เลือกปฏิบัติแต่สร้างความเท่าเทียมกันของ
ทุกคน
7. การมุ่งแก้ปัญหาสังคมแบบมีส่วนร่วมทางสังคมโดยยึดหลักสันติวิธีไม่ใช้ความ
รุนแรง
8. การไม่เบียดเบียนคนอื่นและไม่เบียดเบียนตนเองทั้งทางความคิดและการ
ปฏิบัติ นั่นคือ การเห็นคุณค่าความหมายต่างๆในตนเองและผู้อื่น
9. การให้ความสำคัญและมุ่งเน้นการพัฒนาการเรียนรู้แบบบูรณาการได้ตลอดชีวิต
เกิดสติปัญญาในการเตรียมความพร้อมเมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงจะมีภูมิคุ้มกันที่ดีพอไม่มีปัญหามา
บั่นทอนภายหลัง
10. ให้ความสำคัญกับกระบวนการทางจิต หยั่งรู้อารมณ์ของตนเองและผู้อื่นเกิดการ
พัฒนาด้านการควบคุมอารมณ์เป็น สามารถถ่ายทอดอารมณ์ที่สร้างสรรค์เป็นแบบอย่างให้คนอื่น
ได้ ตลอดจนสร้างแรงเสริมบวกให้กับตนเองและคนอื่นๆได้
11. การประเมินคุณค่าในพลังและศักยภาพของมนุษย์ในอันที่จะพัฒนาทั้งเชิง
ปริมาณและคุณภาพไปพร้อมๆกัน
12. การวางแผนและการจัดการด้านการศึกษาอย่างมีคุณภาพ คำนึงถึงความ
หลากหลายและความต้องการของบุคคลทั้งการศึกษาในระบบ นอกกระบบ เหล่านี้เป็นต้น

คำถามท้ายบท

1. จงอธิบายถึงสาระสำคัญเกี่ยวกับทางอยู่รอดของคนไทยตามแนวพระราชดำริสมาให้ชัดเจน
2. พระราชดำริสทางรอดของคนไทยที่พึงปฏิบัติสามารถนำมากำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชนในแง่มุมใดบ้าง
3. ทศพิธราชธรรม, สังคหวัตถุ 4 คืออะไร มีความสำคัญต่อคนไทยทุกคนอย่างไร จงอธิบายมาให้ชัดเจน
4. หลัก 10 ประการตามรอยพระยุคลบาท ได้แก่ อะไรบ้าง และเป็นยุทธศาสตร์ในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์อย่างไร
5. ผู้นำที่ต้องบริหารบ้านเมืองควรยึดจริยธรรม และจิตสำนึกในด้านใดบ้าง และจริยธรรม จิตสำนึกจะเป็นผลดีต่อการกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในแง่มุมใดบ้าง
6. ยุทธศาสตร์ในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่แท้จริงตามแนวยุทธศาสตร์ภูคน และภูชาติ : แนวทางสันติวิธี พบว่า วิธีคิดของคนไทยในอดีตมีลักษณะเช่นไรที่ไม่ก่อให้เกิดการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และจะสร้างจุดยืนใหม่ร่วมกันอย่างไร
7. คำว่า นิรามิสสุข และโยนิโสมนสิการ คืออะไรมีส่วนสัมพันธ์ต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์อย่างไร
8. “การพัฒนาที่ยั่งยืน” (Sustainable development) คือ การพัฒนาแบบใด
9. ครูเป็นทรัพยากรที่สำคัญอย่างหนึ่งในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ถ้ามว่า บทบาทความเป็นครูมีส่วนส่งเสริมความฉลาดทางอารมณ์ให้แก่ตัวครูและผู้เรียนได้อย่างไรบ้าง
10. จงอธิบายยุทธศาสตร์การพัฒนาเด็กและเยาวชนมีความสำคัญในแง่มุมใดและมีวิธีกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาดังกล่าวอย่างไรบ้าง
11. การประเมินปัญหาทรัพยากรมนุษย์อย่างเป็นระบบมีวัตถุประสงค์เพื่ออะไร และมีส่วนสัมพันธ์ต่อการกำหนดยุทธวิธีในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์อย่างไร
12. การจัดการศึกษา ควรมีบทบาทไปในทิศทางเช่นไรบ้างในการมีส่วนพัฒนาทรัพยากรมนุษย์
13. บทบาทองค์กรเอกชนมีส่วนสัมพันธ์หรือเกี่ยวข้องกับทรัพยากรมนุษย์หรือไม่และอย่างไร

14. ประเมินการดำเนินงานขององค์กรมีส่วนกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ หรือไม่ และอย่างไร

15. ผู้เรียนมีวิธีการ และปรับปรุงองค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาเพื่อการพัฒนาตนเอง ได้อย่างไรบ้าง(จงอธิบายและยกตัวอย่างมาให้ชัดเจน)

เอกสารอ้างอิง

ธรรมปิฎก, พระ (ป.อ.ปยุตโต). (2541). การพัฒนาที่ยั่งยืน (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ:

โกมลคีมทอง.

ธัญญาภรณ์ ภูทอง. (2549). ได้ร่มพระบารมีปกเกล้าฯ ธรรมะกษัตริย์รัชกาลที่ 9. กรุงเทพฯ:

ไทยวัฒนาพานิช.

ประเวศ วะสี และคณะทำงานวิชาการ สำนักงานสภาพความมั่นคงแห่งชาติ. (2544). สันติวิธี :

ยุทธศาสตร์ชาติเพื่อความมั่นคง (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เปรม ติณสูลานนท์. (2548, กรกฎาคม 11). 2 จริยธรรม 7 จิตสำนึก กระตุ้นให้ผู้นำพึง

สำนึก. เดลินิวส์, หน้า 3.

พัฒนาเด็กและเยาวชน, สภาองค์การ (2543). เด็ก เยาวชน และครอบครัว : อนาคตของชุมชน. ใน

เอกสารประกอบการประชุมประจำปีว่าด้วยเรื่องชุมชนครั้งที่ 1 “ชุมชนไทยท่ามกลาง
กระแสการเปลี่ยนแปลง” (หน้า 18 – 20). กรุงเทพฯ: ม.ป.ท.

ไพศาล ไกรสิทธิ์. (2541). การศึกษาเพื่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์. ราชบุรี: สถาบันราชภัฏ

หมู่บ้านจอมบึง.

สภาพความมั่นคงแห่งชาติ, คณะทำงานวิชาการ สำนักงาน. (2544). สันติวิธี : ยุทธศาสตร์ชาติเพื่อ

ความมั่นคง (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สมไทย วงษ์เจริญ. (2548). โรงงานคัดแยกขยะเพื่อรีไซเคิล วงษ์พาณิชย์ : หน่วยงานดีเด่นของ

ชาติ สาขาพัฒนาสังคม. พิษณุโลก: ม.ป.ท.

----- (2549). สัมมนาวิชาการ : เทคนิควิธีการพัฒนาความสามารถของบุคคลและกลุ่ม.

พิษณุโลก: สาขาวิชาการพัฒนาชุมชน.

สุเมธ ดันติเวชกุล. (2549). หลักธรรมทำตามรอยพระยุคลบาท (พิมพ์ครั้งที่ 11). กรุงเทพฯ:

ด้านสุทธาการพิมพ์.

- Harbison, Frederick H. and Myers, Charles A. (1964). **Education, manpower and economic growth**. New York : Mc Graw – Hill Book Company, อ้างถึงใน ไพศาล ไกรสิทธิ์. (2541). การศึกษาเพื่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์. ราชบุรี: สถาบันราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง.
- Hein, [http : //eqi.org/fw.htm](http://eqi.org/fw.htm), <http://eqi.org/educ.htm>, <http://eqi.org/steps.htm>, อ้างถึงใน ช่อลัดดา ขวัญเมือง. (2543, กุมภาพันธ์, 28). บทบาทของครูในการส่งเสริมความฉลาดทางอารมณ์. ใน จดหมายข่าวประชาสัมพันธ์คณะครุศาสตร์.
- Meier. Gerald M. (1984). **Leading issues in economic development**. New York : Oxford University, อ้างถึงใน ไพศาล ไกรสิทธิ์. (2541). การศึกษาเพื่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์. ราชบุรี: สถาบันราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง.

แผนบริหารการสอนประจำบทที่ 5

หัวข้อเนื้อหา

1. ผลดีอันเกิดจากการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในด้านเศรษฐกิจ
2. ผลดีอันเกิดจากการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในด้านสังคมและวัฒนธรรม
3. ผลดีอันเกิดจากการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในการเมืองการปกครอง
4. ผลดีอันเกิดจากการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในด้านสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ
5. ผลดีของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ภายใต้เงื่อนไขบางประการ

จุดประสงค์เชิงพฤติกรรม

1. อธิบายสาเหตุที่ต้องพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ได้
2. อธิบายถึงผลดีอันเกิดจากการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในด้านเศรษฐกิจได้
3. อธิบายถึงผลดีอันเกิดจากการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในด้านสังคมและวัฒนธรรมได้
4. อธิบายถึงผลดีอันเกิดจากการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในการเมืองการปกครองได้
5. อธิบายถึงผลดีอันเกิดจากการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในด้านสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติได้
6. บอกผลดีของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ภายใต้เงื่อนไขบางประการได้

วิธีสอนและกิจกรรมการเรียนรู้การสอนประจำบท

1. บรรยายประกอบสื่อ
2. แบ่งกลุ่มศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับสาเหตุที่ต้องพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และผลดีจากการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในด้านต่าง ๆ
3. สรุปสาระสำคัญของหัวข้อในบทเรียน
4. ตอบคำถามท้ายบทเรียน

สื่อการเรียนการสอน

1. แผ่นใส
2. เอกสารประกอบการสอน
3. คำถามท้ายบทเรียน

การวัดผลและประเมินผล

1. สังเกตความสนใจจากการแบ่งกลุ่มศึกษาค้นคว้า ชักถาม
2. สังเกตการตอบคำถามของผู้เรียน
3. ตรวจคำตอบจากคำถามท้ายบทเรียน

บทที่ 5

ผลดีอันเกิดจากการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในด้านเศรษฐกิจ สังคมและ วัฒนธรรม การเมืองการปกครอง สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ และเงื่อนไขบางประการ

การมุ่งพัฒนาสิ่งใดก็ตามบุคคลย่อมมีส่วนได้ ส่วนเสียจากการพัฒนาไม่มากก็น้อย แต่การจะพัฒนาให้เกิดผลคุ้มค่าหรือเป็นผลดีมากกว่าเสีย จึงต้องพัฒนาจิตสำนึกของคนก่อน โดยเฉพาะจิตสำนึกที่เป็นเจ้าของทรัพยากรต่าง ๆ ร่วมกัน นับแต่ความรู้สึกเป็นพวกเดียวกันชาติเดียวกัน มีภาษาเดียวกัน มีทุนทางสังคมวัฒนธรรม ฯลฯ ร่วมกันเหล่านี้เป็นการสร้างพื้นฐานที่มั่นคงของการรวมกลุ่มที่ผู้นำทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว สถานศึกษา องค์กรทุกภาคส่วน โดยเฉพาะภาคการเมืองควรต้องตระหนักถึงผลดีที่จะได้จากการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่จะตามมาอย่างประเมินค่ามิได้ เพราะเป็นคุณค่าด้านจิตใจนอกเหนือจากทางกายภาพร่วมกัน เพื่อให้เห็นผลดีของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่ชัดเจนมากขึ้นในบทนี้จะกล่าวถึง ผลดีอันเกิดจากการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ในด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม การเมืองการปกครอง สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ และเงื่อนไขของการพัฒนาบางประการ โดยมีรายละเอียดตามลำดับดังนี้

ผลดีอันเกิดจากการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในด้านเศรษฐกิจ

ปัจจุบันนักเศรษฐศาสตร์แนวใหม่ต่างให้ความสนใจในเรื่องการพัฒนาทุนมนุษย์หรือการลงทุนในทรัพยากรมนุษย์เพื่อการเติบโตทางเศรษฐกิจที่ยั่งยืนโดยเชื่อว่า

“ความเจริญหรือความเสื่อมของอารยธรรม ขึ้นอยู่กับค่านิยมซึ่งประชากรส่วนใหญ่มีอยู่ สังคมจะมีความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจหรือเทคโนโลยีได้ก็เพราะสังคมนั้น ประกอบด้วยประชากรที่มีคุณลักษณะทางบุคลิกภาพที่เรียกว่า แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ (Achievement motive.) ที่ได้มาจากการกล่อมเกลาทางสังคม” (ไพศาล ไกรสิทธิ์, 2541, หน้า 65) ในการพัฒนาเศรษฐกิจจึงต้องพัฒนาสังคมควบคู่กันไป ตามแนวคิดทางเศรษฐศาสตร์สมัยใหม่มองว่าต้องวางแผนเกี่ยวกับมนุษย์โดยการสร้างค่านิยม เจตคติที่ทันสมัย เช่น ความเชื่อเกี่ยวกับความพึงพอใจในการทำงาน

ความสามารถและความปรารถนาเกี่ยวกับความก้าวหน้าในงานที่ทำ เป็นต้น

ที่น่าสังเกตจะเห็นได้ว่า แนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจในมิติใหม่มักมุ่งพัฒนามนุษย์เพื่อการเติบโตทางเศรษฐกิจ ในอดีตที่ผ่านมาไม่เคยมองมนุษย์เป็นต้นทุนในการผลิตมาก่อน มองทุนการผลิตเพียงแต่ เงิน, กำลังแรงงาน, ที่ดินและทรัพยากรอื่นที่ไม่ใช่มนุษย์ อย่างไรก็ตาม แนวคิดทฤษฎีทางเศรษฐศาสตร์มุ่งสร้างคุณภาพในด้วมนุษย์มากขึ้น แต่ก็ยังเป็นเพียงเครื่องมือเพื่อเอาประโยชน์ และการแข่งขันทางธุรกิจในเป้าหมายเดิม ๆ

อาจกล่าวได้ว่า ผลดีอันเกิดจากการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในด้านเศรษฐกิจมีผลดีใน

2 มิติ คือ

1) มิติทางเศรษฐกิจโดยตรง คือ ผลจากการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เป็นไปเพื่อประสิทธิผลในการพัฒนาเศรษฐกิจ การสร้างบรรยากาศเพื่อการแข่งขัน การปรับปรุงสินค้าเพื่อสนองความต้องการผู้บริโภค และเกิดการสร้างค่านิยม, พฤติกรรม, สังคม และเศรษฐกิจที่ทันสมัย อย่างไรก็ตาม ผลกระทบที่ตามมาอาจมีทิศทางที่ไม่ชัดเจนไม่แน่ใจว่าจะเป็นการพัฒนาแบบยั่งยืนหรือไม่

2) มิติทางสหสัมพันธ์แบบเป็นองค์รวม หรือทางสังคมศาสตร์ แบบบูรณาการในมิตินี้มีการกำหนดคุณค่าของมนุษย์ที่กว้างขวางกว่ามิติแรก เป็นการมุ่งพัฒนาทรัพยากรมนุษย์อย่างสมบูรณ์แบบ คือการสร้างควมก้าวหน้าทั้งระบบ สร้างความมั่นคงและความเชื่อมั่นให้กับบุคคลในรูปของหลักประกันชีวิต, ความปลอดภัย, การดำรงตนอย่างมีเกียรติศักดิ์ศรีความเป็นคน, มีความยุติธรรมและไม่ประสบปัญหาสิ้นหวังภายหลังและไม่เป็นการจำกัดทางเลือกของบุคคลในรุ่นปัจจุบันและรุ่นถัดไป

ฉะนั้นในมิติดังกล่าวจึงเป็นการขยายฐานทางเศรษฐกิจ ฐานทางภูมิปัญญา สังคมและวัฒนธรรม ฐานทางการเมือง และฐานทางภูมิศาสตร์ของมนุษย์ ซึ่งมีลักษณะบูรณาการรอบด้านเป็นการพัฒนาคนในภาคชีวิตที่เป็นจริง เป็นการสร้างรากฐานของชีวิตที่ไม่ได้มุ่งแต่ประโยชน์ ด้านเศรษฐกิจใด ๆ แต่เป็นการเกี่ยวเนื่องถึงระบบอื่น ๆ ไปพร้อม ๆ กัน สิ่งหนึ่งที่ขาดไม่ได้ในกระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจและพัฒนาสังคม คือ การพัฒนาโดยมุ่งการพึ่งตนเอง (Self-Reliance Development.)

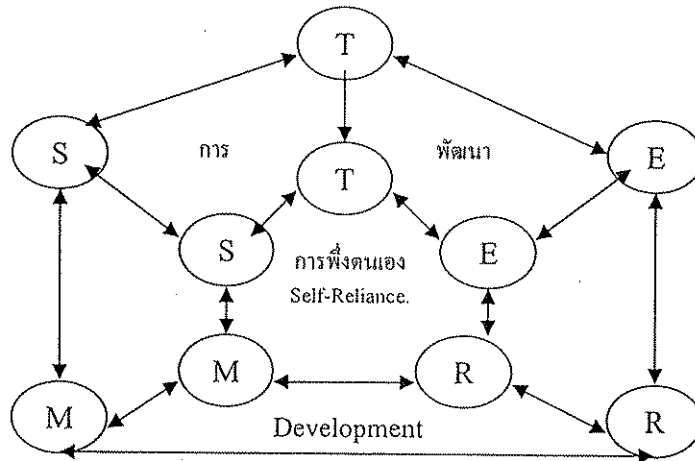
การพัฒนาโดยมุ่งการพึ่งตนเอง สิ่งสำคัญคือการพัฒนาจะต้องเป็นแบบกลุ่ม (Collective) ชาวบ้านจะพึ่งตนเองได้นั้น ที่ผ่านมามีได้ยืนยันแล้วว่าชาวบ้านจะต้องอยู่รวมกันเป็นชุมชน เป็นหมู่บ้าน ไม่ใช่ต่างคนต่างอยู่ ต้องมีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ต้องมีสมาชิกเข้าร่วมในกิจกรรมที่จะทำมากพอ ในอดีตกิจกรรมเศรษฐกิจมีมากมาย การพึ่งตนเองจะเป็นไปได้ก็ต้องเป็นการพึ่งตนเองแบบกลุ่ม กล่าวคือ คนเดียว

ครอบครัวเดียว หรือ 2-3 ครอบครัวจะพึ่งตนเองไม่ได้ ต้องทั้งหมู่บ้าน ฉะนั้นชุมชนคือชีวิตของหมู่บ้านนั่นเอง เงื่อนไขของการพึ่งตนเอง คือ ต้องมีจิตสำนึกมีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน (Mutual Aid) พื้นฐานคือ การพึ่งตนเองขึ้นอยู่กับจิตใจ ความสมัครใจที่จะทำอย่างนั้นของผู้คน ถ้าไม่มีจิตใจที่จะทำอย่างนั้น หรือรวมกันเป็นกลุ่ม (Collective) แต่ไม่มีจิตใจก็หมายความว่า เป็นการบังคับกันซึ่งไม่ใช่พื้นฐานที่มั่นคงของการรวมกลุ่ม วิธีการทำให้จิตสำนึกชัดเจน คือ การกลับไปรื้อฟื้นความทรงจำร่วมกันเกี่ยวกับความจำเป็นที่จะต้องร่วมกับกลุ่มแบบ Collective สิ่งนี้เป็นความทรงจำร่วมกันของทั้งหมู่บ้าน ชุมชนทำงานด้านเศรษฐกิจมาพอสมควรแล้ว น่าจะทำเรื่องจิตสำนึกและวัฒนธรรมเพิ่มขึ้น เพราะว่าชุมชนหลายแห่งที่เน้นเรื่องเศรษฐกิจ จิตสำนึกอาจจะถูกทำลายไปแล้วก็ได้ ถ้าไปฟื้นเรื่องจิตสำนึกขึ้นมาอีกเราจะสามารถดึงเอาความเป็นชุมชนทางเศรษฐกิจให้กลับคืนมา ซึ่งชาวบ้านมีประวัติศาสตร์ความเป็นมาที่ต่อเนื่องยาวนาน จิตสำนึกยังสัมพันธ์กับความเป็นตัวของตัวเอง (Autonomy) ของหมู่บ้านด้วย คือ มีเอกลักษณ์หรืออิสระพอสมควร หมู่บ้านกำหนดชะตากรรมของตัวเองได้ จิตสำนึกจึงไม่ใช่เรื่องของผู้นำชาวบ้านเท่านั้น แต่รวมถึงคนยากจน ในการทำงานด้านเศรษฐกิจคนจนมักไม่ได้รับผลประโยชน์ แต่เรื่องจิตสำนึกหรือวัฒนธรรมเกี่ยวเนื่องกับความเป็นมนุษย์ที่มีอยู่ในตัวของทุก ๆ คน ทำให้ทุกคนมีคุณสมบัติพื้นฐานที่จะเข้ามาร่วมกับกลุ่มได้ (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, 2540, หน้า 79-80)

อาจกล่าวได้ว่า ผลดีของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์แท้ที่จริงนั้นจะต้องเป็นผลดีต่อภาคเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่องในระยะยาว เศรษฐกิจที่ดึงดูดความสนใจให้คนในชุมชนอยากมีส่วนร่วมโดยสมัครใจ ไม่ใช่เพราะถูกบังคับหรือเพราะความจำเป็นเท่านั้น เป็นเศรษฐกิจชุมชนที่พึ่งตนเองเป็นสำคัญ เป็นเศรษฐกิจแบบสหสัมพันธ์ไม่แยกวัดดูกับจิตใจออกจากกัน ไม่ใช่เศรษฐกิจที่มุ่งเอาประโยชน์ระหว่างกันอย่างเอาเป็นเอาตาย

แต่ผลจากการที่ทุกคนในชุมชนมุ่งพัฒนาจิตสำนึกร่วมกันย่อมเกิดเศรษฐกิจที่อยู่บนรากฐานของสามัญสำนึกแห่งจิตสาธารณะ (Public Mind.) ต่อกันอันเป็นคุณสมบัติสำคัญของการทำงานแบบมีส่วนร่วมหรือทำงานแบบกลุ่มที่ดี

แบบจำลองสิ่งประดิษฐ์ทางสังคม เรื่องการพึ่งตนเองของชุมชนชนบท (ทางปฏิบัติ)
 ดังแสดงในแผนภาพที่ 5.1

แผนภาพที่ 5.1 การพึ่งตนเองของชุมชนชนบท (ทางปฏิบัติ)
 ที่มา (สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย, 2538.)

การพึ่งตนเองของชุมชนชนบท (ทางปฏิบัติ)

ชุมชนชนบทเกิดการพึ่งตนเองและพัฒนาตนเองได้จำเป็นต้องอาศัยองค์ประกอบ
 สำคัญ 6 ประการดังนี้

1) ชุมชนหนึ่งๆ มักประกอบด้วยตัว TERMS ได้แก่

T (Technology)	หมายถึง	เทคโนโลยีหรือสิ่งประดิษฐ์ต่าง ๆ
E (Economic)	หมายถึง	เศรษฐกิจ
R (Resource)	หมายถึง	ทรัพยากรธรรมชาติ
M (Mind)	หมายถึง	จิตใจ
S (Social and Culture Group)	หมายถึง	กลุ่มคนและวัฒนธรรม

2) โครงข่ายการทำหน้าที่ของ TERMS ทั้ง 5 ตัวข้างต้นโดยแต่ละตัวทำหน้าที่เพื่อ
 ตัวเองและเพื่อผู้อื่น ๆ เกี่ยวโยงกัน คือ ด้านเทคโนโลยี (T) เศรษฐกิจ (E) ทรัพยากรธรรมชาติ (R)
 จิตใจ (M) และกลุ่มคนวัฒนธรรม (S) ต่างทำหน้าที่ของตัวเองให้เต็มที่โดยแต่ละด้านไม่แยกจาก
 กันต้องทำงานที่เกื้อกูลกันได้

3) กระบวนการ BAN เป็นกระบวนการเสริมสร้าง TERMS ให้กับชุมชนประกอบด้วย

B (Balance) หมายถึง ความสมดุลภายในแต่ละตัวของ TERMS

A (Ability) หมายถึง การมีศักยภาพความสามารถในแต่ละตัวของ TERMS

N (Networking) หมายถึง การทำงานเป็นเครือข่ายร่วมกันในตัว TERMS

โดยภายในชุมชนและภายนอกชุมชนหรือชุมชนอื่น ๆ ต่างก็มี TERMS เป็นของตัวเอง คนละ 1 ชุด ที่แต่ละชุมชนต่างมีบทบาทซึ่งกันและกัน

4) กระบวนการ PAR (Participatory Action Research) เป็นกระบวนการเสริมสร้างชุมชนมีกิจกรรมหลัก 2 อย่างระหว่างตัวนักพัฒนาและชาวบ้าน มีการทำงานร่วมกัน คือ

4.1 งานสร้างความสามารถในการพึ่งตนเองและการพัฒนา

4.2 งานติดตามผลและงานวิจัย

5) กระบวนการ Resocialization (การขัดเกลาใหม่) เป็นกระบวนการชักนำให้ชุมชนหันกลับมาฟื้นฟูความเป็นไทย ดำรงชีวิตไทยใช้ภูมิปัญญาไทย แล้วจึงนำเอากระแสโลกภายนอกมาต่อยอดให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน

6) รูปแบบ Double-Tiered Model of Self-Reliance เป็นองค์ประกอบตัวสุดท้ายที่แสดงการค้นพบที่สำคัญคือ

6.1 การพัฒนาที่ยั่งยืนต้องเป็นสิ่งต่อยอดจากการพึ่งตนเอง

6.2 การพึ่งตนเองและการพัฒนาที่ยั่งยืน ต้องมี TERMS เป็นองค์ประกอบ

6.3 การพึ่งตนเองจะเป็นฐานที่มั่นคงรองรับการพัฒนาและเป็นตัวกลั่นกรองหรือกำหนดทิศทางการพัฒนาของชุมชนต่อไป

6.4 การพัฒนาแบบต่อยอด จากการพึ่งตนเองจะไม่เป็นการพัฒนาแบบก้าวกระโดด แต่เป็นการพัฒนาแบบค่อยเป็นค่อยไป

6.5 การพัฒนาแบบนี้จะสมดุลกับ การพึ่งตนเองและปราศจากปัญหาสังคมมาบั่นทอน

ผลดีอันเกิดจากการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในด้านสังคมและวัฒนธรรม

ตามแนวคิดของนักธรรมชาติวิทยาชาวสวีเดน “ชาร์ล ดาร์วิน” ที่มองว่ามนุษย์มีการอยู่รวมกันเป็นกลุ่มมาตั้งแต่แรกกล่าวคือ สังคมและวัฒนธรรมของมนุษย์เกิดขึ้นพร้อม ๆ กับความเป็นมนุษย์ มนุษย์จึงจัดเป็นสัตว์สังคม (Man is a Social Animal.) ที่มนุษย์แยกออกจากสังคมไม่ได้

เมื่อใดก็ตามที่มนุษย์แยกตัวออกจากสังคมความเป็นมนุษย์จะลดลงทันที หรืออาจจะเป็นคนเถื่อน ขาดคุณธรรมจริยธรรม ไม่สามารถปรับตัวเข้ากับกลุ่มคนและวัฒนธรรมได้เลย แม้จะมีการเรียนรู้ ได้ภายหลังก็อาจมีพัฒนาการของความเป็นทรัพยากรมนุษย์ที่ล่าช้า ไม่เหมาะสมกับสภาพการณ์ได้

ฉะนั้นผลจากการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์จึงเป็นผลดีต่อสังคมและวัฒนธรรมของ ชุมชนหนึ่ง ๆ ดังมีสาระสำคัญดังนี้

1. มนุษย์อยู่ในฐานะเป็นผู้พัฒนา (Subject.) และผู้ถูกพัฒนา (Object.) ในอันที่จะยกระดับความสามารถของบุคคล แต่ทั้งนี้มนุษย์ยังเป็นทรัพยากรที่มีลักษณะทางสังคม (Social resource.) คือ มีความสามารถที่จะติดต่อซึ่งกันและกันได้ ประึกษากันได้ และรวมพลังกันได้ ช่วยให้การงานประสบความสำเร็จมากกว่าการทำงานตามลำพังคนเดียว โดยการทำงานเป็นทีมต้อง ขึ้นอยู่กับการผสมผสานความสามารถของแต่ละบุคคลเข้าด้วยกัน โดยคุณสมบัติเหล่านี้ถูกกำหนด โดยค่านิยม และความเชื่อภายใน และภายนอกกลุ่ม การมองมนุษย์ในฐานะที่เป็นทรัพยากรที่มี ลักษณะทางสังคมนี้ จะช่วยให้โลกทัศน์ของการวิเคราะห์ทรัพยากรมนุษย์กว้างมากขึ้น (ไพศาล ไกรสิทธิ์, 2541, หน้า 60-61)

2. นายกล้าณรงค์ จันทิก อดีตเลขาธิการ สำนักงานป้องกันและปราบปรามการทุจริต แห่งชาติ หรือ ป.ป.ช. ได้กล่าวถึงทัศนคติ ค่านิยมและธรรมชาติของคนไทยที่มีการเรียนรู้ จัดเถลา ทางสังคม (Socialization.) ที่ผิด ๆ ได้อย่างน่าสนใจและให้แง่คิดเป็นประเด็นเพื่อการศึกษาค้นคว้า ต่อไป ดังนี้

ผมคิดว่าปัญหาคอร์รัปชันไม่หมดไปจากประเทศไทย แต่ประชาชนสามารถแก้ปัญหา คอร์รัปชันได้โดยต้องให้คนไทยทุกคนโง่กินชาติ แสดงความรู้สึก รังเกียจคน คอร์รัปชัน แต่ธรรมชาติคนไทยมีค่านิยมว่า “แพ้เป็นพระชนะเป็นมาร” “ไม่ซึกไปจ้ดไม่ซุง” “น้ำเชียวอย่าเอาเรือไปขวาง” ส่วนวนเหล่านี้ทำให้คนไทยไม่ ต่อต้านคอร์รัปชัน และคนไทยมักเป็นคนขี้เกรงใจคนมากไป ความทันสมัยก้าวหน้า คอร์รัปชันแรงขึ้น การคอร์รัปชันเชิงนโยบายเป็นผลประโยชน์ทับซ้อน การมาต่อจิก ขอสาวถึงต้นตอถึงจะรู้ว่าเป็นผลประโยชน์เกี่ยวกับตน ใครก็ตามที่ต้องกล่าวคำ ปฏิญาณตน ได้รับแต่งตั้ง ได้รับพระราชทานต้องรู้ว่าเราเป็นคนของแผ่นดิน

จากคำกล่าวของอดีตเลขาธิการ ป.ป.ช. ข้างต้น ชี้ชัดว่าหากสิ้นการพัฒนาทรัพยากร บุคคล นอกจากปัญหาคอร์รัปชัน แก้ไขไม่หมดแล้ว คนไทยทุกคนก็จะไม่มีแผ่นดินอยู่ เตือนร้อน ทุกห่อมหญา ขึ้นยังยึดติดกับค่านิยม ความเชื่อวัฒนธรรมเดิม ๆ ที่ไม่ทันสมัยก็เท่ากับว่าคนไทยทุก คน กำลังถูกคุกคามปัญหาตนเอง ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาชาติที่บรรพบุรุษสั่งสมไว้ให้ลูกหลาน ถ้าคนไทยทุกคนมีวิสัยทัศน์ (Vision Individual) สังคมและวัฒนธรรมที่ดีงามก็อยู่ได้คนไทยทุกคน

ต้องมองภาพรวมของสังคมไทยให้ออก มองให้เป็นจะเกิดประโยชน์คุณูปการอย่างใหญ่หลวงร่วมกัน

3. การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ในแง่ทางสังคมและวัฒนธรรมนับได้ว่าเป็นการช่วยให้นมนุษย์มีชีวิตที่สมบูรณ์และมั่นคง โดยคิดยึดอยู่กับประเพณีที่ล้าหลังลดน้อยลง (Harbison & Myers, 1964, P.2, อ้างถึงใน ไพศาล ไกรสิทธิ์, 2541)

4. ผลจากการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ก่อให้เกิดทุนทางสังคมและทุนทางวัฒนธรรม (Capital-Social and Culture.) ซึ่งตรงกับแนวคิดของ นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2539 : 44) ว่า “การพัฒนาคน น่าจะเป็นการขยายฐานทางเศรษฐกิจ ฐานทางภูมิปัญญา วัฒนธรรม ฐานทางการเมือง และฐานทางศีลธรรมของผู้คน เราจะไม่สามารถพัฒนาคนได้ถ้าปล่อยให้ฐานของชีวิตของเขาถูกทำลายลงไปเรื่อย ๆ อย่างที่เป็นอยู่ในขณะนี้

จากคำกล่าวข้างต้นแสดงให้เห็นว่า การจะเกิดฐานหรือทุนทางสังคมและวัฒนธรรมต่าง ๆ เป็นเรื่องของทุกคน และทุกคนย่อมได้รับผลประโยชน์หรือได้รับผลกระทบจากการกระทำระหว่างกันอย่างต่อเนื่อง ผลกระทบย่อมส่งทอดถึงคนรุ่นก่อนหน้านี้ คนรุ่นปัจจุบัน และคนรุ่นต่อไปอย่างปฏิเสธไม่พ้น

5. ในกระบวนการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่สมบูรณ์ ผลที่ตามมาคือ ทุกฝ่ายในระบบความสัมพันธ์ทางสังคมจะเป็นผู้สร้างบทเรียน และกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันอย่างไม่ขาดสาย เกิดวัฏจักรแห่งการเรียนรู้ และการกระทำร่วมกัน เป็นสังคมแห่งการไว้วางใจกันไม่หวาดระแวง หรือคิดไม่ซื่อต่อกัน ขัดผลประโยชน์กันจะไม่เกิดขึ้นหรือเกิดก็มีน้อยมาก

6. ผลจากการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ เกิดเป็นพลังและศักยภาพในระดับจุลภาคและระดับมหภาค (Micro Level and Maxcro Level.) พลังเหล่านั้นจะมีจุดมุ่งหมายเดียวกันร่วมกันพัฒนาเป็นประชาสังคม (Civil Society.) ที่เข้มแข็ง เป็นปรกาการด้านสำคัญที่จะร่วมกันกลั่นกรองและกำหนดทิศทางการพัฒนาสังคมและวัฒนธรรมของชาติต่อไปเกิดความภาคภูมิใจในคุณค่าของความเป็นมนุษย์ร่วมกันเกิดเอกลักษณ์และเอกราช ท่ามกลางกระแสวัฒนธรรมทุนนิยม โดยเกิดการบูรณาการระหว่างวัฒนธรรมเก่าที่ดีและวัฒนธรรมใหม่ที่เหมาะสม อันเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาคุณภาพชีวิตร่วมกันต่อไป

ผลดีอันเกิดจากการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในด้านการเมืองการปกครอง

การให้ความสำคัญเรื่องคุณค่าของมนุษย์ เริ่มมีมากขึ้นเรื่อย ๆ ทั้งในบรรดาประเทศที่พัฒนาแล้วและกำลังพัฒนา รวมไปถึงองค์กร โลกอย่าง ยูเนสโก (UNESCO.) หรือองค์การศึกษา วิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมของสหประชาชาติ ได้กล่าวไว้ว่า “ การพัฒนาที่ผ่านมานั้นผิดพลาด เพราะ

ไปมุ่งความเจริญทางวัตถุ โดยมีวัตถุประสงค์ให้เกิดการขยายตัวเติบโตในด้านปริมาณ หรือด้านเศรษฐกิจที่ใช้ตัวเลขเป็นเครื่องวัด และเอาวิทยาศาสตร์กับเทคโนโลยีเป็นพระเอกหรือเป็นเจ้าบทบาทใหญ่” (พระธรรมปิฎก, 2541, หน้า 58.) ในนโยบายของรัฐบาลไทยตามแผนพัฒนาฯ ในฉบับที่ 1 (พ.ศ.2504-2509) เห็นได้ชัดว่ามุ่งพัฒนาแนวเดียวกับตะวันตกมาแต่เดิม เพราะไม่มีคำว่า “สังคม” อยู่ในแผนพัฒนาฉบับที่ 1 โดยเรียกว่า “แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ” เหล่านี้คือความผิดพลาดในระดับสากลร่วมกัน ภายหลังกองการ โลกและประเทศที่พัฒนาต่างเห็นตรงกันว่า กระบวนการพัฒนาที่ถูกต้องควรยึดคุณค่าของมนุษย์และวัฒนธรรมเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนา

จะเห็นได้ว่ากรอบแนวคิดเกี่ยวกับการเมืองในระดับโลกได้มีผลกระทบต่อกรอบแนวคิดการเมืองในระดับรัฐชาติเช่นกัน และ นับตั้งแต่แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 5 ของไทยเป็นต้นมา เริ่มมุ่งพัฒนาคนมากกว่าแผนพัฒนาฯ ฉบับก่อนหน้านี้ โดยเฉพาะแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 7 มี วัตถุประสงค์หลักในการเร่งรัดพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ คุณภาพชีวิตอย่างเป็นรูปธรรมมากขึ้น

ในที่นี้อาจกล่าวได้ว่าผลดีอันเกิดจากการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่มีต่อการเมืองการปกครองคือ

1. การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์จะช่วยลดความยากจน ทำให้เกิดประชาสังคมที่มีคุณภาพ (Healthy civil society.) เพิ่มความเป็นประชาธิปไตยและสังคมมีความมั่นคงเพิ่มขึ้น
2. การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เป็นสิ่งดึงดูดทางการเมือง เพราะจะช่วยลดความวุ่นวาย และเพิ่มความมั่นคงทางการเมือง แต่ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ระหว่างความคาดหวังกับการปรับปรุงให้ดีขึ้นทางด้านวัตถุ ถ้าความคาดหวังนำหน้าการปรับปรุงทางด้านวัตถุ อาจจะมีผลทำให้เกิดความไม่มั่นคงทางการเมืองได้ (ไพศาล ไกรสิทธิ์, 2541, หน้า 81-82)
3. การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ก่อให้เกิดสหสัมพันธ์ที่ช่วยเสริมสร้างศักยภาพของหน่วยย่อยภายในท้องถิ่น การเมืองระดับท้องถิ่นที่ทุกคนมีจิตสำนึกสาธารณะ (Public Consciousness.) ร่วมกัน และเกิดสัมพันธ์ภาพ (Relationship.) ที่เกื้อกูลกันระหว่าง การเมืองระดับท้องถิ่น กับการเมืองระดับชาติ อันจะนำไปสู่พัฒนาการในระบอบประชาธิปไตยอย่างแท้จริง
4. การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ก่อให้เกิดยุทธศาสตร์ทางการเมือง (Political Strategy.) ในแนวใหม่ มีความยืดหยุ่นสูงทำให้ประเทศสามารถรอดพ้นจากการตกเป็นอาณานิคมทางปัญญาของมหาอำนาจตะวันตกหรือสามารถป้องกันและแก้ไขปัญหอันเกิดจากอิทธิพลภายนอกประเทศได้ เป็นการสร้างบรรทัดฐานใหม่ทางการเมือง (Political Norm.) ให้กับประเทศตนและประชาคมโลกได้

5. การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ก่อให้เกิดผลดีคือ ผู้ที่เกี่ยวข้องกับอำนาจการเมือง การทหาร ฯลฯ จัดอยู่ในสารระบบ หรือเป็นส่วนหนึ่งของการบูรณาการทางวัฒนธรรม เกิดสังคม รัฐที่ไม่กุมอำนาจแยกส่วนจากสังคมอย่างแท้จริงแต่เป็นส่วนหนึ่งของฐานสังคมและวัฒนธรรมที่ดี

6. ผลของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ เป็นผลดีโดยตรงต่อผู้นำประเทศ กล่าวคือ ทำให้ผู้นำมีวิสัยทัศน์กว้างไกล (Vision Wide.) และมีใจเปิดกว้างหรือเสรีจิต (Open Mind.) ดังตัวอย่างที่ สิดา สอนศรี (2547, อ้างถึงใน จรูญ หนูทอง _ แสงอุทัย, 2547, หน้า 7) กล่าวไว้ดังนี้

รามอน แม็กไซไซ (Ramon Magsaysay.) อดีตประธานาธิบดี คนที่ 3 ของประเทศฟิลิปปินส์ ผู้เป็นที่มาของมูลนิธิ และรางวัลแม็กไซไซ ที่มอบให้กับผู้ที่อุทิศตนเพื่อประชาชน เพื่อชุมชน และเพื่อการพัฒนาชุมชน รางวัลละ 50,000 ดอลลาร์ (ประมาณ 2,000,000 บาท) ปีละ 5 รางวัล เทียบได้กับรางวัลโนเบลของสวีเดนหรือเป็นรางวัลโนเบลแห่งเอเชียนั่นเอง

วิสัยทัศน์ของอดีตประธานาธิบดีรามอน แม็กไซไซ ที่น่าสนใจ และน่าที่ผู้นำไทยควรเอาเป็นเยี่ยงอย่างได้แก่

1. รัฐบาลต้องเริ่มต้นที่การทำงานจากระดับล่างสู่ระดับบน นั่นคือการฟังเสียงประชาชนเป็นหลักในการกำหนดนโยบายของประเทศให้ประชาชนคิดเป็น ทำเป็น ไม่ใช่ให้อย่างเดียวโดยที่ พวกเขาช่วยเหลือตัวเองไม่ได้

2. ควรให้สวัสดิการแก่ผู้ยากไร้โดยการออกเป็นกฎหมายให้สิทธิพวกเขาเหล่านั้น โดยเฉพาะที่ดินทำกินในระยะยาว

3. รัฐบาลควรมีความมั่นคงและประชาชนควรมีพันธกิจต่อรัฐ

4. รัฐธรรมนูญเป็นสิ่งสำคัญที่สุดของประเทศที่ถูกละเมิดมิได้

5. ผู้นำประเทศควรเป็นตัวอย่างแก่ประชาชน มีความซื่อสัตย์ มีความจริงใจ ไม่ฉวยโอกาส มีความอดทน และรักประชาชนที่เป็นคนระดับล่าง

6. คุณค่า ของมนุษย์ควรรักษาไว้

ข้อคิดที่ได้จากวิสัยทัศน์ของนายรามอน แม็กไซไซ ข้างต้น (สิดา สอนศรี, 2547, อ้างถึงใน จรูญ หนูทอง _ แสงอุทัย 2547, หน้า 7) ได้ฝากข้อสังเกตไว้น่าสนใจว่า

“วิสัยทัศน์ หรือความเชื่อของอดีตประธานาธิบดีรามอน แม็กไซไซ มีความแตกต่างกับความเชื่อ หรือวิสัยทัศน์ของผู้นำในประเทศเอเชียอาคเนย์ในปัจจุบันหลายคน โดยเฉพาะผู้นำของประเทศไทย โดยเฉพาะความเชื่อ ตามข้อ 1, 4, 5 และ 6 ที่ค่อนข้างจะแตกต่างกันชนิดที่เรียกว่า ฟากกับเหว”

ผลดีอันเกิดจากการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในด้านสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ

สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติสมบูรณ์มากเท่าไร เป็นสัญลักษณ์ว่าสังคมน่าอยู่มากขึ้นเท่านั้น เป็นเพราะว่ามนุษย์ไม่ได้วางตนเป็นผู้กระทำอยู่ฝ่ายเดียว แต่เป็นการดำรงอยู่อย่างเข้าใจกฎเกณฑ์ทางธรรมชาติ มนุษย์ไม่ใช่ว่าฝ่ายกระทำฝ่ายเดียวหรือเป็นปฏิปักษ์ต่อธรรมชาติ สังคมใดก็ตามยิ่งความเจริญทางวัตถุเข้าไปไม่ถึงสังคมนั้นจะมีสภาพแวดล้อม โดยเฉพาะทางธรรมชาติที่สมบูรณ์ และดังปรากฏในตัวอย่างบางจังหวัดของไทย ความที่มีสภาพภูมิศาสตร์โอบล้อมไปด้วยภูเขา การคมนาคมติดต่อกับชุมชนภายนอกค่อนข้างลำบาก กลับพบว่า เป็นสังคมที่เข้มแข็ง มีระบบการพึ่งพากันในหมู่เครือญาติ ปกครองกันเองในระดับภูมิปัญญาท้องถิ่น ดังเห็นได้จากพื้นที่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอนของไทย

ท่านเจ้าคุณพระเทพเวที หรือ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), (2541, หน้า 168 – 169.) ท่านได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติไว้อย่างน่าสนใจดังนี้

มนุษย์มีฐานะเป็นผู้อยู่ร่วมกับสิ่งแวดล้อม ซึ่งจะต้องใช้สติปัญญาความสามารถที่ตนพัฒนาขึ้นมาได้ด้วยศักยภาพที่ตนมีอยู่เป็นพิเศษนั้นมาใช้เป็นเครื่องดำรงรักษาส่งเสริมความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมให้เกิดผลดียิ่งขึ้น ทั้งต่อตนเองและต่อสิ่งแวดล้อมอย่างประสานกลมกลืน ถึงจุดพอดีอยู่เสมอ คือ แทนที่จะตั้งตัวเป็นใหญ่ แล้วจัดการกับธรรมชาติตามชอบใจของตนก็เปลี่ยนเป็นว่ามาจัดความสัมพันธ์ที่ดีงามเกี่ยวกับธรรมชาติ หลักความสัมพันธ์ที่ว่านี้หมายความว่า ไม่ใช่ทั้งการเข้าพิชิตครอบงำจัดการอย่างรุกรานต่อธรรมชาติ และไม่ใช่ปล่อยตัวให้ตกอยู่ใต้การครอบงำของกระแสความเป็นไปของธรรมชาติอย่างไร้สติปัญญา แต่ใช้ศักยภาพ ที่ตนมีในฐานะเป็นสัตว์ที่พัฒนาได้นั้นมาใช้แก้ไขปรับปรุงให้ความสัมพันธ์ระหว่างตนกับธรรมชาติแวดล้อมเป็นไปด้วยดีโดยเกิดผลทั้งแก่ตนและแก่ธรรมชาติแวดล้อม คือ แก่ระบบความสัมพันธ์ในธรรมชาติทั้งหมด ให้ก้าวหน้าไปในภาวะพอดีอยู่ตลอดเวลา แทนที่จะจัดการธรรมชาติเพื่อตัวก็เปลี่ยนเป็นจัดความสัมพันธ์กับธรรมชาติเพื่อผลดีด้วยกันทั้งระบบ

จากคำกล่าวข้างต้นของพระคุณเจ้า แสดงให้เห็นแนวคิดที่สอดคล้องกับหลักธรรมที่ว่า มัชฌิมาปฏิปทา คือ ทางสายกลาง กล่าวคือ มนุษย์ที่ใช้ชีวิตได้อย่างเหมาะสมลงตัว คือบุคคลที่พัฒนาแล้ว ดำเนินชีวิตที่ไม่ถึงเกินไปหรือหย่อนเกินไป คือการไม่เข้าไปพิชิตรุกรานธรรมชาติ หรือปล่อยตัวให้อยู่ภายใต้การครอบงำของกระแสความเป็นไปของธรรมชาติอย่างไร้สติปัญญา แต่กลับนำศักยภาพที่มีเป็นพิเศษในตัวมนุษย์มาใช้ประโยชน์อยู่กลมกลืนกับสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ เมื่อทั้งคนและธรรมชาติต่างดำเนินในวิถีทางร่วมกัน ปัญหาย่อมไม่เกิด ความทุกข์ไม่มี ต่างอยู่ร่วมกันได้ทั้งคนพืชและสัตว์ ไม่มีฝ่ายใดถูกรังแกหรือรังแกในทางเสื่อม

ต่อไปนี้เป็นผลจากการพัฒนาศักยภาพมนุษย์บนฐานภูมิปัญญาชาวบ้านที่ครั้งหนึ่งได้
จางหายไปและได้นำกลับมาใหม่เป็น ที่น่าประทับใจ ก่อเกิดประชาคมรากหญ้า และการจัดการ
สิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืนเป็นรูปธรรมได้แก่ กรณีกลุ่มแม่หญิงแห่งท่าวังตาล ตำบลวังตาล อำเภอ
สารภี จังหวัดเชียงใหม่ ชาวบ้านปลูกผักและยาสูบมานานแต่เมื่อมีการนำเอาเมล็ดพันธุ์ผักและ
ยาสูบพันธุ์ต่างประเทศที่ให้ผลผลิตสูงมาปลูก ชาวบ้านก็ต้องใช้ปุ๋ยและยาฆ่าแมลงเพิ่มสูงขึ้น พอ
นานเข้าแมลงไม่ตายแต่คนจะตาย หลังจากนั้นพวกผู้ชายในหมู่บ้านพากันชูปิด ทายอดกันเข้า
โรงพยาบาล พวกแม่บ้านพากันหาทางช่วยสามี จึงชวนกันปลูกผักกางมุ้ง เชิญเกษตรอำเภอมาช่วย
ฝึกอบรมความสำเร็จทำให้ผู้หญิงกล้าแสดงออกในการวางแผนการผลิตและเริ่มมีสิทธิมีเสียงใน
ชุมชนมากขึ้น ภายหลังร่วมกันสร้างวิสัยทัศน์ว่าในอนาคตเขาต้องการเอาภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามา
ประยุกต์ใช้กับอาชีพ เช่น การปลูกผักพื้นเมือง การฟื้นฟูอาหารพื้นเมือง เป็นต้น

กรณีประชาคมขยะ เปลี่ยนวิกฤตเป็นโอกาส ตำบลตระแสง อำเภอเมือง จังหวัด
สุรินทร์ คนในตำบลเดิมอยู่กันอย่างสงบสุขอยู่มาวันหนึ่งวิกฤตเกิดขึ้นเมื่อเทศบาลเมืองขนเอาขยะ
มาทิ้งกองเป็นภูเขาวันละประมาณ 30 ตัน สร้างปัญหาให้ชาวบ้านทั้งทางกายภาพที่มองเห็น ปัญหา
โรคร้ายเกี่ยวกับระบบทางเดินหายใจ ปัญหาหน้าร้อนแมลงต่าง ๆ คอมนขยะ เวลากินข้าวต้องกางมุ้ง
เพราะไล่แมลงวันไม่ไหว ปัญหาควันปกคลุมทั้งหมู่บ้าน เมื่อเทศบาลมาเผาขยะ ต้องเปิดไฟจุด
ตะเกียงในบ้านตอนกลางวันเพราะมีควันฟุ้งเต็มไปหมดปัญหาขยะส่งกลิ่น โดยเฉพาะนักเรียนที่ต้อง
มาเรียนที่โรงเรียน ภายหลังครูจึงฝากคำถามให้เด็ก ๆ ไปคุยกับผู้ปกครอง

ผู้ปกครองจึงไปหาหรือผู้ใหญ่บ้าน กำนัน กำนันไปหาเทศบาล เทศบาลให้คำตอบไม่ได้
ในที่สุดครูจึงเชิญทุกฝ่ายมาร่วมเวทีเสวนา เกิดชุมชนเข้มแข็ง รัฐและผู้เกี่ยวข้องเข้ามาร่วมอย่าง
ปฏิเสธไม่ได้ ปัจจุบันตำบลตระแสงจึงเกิดโครงการแยกขยะในโรงเรียน ในครัวเรือน และเป็น
ตัวอย่างแก่ชุมชนอื่น ๆ ปัญหาขยะก็หมดไป ลดค่าใช้จ่ายที่เทศบาลต้องกำจัดขยะที่สำคัญเกิด
ประชาคมรากหญ้า (เบญจมาศ ศิริภัทร, 2544, หน้า 46-55.)

จากตัวอย่างประสบการณ์ทำงานร่วมกันของทั้งสองชุมชนข้างต้นจะเห็นได้ว่าเกิดจาก
วิกฤตการณ์ด้านสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์เป็นผู้สร้างทั้งสิ้น ทุกคนในชุมชนเผชิญปัญหาร่วมกัน และเกิด
ความคิดที่จะจัดการปัญหาในรูปแบบที่ประชาคม คำนึงถึงจิตสำนึกความเป็นเจ้าของชุมชนร่วมกัน ใน
ที่สุดชุมชนก็ฝ่าวิกฤตไปได้ ทำให้สภาพแวดล้อมสังคม วัฒนธรรม และสภาพแวดล้อมทางกายภาพ
ดีขึ้น สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติไม่ว่าเป็นแหล่งน้ำ อากาศ อุณหภูมิ สิ่งมีชีวิตอยู่ร่วมกันได้
โดยเฉพาะรางวัลอันมีค่าร่วมกันคือ ความรู้สึกเป็นหุ้นส่วนชีวิตร่วมกัน เกื้อกูลกันมากขึ้น

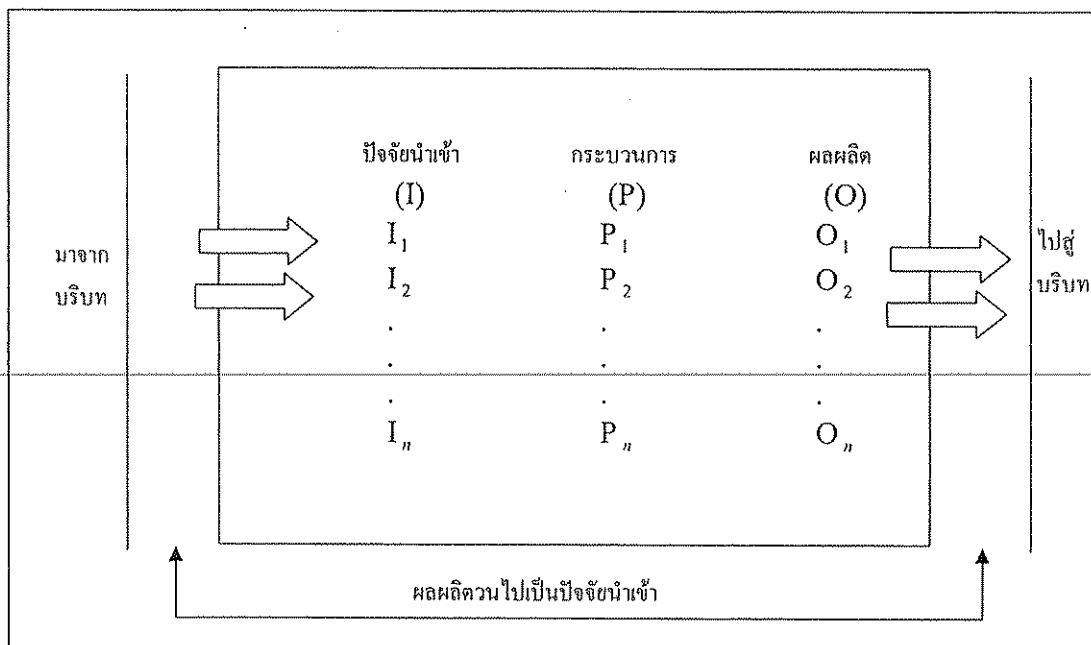
จึงอาจกล่าวได้ว่าผลดีอันเกิดจากการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่มีต่อสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ ได้แก่

1. มนุษย์ที่ผ่านการพัฒนาคนมาอย่างสมบูรณ์มีส่วนส่งเสริมให้เกิดการคงอยู่ของต้นทุนทางธรรมชาติที่เป็นทุนสาธารณะร่วมกันที่ยั่งยืนได้
2. ในทางกลับกันเมื่อสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติอยู่ได้ คนก็อยู่ได้ เพราะธรรมชาติแวดล้อมมักสอนให้เราคิดดินมากขึ้น รู้จักเป็นผู้รับและผู้ให้ที่ตระหว่างคนกับคน คนกับธรรมชาติและคนกับจิตวิญญาณ (สำนึกดีต่อกัน)
3. สิ่งแวดล้อมดีอันเป็นผลจากมนุษย์มีคุณภาพ มนุษย์เองก็ได้รับผลตามมาด้วยคือ มนุษย์มีสติ คิดแก้ปัญหาชีวิตประจำวันได้ด้วยตนเอง เพราะมองวัฏจักรหรือกฎธรรมชาติอย่างลุ่มลึก แฝงด้วยหลักคำสอน ดังในอดีตโบราณที่ผู้ใหญ่มักพร่ำสอนเด็ก ๆ ใช้สำนวนสุภาษิตที่อิงหลักเกณฑ์ตามธรรมชาติอยู่เสมอ เช่น สำนวนที่ว่า น้ำพึ่งเรือเสือพึ่งป่า, ลูกไม้มักหล่นไม่ไกลต้น, มือไม่พายอย่าเอาเท้าลำนํ้า, ดำนํ้าพริกละลายเม่นํ้า, นํ้ามาปลากินมคนํ้าลดมคินปลา เป็นต้น สำนวนไทยเหล่านี้จึงมุ่งสอนให้คนรู้จักปรับปรุงตนให้เหมาะสมตามวาระโอกาสต่างๆ ให้รู้จักมองปัญหาต่างๆ ให้ออกแก้ไขปัญหให้เป็น
4. ผลจากการที่ธรรมชาติพึ่งมนุษย์และมนุษย์ต้องพึ่งธรรมชาติ ส่งผลให้เกิดผลดีด้วยกันทั้งสองฝ่าย กล่าวคือ มนุษย์เริ่มมีจิตใจที่กว้างขวางมากขึ้น ยอมรับความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์ (Ethnic Group.) ต่างๆ กลุ่มคนและวัฒนธรรมข้างเคียงมากขึ้น มีใจเป็นกลางในการมองปัญหาและวิเคราะห์ปัญหาที่เป็นระบบมากขึ้น ขณะเดียวกันสภาพแวดล้อมก็เจริญงอกงามเกิดความหลากหลายทางชีวภาพ ให้รางวัลคืนกำไรแก่มนุษย์ในรูปของการผลิตออกออกผลตามกลไกของธรรมชาติที่มนุษย์ให้โอกาสพวกเขาที่มนุษย์ร่วมกันลงทุนลงแรงอย่างไม่ครอบงำธรรมชาติอยู่ฝ่ายเดียว สรุปแล้วดีทั้งคนดีทั้งธรรมชาติ ดังคำพูดนักปราชญ์ ชาวบ้านที่ย่าเตือนอยู่บ่อยๆ เรื่องคนกับป่าไว้ว่า “ป่าก็เหมือนคน เพราะมีการเกิด เติบโตและดับไป ฉะนั้นป่าเหมือนคน คนจึงไม่สามารถทำลายป่าได้ คนในชุมชนสามารถตัดต้นไม้ไปใช้ได้ตราบดีที่ไม่นำเครื่องจักรกลหรือเลื่อยไฟฟ้าไปตัด เพราะเท่ากับเป็นการสร้างความแตกแยก ระหว่างคนกับคน คนกับธรรมชาติ”
5. ผลดีอันเกิดจากการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ทำให้เกิด ป่าชุมชนที่สร้างประโยชน์มหาศาล คือ ป่าเป็นเสมือนคลังอาหาร คลังยาให้กับหมู่บ้าน เป็นห้องเรียนทางธรรมชาติ เกิดวิทยาลัยชาวบ้านที่อาศัยทุกคนเป็นทั้งครูและผู้เรียนร่วมกัน เด็กก็เป็นได้ไม่แยกเพศ วัย ชาติ กำเนิดฐานะชนชั้นต่อกัน เพราะแต่ละคนย่อมมีประสบการณ์ชีวิตและมุมมองที่แตกต่างหลากหลาย เกิดมิติที่กว้างขวางร่วมกันได้เหล่านี้ ช่วยส่งเสริมและสร้างพลังประชาคมที่เข้มแข็ง

6. เมื่อสภาพแวดล้อมดี ทุกคนสามารถร่วมกันสานฝันชุมชนน่าอยู่ ดังกรณีชุมชนหลาย ๆ แห่งของประเทศไทยที่มีกระบวนการสร้างเครือข่ายประชาคมร่วมกัน แต่ละแห่งสามารถติดต่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์พากันไปศึกษาดูงาน เกิดบริบทแห่งการเรียนรู้ร่วมกัน เกิดการจัดการทรัพยากรที่ดีและมีประสิทธิภาพ ทั้งคนและธรรมชาติ

ผลดีของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ภายใต้เงื่อนไขบางประการ

สิ่งสำคัญอย่างมากในการได้มาของผลผลิตที่เรียกว่า ทรัพยากรมนุษย์ คือปัจจัยแวดล้อม (บริบท) ปัจจัยนำเข้า และกระบวนการ (การจัดเกลา) ปรางค์ดั่งแผนภาพที่ 5.2

แผนภาพที่ 5.2 หน่วยระบบของการพัฒนา

ทีมา (เจลิยว บุรีภักดี และคนอื่น ๆ, 2545, หน้า 38-39)

จากแผนภาพข้างต้น แสดงความหมายของ “การพัฒนา” “การพัฒนาที่ยั่งยืน” และ “การพัฒนาที่ไม่ยั่งยืน” ที่สามารถนำมาอธิบายถึงเงื่อนไขบางประการที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ได้เป็นอย่างดี กล่าวคือ

1. การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ จะเกิดขึ้นได้ต้องอาศัยปัจจัยนำเข้า (Input.) และกระบวนการ (Process.) ในที่นี้ ปัจจัยนำเข้า มาจากบริบทหรือสภาพแวดล้อม อาทิ ฐานะชนชั้น ระดับการศึกษา อาชีพ พื้นฐานครอบครัวเดิม ศาสนาและเชื้อชาติ ค่านิยมและบรรทัดฐานในสังคม นั้น ๆ เป็นต้น เมื่อบุคคลอยู่ในสถานภาพ บทบาทหน้าที่หนึ่ง ๆ บุคคลย่อมเข้าสู่กระบวนการจัดการ การเรียนรู้และรับรู้คุณค่า แบบแผนพฤติกรรมกลายเป็นพฤติกรรมและบุคลิกภาพเฉพาะบุคคล ทั้งนี้จะเกิดการพัฒนาด้านตัวบุคคลได้ก็ขึ้นอยู่กับสังคมเป็นผู้กำหนด

2. การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ จะเกิดผลผลิตของการพัฒนาที่ยั่งยืนเพียงใดขึ้นอยู่กับ การพัฒนาที่สามารถคงระดับการสร้างผลผลิตที่ยั่งยืนอยู่ตลอดระยะเวลาที่คาดหวังด้วยเช่นกัน โดย อาศัยการคงระดับของปัจจัยนำเข้าและกระบวนการให้ยั่งยืนอยู่ได้ กล่าวคือ การจะดำรงความเป็น ทรัพยากรมนุษย์ได้อย่างต่อเนื่องต้องขึ้นอยู่กับบริบททางสังคม วัฒนธรรม รูปแบบการเมืองการ ปกครอง รูปแบบด้านเศรษฐกิจ สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ ที่มนุษย์ทุกคนร่วมกันสร้างและรักษา ไปพร้อมกับการพัฒนาปรับปรุงวิถีชีวิตร่วมกัน ถ้าบริบทต่าง ๆ มีความสมดุลเหมาะสมทั้งในเชิง ปริมาณกับคุณภาพ วัตถุกับนามธรรม คนกับธรรมชาติ และคนกับคน ย่อมเป็นปัจจัยนำเข้า (Input.) ที่ดีมีคุณภาพ เมื่อปัจจัยนำเข้ามีคุณภาพ ย่อมส่งผลให้กระบวนการ (Process.) ดำเนินไปได้โดย เหมาะสมเป็นไปโดยอัตโนมัติ เท่ากับส่งผลให้ผลผลิตหรือผลผลิตภาพของความเป็นทรัพยากรมนุษย์ อยู่ได้อย่างต่อเนื่อง คือ บุคคลพึ่งตนเองได้ และเป็นที่พึ่งให้กับสิ่งรอบด้านทั้งคน พืช และสัตว์ บุคคลกลับคืนสู่บริบทสังคมและวัฒนธรรมที่ดีงาม และคนรุ่นหนึ่ง ๆ ของสังคมก็จะเป็นผู้มี บทบาทต่อระบบสังคมต่อไปในการร่วมกำหนดปัจจัยนำเข้าที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาทรัพยากร มนุษย์ในรุ่นถัด ๆ ไปได้เป็นอย่างดี

3. การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ บ่อยครั้งที่เกิดความล้มเหลวเกิดการพัฒนาที่ไม่ยั่งยืน เพราะในการพัฒนาไม่สามารถคงระดับการสร้างผลผลิตที่ยั่งยืนตลอดระยะเวลาที่คาดหวังได้ นั่น คือ ไม่สามารถคงระดับปัจจัยนำเข้าและกระบวนการให้ยั่งยืนอยู่ได้ ในที่นี้เกิดจากบริบทต่าง ๆ ใน ระบบสังคมและวัฒนธรรม เช่น ระบบการเมืองที่ไม่มีคุณภาพ ส่งผลต่อความมั่นคงทางเศรษฐกิจ ทำให้ครอบครัวและชุมชนอ่อนแอ ในระดับบุคคล เกิดปัญหาด้านจิตใจที่ตึงเครียด ปัญหาสุขภาพ ไม่แข็งแรง เด็กขาดสารอาหาร ระบบการศึกษาไม่ชัดเจน เหล่านี้ เป็นต้นส่งผลให้เกิดปัญหาด้าน คุณภาพของปัจจัยนำเข้าและกระบวนการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่ด้อยคุณภาพผลผลิตจึงเกิดบุคคล ครอบครัว ชุมชน ไร้ภูมิกษัตริ์ ไร้จุดหมายในชีวิตร่วมกันกลายเป็นวิกฤตการณ์ด้านต่างๆตามมา

ฉะนั้นตัวแปรสำคัญของความยั่งยืน คือ การกำหนดวิธีการที่จะดำรงระดับปัจจัยนำเข้า และกระบวนการให้เพียงพอเหมาะสม และวางแผนบริหารจัดการทรัพยากรคนให้ถูกต้องเหมาะสม โดยคำนึงถึงธรรมชาติของคน ความสามารถและความถนัดของบุคคล การสร้างองค์กรที่เปิดโอกาส

ให้ทุกคนมีความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของสถาบัน ผลคือ บุคคลจะสามารถทำงานได้เต็มกำลังความสามารถด้วยความเต็มใจ อันเป็นผลดีทั้งระดับบุคคล ครอบครัว องค์กร ชุมชน และประเทศชาติโดยรวมต่อไปซึ่งสอดคล้องกับคำในภาษาอังกฤษที่ว่า “Put the right man in the right job” คือการมอบหมายงานให้เหมาะสมกับคน ทำให้งานดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ ไม่สิ้นเปลืองเวลา งบประมาณ และกำลังใจที่ทุ่มเทไป

บทสรุป

เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปแล้วว่าการจะพัฒนาให้เกิดความยั่งยืนไม่มีปัญหามานันทอนภายหลังต้องมุ่งพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ไปพร้อมๆ กับการพัฒนาสิ่งอื่นๆ โดยหัวใจสำคัญของการพัฒนาอยู่ที่คน ให้ทุกคนได้รับผลจากการพัฒนา คือ ผลดีของการพัฒนาร่วมกัน มีมนุษย์เป็นศูนย์กลาง และมีบริวารคือการมุ่งทำกิจกรรมในระบบวัฒนธรรมร่วมกัน ถ้ามนุษย์รู้จักประมาณตน รู้จักความพอดี (ทางสายกลาง) รู้ว่ามนุษย์เป็นสัตว์เพียงชนิดหนึ่งบนโลกนี้มนุษย์จะดำรงตนได้อย่างเหมาะสมมากขึ้น ระบบเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การเมืองการปกครอง และสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ อยู่ร่วมกันได้ สิ่งที่เหมือนกันของระบบต่าง ๆ มีอยู่ 3 ด้านที่ต้องทำความเข้าใจให้ตรงกัน คือ การต้องทำความเข้าใจเกี่ยวกับระบบของการพัฒนาที่เน้นมนุษย์เป็นหลัก

1. การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ต้องเข้าใจในองค์ประกอบของระบบการพัฒนาได้แก่ ปัจจัยนำเข้า-กระบวนการ-ผลผลิต (ทรัพยากรมนุษย์) ที่ต้องทำงานสัมพันธ์กัน
2. การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนจะต้องสามารถยกระดับปัจจัยนำเข้า-กระบวนการให้ดำเนินต่อไปได้อย่างยั่งยืน
3. การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ย่อมเกิดการพัฒนาไม่ยั่งยืนได้ หากเราไม่สามารถยกระดับของปัจจัยนำเข้า-กระบวนการให้คงอยู่อย่างต่อเนื่องได้ กล่าวคือ สังคมต้องร่วมกันสร้างหรือเลือกสรรปัจจัยนำเข้าทั้งที่เน้นเชิงปริมาณกับคุณภาพ วัฒนธรรมกับนามธรรมที่สัมพันธ์กัน เช่น กำหนดค่านิยมบรรทัดฐานที่ดีให้กับบุคคลได้ กระบวนการจัดการเรียนรู้ จะส่งผลให้ได้ ผลผลิตคือทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณค่าเป็นประโยชน์ทั้งภาคเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การเมืองการปกครอง และสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ เหล่านี้เป็นเงื่อนไขที่ทุกคนทุกภาคส่วนควรมองเห็นภาพรวมและทำความเข้าใจร่วมกัน ก่อนจะมุ่งพัฒนาเรื่องอื่น ๆ ต่อไป

คำถามท้ายบท

จงตอบคำถามต่อไปนี้

1. สาเหตุที่ต้องพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เพราะเหตุใด
2. ทรัพยากรมนุษย์มีประโยชน์ต่อการพัฒนาเศรษฐกิจอย่างไร
3. ทรัพยากรมนุษย์มีประโยชน์ต่อการพัฒนาสังคมวัฒนธรรมอย่างไร
4. ทรัพยากรมนุษย์มีประโยชน์ต่อการพัฒนาการเมืองการปกครองได้หรือไม่

เพราะเหตุใด

5. ทรัพยากรมนุษย์มีประโยชน์ต่อการพัฒนาสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติได้อย่างไร
6. ความเป็นทรัพยากรมนุษย์จะเกิดขึ้นได้มักขึ้นอยู่กับเงื่อนไขใดบ้าง
7. ในทางตรงกันข้าม ความเป็นทรัพยากรมนุษย์จะไม่สามารถเกิดขึ้นได้นั้นมักอยู่ภายใต้เงื่อนไขใด
8. จงยกตัวอย่างสำนวนไทยที่อาจไม่สร้างแรงจูงใจให้เกิดการพัฒนาในระดับบุคคล

มาอย่างน้อย 5 ตัวอย่าง พร้อมอธิบายอย่างมีเหตุผลทางวิชาการ

9. แนวคิดนักเศรษฐศาสตร์สมัยใหม่มองมนุษย์มีส่วนเกี่ยวข้องกับด้าน

เศรษฐกิจ

10. จงบอกถึงสภาพสังคมไทยกับการพัฒนาว่ามีลักษณะเช่นไร

เอกสารอ้างอิง

- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. (2540). บ้านกับเมือง (พิมพ์ครั้งที่ 2, หน้า 79-80). กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เฉลิมว บุรีภักดี, เฉียบ ไทยยิ่ง, ภราดร จำปาเงิน, บุญเรือง ศรีเหรียญ, ลือชา ธรรมวินัยสถิต, มยุรี วัดแก้ว, วันทนา กลิ่นงาม, รวิวงศ์ ศรีทองรุ่ง, ทรงจิต พูนลาภ และ ประไพพร อักษรศรี. (2545). ชุดวิชาการวิจัยชุมชน. ใน หลักสูตรประกาศนียบัตรบัณฑิตการจัดการและการประเมินโครงการ (หน้า 38-39). นนทบุรี: เอส.อาร์. พรินติ้งแมสโปรดักส์ จำกัด.
- ธรรมปิฎก, พระ (ป.อ.ปยุตโต). (2541). การพัฒนาที่ยั่งยืน. กรุงเทพฯ : โคมลคิมทอง
- นิธิ เอียวศรีวงศ์. (2539). บทวิพากษ์โครงสร้างอารยธรรมไทย : สองหน้าสังคมไทย. กรุงเทพฯ : อักษรการพิมพ์.
- เบญจมาศ ศิริภัทร. (2544). ประชาคมรากหญ้า : ประสบการณ์จากชุมชนเข้มแข็งระดับตำบล 4 ภาค (หน้า 46-55). กรุงเทพฯ : ม.ป.ท.
- ไพศาล ไกรสิทธิ์. (2541). การศึกษาเพื่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์. ราชบุรี : สถาบันราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง.
- วิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย, สถาบัน. (2538). สิ่งประดิษฐ์ทางสังคม : การพึ่งตนเองของชุมชนชนบท (ทางปฏิบัติ) . กรุงเทพฯ : ม.ป.ท.
- สิดา สอนศรี. (2547, สิงหาคม 9). อ้างถึงใน จรูญ หุบทอง _ แสงอุทัย. (2547, สิงหาคม 13). “แม่ไก่ไข่ไทย” ส่วนใหญ่ไม่ประทับใจ ข้าราชการ. มติชน, หน้า 7.
- Harbison, F. H., & Myers, C. A. (1964). Education, manpower and economic growth. New York : Mc Graw-Hill Book, อ้างถึงใน ไพศาล ไกรสิทธิ์. (2541). การศึกษาเพื่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์. ราชบุรี : สถาบันราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง.

แผนบริหารการสอนประจำบทที่ 6

หัวข้อเนื้อหา

1. สรุปสาระสำคัญในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 1
2. สรุปสาระสำคัญในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 2
3. สรุปสาระสำคัญในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 3
4. สรุปสาระสำคัญในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 4
5. สรุปสาระสำคัญในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 5
6. สรุปสาระสำคัญในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 6
7. สรุปสาระสำคัญในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 7
8. สรุปสาระสำคัญในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8
9. สรุปสาระสำคัญในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9
10. สรุปสาระสำคัญในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10
11. ทิศทางการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในสังคมไทย (ตามแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 1 – 10)

จุดประสงค์เชิงพฤติกรรม

1. อธิบายสาระสำคัญในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 1 – 10 ได้
2. อธิบายถึงทิศทางการพัฒนาของไทยตามแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 1 – 10 ได้
3. บอกถึงสาเหตุที่ต้องปรับเปลี่ยนแผนพัฒนาฯ เพื่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ได้
4. อธิบายถึงทิศทางการมุ่งพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในสังคมไทยได้
5. สามารถคาดการณ์ถึงแนวโน้มความสำเร็จในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของไทยตามแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 ได้

วิธีสอนและกิจกรรมการเรียนรู้การสอนประจำบท

1. บรรยายประกอบสื่อ
2. แบ่งกลุ่มศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับพัฒนาการของการพัฒนาประเทศในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 1 – 10
3. สรุปสาระสำคัญของหัวข้อในบทเรียน
4. ตอบคำถามท้ายบทเรียน

สื่อการเรียนการสอน

1. แผ่นใส
2. เอกสารประกอบการสอน
3. คำถามท้ายบทเรียน

การวัดผลและประเมินผล

1. สังเกตความสนใจจากการแบ่งกลุ่มศึกษาค้นคว้า ชักถาม
2. สังเกตการตอบคำถามของผู้เรียน
3. ตรวจคำตอบจากคำถามท้ายบทเรียน

2

2

2

2

2

2

2

2

บทที่ 6

ทิศทางการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในสังคมไทย (ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 – 10)

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ นับได้ว่าเป็นแผนแม่บทหรือคู่มือที่ใช้สำหรับการพัฒนาประเทศ โดยแผนพัฒนาฯ ของไทยล้วนแล้วแต่มีที่มาจากหลายสาเหตุ อาทิ อิทธิพลจากชาติตะวันตกแผ่ขยายวัฒนธรรมเข้ามามากขึ้น ทำให้ไทยต้องปรับแผนพัฒนาและวิธีคิดอย่างตะวันตก อย่างเลี่ยงไม่ได้ประกอบกับไทยประสบปัญหาภาวะวิกฤตหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ทำให้ต้องเร่งพัฒนาเศรษฐกิจ และการเมืองให้มีความมั่นคงมั่งคั่ง ส่วนหนึ่งเกิดจากชนชั้นนำในสังคมไทยได้มีโอกาสไปเล่าเรียนศึกษาต่อยังต่างประเทศ จึงเห็นดีเห็นงามกับการกำหนดแผนพัฒนาอย่างตะวันตกและนำมาใช้กับแผนพัฒนาฯ ของไทยในที่สุด

และต่อไปนี้คือ พัฒนาการและทิศทางของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติของไทย (ตั้งแต่ฉบับที่ 1 – 10) ที่มุ่งให้ความสำคัญกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่แตกต่างกันระหว่างแผนฯ ฉบับต้นๆ กับฉบับปัจจุบัน

สรุปสาระสำคัญในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504 – 2509)

แผนพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับที่ 1 เน้นการลงทุนในเรื่องโครงสร้างขั้นพื้นฐานเพื่อรองรับการขยายตัวทางเศรษฐกิจ อาทิ การสร้างถนน เขื่อน เพื่อการชลประทานและผลิตกระแสไฟฟ้า โรงเรียน โรงพยาบาล ฯลฯ ส่งเสริมให้ต่างชาติมาลงทุน ตั้งโรงงานอุตสาหกรรมทดแทนการนำเข้า (ไพฑูรย์ มีกุล และคนอื่นๆ, 2535, หน้า 78)

จะเห็นได้ว่าแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504 – 2509) เป็นแผนที่มุ่งพัฒนาเศรษฐกิจโดยตรงโดยเป็นความตั้งใจของคณะปฏิวัติ อันมีจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นนายกรัฐมนตรี ภายใต้แผนพัฒนาฯ นี้ มุ่งปรับเปลี่ยนนโยบายเศรษฐกิจแบบชาตินิยมของนายถนอม กอพินพ. พิบูลสงคราม ให้เป็นนโยบายเศรษฐกิจแบบเสรีนิยมให้ระบบเศรษฐกิจวัฒนธรรมไทยไม่เป็นการผลิตแบบผูกขาดหรือเศรษฐกิจแบบยังชีพอีกต่อไป แต่มุ่งให้เกิดการผลิตที่มุ่งการค้าการแข่งขัน นับตั้งแต่ปีพ.ศ. 2497 – 2498 เป็นต้นมา อิทธิพลของชาติตะวันตกโดยเฉพาะสหรัฐอเมริกา จึงมีนโยบายผลักดันให้ไทยก้าวสู่ระบบเสรีนิยมเรื่อยมาคราบน้ำจวบจนปัจจุบันนี้

แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 1 จึงเป็นผลพวงของผลประโยชน์ต่างตอบแทนระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกา โดยไทยเองก็ต้องการให้สหรัฐฯ เป็นแนวกันชนสกัดกั้นการรุกรานของอุดมการณ์ค่ายคอมมิวนิสต์ของประเทศเพื่อนบ้านที่จะมายังไทย ในเวลาเดียวกัน สหรัฐอเมริกาก็ได้ใช้นโยบายเศรษฐกิจเป็นข้ออ้างให้ไทยต้องเดินตามแผนมหภาคของตน เหล่านี้จึงผลักดันให้ไทยเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตจากเศรษฐกิจพึ่งตนเองได้ มีระบบการค้าขายที่ผูกขาดในประเทศสู่เศรษฐกิจทุนนิยมเป็นสังคมเปิด อันมีผลต่อการปฏิวัติ ปฏิรูปวัฒนธรรมด้านอื่นๆ ตามมาเช่น ด้านการจัดการศึกษาตามแบบอย่างตะวันตก ระบบการเมืองและการทหาร ค่านิยมและพฤติกรรมบริโภคนิยมมากขึ้นการใช้แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 1 ของไทยจึงเป็นก้าวแรกสู่ประเทศที่วางรากฐานอุตสาหกรรมมากกว่าฐานเกษตร เมื่อเทียบกับในอดีตที่ผ่านมา

ข้อน่าสังเกตคือ แม้รัฐบาลชุดนั้นจะตระหนักถึงปัญหาการเสียดุลการค้าระหว่างประเทศ และแก้ไขโดยเปิดโอกาสให้นักลงทุนต่างชาติเข้ามาดำเนินกิจการตั้งฐานการผลิตในประเทศไทยได้ แต่ในทางตรงกันข้ามไทยเองก็ต้องเสียเงินลงทุนว่าจ้างบุคลากรต่างชาติทำงานด้านเทคนิคหรือวิชาชีพที่ขาดแคลนเป็นจำนวนมาก

อย่างไรก็ตาม ผลการพัฒนาตามแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 1 พบว่า รายได้ประชาชาติโดยรวมสูงขึ้น เศรษฐกิจภาคต่างๆ มีการขยายตัวสูงขึ้น แต่เป็นในแง่ภาพรวมของชาติเท่านั้น

สรุปสาระสำคัญในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2510 – 2514)

แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับที่ 2 พยายามเร่งการขยายตัวทางเศรษฐกิจโดยการส่งเสริม การขยายตัวของเอกชน ผลของการใช้แผนพัฒนาทั้งสองฉบับ (แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 1 และ 2) ก่อให้เกิดความเจริญขึ้นเฉพาะ ในเขตเมืองหรือในบริเวณภาคกลาง การกระจายรายได้ไม่ทั่วถึงเกิดช่องว่างมีความเหลื่อมล้ำของรายได้ระหว่างคนในเมืองและชนบท เกิดความไม่เป็นธรรมในสังคม (ไพฑูรย์ มีกุล, 2535, หน้า 78)

ลักษณะสำคัญบางประการของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 1 และ 2 คือรัฐบาลกำหนดแนวทางการลงทุนโดยเน้นเรื่องการบูรณะ และเสริมสร้างบริการขั้นพื้นฐานทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศเป็นส่วนใหญ่ โดยเฉพาะระบบข่ายทางหลวง เขื่อนพลังน้ำเพื่อการชลประทานและพลังงานไฟฟ้า ตลอดจนบริหารขั้นพื้นฐานทางสังคมอื่นๆ เช่น ด้านการศึกษาและการสาธารณสุข ความจำเป็นที่ต้องลงทุนพัฒนาประเทศในระยะเริ่มแรกในทิศทางดังกล่าว เนื่องมาจากสิ่งเหล่านี้เป็นปัจจัยพื้นฐานที่จะเอื้ออำนวยและสนับสนุนการพัฒนาประเทศในระยะยาวต่อไป จุดมุ่งหมายของการลงทุนพัฒนาประเทศในระยะแรกช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 1 และ 2 กล่าวได้ว่ามุ่งให้เกิดการขยายตัวทางเศรษฐกิจเป็นสำคัญ

ปรัชญา เวสารัชช์ และวิสุทธิ กาญจนสุข (2539, หน้า 693) ได้กล่าวไว้ว่าช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 1 และ 2 นั้นได้ให้ความสนใจในการพัฒนาด้านสังคมน้อยมาก เท่าที่ปรากฏส่วนใหญ่มักปรับปรุงและขยายบริการทางสาธารณสุขและการศึกษาเท่านั้น หลักฐานที่แสดงว่าทั้ง 2 แผน ให้ความสนใจต่อการพัฒนาด้านสังคมน้อยมาก คือ ทั้งสองแผนยังใช้ชื่อว่า “แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ” ไม่ได้กล่าวหรือให้ความสำคัญต่อการพัฒนาด้านสังคม

นอกจากนี้จุดเน้นทั้ง 2 แผนแม้จะทำให้ผลผลิตส่วนรวมของการพัฒนาประเทศเพิ่มขึ้น แต่ปรากฏว่าความแตกต่างและช่องว่างของรายได้ในหมู่ประชาชน และระหว่างภาคต่างๆ ของประเทศไทยได้เพิ่มมากขึ้น สาเหตุประการหนึ่งสืบเนื่องจากแนวทางการพัฒนาที่เน้นการเพิ่มประสิทธิภาพ และอัตราการขยายตัวของการผลิตและรายได้ส่วนรวมของประเทศเป็นหลัก ทำให้ผู้ที่อยู่ใกล้บริการขั้นพื้นฐานทางเศรษฐกิจ สังคม และปัจจัยการผลิตทั้งหลายสามารถใช้ประโยชน์จากบริการเหล่านี้ ในการเพิ่มผลผลิตและรายได้ของตนได้มากกว่าผู้ที่อยู่ห่างไกลบริการขั้นพื้นฐานหรือขาดปัจจัยการผลิต ทำให้เกิดช่องว่างทางเศรษฐกิจและสังคมในประเทศเพิ่มขึ้นนำไปสู่ปัญหาการกระจายรายได้ ไม่เป็นธรรมในสังคม

จะเห็นได้ว่า แผนพัฒนาฯ ทั้งสองแผนมุ่งความจำเป็นพื้นฐานด้านเศรษฐกิจเน้นพัฒนาวัตถุ และเครื่องอำนวยความสะดวก แต่ผลประโยชน์กลับไม่กระจายตกอยู่ในกลุ่มคนเมืองมากกว่าชนบท ซึ่งก็ตรงตามแนวกระแสพระราชดำรัสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงตรัสไว้ว่า “ที่ผ่านมาการพัฒนาประเทศล้มเหลวเพราะขาดการพัฒนาโดยมุ่งเน้น การเข้าถึง – เข้าใจ – และพัฒนา ตลอดจนขาดการมองภูมิสังคม หมายถึง ทำการศึกษาและเข้าใจในภูมิประเทศถิ่นฐานของไทย และกลุ่มคนวัฒนธรรม การพัฒนาจึงไม่ค่อยสัมพันธ์กันระหว่างเชิงปริมาณและคุณภาพ

สรุปสาระสำคัญในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2515 – 2519)

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 3 เน้นเรื่องการขยายตัวทางเศรษฐกิจและเน้นการพัฒนาทางสังคมโดยเฉพาะเรื่องการกระจายรายได้ การมีงานทำและการลดอัตราการเพิ่มจำนวนของประชากร การดำเนินงานของแผนนี้ไม่บรรลุเป้าหมายเพราะได้รับผลกระทบจากภาวะเศรษฐกิจซบเซาทั่วโลกการขึ้นราคาน้ำมันและความไม่มั่นคงของสถานการณ์ทางการเมืองของไทย (ไพฑูรย์ มีกุล และคนอื่นๆ, 2535, หน้า 78)

ลักษณะเด่นของแผนในช่วงระยะเวลาของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 1 ถึง 3 อยู่ตรงที่ว่ารัฐบาลได้ลงทุนก่อสร้างสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ (Basic Infrastructure) เป็นจำนวนมาก ทั้งนี้เพื่อเป็นการปูพื้นฐานการพัฒนาประเทศในระยะยาว และเสริมสร้างโครงสร้างทางเศรษฐกิจของประเทศให้มั่นคงและสมบูรณ์ แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 1 – 3 จึงเป็นแผนการลงทุนของภาค

รัฐบาลเป็นสำคัญ (Public Investment Plan) ปรัชญา เวสารัชช์ และวิสุทธิ กาญจนสุข (2539, หน้า 692 -694) กล่าวต่อไปว่า แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2515 - 2519) นอกจากได้เน้นการปรับปรุงโครงสร้างทางเศรษฐกิจและการขยายขีดความสามารถในการผลิต และเพิ่มรายได้ให้สูงขึ้น เพื่อมุ่งรักษาเสถียรภาพทางเศรษฐกิจของประเทศแล้ว ในแผนพัฒนาฯ ฉบับนี้ ได้ตระหนักถึงปัญหาความไม่สมดุลของการพัฒนาที่ได้สร้างความแตกต่างของรายได้ในหมู่ประชาชน

ฉะนั้นแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 3 ได้ให้ความสำคัญต่อการพัฒนาด้านสังคมเป็นครั้งแรก และค่อนข้างชัดเจน เช่น

1. การลดอัตราเพิ่มของประชากร เพื่อที่จะสามารถขยายบริการขั้นพื้นฐาน เช่น โรงเรียน โรงพยาบาล ให้สนองความต้องการของประชาชนได้เพียงพอและทั่วถึง ช่วยลดภาระทางเศรษฐกิจแก่ครอบครัวที่ยากจนในระยะยาวได้ทางหนึ่ง

2. การกระจายบริการด้านเศรษฐกิจและสังคมออกไปให้กว้างขวางในส่วนภูมิภาคมากยิ่งขึ้น ช่วยลดความแตกต่างในสภาพความเป็นอยู่ของประชาชนทั่วประเทศให้น้อยลง

3. การสร้างโอกาสให้แก่ประชาชน ด้วยการกระจายบริการขั้นพื้นฐานทางเศรษฐกิจและสังคม ตลอดจนการพัฒนาอาชีพไปสู่ประชาชนในชนบทให้มากขึ้นให้ประชาชนในท้องถิ่นต่างๆ ได้มีโอกาสรับบริการจากรัฐได้เท่าเทียมกัน สิ่งที่สังเกตเห็นได้ชัดว่าแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 3 ให้ความสำคัญกับการพัฒนาด้านสังคมมากกว่าฉบับที่ผ่านมาคือ แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 3 ใช้ชื่อเรียกเป็นครั้งแรกว่า “แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ” แม้แต่สำนักงานวางแผนระดับชาติก็เปลี่ยนชื่อเป็น สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ จากเดิมที่เคยเรียกว่า สภาพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติ และจากการที่รัฐบาลได้ระดมเงินทั้งภายในและภายนอกประเทศ มาลงทุนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ในโครงการและแผนงานต่างๆ กลับไม่สามารถแยกเป็นการลงทุนทางด้านเศรษฐกิจ และทางด้านสังคมในแต่ละด้านว่าเป็นจำนวนเท่าใด เนื่องจากความไม่ชัดเจนของแผนงานแต่คาดว่าเป็นการลงทุนทางเศรษฐกิจมากกว่าทางสังคม

จะเห็นได้ว่าแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 3 มีทั้งความเหมือนและความต่างไปจากแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 1 และ 2 กล่าวคือแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 3 เน้นพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจ โดยเฉพาะในทางปฏิบัติเหมือนกับแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 1 และ 2 อาทิ การสร้างถนน ทางหลวง ท่าเรือ สนามบิน เขื่อน โรงเรียน การสร้างบรรยากาศการลงทุนเป็นต้น แต่แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 3 ต่างจากแผนที่ผ่านๆ มาตรงเริ่มระบุเนื้อหาและแนวทางการดำเนินงานด้านสังคมมากขึ้น ให้โอกาสมนุษย์เท่าเทียมกันมากขึ้น เช่น การวางแผนครอบครัว การสร้างโอกาสทางการศึกษาแก่บุคคล เป็นต้น แม้สัดส่วนการพัฒนามาทางเศรษฐกิจจะดูมีมากกว่าด้านสังคมก็ตาม

สรุปสาระสำคัญในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2520 – 2524)

เนื่องจากสภาพทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองก่อนการใช้แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 4 คือ ปัญหาเศรษฐกิจชะงักงันและการลงทุนชบเซา การว่างงานเพิ่มขึ้น ปัญหาเสถียรภาพทางการเงิน การเมือง และปัญหาความมั่นคงของชาติ ฉะนั้นในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 4 จึงได้วางกรอบนโยบายของชาติ โดยยึดความมั่นคงปลอดภัยของชาติเป็นหลัก ต้องการฟื้นฟู และแก้ไขปัญาเศรษฐกิจของประเทศ รวมทั้งการพัฒนาทางด้านสังคม ผลการพัฒนาเนื่องจากภาวะเศรษฐกิจและการเมืองของประเทศไม่มีความแน่นอน ในทางปฏิบัติแทบไม่มีการดำเนินงานตามแผน จึงมีผลให้การพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง ไม่เป็นไปตามเป้าหมายมากนัก (ไพฑูรย์ มีกุล, และคนอื่นๆ, 2535, หน้า 93)

ในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2520 – 2524) ได้เปลี่ยนแปลงแนวทางการพัฒนาไปจากเดิมมาเน้นประเด็นการพัฒนาประเทศเป็นเรื่องๆ เพื่อตอบสนองต่อความผันผวนอย่างรุนแรงของเศรษฐกิจโลกที่เกิดขึ้นในระบายนั้ ตั้งการผันผวนของระบบการเงินระหว่างประเทศที่ค่าของเงินดอลลาร์สหรัฐ ตกต่ำลง วิกฤตการณ์น้ำมันปิโตรเลียมขึ้นราคา ยังผลให้เกิดภาวะเงินเฟ้อและภาวะเศรษฐกิจชะงักงันทั่วโลก ส่วนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมภายในประเทศมีปัญหาคือ ความเหลื่อมล้ำของการกระจายรายได้ของคนในชาติที่เพิ่มมากขึ้น จนกระทบกระเทือนต่อเสถียรภาพความมั่นคงของประเทศเป็นส่วนรวม แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 4 จึงเป็นแผนที่เน้นการแก้ปัญหา (Issue Oriented Plan) โดยเฉพาะปัญหาด้านเศรษฐกิจ ปรรัชญา เวสารัชช และวิสุทธิ กาญจนสุข (2539, หน้า 692, 694) ได้กล่าวต่อไปว่า

แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 4 มักเน้นการปฏิรูปนโยบายหลายด้านที่เห็นว่ามีคามจำเป็นต่อการเปลี่ยนแปลงขั้นพื้นฐานในโครงสร้างของระบบเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ เพื่อเร่งฟื้นฟูเสถียรภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศให้มั่นคง พร้อมกับยกฐานะสวัสดิภาพ ความเป็นอยู่ของประชาชนส่วนใหญ่ในชาติอันเป็นแนวทางนำไปสู่การลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม และขจัดปัญหาความยากจนในประเทศต่อไป

จุดเน้นของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 4 มีประเด็นที่สำคัญ คือ

1. มุ่งสร้างความเป็นธรรมในสังคมภายใต้พื้นฐานของความมั่นคงแห่งชาติ เน้นการลดความเหลื่อมล้ำในฐานะทางเศรษฐกิจของบุคคลให้น้อยลง ขณะเดียวกันมุ่งเสริมสร้างสวัสดิภาพทางสังคมแก่คนส่วนใหญ่ในชาติมากกว่าการเน้นขยายตัวทางเศรษฐกิจเป็นหลัก อย่างที่เคยจัดทำในช่วงของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 1 – 3
2. เน้นการปรับปรุงนโยบายเศรษฐกิจและสังคมหลายด้านที่จำเป็นต่อการแก้ไขปัญา เช่น ปัญหาเร่ร่อน (ปัญหาเศรษฐกิจชะงักงันและการลงทุนชบเซา จะต้องฟื้นฟูสู่ภาวะปกติและ

มีเสถียรภาพต่อไป) ปัญหารากฐาน (ปัญหาความเหลื่อมล้ำในฐานะของบุคคลในชาติต้องวางแผนแก้ไขควบคู่กับปัญหาเร่งด่วน) ที่น่าสังเกตพบว่าแผนพัฒนาฯ ฉบับนี้ได้ให้ความสนใจด้านการพัฒนาสังคมมากขึ้นตามลำดับ โดยเฉพาะแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 4 ได้กระจายบริการสังคม เช่น การศึกษา สาธารณสุข อาหารและโภชนาการ สวัสดิการสังคมและสวัสดิภาพแรงงาน การแก้ไขปัญหาดังกล่าว เช่น เรื่องยาเสพติดให้โทษ พื้นที่ศิลปวัฒนธรรม รวมถึงความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

เป็นครั้งแรกที่ได้นำกลุ่มคนได้แก่สตรี เด็ก และเยาวชนมาเป็นกลุ่มเป้าหมายในการพัฒนาทางสังคมอย่างชัดเจน สนับสนุนสตรีให้มีความรู้ ความสามารถ และได้รับความเป็นธรรมในสังคมมากขึ้น เปิดโอกาสให้สตรีเป็นพลังในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมได้เต็มความสามารถ ส่วนเด็กและเยาวชนจัดเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศต่อไปในอนาคต จึงเน้นพัฒนาตามวัยและปัญหาในแต่ละช่วงอายุ

สรุปสาระสำคัญในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2525 – 2529)

สืบเนื่องจากผลการพัฒนาที่ก่อให้เกิดการชะงักงันทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองของแผนพัฒนาฯ ก่อนหน้านี้

ในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 5 จึงได้เน้นการปรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจมากกว่าเน้นการขยายตัวทางเศรษฐกิจ โดยเน้นการรักษาเสถียรภาพทางเศรษฐกิจและการเงินของประเทศเป็นพิเศษ มีลักษณะเป็นแผนที่ยึดพื้นที่เป็นหลักในการวางแผนเพื่อเน้นการแก้ไขปัญหาความยากจนในชนบทล่าง และเน้นการแปลงแผนไปสู่การปฏิบัติอย่างจริงจัง ผลการพัฒนาเป็นที่น่าพอใจ การขาดดุลการค้าได้ลดความรุนแรงลง อัตราเงินเฟ้อได้คลี่คลายลงเป็นอย่างมาก การกระจายบริการด้านสังคมสามารถทำได้กว้างขวาง การแก้ไขปัญหาความยากจนในชนบทล่างได้ผลเป็นที่น่าพอใจ ส่วนการพัฒนาด้านการเมืองได้พัฒนาระบบประชาธิปไตยให้คงอยู่และสืบเนื่องจนถึงแผนพัฒนาฯ ฉบับต่อไปได้ (ไพฑูรย์ มีกุศล และคนอื่นๆ, 2535, หน้า 93)

นอกจากนี้ นายไพฑูรย์ และคณะยังกล่าวต่อไปว่า ภายหลังจากใช้แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 5 เศรษฐกิจของประเทศมีการเปลี่ยนแปลงไปทั้งทางด้านโครงสร้างทางเศรษฐกิจการกระจายรายได้ของประชากร เสถียรภาพทางเศรษฐกิจของประเทศ ภาวะทางการจ้างแรงงานการกีดกันทางการค้าระหว่างประเทศ ตลอดจนมีกระบวนการความร่วมมือระหว่างภาครัฐและเอกชนมากขึ้น ทางด้านการเมืองมีการตื่นตัวโดยชนชั้นกลางที่เป็นนักธุรกิจเข้ามามีบทบาททางการเมืองมากขึ้นในด้านสังคมมีการเปลี่ยนแปลงไปทั้งด้านโครงสร้างประชากรสถาบันครอบครัว สวัสดิการของประชากรไทย ให้ได้รับการพัฒนาที่ทัดเทียมกับประเทศพัฒนามากขึ้น

ปรัชญา เวสารัชช์ และวิสุทธิ กาญจนสุข (2539, หน้า 696 – 697, 700) ได้กล่าวว่า แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 5 จัดเป็นแผนที่มีลักษณะเด่นกว่าแผนพัฒนาฯ ทั้ง 4 ฉบับที่ผ่านมา กล่าวคือ แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 1 – 3 เป็นแผนการลงทุนของภาครัฐบาลเพื่อเสริมสร้างบริการขั้นพื้นฐานทาง เศรษฐกิจและสังคม ส่วนแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 4 เน้นประเด็นการพัฒนาเป็นเรื่องๆ เพื่อแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจและสังคมที่เกิดขึ้น

สำหรับแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 5 มีลักษณะเป็นแผนชี้แนะ (Indicative Plan) โดยมี ลักษณะเป็นรูปแผนงานรับรอง ถือเป็นแผนนโยบายในการพัฒนาประเทศแนวใหม่ เพื่อ ตอบสนองปัญหาเศรษฐกิจและสังคมในประเทศที่สลับซับซ้อน แม้ว่าแผนพัฒนาฯ ทั้ง 4 ฉบับที่ ผ่านมาจะช่วยทำให้สังคมเศรษฐกิจมีฐานะความเป็นอยู่โดยรวมดีขึ้น แต่ท่ามกลางความก้าวหน้าได้ เกิดการสะสมปัญหาซึ่งกันและกัน เสถียรภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศอย่างมาก ก่อให้เกิดความเสื่อมโทรมทางด้านวัฒนธรรม ค่านิยม สุขภาพจิต ความไม่ปลอดภัยในชีวิตและ ทรัพย์สิน โดยเฉพาะผลโดยตรงทางสังคม คือ ผลการพัฒนาไม่ได้กระจายอย่างทั่วถึงทั้งประเทศ

รายงานการศึกษายืนยันว่ามีพื้นที่และประชาชนในชนบทอีกกว่า 10 ล้านคนที่อยู่ใน ขาดยากจน ฉะนั้นจุดประสงค์สำคัญของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 5 มี 2 ประการคือ

1. การพัฒนาโครงสร้างและการกระจายบริการสังคม ได้แก่ การลดอัตราการเพิ่มของ ประชากรควบคู่ไปกับการพัฒนาคุณภาพของประชากรและการพัฒนาจิตใจ การเสริมสร้างสังคม ให้มีระเบียบวินัย วัฒนธรรม คีลธรรม จริยธรรมอันดีงาม ตลอดจนจัดบริการสังคมต่างๆ เช่น การศึกษา สาธารณสุข และความยุติธรรม ให้สามารถตอบสนองความต้องการพื้นฐานของ ประชาชน และกระจายไปสู่ชนบททั่วถึง ลดความเหลื่อมล้ำด้านการให้สวัสดิการสงเคราะห์
2. การแก้ไขปัญหาความยากจนในชนบทให้ถึง เพื่อให้คนชนบทสามารถช่วยเหลือตนเอง ได้ในอนาคต พื้นฟูชีวิตคนยากจนสู่ระดับความเป็นอยู่ที่พอมีพอกิน ก้าวสู่การอยู่ดีกินดีมากขึ้น โดยให้ความสำคัญแก่พื้นที่ยากจนหนาแน่นก่อนและให้ประชาชนเข้ามามีบทบาทในการแก้ไข ปัญหาของตนเองให้มากที่สุด

โดยจุดเน้นการพัฒนามี 3 ประการคือ 1) เน้นการปรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจ มากกว่าการมุ่งในเรื่องการขยายอัตราความเจริญในทางเศรษฐกิจแต่อย่างเดียว 2) เน้นความสมดุล ในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ 3) เน้นการแก้ไขปัญหาความยากจนของคนชนบท ในเขตล้าหลัง

นอกจากนี้ในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 5 ได้ตระหนักในบทบาทและความสำคัญของ
ชุมชนและเอกชนในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศและกำหนดแนวทางการพัฒนาไว้

4 ประการดังนี้

1. สนับสนุนงานของสถาบัน และองค์กรเอกชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในงานวางแผน
ครอบครัวอย่างเต็มที่
2. ส่งเสริมให้เอกชนลงทุนในการศึกษาระดับกลางและอุดมศึกษาที่เอกชนสามารถ
ดำเนินการได้ดีให้กว้างขวางยิ่งขึ้น โดยรัฐจะอุดหนุนทางวิชาการมากขึ้น
3. ส่งเสริมให้ประชาชนในท้องถิ่น รู้จักแก้ไขปัญหาสาธารณสุขสุขขั้นมูลฐานโดยการให้
ความรู้ และฝึกอบรมให้สามารถดำเนินการช่วยตนเองได้
4. ให้ความรู้และฝึกอบรมประชาชนทั้งในเมืองและชนบทให้รู้จักวิธีการป้องกันและ
การร่วมมือร่วมใจกันในการแก้ไขปัญหาอาชญากรรมร่วมกัน

อย่างไรก็ตามพบว่า แผนพัฒนาฯ ตั้งแต่ฉบับที่ 1 – 5 แม้มีการพัฒนาด้านสังคมมาก
ขึ้นแต่เป็นการพัฒนาที่ไม่ประสานสอดคล้องกับการพัฒนาเศรษฐกิจ เนื่องจากขาดความสัมพันธที่
เชื่อมโยงเพื่อให้บรรลุเป้าหมายและการแก้ไขปัญหาสังคมบางเรื่อง นอกจากนี้ไม่ลดลงกลับสร้าง
ปัญหาที่รุนแรงและมีความซับซ้อนมากขึ้น

สรุปสาระสำคัญในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 6 (พ.ศ. 2530 – 2534)

ในการจัดทำแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 6 ได้ใช้กรอบและผลของการพัฒนาของแผน
พัฒนาฯ ฉบับที่ 5 และสถานการณ์ทางเศรษฐกิจ ทั้งภายในและภายนอกประเทศมาเป็นตัวกำหนด
นโยบายและทิศทาง โดยมีวัตถุประสงค์และเป้าหมายเพื่อให้เศรษฐกิจขยายตัวไม่ต่ำกว่าร้อยละ 5
เพื่อรองรับกำลังแรงงานใหม่ที่จะเข้าสู่ตลาดไม่น้อยกว่า 3.9 ล้านคน ส่วนทางด้านสังคมก็มุ่ง
พัฒนาคนเพื่อให้มีคุณภาพและมาตรฐานตามเกณฑ์ความจำเป็นพื้นฐานทั้งในเมืองและในชนบท
ในการดำเนินงานตามแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 6 ยังมีปัญหาเรื่องการขาดแคลนปัจจัยพื้นฐานทาง
เศรษฐกิจ การขาดทรัพยากรมนุษย์ที่มีประสิทธิภาพ ค่าจ้างแรงงานและราคาที่ดินมีแนวโน้มสูงขึ้น
การออมในประเทศยังเพิ่มขึ้นน้อย มีความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ ตลอดจนภาวะผัน
ผวนของเศรษฐกิจโลก (ไพฑูรย์ มีกุศล และคนอื่นๆ, 2535, หน้า 105)

แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 6 (พ.ศ. 2530 – 2534) มีลักษณะเดียวกับแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 5
คือเป็นแผนชี้แนะ (Indicative Plan) แต่ลักษณะเด่นของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 6 ที่ต่างออกไป คือ
การวางแผนแบบแผนงานประกอบด้วยแผนงานหลักในการพัฒนาด้านเศรษฐกิจและสังคม รวม
10 แผนงาน

โดยในจำนวน 10 แผนงานนี้ แผนพัฒนาคน สังคมและวัฒนธรรมถือว่าเป็นแผนพัฒนาด้านสังคมโดยตรง เพราะให้ความสำคัญแก่การพัฒนาคุณภาพของคนเสริมสร้างความสงบสุขในสังคม รักษาขนบธรรมเนียมและค่านิยมอันดีงามของชาติตลอดจนให้มีสภาพจิตใจที่ดีขึ้น ลักษณะเด่นคือการกำหนดวัตถุประสงค์ของการพัฒนาด้านสังคมส่วนรวมไว้ชัดเจนควบคู่ไปกับวัตถุประสงค์ของการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ

แนวทางการพัฒนาสังคมจะเน้นความสำคัญของการพัฒนาสังคมในระดับพื้นฐานคือ ตั้งแต่ระดับคน ครอบครัวและชุมชน อันเป็นส่วนย่อยของสังคมให้มากขึ้น โดยสนับสนุนให้มีขนาดและโครงสร้างของประชากรให้เหมาะสมและมุ่งพัฒนาให้เป็นคนดี มีความสามารถ และมีบทบาทที่เหมาะสมต่อการพัฒนาประเทศ ทั้งนี้เพราะถือว่าคนเป็นทรัพยากรอันมีค่าที่สำคัญยิ่งของประเทศ

เชื่อว่าหากมีการพัฒนาคนให้มีคุณภาพสูงขึ้น ย่อมส่งผลให้ชุมชนและสังคมโดยส่วนรวมมีคุณภาพที่ดีขึ้นตามไปด้วย เหล่านี้แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 6 จึงให้ความสำคัญกับการพัฒนาคนมากกว่าแผนพัฒนาฯ ที่ผ่านๆ มา การพัฒนาคุณภาพของคนจะต้องสอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศโดยส่วนรวมที่ให้ความสำคัญกับการเพิ่มประสิทธิภาพ และการส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพ

การพัฒนาคุณภาพคนจะต้องให้สอดคล้องกับปัญหาและความต้องการของคนในกลุ่มอายุต่างๆ การพัฒนาด้านสังคมในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 6 จึงเน้น การพัฒนาคนตามกลุ่มอายุ แผนการพัฒนาคน สังคมและวัฒนธรรมถือว่าเป็นแผนพัฒนาด้านสังคมโดยตรงและยังให้ความสำคัญกับการพัฒนาใน 4 ด้านคือ 1. ด้านขนาดและการกระจายตัวประชากร 2. ด้านการพัฒนาคุณภาพคนและแรงงาน 3. ด้านการเสริมสร้างความสุขในสังคม และ 4. ด้านการปรับปรุงกลไกพัฒนาสังคม เช่น ปรับบทบาทของรัฐโดยสนับสนุนเอกชน ชุมชน ประชาชน เป็นผู้จัดการบริหารหรือเป็นผู้ดำเนินการ หรือทบทวน ปรับกฎหมาย ระเบียบข้อบังคับต่างๆ ที่เป็นอุปสรรคในการเข้ามามีส่วนร่วมของภาคเอกชนโดยเฉพาะการศึกษาและสาธารณสุข ส่งเสริมให้มีการรวมตัวขององค์กรเอกชน เพื่อประสานงานกับฝ่ายรัฐและใช้แผนเป็นเครื่องมือในการประสานดำเนินงานให้เป็นเป้าหมาย และทิศทางเดียวกัน

การรณรงค์ให้ทุกฝ่ายเกิดจิตสำนึกว่าเป็นภาระร่วมกันที่จะต้องป้องกันและแก้ไขปัญหาดังกล่าวที่เกิดขึ้น การรณรงค์ให้สถาบันสังคมโดยเฉพาะสถาบันครอบครัวตระหนักในบทบาทหน้าที่ ความรับผิดชอบที่มีต่อการป้องกันและแก้ไขปัญหาดังกล่าว (ปรัชญา เวสารัชช และวิสุทธิ กาญจนสุข, 2539, หน้า 699 – 703)

อย่างไรก็ตามแม้ว่าแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 6 จะมีการมุ่งพัฒนาทางสังคมมากกว่าแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ผ่านมา แต่มักมุ่งเน้นเพื่อแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจเป็นหลักมากกว่าการมุ่งพัฒนาเชิงบูรณาการ จึงทำให้เกิดปัญหาอันเนื่องมาจากการพัฒนามากมาย โดยเฉพาะรัฐบาลมักเน้นการแก้ไขปัญหามากกว่าการป้องกันปัญหาที่จะตามมา และเน้นบทบาทของรัฐในการดำเนินการเป็นส่วนใหญ่ ขาดการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน ภาคเอกชนในทางปฏิบัติ

นอกจากนี้ผลของการดำเนินการในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 6 มีทิศทางที่ได้รับอิทธิพลทั้งปัจจัยภายในและภายนอกประเทศมากมาย เช่น การผันผวนของราคาน้ำมัน การขาดแคลนทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพในภาคอุตสาหกรรมและการส่งออก โครงสร้างของสังคมเปลี่ยนจากการทำกินในภาคเกษตรมาสู่ภาคอุตสาหกรรมมากขึ้น ทำให้สัดส่วนการผลิตภาคอุตสาหกรรมมีมากไม่สมดุลกับภาคเกษตร ปัญหาการเรียกร้องอัตราค่าแรงงานขั้นต่ำ ปัญหาการเสื่อมโทรมของสภาพแวดล้อมธรรมชาติ ปัญหาราคาที่ดินและความต้องการอยู่อาศัยมีมากขึ้น ปัญหาที่ดินทางการค้าระหว่างประเทศ หรือการตั้งกำแพงภาษีทางการค้าระหว่างประเทศ เป็นต้น เหล่านี้ควรมีการทบทวนปัญหาและจัดเป็นวาระของชาติที่ต้องจัดทำต่อไปในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 7 อย่างจริงจัง และมีการวางแผนกำหนดทิศทางที่มุ่งพัฒนาคนเป็นหลัก เน้นการมีส่วนร่วมในภาคปฏิบัติจริง

สรุปสาระสำคัญในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535 – 2539)

ในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 7 มีทิศทางการพัฒนาที่พยายามเน้นเรื่องทรัพยากรมนุษย์ การกระจายรายได้ การปรับประเทศให้เป็นประเทศอุตสาหกรรมใหม่ การพัฒนาด้านสังคมและสวัสดิการ การนำวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเข้ามาใช้ตลอดจนการระดมเงินออมในประเทศเพื่อการพัฒนาต่อไป (ไพฑูรย์ มีกุล และคนอื่นๆ, 2535, หน้า 105)

ชมรมพัฒนาความรู้ด้านระเบียบกฎหมายฯ (2545, หน้า 7, 11, 15) ได้ศึกษาแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 7 ไว้ว่า โดยในสาระสำคัญของการพัฒนาในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 7 จนเน้นการรักษาอัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจให้อยู่ในระดับที่เหมาะสม และต่อเนื่องอย่างมีเสถียรภาพ โดยใช้นโยบายการเงินการคลัง เพิ่มประสิทธิภาพการผลิตการสร้างโอกาสการแข่งขันในระดับสากล มุ่งการกระจายรายได้และการพัฒนาสู่ภูมิภาคชนบท ใช้มาตรการด้านภาษีและรายจ่ายของรัฐบาลกระจายการถือครองที่ดิน พัฒนาทรัพยากรมนุษย์คุณภาพชีวิตสิ่งแวดล้อมและทรัพยากร โดยเน้น นโยบายกระจายโอกาสและปรับปรุงคุณภาพการศึกษาพัฒนาระบบสาธารณสุขพื้นฐาน

นอกจากนี้แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 7 มีความก้าวหน้าด้านการศึกษามาก ได้มีการเร่งรัดขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน จาก 6 ปี เป็น 9 ปีในภาพรวมได้ผลสำเร็จสูงกว่าเป้าหมาย แต่ยังมีปัญหาในพื้นที่ชนบทห่างไกลและบางกลุ่มเป้าหมายยังอยู่ในเกณฑ์ต่ำกว่า ร้อยละ

50 นอกจากนี้ก็มีการขยายการพัฒนากำลังคนในสาขาที่ขาดแคลน โดยเฉพาะด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมากขึ้น รวมทั้งการปรับปรุงรูปแบบและคุณภาพการศึกษาตลอดชีพ และการเร่งรัดโครงการอาหารกลางวัน เพื่อความพร้อมและพัฒนาการของเด็ก สำหรับด้านการผ่อนคลายกฎระเบียบ เพื่อชักจูงให้เอกชนมีส่วนร่วมมากขึ้น อาทิ การยกเลิกเพดานค่าเล่าเรียนในโรงเรียนนานาชาติและโรงเรียนเอกชนบางส่วน การให้อิสระแก่สถาบันอุดมศึกษาเอกชนในการจัดการเรียนการสอนมากขึ้น

สำหรับประเทศไทย เมื่อพิจารณาจากจุดเน้นของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมตั้งแต่เริ่มจนฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535 – 2539) จะเหมือนกับหลายๆ ประเทศที่มุ่งจัดการศึกษา โดยเน้นสู่การพัฒนาเศรษฐกิจมากกว่าด้านสังคมและการเมืองของประเทศ นักวิเคราะห์หลายท่านเชื่อว่า หากสภาพเศรษฐกิจดีรายได้ประชาชาติและรายได้ต่อหัวของประชาชนสูงขึ้นประชาชนมีอาชีพมีการกระจายรายได้ใกล้เคียงกัน นั่นหมายถึงรัฐสามารถมีรายได้มาจัดบริการพื้นฐานสังคมให้ประชาชนได้ทั่วถึง ประชาชนได้รับบริการทางการศึกษาและได้รับบริการทางสาธารณสุขมีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ฯลฯ นำไปสู่การมีส่วนร่วมพัฒนาสังคม กิจกรรมการเมืองการปกครองที่ดีขึ้นมั่นคงในระบบประชาธิปไตย อย่างไรก็ตามแม้สภาพทั่วไปในปัจจุบันจะดีขึ้น แต่ยังคงกล่าวไม่ได้ว่าความเชื่อนี้จะเป็นจริงตามที่คาดไว้เพราะประชาชนส่วนหนึ่งของประเทศยังอดอยาก ขาดงาน สุขภาพไม่ดีและไม่มีที่ทำกิน โดยเฉพาะด้านการศึกษา คนส่วนน้อยของประเทศเท่านั้น ที่มีการศึกษาระดับมัธยมขึ้นไป ขณะที่คนส่วนใหญ่ของประเทศมีการศึกษาระดับประถมศึกษา (6 ปี)

จะเห็นได้ว่านับแต่เริ่มจัดตั้งแผนพัฒนาฯ ตั้งแต่ฉบับที่ 3-7 มาเริ่มมีทิศทางการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์พัฒนาสังคมควบคู่กับพัฒนาเศรษฐกิจ แต่ยังคงขาดการทำงานที่ประสานประโยชน์ทั้งในระดับนโยบาย ระดับการวางแผนและภาคปฏิบัติที่จะประสานแนวคิดหลักการทำงานในลักษณะรูปธรรมค่อนข้างมีน้อย การพัฒนาสังคมเศรษฐกิจยังมีทิศทางและกิจกรรมการพัฒนาที่ไม่สมดุลกัน มุ่งพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อหวังให้สังคมจะดีขึ้นผลกลับยังเกิดช่องว่างระหว่างกลุ่มคน และวัฒนธรรม คนกับสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติมากขึ้น

สรุปสาระสำคัญในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540 – 2544)

ในช่วงของการใช้แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540 – 2544) พบว่า ปีแรกของการใช้แผนพัฒนาฯ ได้เกิดวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจและการเงิน ก่อให้เกิดผลกระทบอย่างกว้างขวางต่อการพัฒนาประเทศ โดยมีปัจจัยและตัวเร่งที่สำคัญ คือ ปัญหาเศรษฐกิจแบบฟองสบู่ ซึ่งไม่ก่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนระบบเศรษฐกิจและการเมืองในลักษณะรวมศูนย์ความคืบหน้า

ประสิทธิภาพในการบริหารจัดการภาครัฐ และการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมกรรมการบริโภคของคนไทย ที่มีค่านิยมทางวัตถุ และสิ่งฟุ่มเฟือย (สถาบันราชภัฏเชียงใหม่, 2543, หน้า 30) และจากปัจจัยดังกล่าวจึงมีความจำเป็นต้องปรับแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 ให้สอดคล้องกับเงื่อนไขใหม่ๆ และสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป รวมถึงโอกาสและข้อจำกัดต่างๆ เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดการดำเนินงานพัฒนาประเทศช่วง 4 ปี ที่เหลือของแผนส่งผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของคนไทยและเสถียรภาพของประเทศโดยรวม จึงวางหลักการปรับแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 ไว้ดังนี้

1. มุ่งให้คนเป็นศูนย์กลางหรือจุดมุ่งหมายหลักของการพัฒนา เน้นการพัฒนาคนให้เต็มศักยภาพทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ และสติปัญญา ควบคุมการพัฒนาระบบเศรษฐกิจ สังคม การเมือง สิ่งแวดล้อมและการบริหารจัดการ ให้สนับสนุนการพัฒนาคน พร้อมทั้งเปลี่ยนวิธีคิด และค่านิยมหลักที่เน้นการพัฒนาแบบองค์รวม เป็นการพัฒนาระบบการร่วมมือของภาคีการพัฒนาทุกฝ่าย

2. การปรับแผนเป็นการเร่งรัดการดำเนินงานที่มีลำดับความสำคัญสูงหรือเพิ่มเติมเรื่องใหม่ๆ เพื่อป้องกันแก้ไขปัญหที่เกิดจากสถานการณ์และเงื่อนไขที่เปลี่ยนแปลงไป โดยเน้นจัดกลไกต่างๆ ให้เกิดผลทางปฏิบัติจริง

3. พันธกรณีตามข้อตกลงกับกองทุนการเงินระหว่างประเทศจะต้องปฏิบัติตามแผนฟื้นฟูเศรษฐกิจที่ได้ตกลงร่วมกัน ทั้งในด้านการฟื้นฟูภาคการเงิน และการรักษาวินัยทางการคลังอย่างเข้มงวด และการป้องกันและบรรเทาผลกระทบทางสังคมในระยะด่วน รวมทั้งเป้าหมายระยะกลางในการปฏิรูประบบราชการและพัฒนาบทบาทการมีส่วนร่วมของภาคเอกชนในการลงทุนแทนภาครัฐ เพื่อการปฏิรูปโครงสร้างทางเศรษฐกิจ ตลอดจนการปรับปรุงเผยแพร่ข้อมูลเศรษฐกิจของประเทศให้เกิดความโปร่งใสและเอื้อต่อการประเมินภาวะเศรษฐกิจของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง

4. กระบวนการปฏิรูปการเมืองที่มีรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ จะเป็นพลังขับเคลื่อนให้เกิดการปฏิรูประบบบริหารจัดการของประเทศ นำไปสู่การเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการของภาครัฐมีการปกครองที่ดี และเปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนของสังคมมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจและพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองมากยิ่งขึ้น

5. พันธกิจการเปิดเสรีทางการค้าและการลงทุน ตามข้อตกลงทั่วไปว่าด้วยภาษีศุลกากรและการค้า (GATT) และการมีองค์การค้าโลก (WTO) ตลอดจนข้อตกลงความร่วมมือทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศระดับต่างๆ ทำให้ไทยมีพันธกรณีที่จะต้องดำเนินนโยบายและมาตรการเพื่อลดการคุ้มครองผู้ผลิตสินค้าในประเทศและเปิดเสรีตลาดการค้า การบริการและการลงทุนให้มากขึ้นเป็นลำดับ จำเป็นเร่งรัดการเสริมสร้างรากฐานการผลิตให้แข็งแกร่ง สามารถแข่งขันได้ และพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงในตลาดโลกได้

6. คำนึงถึงการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรของประเทศให้ความขยายกว้าง โดยระดมการมีส่วนร่วมในการพัฒนาทั้งภาครัฐภาคเอกชนและภาคประชาชนการใช้ทรัพยากรด้านเงินทุนให้คุ้มค่า ประหยัลดเกิดประสิทธิภาพสูงสุด และให้ความสำคัญกับการพัฒนาขีดความสามารถของทรัพยากรคนและองค์กรต่างๆ สร้างเครือข่ายการมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนา สามารถป้องกันและแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น ผู้การพึ่งตนเองและแข่งขันได้ในระยะยาว สมพร เทพสิทธิ์า (2542, หน้า 53 – 57) ได้กล่าวต่อไปว่า สำหรับแนวทางการพัฒนาคนและสังคมตามแผนพัฒนาฉบับที่ 8 นั้น

ในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 ได้กำหนดยุทธศาสตร์แนวทางการพัฒนาคนและสังคมไว้ดังนี้

1. มุ่งพัฒนาศักยภาพของคน โดยเฉพาะให้ความสำคัญกับกลุ่มสตรีมุ่งให้ความสำคัญกับคนไทยตั้งแต่มีปฏิสนธิในครรภ์มารดาจนถึงอายุขัยให้ได้คนที่มีคุณธรรมรับผิดชอบต่อตนเอง ครอบครัว ฯลฯ ได้ มีความสมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ ความคิดสติปัญญา ประสพการณ์ทักษะในการใช้ชีวิตหน้าที่การงาน

2. พัฒนากลุ่มผู้ด้อยโอกาส ให้พึ่งตนเองได้โดยเฉพาะเด็กและสตรีที่ขาดโอกาสและเป็นเหยื่อของสังคม คนพิการและผู้สูงอายุ

3. พัฒนาสิ่งแวดล้อมของสังคมให้เอื้อต่อการพัฒนาคน ต้องพัฒนาปรับปรุงสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติ และทางวัฒนธรรมให้เอื้อต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของบุคคล ครอบครัวชุมชนได้ มีจิตสำนึกภูมิใจในความเป็นไทย

จากทิศทางการพัฒนาตามแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 จะเห็นได้ว่าการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมของภาคประชาชนมากขึ้น นับตั้งแต่การวางแผนพัฒนาฯ มีการจัดประชาพิจารณ์จากทุกสาขาอาชีพ การตั้งองค์กรประชาสังคมเสนอแผนฉบับร่าง เป้าหมายเพื่อเป็นแผนพัฒนาฯ ที่ตอบสนองความต้องการของท้องถิ่น เป็นแนวคิดที่สอดคล้องกับการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น แต่ที่น่าสังเกตคือ แม้จะมีการปรับแผนพัฒนาฯ ในช่วง 3 – 4 ปี ที่เหลือของแผนฯ เพื่อฝ่าวิกฤตเศรษฐกิจในยุคกระแสโลกาภิวัตน์ การเคลื่อนย้ายปัจจัยการผลิตและการลงทุนข้ามชาติอย่างไร้พรมแดน การที่ไทยตกเป็นลูกหนี้กองทุนการเงินระหว่างประเทศจึงปรับแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 ระยะหลังให้มุ่งพัฒนาคนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา เพื่อมุ่งแข่งขันเศรษฐกิจ สังเกตว่าแม้จะมุ่งพัฒนาคนแต่ยังใช้คนเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจ โดยปราศจากคำว่าพัฒนาอย่างพอเพียงที่เพียงพอ

การพัฒนาในทิศทางเช่นนี้อาจนำไปสู่วิกฤตที่รุนแรงกว่าเดิมได้ เพราะเป็นการพัฒนาแข่งขันที่เข้มงวดเข้มข้นกว่าเดิมนั้นหมายถึงการพัฒนาไม่ควรใช้มนุษย์เป็นเครื่องมือทางเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียว

สรุปสาระสำคัญในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545 – 2549)

จากการประเมินผลการพัฒนาในช่วง 4 ทศวรรษที่ผ่านมา ซึ่งให้เห็นอย่างชัดเจนถึงการพัฒนาที่ขาดสมดุล โดยประสบความสำเร็จเฉพาะในเชิงปริมาณ แต่ขาดความสมดุลด้านคุณภาพ “จุดอ่อน” ของการพัฒนาที่สำคัญ คือ ระบบบริหารทางเศรษฐกิจ การเมือง และราชการยังเป็นการรวมศูนย์อำนาจและขาดประสิทธิภาพ ระบบกฎหมายล้าสมัย นำไปสู่ปัญหาเรื้อรังของประเทศ คือ การทุจริตประพฤติมิชอบที่เกิดขึ้นทั้งในภาคราชการและในภาคธุรกิจเอกชน ขณะเดียวกันคุณภาพการศึกษาของคนไทยยังไม่ก้าวหน้าเท่าที่ควร ไม่สามารถปรับตัวรู้เท่าทันวิทยาการสมัยใหม่ ทั้งฐานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีของไทยอ่อนแอ ไม่เอื้อต่อการพัฒนานวัตกรรม รวมทั้งความสามารถในการบริหารจัดการธุรกิจยังด้อยประสิทธิภาพ จึงส่งผลให้ขีดความสามารถในการแข่งขันของไทยลดลงอย่างต่อเนื่อง ขณะที่ความเหลื่อมล้ำของการกระจายรายได้ ความยากจน และความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่รุนแรงขึ้น ได้สร้างความขัดแย้งในสังคมมากขึ้น นอกจากนี้ความอ่อนแอของสังคมไทยที่ตกอยู่ในกระแสวัตถุนิยม ได้ก่อให้เกิดปัญหาทางศีลธรรมและปัญหาสังคมมากขึ้นด้วย

การจัดทำแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 จึงยังคงใช้การผนึกกำลังร่วมกันของประชาชนทุกภาคส่วนในสังคมไทยที่เน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในทุกระดับทุกชั้นตอน โดยยึดหลักการร่วมกันคิด ร่วมกันทำ และร่วมกันรับผิดชอบในลักษณะเป็นเครือข่ายการพัฒนาต่อเนื่องจากแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 แต่การจัดทำแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 ได้ขยายกระบวนการมีส่วนร่วมให้กว้างขวางยิ่งขึ้น โดยมีการระดมความคิดของประชาชนเริ่มตั้งแต่ระดับจังหวัดทุกจังหวัด ระดับอนุภาค 9 อนุภาคทั่วประเทศขึ้นมาถึงระดับชาติและผลจากกระบวนการระดมความคิดเห็นของประชาชนทุกระดับดังกล่าว นอกจากจะนำไปสู่การกำหนดวิสัยทัศน์และทิศทางการพัฒนาประเทศในอนาคตแล้ว ทุกฝ่ายยังเห็นพ้องต้องกันให้ยึดหลัก “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” เป็นปรัชญานำทางในการพัฒนาประเทศ ให้เข้าสู่สังคมที่ยึดหลักทางสายกลาง มีความสมดุล รู้จักพอประมาณ อย่างมีเหตุผล มีภูมิคุ้มกัน รู้เท่าทันโลก และเสริมสร้างให้เกิดคนดีในสังคมทุกระดับ

แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 จึงเป็นแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาระยะปานกลางที่มีความสอดคล้องกับวิสัยทัศน์ระยะยาว และมีการดำเนินการต่อเนื่องจากแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 ในด้านแนวคิดที่ยึด “คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา” และให้ความสำคัญกับการพัฒนาที่สมดุล ทั้งด้านตัวคน สังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การแก้ไขปัญหาความยากจน การฟื้นฟูเศรษฐกิจและสังคมของประเทศให้พ้นจากวิกฤติ พร้อมไปกับการวางรากฐานการพัฒนาประเทศให้เข้มแข็ง และการสร้างระบบการบริหารจัดการภายในที่ดีให้เกิดขึ้นในทุกระดับทำให้เกิด

การพัฒนาที่ยั่งยืนที่มี “คน” เป็นศูนย์กลางได้อย่างแท้จริง (ชมรมพัฒนาความรู้ด้านระเบียบกฎหมาย, 2545, หน้า 34, 51 – 52)

อาจกล่าวได้ว่า นับแต่เริ่มใช้แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 เป็นต้นมา การวางแผนพัฒนาให้ความสำคัญมุ่ง “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” และสร้างวิสัยทัศน์ให้เศรษฐกิจเป็นเครื่องมือในการพัฒนามนุษย์มากกว่าที่จะใช้มนุษย์เป็นเครื่องมือของการพัฒนาเศรษฐกิจขณะเดียวกันแผนพัฒนาฯ ก็มุ่งการพัฒนาแบบเป็นองค์รวมไม่แยกเศรษฐกิจออกจากสังคม แม้ในข้อเท็จจริงยังมีความเหลื่อมล้ำในรายได้ ฐานะ โอกาสทางการศึกษาระหว่างคนเมืองกับคนชนบทก็ตามและเมื่อนำแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545 – 2549) มาใช้สาระสำคัญของแผนยังดำเนินตามกรอบแนวคิดของแผนฯ 8 คือมุ่ง “พัฒนามนุษย์เป็นศูนย์กลางการพัฒนา” และได้เน้นย้ำเพิ่มปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ เข้ามาผนวชด้วย เป็นผลให้ผลการพัฒนาในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 ประสบความสำเร็จพอสมควร เศรษฐกิจขยายตัวอย่างต่อเนื่อง ความยากจนลดลง สุขอนามัยของประชาชนดีขึ้น

สรุปสาระสำคัญในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550 – 2554)

ในระยะของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550 – 2554) ไทยต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญในหลายบริบท ทั้งที่เป็นโอกาสและข้อจำกัดต่อการพัฒนาประเทศจึงต้องเตรียมความพร้อมของคนและระบบให้มีภูมิคุ้มกันพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงและผลกระทบที่อาจเกิดขึ้น โดยยังคงอัญเชิญ “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” มาเป็นแนวปฏิบัติในการพัฒนาแบบบูรณาการเป็นองค์ความรู้ที่มี “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” ต่อเนื่องจากแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 และแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 และให้ความสำคัญต่อการรวมพลังสังคมจากทุกภาคส่วนให้มีส่วนร่วมดำเนินการในทุกขั้นตอนของแผนฯ พร้อมทั้งสร้างเครือข่ายการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การพัฒนาสู่การปฏิบัติ รวมทั้งการติดตามตรวจสอบผลการดำเนินงานตามแผนอย่างต่อเนื่อง

วัตถุประสงค์

(1) เพื่อสร้างโอกาสการเรียนรู้คู่คุณธรรม จริยธรรมอย่างต่อเนื่องที่ขับเคลื่อนด้วยการเชื่อมโยงบทบาทครอบครัว สถาบันศาสนาและสถาบันการศึกษา เสริมสร้างบริการสุขภาพอย่างสมดุลระหว่างการส่งเสริม การป้องกัน การรักษา และการฟื้นฟูสมรรถภาพ และสร้างความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

(2) เพื่อเพิ่มศักยภาพของชุมชน เชื่อมโยงเป็นเครือข่าย เป็นรากฐานการพัฒนา เศรษฐกิจ คุณภาพชีวิต และอนุรักษ์ ฟื้นฟู ใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืนนำไปสู่การพึ่งตนเองและลดปัญหาความยากจนอย่างบูรณาการ

(3) เพื่อปรับโครงสร้างการผลิตสู่การเพิ่มคุณค่า (Value Creation) ของสินค้าและบริการบนฐานความรู้และนวัตกรรม รวมทั้งสนับสนุนให้เกิดความเชื่อมโยงระหว่างสาขาการผลิตเพื่อทำให้มูลค่าการผลิตสูงขึ้น

(4) เพื่อสร้างภูมิคุ้มกัน (Safety Net) และระบบบริหารความเสี่ยงให้กับภาคการเงิน การคลัง พลังงาน ตลาดปัจจัยการผลิต ตลาดแรงงาน และการลงทุน

(5) เพื่อสร้างระบบการแข่งขันด้านการค้าและการลงทุนให้เป็นธรรม และคำนึงถึงผลประโยชน์ของประเทศ รวมทั้งสร้างกลไกในการกระจายผลประโยชน์จากการพัฒนาสู่ประชาชนในทุกภาคส่วนอย่างเป็นธรรม

(6) เพื่อเสริมสร้างความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติและคุณค่าความหลากหลายทางชีวภาพ ควบคู่กับการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมให้เป็นฐานที่มั่นคงของการพัฒนาประเทศและการดำรงชีวิตของคนไทยทั้งในรุ่นปัจจุบันและอนาคต รวมทั้งสร้างกลไกในการรักษาผลประโยชน์ของชาติอย่างเป็นธรรมและอย่างยั่งยืน

(7) เพื่อเสริมสร้างธรรมาภิบาลในการบริหารจัดการประเทศสู่ภาครัฐ ภาคธุรกิจเอกชน และภาคประชาชน และขยายบทบาทขีดความสามารถขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควบคู่กับการเสริมสร้างกลไกและกระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาวัฒนธรรมประชาธิปไตยให้เกิดผลในทางปฏิบัติต่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

เป้าหมาย

เพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ดังกล่าว ได้กำหนดเป้าหมายการพัฒนาของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 ดังนี้

(1) เป้าหมายการพัฒนาคุณภาพคน ให้คนไทยทุกคนได้รับการพัฒนาทั้งทางร่างกาย จิตใจ ความรู้ ความสามารถ ทักษะการประกอบอาชีพ และมีความมั่นคงในการดำรงชีวิตครอบคลุมทุกกลุ่มเป้าหมายเพื่อเสริมสร้างศักยภาพให้กับตนเองที่จะนำไปสู่ความเข้มแข็งของครอบครัว ชุมชน และสังคมไทย โดยเพิ่มจำนวนปีการศึกษาเฉลี่ยของคนไทยเป็น 10 ปี พัฒนากำลังแรงงานระดับกลางที่มีคุณภาพเพิ่มเป็นร้อยละ 60 ของกำลังแรงงานทั้งหมด โดยรายได้เฉลี่ยของแรงงานเพิ่มขึ้นร้อยละ 4.5 และเพิ่มสัดส่วนนักวิจัยเป็น 10 คน ต่อประชากร 10,000 คน พร้อมทั้งกำหนดให้อายุคาดเฉลี่ยของคนไทยสูงขึ้นเป็น 80 ปี ควบคู่กับการลดอัตราเพิ่มของการเจ็บป่วยด้วยโรคป้องกันได้ใน 5 อันดับแรก คือ หัวใจ ความดันโลหิตสูง เบาหวาน มะเร็ง และหลอดเลือดสมองและนำไปสู่การเพิ่มผลิตภาพแรงงาน และลดรายจ่ายด้านสุขภาพร้อยละ 10

(2) เป้าหมายการพัฒนาชุมชนและแก้ปัญหาความยากจน พัฒนาให้ทุกชุมชนมีแผนชุมชนแบบมีส่วนร่วม และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนำแผนชุมชนไปใช้ประกอบการจัดสรร

งบประมาณ ปัญหาอาชญากรรม ยาเสพติด โดยลดคดีอาชญากรรมลงร้อยละ 10 และขยายโอกาส การเข้าถึงแหล่งทุน การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ และลดสัดส่วนผู้อยู่ใต้เส้นความยากจนลงเหลือ ร้อยละ 4 ภายในปี 2554

(3) เป้าหมายด้านเศรษฐกิจ ปรับปรุงโครงสร้างเศรษฐกิจให้มีความสมดุลและยั่งยืน โดย ให้สัดส่วนภาคเศรษฐกิจในประเทศต่อภาคการค้าระหว่างประเทศเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 75 ภายในปี 2554 ผลผลิตภาพการผลิตรวมเพิ่มขึ้นไม่ต่ำกว่าร้อยละ 3 ต่อปี อัตราเงินเฟ้อเฉลี่ยไม่เกินร้อยละ 4 ต่อปี สัดส่วนหนี้สาธารณะต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ ไม่เกินร้อยละ 50 ความยืดหยุ่นการใช้ พลังงานเฉลี่ยไม่เกิน 1 : 1 ในระยะของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 สัดส่วนรายได้ของกลุ่มที่มีรายได้สูง ร้อยละ 20 ระดับบนต่อรายได้ของกลุ่มที่มีรายได้น้อยร้อยละ 20 ระดับล่าง ไม่เกินร้อยละ 10 ภายในปี 2554 และสัดส่วนผลผลิตของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมใน ประเทศ เป็นร้อยละ 40 ภายในปี 2554

(4) เป้าหมายการสร้างความมั่นคงของฐานทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม รักษาความอุดม สมบูรณ์ของฐานทรัพยากรและความหลากหลายทางชีวภาพ โดยให้มีพื้นที่ป่าไม้ไม่น้อยกว่าร้อยละ 33 และต้องเป็นพื้นที่ป่าอนุรักษ์ไม่น้อยกว่าร้อยละ 18 ของพื้นที่ประเทศ รักษาความอุดม สมบูรณ์ของระบบนิเวศน์ในเขตพื้นที่ชายฝั่งและพื้นที่ชีวมลฑล รักษาพื้นที่ทำการเกษตรในเขต ชลประทานไว้ไม่น้อยกว่า 31 ล้านไร่ และรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมให้อยู่ในระดับที่เหมาะสมต่อ การดำรงคุณภาพชีวิตที่ดีและไม่เป็นภัยคุกคามต่อระบบนิเวศ โดยรักษาคุณภาพของแหล่งน้ำอยู่ใน เกณฑ์ตั้งแต่ระดับพอใช้ขึ้นไป มีสัดส่วนไม่น้อยกว่าร้อยละ 85 คุณภาพอากาศอยู่ในเกณฑ์มาตรฐาน โดยเฉพาะฝุ่นละอองขนาดเล็ก (PM₁₀) ต้องมีค่าเฉลี่ย 24 ชั่วโมงไม่เกิน 120 มก./ลบ.ม. อัตราการ ปลดปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ต่อประชากรลดลงร้อยละ 5 จากปี 2545 คือไม่เกิน 3.5 ตัน/คน/ปี ควบคุมอัตราการผลิตขยะในเขตเมืองไม่ให้เกิน 1 กก./คน/วัน และจัดการของเสียอันตรายจาก ชุมชนให้ได้ไม่น้อยกว่าร้อยละ 30

(5) เป้าหมายด้านธรรมาภิบาล มุ่งให้ธรรมาภิบาลของประเทศดีขึ้น มีคะแนน ภาพลักษณ์ของความโปร่งใสอยู่ที่ 5.0 ภายในปี 2554 ระบบราชการมีขนาดที่เหมาะสม และมีการ ดำเนินงานที่คุ้มค่าเพิ่มขึ้น ลดกำลังคนภาคราชการส่วนกลางให้ได้ร้อยละ 10 ภายในปี 2554 ธรรมาภิบาลในภาคธุรกิจเอกชนเพิ่มขึ้น ท้องถิ่นมีขีดความสามารถในการจัดเก็บรายได้และมีอิสระ ในการพึ่งตนเองมากขึ้น และภาคประชาชนมีความเข้มแข็ง รู้สิทธิหน้าที่ และมีส่วนร่วมมากขึ้นใน การตัดสินใจและรับผิดชอบในการบริหารจัดการประเทศ รวมทั้งมีการศึกษาวิจัย พัฒนาองค์ความรู้ ในด้าน

วัฒนธรรมประชาธิปไตย วัฒนธรรมธรรมาภิบาล และวัฒนธรรมสันติวิธี จำนวนปีละไม่ต่ำกว่า 20 เรื่อง

การเปลี่ยนแปลงของบริบทการพัฒนาและสถานะของประเทศไทย

การเปลี่ยนแปลงของบริบทการพัฒนาในกระแสโลกาภิวัตน์ ประเทศไทยยังต้องเผชิญกับบริบทการเปลี่ยนแปลงของโลกในหลายด้านที่สำคัญ ซึ่งมีผลกระทบทั้งที่เป็นโอกาสและข้อจำกัดต่อการพัฒนาประเทศเป็นอย่างมาก ซึ่งแนวโน้มของบริบทการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญมี 5 บริบท ดังนี้

(1) การรวมตัวของกลุ่มเศรษฐกิจและการเปลี่ยนแปลงในตลาดการเงินของโลก ทำให้การเคลื่อนย้ายเงินทุน สินค้า และบริการ รวมทั้งคนในระหว่างประเทศมีความคล่องตัวมากขึ้น ประกอบกับการก่อตัวของศตวรรษแห่งเอเชียที่มีจีนและอินเดียเป็นตัวจักรสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจโลก ส่งผลให้ประเทศไทยต้องดำเนินนโยบายการค้าในเชิงรุก ทั้งการหาตลาดเพิ่มและการผลักดันให้ผู้ผลิตในประเทศปรับตัวให้สามารถแข่งขันได้บนฐานความรู้ ฐานทรัพยากรธรรมชาติและความเป็นไทย นอกจากนี้ ปัญหาความไม่สมดุลทางเศรษฐกิจของโลกที่สะสมมานาน และการขยายตัวของกองทุนประกันความเสี่ยงจะสร้างความผันผวนต่อระบบการเงินของโลกจึงมีความจำเป็นต้องยกระดับการกำกับดูแลการเคลื่อนย้ายเงินทุนระหว่างประเทศ และการเตรียมความพร้อมต่อการผันผวนของค่าเงินและอัตราดอกเบี้ยในตลาดโลก

(2) การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีอย่างก้าวกระโดด ความก้าวหน้าอย่างรวดเร็วของเทคโนโลยีสารสนเทศ เทคโนโลยีชีวภาพ เทคโนโลยีวัสดุ และนาโนเทคโนโลยี สร้างความเปลี่ยนแปลงทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคมทั้งในด้านโอกาสและภัยคุกคาม จึงจำเป็นต้องเตรียมพร้อมให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีดังกล่าวในอนาคต โดยจะต้องมีการบริหารจัดการองค์ความรู้อย่างเป็นระบบ ทั้งการพัฒนาหรือสร้างองค์ความรู้ รวมถึงการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมมาผสมผสานร่วมกับจุดแข็งในสังคมไทย อาทิ สร้างความเชื่อมโยงเทคโนโลยีกับวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อสร้างคุณค่าเพิ่มให้กับสินค้าและบริการ มีการบริหารจัดการลิขสิทธิ์และสิทธิบัตรและการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาอย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งแบ่งปันผลประโยชน์ที่เป็นธรรมกับชุมชน

(3) การเปลี่ยนแปลงด้านสังคม ปัจจุบันประเทศที่พัฒนาแล้วหลายประเทศกำลังเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ ซึ่งเป็นทั้งโอกาสและภัยคุกคามต่อประเทศไทย โดยด้านหนึ่งประเทศไทยจะมีโอกาสมากขึ้นในการขยายตลาดสินค้าเพื่อสุขภาพ และการให้บริการด้านอาหารสุขภาพ ภูมิปัญญาท้องถิ่นและแพทย์พื้นบ้าน สถานที่ท่องเที่ยวและการพักผ่อนระยะยาวของผู้สูงอายุ จึงนับเป็นโอกาสในการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นของไทยและนำมาสร้างมูลค่าเพิ่ม ซึ่งจะเป็นสินทรัพย์ทาง

ปัญหาที่สร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจได้ แต่ในอีกด้านก็จะเป็นภัยคุกคามในเรื่องการเคลื่อนย้ายแรงงาน ที่มีฝีมือและทักษะไปสู่ประเทศที่มีผลตอบแทนสูงกว่า ขณะเดียวกัน การแพร่ขยายของข้อมูล ข่าวสารที่ไร้พรมแดนทำให้การดูแลและป้องกันเด็กและวัยรุ่นจากค่านิยมที่ไม่พึงประสงค์เป็นไปได้ อย่างลำบากมากขึ้น ตลอดจนปัญหาการก่อการร้าย การระบาดของโรคพันธุกรรมใหม่ๆ และการค้า ยาเสพติดในหลากหลายรูปแบบ

(4) การเปลี่ยนแปลงด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จำนวนประชากรใน โลกที่มากขึ้น ได้สร้างแรงกดดันต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของโลกให้เสื่อมโทรมลง ส่งผลกระทบต่อความแปรปรวนของสภาพภูมิอากาศ และการเกิดภัยธรรมชาติบ่อยครั้งขึ้นรวมทั้ง การเกิดและแพร่เชื้อโรคที่มีรหัสพันธุกรรมใหม่ๆ นอกจากนั้น การกีดกันทางการค้าที่เชื่อมโยงกับ ประเด็นด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมก็มีมากขึ้น ประเทศไทยจึงต้องยกระดับมาตรฐาน การจัดการสิ่งแวดล้อมให้ดีขึ้นกว่าเดิม โดยปกป้องฐานทรัพยากรเพื่อรักษาความสมดุลยั่งยืนของ ระบบนิเวศน์ ด้วยการพัฒนาระบบบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติให้มีประสิทธิภาพสูงสุด ภายใต้กระบวนการมีส่วนร่วม และปรับรูปแบบการผลิตสินค้าและบริการที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม มากขึ้น ขณะเดียวกัน ต้องเพิ่มประสิทธิภาพการใช้พลังงาน และพัฒนาพลังงานทางเลือก เพื่อ รองรับความต้องการใช้พลังงานในประเทศ

(5) การเคลื่อนย้ายของคนอย่างเสรี ความก้าวหน้าของเทคโนโลยีการขนส่งและ กระแสโลกาภิวัตน์ส่งผลให้มีการเดินทางทั้งเพื่อการท่องเที่ยวและการทำธุรกิจในที่ต่างๆ ทั่วโลก มากขึ้น รวมทั้งสังคมและเศรษฐกิจฐานความรู้ ทำให้ประเทศต่างๆ ตระหนักถึงความสำคัญของ บุคลากรที่มีองค์ความรู้สูงต่อขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ ในขณะที่กฎระเบียบ ที่ เกี่ยวกับการรวมตัวของกลุ่มเศรษฐกิจมุ่งสู่การส่งเสริมให้มีการเคลื่อนย้ายแรงงานและ ผู้ประกอบการเพื่อไปทำงานในต่างประเทศได้สะดวกขึ้น ดังนั้น ประเทศไทยจึงต้องคำนึงถึง มาตรการทั้งด้านการส่งเสริมคนไปทำงานต่างประเทศ การดึงดูดคนต่างชาติเข้ามาทำงานใน ประเทศ และมาตรการรองรับผลกระทบที่อาจเกิดขึ้น โดยเฉพาะปัญหาที่จะมีผลกระทบต่อความ มั่นคงของคนในเชิงสุขภาพและความปลอดภัยในชีวิตทรัพย์สิน

(สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ม.ป.ป., หน้า ร, ล, ว, 2 – 10)

ทิศทางการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในสังคมไทย (ตามแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 1 – 10)

จากที่ได้ศึกษาแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 1 – 9 และแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 ที่จะนำไปใช้ ในปี 2550 – 2554 นั้น ทำให้เห็นภาพรวมของทิศทางการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ได้ว่า แนวโน้ม ทุกองค์การทุกภาคส่วนของสังคมตระหนักถึงความสำคัญของการพัฒนาที่มุ่งมนุษย์เป็น

ศูนย์กลางการพัฒนาและทิศทางการพัฒนาที่อาศัยหลักปรัชญา เศรษฐกิจพอเพียงมากขึ้น โดยดูจากแผนพัฒนาฯ ตั้งแต่ฉบับที่ 8-10 ยังคงสาระสำคัญของการพัฒนาดังกล่าว

จึงอาจกล่าวได้ว่า ในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 1-2 การพัฒนามุ่งพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียว เพื่อปูพื้นฐานของการพัฒนาเศรษฐกิจให้มั่นคง เพื่อเตรียมประเทศให้เป็นอุตสาหกรรมต่อไป ในแผนที่พัฒนาฯ ฉบับที่ 3-4 สังเกตได้ชัดว่าชื่อแผนฯ ใช้คำว่า “แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ” เข้ามา จึงเริ่มเห็นได้ชัดว่าแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 3 เป็นแผนแรกที่มุ่งพัฒนาสังคมไปพร้อมกับเศรษฐกิจ แม้ในทางปฏิบัติยังเป็นนามธรรมมากกว่า ยังไม่เห็นพัฒนาคนโดยตรงก็ตามในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 5-6 โดยเฉพาะแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 6 ได้ปรับสัดส่วนการพัฒนาให้ความสำคัญกับด้านสังคมและเศรษฐกิจอย่างเท่าเทียมกันมากยิ่งขึ้น ซึ่งแต่เดิมมุ่งสัดส่วนการแก้ไขปัญหาด้านเศรษฐกิจมากกว่าด้านสังคม ในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 7-9 เป็นช่วงของการปรับทิศทางการพัฒนาประเทศที่มุ่งพัฒนาทรัพยากรมนุษย์มากขึ้น โดยเฉพาะช่วงแผนฯ 8 และ 9

อย่างไรก็ตามพบว่า ทิศทางการพัฒนาเศรษฐกิจของไทยตามแบบอย่างตะวันตกมาโดยตลอด จึงขาดการพึ่งตนเองในด้านปัญญา (ภูมิปัญญาตนเอง) มาตั้งแต่แรกอาจด้วยเหตุอิทธิพลการครอบงำของตะวันตกและการต้องรักษาเสถียรภาพของชาติก็ตามที่ แผนพัฒนาฯ ระยะสั้นๆ ก่อให้เกิดปัญหาด้านทรัพยากรมนุษย์เป็นสำคัญ คือ เน้นพัฒนาแบบรวมศูนย์ (ของรัฐบาล) วางแผนและพัฒนาจากบนลงล่างมากกว่าระดับล่างสู่บน มุ่งปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมแบบพอเพียงพึ่งตนเองได้สู่วัฒนธรรมการแข่งขันทางวัตถุ ขาดการพัฒนาเชิงบูรณาการ (Integration) ทั้งคนกับธรรมชาติ ความรู้กับคุณธรรมจริยธรรม เป็นต้น ผลของแผนพัฒนาฉบับต่างๆ มักก่อให้เกิดปัญหาตามมาอย่างซับซ้อน เช่น ขาดแคลนทรัพยากรธรรมชาติสัตว์ป่าสูญพันธุ์ และขาดแคลนอาหารที่อยู่อาศัย ระบบนิเวศทางธรรมชาติเสียไป ปัญหาความเหลื่อมล้ำในรายได้ระหว่างเมืองกับชนบท ความยากจนของประชาชนในภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีมากกว่าภาคอื่นๆ เป็นต้น

เหล่านี้คาดว่าแนวโน้มแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 จะมีส่วนพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ซึ่งเป็นต้นเหตุแห่งปัญหา หากไม่พัฒนาให้สมบูรณ์รอบด้านปัญหาวิกฤตต่างๆ จะทวีความรุนแรงมากขึ้นเรื่อยๆ แต่ข้อสังเกตพบว่า ในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 ว่าด้วยเรื่องการเปลี่ยนแปลงของบริบทการพัฒนาและสถานะของประเทศไทยในข้อ 2 มุ่งเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีอย่างก้าวกระโดด ผู้ศึกษาเกรงว่าคำว่าก้าวกระโดด จะเป็นแนวทางการพัฒนาที่ไม่ยั่งยืนขัดกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง หรือไม่อย่างไร เพราะการพัฒนาที่ยั่งยืนต้องเป็นการพัฒนาไม่ก้าวกระโดดไม่พัฒนาข้ามขั้นตอน หากข้ามขั้นตอนความผิดพลาดในการพัฒนาจะเกิดขึ้นอย่างมหาศาลต่อไปได้

บทสรุป

ในเรื่องทิศทางการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในสังคมไทย ตามแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 1-9 โดยภาพรวมจะเห็นได้ว่า สาระสำคัญในแผนพัฒนาฯ ทั้ง 9 ฉบับมีแนวโน้มให้ความสำคัญกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์มากขึ้น โดยเฉพาะปรากฏเด่นชัดในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8, 9 โดยระบุว่า การพัฒนาต้องมุ่ง “พัฒนาคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนารอบด้าน” ในแผนฯ 9 และ 10 ได้เพิ่มเติมว่า นอกจากมุ่งพัฒนาคนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา ยังต้องส่งเสริมการเรียนรู้ และสร้างศักยภาพด้านภูมิปัญญาไทย เป็นจุดแข็งที่จะพึ่งตนเองและแข่งขันกับเศรษฐกิจโลกได้

แต่ถ้าย้อนกลับไปในแผนพัฒนาฯ ฉบับอื่นๆ มุ่งพัฒนาแต่ด้านเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียว และภายหลังเกิดผลกระทบต่องสังคมอย่างรุนแรง ปัญหาหลายอย่างเป็นพิษจากการปล่อยของเสียในระบบอุตสาหกรรม การขาดคุณธรรมจริยธรรมของนักการเมือง และภาคประชาชน เป็นต้น คาดว่าในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 จะมีทิศทางมุ่งพัฒนามนุษย์ได้ดีเหมาะสมมากขึ้น แม้ว่าการพัฒนาคน สังคม จะเป็นเรื่องที่ต้องใช้เวลา คำนวณหาผลตอบแทนเป็นรูปธรรมได้ยาก หรือเป็นผลของความเคยชินกับการพัฒนาแบบแยกส่วนระหว่างเศรษฐกิจกับสังคมมานานก็ตามที

คำถามท้ายบท

1. แผนพัฒนาฯ เป็นแผนที่มุ่งพัฒนาในระดับใดของสังคม
2. จงสรุปสาระสำคัญในแผนพัฒนาฯ ตั้งแต่ฉบับที่ 1 – 10 มาให้ชัดเจน
3. ในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 1 – 10 ของไทยมีแนวโน้มทิศทางการพัฒนาไปอย่างไรบ้าง
4. เพราะสาเหตุใดบ้างที่ทำให้ต้องมีการปรับเปลี่ยนแผนพัฒนาฯ โดยมุ่งเน้นด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์มากขึ้น
5. จงอธิบายถึงทิศทางการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในสังคมไทย โดยเฉพาะในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 เป็นเช่นไร
6. ผู้เรียนคิดว่ามีความเป็นไปได้มากน้อยเพียงไร ในการจะพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้ประสบความสำเร็จ เมื่อดูจากแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 – 10 และข้อเท็จจริงในสังคมไทย
7. แผนพัฒนาฯ ฉบับใดที่เริ่มใช้ชื่อแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เป็นครั้งแรก
8. แผนพัฒนาฯ ฉบับใดที่ผู้เรียนคิดว่ามุ่งพัฒนาทรัพยากรมนุษย์อย่างเป็นรูปธรรมมากที่สุด และเพราะเหตุใดจึงคิดเช่นนั้น
9. จากสาระสำคัญในแผนพัฒนาฯ ฉบับต่างๆ ให้ผู้เรียนประมวลองค์ความรู้เกี่ยวกับค่านิยม บุคลิกภาพของคนไทยโดยรวมว่าเป็นอย่างไรบ้าง (ดูจากทิศทางในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 1 – 10)
10. เมื่อได้ศึกษาในบทเรียนที่ 6 นี้แล้วผู้เรียนคิดว่าประโยชน์ที่ได้จากการศึกษาได้แก่อะไรบ้าง

เอกสารอ้างอิง

คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, สำนักงาน (ม.ป.ป.) แผนพัฒนาเศรษฐกิจ

และสังคมแห่งชาติ ฉบับที่สิบ พ.ศ. 2550-2554. กรุงเทพฯ: ม.ป.ท.

เชียงใหม่, สถาบันราชภัฏ. (2543). วิธีไทย (Thai livings). เชียงใหม่: ม.ป.ท.

ปรัชญา เวสารัชช์ และวิสุทธิ กาญจนสุข. (2539). แผนพัฒนาเศรษฐกิจฯ ฉบับที่ 1 – 6. ใน

เอกสารการสอนชุดวิชาสังคมไทย หน่วยที่ 8-15 (พิมพ์ครั้งที่ 3, หน้า 691 – 703,

722 – 724). นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

พัฒนาความรู้ด้านระเบียบกฎหมาย และพัฒนามาตรฐานวิชาชีพครู, ชนมม. (2545). แผนพัฒนา

เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่เก้า พ.ศ. 2545 – 2549. นครสวรรค์: ร่มป่า
การพิมพ์.

ไพฑูรย์ มีกุศล, จรินทร์ เทศวณิช, มัลลิกา มัสอูดี, สุภรัตน์ เลิศพาณิชย์กุล, อุดม พิริยสิงห์,

นภพร เรื่องสกุล และสุวิทย์ ไพทยวัฒน์. (2535). แผนพัฒนาเศรษฐกิจ ฯ

ฉบับที่ 1 – 7. ใน เอกสารการสอนชุดวิชา ไทยกับการปรับประเทศให้ทันสมัย หน่วยที่

1-7 (พิมพ์ครั้งที่ 2, 78 – 123). นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

สมพร เทพสิทธา. (2542). แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 และวิกฤติเศรษฐกิจไทย: วิกฤตความจนใน

สังคมไทย. กรุงเทพฯ: สมาคมการพิมพ์

แผนบริหารการสอนประจำบทที่ 7

หัวข้อเนื้อหา

1. สาเหตุที่รัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุด
2. ที่มาของรัฐธรรมนูญ
3. รัฐธรรมนูญไทย
4. ความเป็นมาของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540
5. สาระสำคัญของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540

จุดประสงค์เชิงพฤติกรรม

1. อธิบายสาเหตุที่รัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดได้
2. อธิบายถึงที่มาของรัฐธรรมนูญได้
3. บอกถึงทิศทางและความเป็นไปของรัฐธรรมนูญไทยได้
4. บอกถึงความเป็นมาของรัฐธรรมนูญฯ พ.ศ. 2540 ได้
5. อธิบายสาระสำคัญของรัฐธรรมนูญฯ พ.ศ. 2540 ได้

วิธีสอนและกิจกรรมการเรียนการสอนประจำบท

1. บรรยายประกอบสื่อ
2. แบ่งกลุ่มศึกษาและอภิปรายเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญไทยกับความเป็นไปได้ในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์
3. สรุปสาระสำคัญของหัวข้อในบทเรียน
4. ตอบคำถามท้ายบทเรียน

สื่อการเรียนการสอน

1. แผ่นใส
2. เอกสารประกอบการสอน
3. คำถามท้ายบทเรียน
4. อินเทอร์เน็ต

การวัดผลและการประเมินผล

1. สังเกตความสนใจจากการแบ่งกลุ่มศึกษา ชักถาม
2. สังเกตการตอบคำถามของผู้เรียน
3. ตรวจคำตอบจากคำถามท้ายบทเรียน

บทที่ 7

สาระสำคัญของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พ.ศ. 2540) ที่มีต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

“การจะทำให้บ้านเมืองอยู่อย่างปกติสุขได้นั้น ไม่ได้หมายถึงการทำให้คนทุกคนเป็นคนดี หากแต่ต้องควบคุมคนไม่ดี อย่าให้มีอำนาจ และปกป้องคนดีให้คนดีได้มีโอกาสบริหารบ้านเมือง”

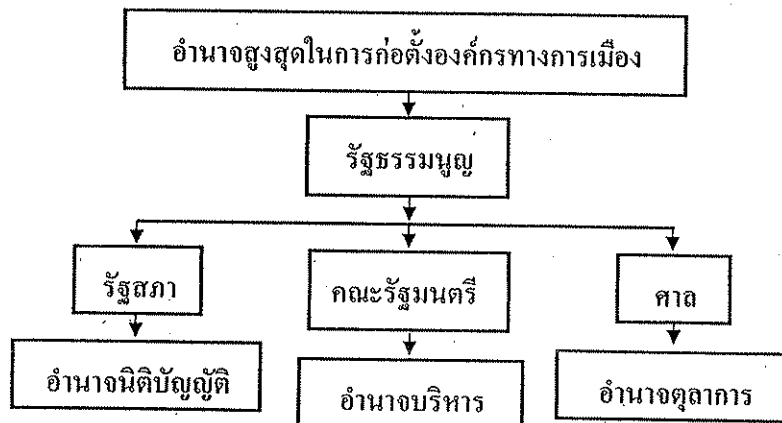
จากที่ได้อัญเชิญพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ มาข้างต้นนี้ นับได้ว่ามีเนื้อหาสาระที่เกี่ยวข้องกับประชาชนทุกคนทุกฝ่ายของประเทศชาติบ้านเมืองจำเป็นอย่างยิ่งที่คนไทยทุกคนควรต้องน้อมนำมาเป็นแนวทางในการใช้ในชีวิตประจำวันและวางแผนกำหนดการทำงานให้เป็นระบบ และจะเป็นความหวังของประชาชนชาวไทยที่รัฐธรรมนูญแห่งเสรีภาพประชาชนได้กำเนิดขึ้น เมื่อ 11 ตุลาคม 2540 อันเป็นพลังของภาคประชาชน นักวิชาการ ที่ร่วมกันสร้างสรรค์กฎเกณฑ์ที่ประชาชนต้องการอย่างแท้จริง นั่นหมายถึง การมีกระบวนการที่เป็นธรรมการคัดคนดีมีคุณค่ามารับใช้บ้านเมืองและเพื่อให้เข้าใจถึงสาระสำคัญในรัฐธรรมนูญว่ามีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์อย่างไรในบทนี้จึงขอนำเสนอถึงสาระสำคัญของรัฐธรรมนูญ (พ.ศ. 2540) ที่มีต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ดังนี้

สาเหตุที่รัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุด

กฎหมายรัฐธรรมนูญ นับได้ว่าเป็นเครื่องมือที่ใช้ประโยชน์ในการจัดระเบียบและกำหนดโครงสร้างทางสังคมอย่างเป็นทางการ เป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับที่มาแห่งอำนาจการบริหารจัดการอำนาจ และผลสัมฤทธิ์ของการใช้อำนาจเหล่านั้น เป็นเรื่องของผู้กระทำและผู้รับประโยชน์พึงได้ใช้สิทธิโดยชอบธรรมตามกระบวนการของกฎหมาย สามารถเอาประโยชน์หรือรับบทลงโทษภายหลังได้โดยเด็ดขาด

วิชฌุ เครื่องงาม (2530, 46 – 47) ได้ให้ความหมายและลักษณะของรัฐธรรมนูญไว้ว่า รัฐธรรมนูญโดยสถานะเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศในขณะนั้นๆ โดยมีชื่อเรียกต่างกัน เช่น ในภาษาไทยเรียกว่า รัฐธรรมนูญหรือธรรมนูญการปกครอง ในภาษาอังกฤษ เรียกว่า Constitution, Basic Law, Fundamental Law. รัฐธรรมนูญโดยสาระ เป็นเรื่องว่าด้วยกฎเกณฑ์การปกครอง ประกาศ และรัฐธรรมนูญโดยลักษณะ เป็นกฎหมายที่เป็นลายลักษณ์อักษรมีชื่อหรือศัพท์ที่ใช้เรียกต่างจากกฎหมายทั่วไป

เหตุที่รัฐธรรมนูญจัดเป็นกฎหมายสูงสุด เพราะรัฐธรรมนูญเป็นสัญญาประชาชน (Social Contract) ที่สมาชิกในสังคมทุกคนร่วมตกลงกันสร้างขึ้นรัฐธรรมนูญจึงต้องอยู่เหนือทุกส่วนของสังคม โดยการจัดทำรัฐธรรมนูญมีกระบวนการพิเศษที่ต่างจากกฎหมายทั่วไปที่ตราโดยรัฐสภา เพราะเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วม เช่น ประชาชนมีส่วนในการเลือกตั้งสภาร่างรัฐธรรมนูญขึ้นมาทำหน้าที่ร่างรัฐธรรมนูญ รัฐธรรมนูญกำหนดให้มีอำนาจในการจัดตั้งองค์กรทางการเมือง และจัดแบ่งแยกการใช้อำนาจอธิปไตย รับรองและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคล กำหนดขอบเขตในการจำกัดสิทธิเสรีภาพของบุคคล เมื่อรัฐธรรมนูญเกิดขึ้นรัฐธรรมนูญก็ได้สร้างองค์กรทางการเมืองโดยมอบให้ใช้อำนาจต่างๆ (บวรศักดิ์ อุวรรณโณ, 2538, อ้างถึงใน มานิตย์ จุมปา, 2545, หน้า 2-3) โครงสร้างอำนาจของรัฐ จึงหมายถึงอำนาจ 3 ฝ่ายคือ อำนาจอธิปไตย อำนาจบริหาร และอำนาจตุลาการ ดังแสดงในแผนภาพที่ 7.1

แผนภาพที่ 7.1 อำนาจในการก่อตั้งองค์กรทางการเมือง การให้กำเนิดรัฐธรรมนูญและการใช้อำนาจฝ่ายต่างๆ
ที่มา (บวรศักดิ์ อุวรรณโณ, 2538, อ้างถึงใน มานิตย์ จุมปา, 2545, หน้า 3)

จากแผนภาพที่ 7.13 จะเห็นได้ว่ารัฐธรรมนูญจึงมีอำนาจในการก่อตั้งองค์กรทางการเมือง โดยมอบให้ใช้อำนาจ 3 ฝ่ายได้แก่ อำนาจอธิปไตย เป็นอำนาจของรัฐสภา มีหน้าที่ออกกฎหมายและกฎระเบียบต่างๆ อำนาจบริหาร เป็นอำนาจของคณะรัฐบาลและคณะรัฐมนตรีมีหน้าที่บริหารปกครองบ้านเมือง และอำนาจตุลาการ เป็นอำนาจของศาลและกระบวนการยุติธรรม

มีหน้าที่ใช้บังคับกฎหมายที่ฝ่ายนิติบัญญัติตราขึ้น พิจารณาพิพากษาอรรถคดีต่างๆ เป็นต้น โดยอำนาจทั้ง 3 ฝ่ายต้องทำงานสอดคล้องสัมพันธ์กันเพื่อถ่วงดุลอำนาจและตรวจสอบระหว่างกันให้การเมืองเป็นไปอย่างมีเสถียรภาพ

จากการที่ได้ศึกษาจึงสามารถสรุปสาระสำคัญได้ว่า กฎหมายรัฐธรรมนูญเป็นแผนแม่บทที่สำคัญสูงสุดของประเทศ โดยรัฐบาลต้องมุ่งบริหารจัดการอำนาจตามมาตรฐานกฎหมายและมาตรฐานจริยธรรม โดยเคารพเกียรติศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์อย่างเท่าเทียมกัน ใช้อำนาจและองค์การทางการเมืองที่กำหนดไว้เพื่อคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของมนุษย์ทุกคนในชาติ

อำนาจ 3 ฝ่ายอันได้แก่ อำนาจนิติบัญญัติ อำนาจบริหารและอำนาจตุลาการโดยอำนาจนิติบัญญัตินั้น ต้องออกกฎหมายที่อยู่บนรากฐานของกฎศีลธรรมอันดีไม่ขัดต่อค่านิยม ระเบียบบรรทัดฐานประเพณีของสังคมไทย จึงกล่าวได้ว่า กฎหมายที่ดีจึงมุ่งพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้เป็นผู้มีคุณธรรม จริยธรรมรักความสงบเสถียรร่วมกัน ในส่วนอำนาจบริหาร เป็นอำนาจที่มอบให้รัฐบาลคณะรัฐมนตรีใช้อำนาจในการบริหารจัดการ การตัดสินใจเกี่ยวกับบ้านเมืองโดยอยู่บนพื้นฐานการมีส่วนร่วมและสอดคล้องกับความต้องการของประชาชน ฉะนั้นอำนาจบริหารที่ดี หมายถึงการให้ทุกคนในชาติมีส่วนร่วมบริหารอำนาจในรูป การทำประชาคมทั้งในระดับหมู่บ้าน ตำบล จังหวัดและระดับชาติ นับตั้งแต่ร่วมกันระดมความคิด ความรู้ความเชี่ยวชาญในวิชาชีพ ทักษะชีวิต ภูมิปัญญาแต่ละสาขาบูรณาการการมีส่วนร่วมเชิงอำนาจที่กระจายอย่างทั่วถึงเป็นธรรม

อำนาจบริหารจึงควรมีส่วนให้แต่ละคนแต่ละฝ่ายมีส่วนร่วมกันหาศักยภาพของตนเองในแง่มีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นในการเมืองเศรษฐกิจของท้องถิ่น เป็นการแสวงหาและพัฒนาภาวะผู้นำในระดับบุคคลและชุมชนร่วมกัน

ในแง่อำนาจตุลาการ คือหน้าที่ของศาลและกระบวนการยุติธรรมที่มุ่งไต่สวนคดีความอันเกิดจากบุคคลไม่ได้รับความชอบธรรมในสังคม และเป็นหน้าที่ของบุคลากรในศาลที่ต้องหาบทลงโทษบุคคลที่ตั้งใจสร้างความเดือดร้อนให้คนอื่น ๆ ทำให้คนอื่นถูกริดรอนสิทธิเสรีภาพอันชอบธรรม ผลของการพิจารณาก็เสมือนเป็นเครื่องเตือนใจไม่ให้คนนอกยึดฝ่าฝืนกฎหมายกฎแห่งจริยธรรม กระบวนการเหล่านี้จึงมีส่วนในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้ทุกคนเคารพในสิทธิของบุคคลอื่น เป็นการสร้างกฎเกณฑ์ของบ้านเมืองให้คงความดีงามให้บุคคลได้ปฏิบัติ

ที่มาของรัฐธรรมนูญ

รัฐธรรมนูญมีประวัติความเป็นมาที่ยาวนาน แต่มีหลักฐานชัดเจนในประเทศอังกฤษ สมัยพระเจ้าจอห์น เป็นกษัตริย์ ซึ่งเป็นกษัตริย์ที่โหดร้าย ใช้อำนาจอย่างไม่มีขอบเขต วันที่ 15 มิถุนายน พ.ศ. 1758 (ค.ศ. 1215) ขุนนางและพระราชาคณะจำนวน 25 คน ได้บังคับให้พระเจ้า

จอห์นลงนามในเอกสารที่เรียกว่า มหาบัตร อันเป็นสัญญาระหว่างพระมหากษัตริย์ กับขุนนาง และพระ ในมหาบัตรกำหนดถึงองค์การเพราะอำนาจของสภาใหญ่ และกำหนดว่า พระมหากษัตริย์จะเก็บภาษีบางอย่างตามที่กำหนดไว้โดยไม่ได้รับความเห็นชอบจากสภาใหญ่ไม่ได้ จะจับกุมคุมขังบุคคลได้ต่อเมื่อมีคำพิพากษาที่ชอบด้วยกฎหมาย เป็นต้น มหาบัตรนี้ นักกฎหมาย บางท่านเห็นว่าเป็นกฎหมายรัฐธรรมนูญฉบับแรก (วิชฌู เครื่องาม, 2530 และหยุด แสงอุทัย, 2538, อ้างถึงใน มานิตย์ จุมปา, 2545, หน้า 4)

ต่อมาในปี พ.ศ. 2319 (ค.ศ. 1776) สหรัฐอเมริกาได้ประกาศอิสรภาพจากการเป็น ดินแดนอาณานิคมของประเทศอังกฤษ และในปี พ.ศ. 2332 (ค.ศ. 1789) ได้มีการประกาศใช้ รัฐธรรมนูญแห่งสหรัฐ (The Consitution of the United States) รัฐธรรมนูญนี้มีการวางกฎเกณฑ์ การปกครองประเทศ อำนาจหน้าที่ขององค์กรปกครองต่างๆ ในประเทศอย่างเป็นระเบียบ โดยมีการแยกองค์การปกครองประเทศออกเป็นฝ่ายนิติบัญญัติ ฝ่ายบริหาร และฝ่ายตุลาการ รู้จักกันในนาม “หลักการแบ่งแยกอำนาจ” (Sepration of Power) มีการบัญญัติให้รัฐธรรมนูญเป็นกฎหมาย สูงสุด ขอมรับอำนาจสูงสุดของประชาชน เรียกว่า “อำนาจอธิปไตย” (Sovereignty) (วิชฌู เครื่องาม, 2530, หน้า 31-35, อ้างถึงใน มานิตย์ จุมปา, 2545, หน้า 5)

การจัดทำรัฐธรรมนูญของสหรัฐอเมริกานี้ กลายเป็นต้นแบบให้ประเทศต่างๆ เอาเป็นแบบอย่าง เช่น รัฐธรรมนูญฝรั่งเศส, เนเธอร์แลนด์, สเปน เป็นต้น รัฐธรรมนูญสหรัฐอเมริกายัง เป็นการนำเอาแนวความคิดของนักปรัชญาที่ถกเถียงกันอย่างนามธรรมมาบัญญัติไว้อย่างเป็นรูปธรรม เช่น หลักการแบ่งแยกอำนาจ หลักอำนาจอธิปไตย หลักสัญญาประชาคม เป็นต้น ด้วยเหตุนี้ นักกฎหมายบางท่านจึงเห็นว่ารัฐธรรมนูญของสหรัฐอเมริกาคือรัฐธรรมนูญอันเป็นลายลักษณ์อักษรฉบับแรกของโลก และเป็นอนุสาวรีย์กฎหมายมหาชน (มานิตย์ จุมปา, 2545, หน้า 5)

รัฐธรรมนูญไทย

สำหรับประเทศไทยนับตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบประชาธิปไตย ซึ่งมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน 2475 เป็นต้นมาได้มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญอันเป็นกฎหมายแม่บทสูงสุดในการปกครองประเทศหลายฉบับ เริ่มตั้งแต่พระราชบัญญัติธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว พุทธศักราช 2475 เป็นฉบับแรก จนกระทั่งถึงรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ซึ่งเป็นฉบับที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน ประเทศไทยมีรัฐธรรมนูญทั้งสิ้น 16 ฉบับ ในเวลา 65 ปี เฉลี่ยแล้ว

รัฐธรรมนูญไทยเปลี่ยนทุกๆ 4 ปี ต่างจากของสหรัฐอเมริกาที่นับตั้งแต่ประกาศใช้ใน พ.ศ. 2332 ถึงปัจจุบัน 208 ปี มีแต่การแก้ไขให้ทันสมัยยังไม่มีกรยกเลิกทั้งฉบับ (มานิตย์ จุมปา, 2545, หน้า 5)

จะเห็นได้ว่าการที่ไทยจำเป็นต้องเปลี่ยนแปลง การปกครองจากระบอบสมบูรณา - ญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบประชาธิปไตยนั้น มีอิทธิพลมาจากหลายประการ อาทิ อิทธิพลตะวันตกในยุคล่าอาณานิคมทำให้ไทยต้องยอมปรับเปลี่ยนอุดมการณ์ วิสัยทัศน์ให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมภายนอกประเทศ ไม่ให้ต่างชาติใช้เป็นข้ออ้างในการยึดครองประเทศ ตน นับเป็นอิทธิพลหลักต่อสังคมไทยอย่างมาก อิทธิพลด้านการเมืองการทหาร อิทธิพลด้านการศึกษา อิทธิพลด้านการค้าและความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ เป็นต้น และเมื่อไทยได้เปลี่ยนแปลงมาปกครองในระบอบประชาธิปไตย โดยมีรัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศในการใช้บริหารปกครองพบว่ารัฐธรรมนูญของไทยตั้งแต่ฉบับที่ 1 - 15 มีอายุการใช้งานในแต่ละฉบับน้อยมาก อันเป็นเหตุจากการช่วงชิงอำนาจระหว่างทหาร และข้าราชการ พลเรือนเป็นหลักใหญ่ โดยรัฐธรรมนูญที่ผ่านๆ มามีที่มาและเจตนารมณ์ที่ไม่ได้มีที่มาจากประชาชน หรือประชาชนขาดการมีส่วนร่วมทั้งโดยตรงและโดยอ้อมในการร่างรัฐธรรมนูญหรืออาจกล่าวได้ว่าเป็นรัฐธรรมนูญที่มีเจตนาให้เกิดการเมืองของนักการเมืองมากกว่าเป็นการเมืองของพลเมือง โดยอ้างเป็นประชาธิปไตยแบบมีผู้แทนมากกว่าเป็นประชาธิปไตยโดยมีส่วนร่วมของประชาชน เกิดปัญหาการคอร์รัปชัน ร่ำรวยผิดปกติของนักการเมือง และข้าราชการชั้นสูงบ่อยครั้ง

อย่างไรก็ตามพัฒนาการในระบอบประชาธิปไตยของไทยก็มีแนวโน้มเข้มแข็งใสชัดเจน ขึ้นตามลำดับเนื่องจากประชาชน นักวิชาการ นักปราชญ์ผู้รู้ในสาขาอาชีพต่างๆ เริ่มตระหนักถึง บทเรียนและผลกระทบจากรัฐธรรมนูญที่ขาดการมีส่วนร่วมของประชาชน บทเรียนที่ซ้ำซากจำเจ การบิดเบือนข้อเท็จจริงข้อมูลข่าวสารต่อประชาชนในเหตุการณ์ต่างๆ ในที่สุดจึงเกิดการนำคำสำคัญๆ มาเป็นแนวทางในการร่างรัฐธรรมนูญโดยคำสำคัญๆ นับเป็นรากฐานของการเกิดรัฐธรรมนูญฉบับที่ 16 (ฉบับพุทธศักราช 2540) ในปัจจุบัน คำสำคัญ อาทิ คำว่า วิสัยทัศน์ (Vision) ด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมืองและการปกครอง ธรรมรัฐ (Good Governance) หรือ เรียกว่าธรรมาภิบาล ประชาธิปไตย สุจริต เป็นต้น โดยมีเป้าหมายหลัก เพื่อวางรากฐานในระบอบประชาธิปไตยให้ประชาชนทุกคนมีโอกาสเท่าเทียมกันในอนาคตจะพัฒนาการเรียนรู้ พัฒนาคุณภาพชีวิต คุณธรรมและจริยธรรมร่วมกัน

รัฐธรรมนูญมีที่มาจากประเทศอังกฤษและในสหรัฐอเมริกาในเวลาต่อมาอันเป็นผลของการที่ประชาชนได้รับความเดือดร้อนจากการถูกเอาเปรียบของชนชั้นผู้นำ และไทยก็รับรูปแบบของกฎรัฐธรรมนูญมาจากสหรัฐอเมริกา ด้วยระยะแรกมาจากปัจจัยหลักคือ ไทยเกรงจะถูกล่าอาณานิคม

นิคมทำให้ต้องปรับปรุงกิจการบ้านเมือง รวมถึงให้อำนาจแก่ประชาชนในเสรีภาพการทำการ การปกครองตนเอง โดยมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข และดูเหมือนรัฐธรรมนูญไทยในฉบับหลังๆ มีที่ท่าที่มุ่งแก้ปัญหาเรื่องของประชาชน โดยตรงเกี่ยวกับการไม่ได้รับความเป็นธรรมในระบบการเมืองเศรษฐกิจเป็นหลัก

ฉะนั้นแนวโน้มรัฐธรรมนูญของไทยจึงมุ่งวางรากฐานด้านสิทธิ เสรีภาพของบุคคล กลุ่ม ครอบครัวและชุมชนมากขึ้น ทำมุ่งไปสู่การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์อย่างจริงจัง กำหนดตัวแทนภาคประชาชนในสาขาอาชีพต่างๆ มีส่วนร่วมร่างรัฐธรรมนูญตามความต้องการที่เป็นรูปธรรม เพราะรัฐธรรมนูญ คือ กฎหมายข้อบังคับ ข้อปฏิบัติในชีวิตประจำวันที่มนุษย์ต้องเผชิญ เป็นเรื่องของความถูกต้อง จิตสำนึก คุณธรรมจริยธรรมนั่นเอง

ความเป็นมาของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540

มานิต จุมปา (2545, หน้า 10 – 11) กล่าวว่า ในอดีตที่ผ่านมา แม้ว่าประเทศไทยจะมีการปกครองในระบอบประชาธิปไตยนับแต่ฉบับแรก เมื่อ 24 มิถุนายน 2475 เหมือนนานาอารยประเทศ แต่ปรากฏว่ามีสาเหตุอีกมากมายที่เป็นอุปสรรคขวางกั้นมิให้มีการปกครองบ้านเมืองดำเนินไปด้วยความราบรื่น รวมทั้งด้านเหตุการณ์ทางการเมือง เหล่านี้ทำให้ประชาชนคนไทยเสื่อมศรัทธาต่อการปกครองบ้านเมือง เป็นเหตุให้รัฐบาลขาดเสถียรภาพจนไม่สามารถแก้ไขปัญหามองบ้านเมืองได้อย่างมีประสิทธิภาพปัญหาสำคัญๆ ที่กระทบต่อปากท้องและความเป็นอยู่ของประชาชนหลายเรื่องถูกปล่อยปละละเลยจนแทบไม่เห็นหนทาง นับได้ว่าเป็นสภาวะวิกฤตของสังคมไทยอย่างยิ่ง เพราะเป็นสภาวะวิกฤตที่ค่อนข้างเบ็ดเสร็จทุกด้าน ทุกมิติ และทุกระดับของชีวิตทั้งของชีวิตบุคคล ชีวิตชุมชนและชีวิตประเทศชาติ เกี่ยวข้องโยงใยและสับสนปนเปกันจนแทบจับต้นชนปลายไม่ถูก

จากมุมมองทางการเมือง ปัญหาการซื้อสิทธิขายเสียง และปัญหาทุจริตคอร์รัปชันของนักการเมือง เป็นต้นเหตุและผลพวงของสภาวะวิกฤตดังกล่าว ดังนั้นการจะแก้ปัญหาของสังคมให้ได้ผลจริงจัง จึงจำเป็นต้องกระทำการหลายด้านไปพร้อมๆ กัน เริ่มที่การปฏิรูปการเมืองก่อน “การปฏิรูปการเมือง” (Political Reform) หมายถึง การกำหนดโครงสร้างและระบบการใช้อำนาจรัฐเสียใหม่ เพื่อให้ประชาชนมีสิทธิควบคุมและตรวจสอบได้อย่างแท้จริงเป็นการป้องกันมิให้มีการใช้อำนาจในการปกครองบ้านเมือง แสวงหาประโยชน์ให้ตนเองและพวกพ้องในทางมิชอบด้วยประการใดๆ การปฏิรูปการเมืองจึงต้องเป็นการปฏิรูปที่มีพื้นฐานมาจากการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างแท้จริงในกระบวนการทางการเมืองทุกขั้นตอน และจากประชาชนทุกระดับชั้นในสังคม การปฏิรูปการเมืองที่บรรลุผลสำเร็จอย่างแท้จริง มิใช่เป็นการพยายามทำให้คนเลวกลับเป็น

คนดี แต่เป็นการหาหนทางป้องกันมิให้คนชั่วคนเลวมีโอกาสเข้ามาใช้อำนาจปกครองบ้านเมืองได้ โดยความร่วมมือร่วมใจกันของประชาชนคนไทยทั้งชาติ การทำให้สิทธิเสรีภาพขั้นมูลฐานของพลเมืองตามรัฐธรรมนูญมีผลบังคับใช้ได้ ในทางปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรมจึงเป็นเงื่อนไขเบื้องต้นที่จำเป็นและสำคัญที่สุดที่จะนำไปสู่ความสำเร็จในการปฏิรูปการเมืองของสังคมไทย เพราะการมีสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานที่สามารถสัมผัสจับต้องได้ในความรู้สึกละเอียดและวิถีชีวิตตามปกติของประชาชนย่อมเป็นสิ่งที่หาคายกระดุนเดือนให้ทุกคนมีความตระหนักในศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ ที่จะไม่ยินยอมสยบให้กับการใช้อำนาจรัฐที่เกินเลยหรือไม่ชอบธรรมด้วยประการใดๆ

นักพัฒนา บรมานันท์ (2540, หน้า คำนำ) กล่าวไว้ว่า รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พ.ศ. 2540) ได้เกิดขึ้นจากกระแสเรียกร้องของคนหลายกลุ่มที่ต้องการให้มีการปฏิรูปการเมือง จุดเริ่มต้น ของ “การปฏิรูปการเมือง” นั้น หากมองย้อนกลับไปจะพบว่าเกิดในสังคมไทยมาประมาณ 10 กว่าปีได้ โดยภายหลังจากที่คณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ (รสช.) ได้ทำการยึดอำนาจการปกครองจากรัฐบาลของพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ เมื่อ 23 กุมภาพันธ์ 2534 คณะ รสช. ได้อำนาจแห่งการยึดอำนาจการปกครองประเทศไว้หลายประการ เช่น การฉ้อราษฎร์บังหลวง ข้าราชการการเมืองใช้อำนาจกดขี่ข่มเหงข้าราชการประจำ รัฐบาลเป็นเผด็จการทางรัฐสภา เป็นต้น ภายหลังจากยึดอำนาจสภา รสช. ได้แต่งตั้ง “คณะกรรมการร่าง

รัฐธรรมนูญ” เพื่อยกร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ใช้แก้ไขปัญหาของประเทศ

ในปี 2534 ขณะที่คณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ กำลังร่างรัฐธรรมนูญนั้น ศ.ดร. อมร จันทสมบุรณ์ ได้นำเสนอข้อเขียนเรื่อง “โครงสร้างรัฐธรรมนูญในอนาคตของไทย” ในงานสัมมนาวิชาการ มีสาระสำคัญคือ การเสนอโครงสร้างของรัฐธรรมนูญที่มีกลไกในการตรวจสอบ การใช้อำนาจของผู้มีอำนาจรวมทั้งเสนอสถาบันและองค์กรสำคัญที่สมควรบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ

หลังจากที่อาจารย์อมรฯ เสนอข้อเขียนดังกล่าวไม่นาน คณะกรรมการปรับปรุงระบบบริหารราชการร่วมกับสถาบันนโยบายศึกษาได้จัดการ สัมมนาเพื่อแลกเปลี่ยนความเห็นเกี่ยวกับ “ร่าง พรบ. ข้อมูลข่าวสารของทางราชการฯ” ในการสัมมนานั้นตอนหนึ่ง อาจารย์อมรฯ ได้อภิปรายถึงรัฐธรรมนูญแบบที่ใช้ในประเทศไทยว่า ถ้าหลังกว่ารัฐธรรมนูญโดยทั่วไป ถึง 40 ปี โดยเฉพาะมิได้มีการบรรจุ “กลไกทางด้านกฎหมายปกครอง” ที่เป็นกลไกหลักๆ เข้าไว้ในรัฐธรรมนูญ กลไกเหล่านี้เป็นกลไกในการบริหารประเทศที่เกี่ยวกับการควบคุมการใช้อำนาจบริหารของนักการเมือง หรือของเจ้าหน้าที่ของรัฐระดับสูง กลไกเหล่านี้เป็นเครื่องมือพื้นฐานของการบริหารที่ทำให้การปกครองในระบอบประชาธิปไตย อันเป็นการปกครองที่มี “ผู้แทนที่

ประชาชนเลือกตั้ง” ต่างคนต่างสับเปลี่ยนกันเข้ามาใช้อำนาจของรัฐ ตามระยะเวลาที่กำหนด สามารถดำรงอยู่ได้อย่างต่อเนื่อง เพราะกลไกเหล่านี้เป็นเครื่องป้องกันหรือลดโอกาส “การใช้ อำนาจโดยมิชอบ” ของนักการเมืองที่สับเปลี่ยนเข้ามาดำรงตำแหน่งใน “องค์กรทางการเมือง” ของรัฐในขณะเดียวกันก็ให้โอกาสแก่นักการเมืองที่สุจริตสามารถพิสูจน์ตนเองได้อย่างเป็นธรรม และไม่เสื่อมเสีย

ในปัจจุบันรัฐธรรมนูญตามแนวความคิดสมัยใหม่จำนวนมากได้มีการนำสถาบันและ องค์กรในทางบริหารเข้ามาบัญญัติในรัฐธรรมนูญ พร้อมทั้งใช้หลักวิชาการทำการวิเคราะห์และ ปรับปรุงบทกฎหมายที่เกี่ยวกับโครงสร้างตลอดจนวิเคราะห์การทำงานของกลไก และองค์กร เหล่านี้ไปพร้อมกันกับการปรับปรุงและวางรูปแบบใหม่ “องค์กรทางการเมือง” ตามบทบัญญัติ รัฐธรรมนูญ

จากคำอภิปรายดังกล่าวของอาจารย์อมรฯ ก่อให้เกิดเสียงวิพากษ์วิจารณ์และความ อยากรู้อยากเห็นว่า อะไรคือ “รัฐธรรมนูญ” ตามแนวความคิดใหม่ ในขณะนั้น ศ. ดร. ชัยอนันต์ สมุทวณิช ผู้อำนวยการสถาบันนโยบายศึกษาได้ขอให้อาจารย์อมรฯ รับเป็นประธาน “โครงการ ศึกษาเพื่อการปฏิรูปรัฐธรรมนูญสำหรับประเทศไทย” โดยโครงการมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารู ปแบบของรัฐธรรมนูญตามแนวความคิดใหม่ ซึ่งท่านอาจารย์อมรฯ ก็ได้ขอให้นักวิชาการทางด้าน กฎหมายมหาชนที่เป็นนักวิชาการรุ่นใหม่ และไม่เกี่ยวข้องกับการเมือง รวม 11 คน ร่วม โครงการกำหนดหัวข้อศึกษา โดยหัวข้อศึกษาล้วนเป็นหัวข้อเกี่ยวกับกลไก และองค์กรต่างๆ ที่ สมควรบรรจุอยู่ในรัฐธรรมนูญทั้งสิ้น

ในขณะเดียวกัน แนวคิดในการปฏิรูปการเมืองเป็นกระแสเรียกร้อง เมื่อมีการเลือกตั้ง ทั่วไป หลังเหตุการณ์พฤษภาฯ ปี 2535 กลุ่มแกนนำองค์กรประชาธิปไตยส่วนหนึ่งเล็งเห็นว่า เพื่อให้ได้มาซึ่งระบอบประชาธิปไตยที่ดีกว่าเดิมจำเป็นต้องมีการทบทวนโครงสร้างระบบการ ปกครองเสียใหม่ จึงได้เคลื่อนไหวเรียกร้องให้รัฐสภาปฏิรูปการเมืองโดยจัดทำรัฐธรรมนูญขึ้นใหม่ โดยเร็วที่สุด รัฐสภาในขณะนั้นได้ตอบสนองโดยแต่งตั้งคณะกรรมการขึ้นคณะหนึ่งเรียกว่า “คณะกรรมการพัฒนาประชาธิปไตย” (คพป.) มี ศ. นพ. ประเวศ วะสี เป็นประธาน ทำหน้าที่ ศึกษาแนวทางในการจัดทำร่างรัฐธรรมนูญ โดย ศ. นพ. ประเวศฯ ได้เขียนหนังสือชื่อ “การ พัฒนาประชาธิปไตยและการปฏิรูปทางการเมือง” โดยแสดงความเห็นด้วยกับการปฏิรูปฯ ตาม แนวทางที่ท่านอาจารย์อมรฯ เสนอไว้ในหนังสือ “คอนสติวชันแนลลิสม์ : ทางออกของประเท สไทย” และในส่วนที่เกี่ยวกับการปฏิรูปทางการเมืองตามร่างมาตรา 211 ที่เสนอกลไกในการร่าง รัฐธรรมนูญใหม่ทั้งฉบับโดยไม่ใช้กลไกปกติของรัฐสภา (มานิตย์ จุมปา, 2545, หน้า 7) จนใน ที่สุดได้เสนอผลสรุปการทำงานของ คพป. ว่าควรมีการปฏิรูปการเมือง และได้้นำร่างรัฐธรรมนูญ

มาตรา 211 ที่ท่านอาจารย์อมรฯ ได้เขียนไว้มาอ้างอิงต่อท้ายข้อเสนอของ คพป. การปฏิรูปการเมืองจึงได้เป็นหัวข้อที่มีการกล่าวขวัญกันมากที่สุดในทุกวงการ เป็นแรงผลักดันให้เกิดการยกร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่จนถึงวันนี้ร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ได้ประกาศใช้บังคับแล้ว

นอกจากนี้มานิตย์ จุมปา (2545, หน้า 11) ได้แสดงความเห็นว่า ในการจัดทำและยกร่างรัฐธรรมนูญขึ้นใหม่ทั้งฉบับ (โดยไม่ใช้กลไกปกติของรัฐสภา) ในครั้งนี้ นับได้ว่าประชาชนไทยมีส่วนร่วมมากที่สุดเท่าที่เคยมีมาในประวัติศาสตร์การเมืองของไทย การมีส่วนร่วมของประชาชนเช่นนี้ มีนัยสำคัญอย่างน้อยที่สุด 4 ประการคือ

1) ความคิดเห็นของประชาชนมีส่วนสำคัญในการกำหนดบทบัญญัติและกลไกของรัฐธรรมนูญ

2) ตัวแทนของประชาชนเป็นผู้ร่างรัฐธรรมนูญ

3) ประชาชนสามารถคาดหวังได้ว่าจะได้รับประโยชน์จากรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ เพราะเป็น “ธรรมนูญแห่งสิทธิเสรีภาพ” ของประชาชน

4) ประชาชนจะเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของ รักและหวงแหนรัฐธรรมนูญฉบับใหม่

รัฐธรรมนูญฉบับพุทธศักราช 2540 จึงเป็นธรรมนูญแห่งสิทธิเสรีภาพของประชาชน โดยประชาชนและเพื่อประชาชนอย่างแท้จริง มิใช่เป็นธรรมนูญแห่งอำนาจที่จัดทำเพื่อเป็นข้ออ้างบังหน้าในการยึดกุมและใช้อำนาจรัฐกันอย่างไม่มีขอบเขตจำกัดดังเช่นในอดีต

รัฐธรรมนูญฯ ฉบับที่ 16 ของไทยเกิดขึ้นได้จากจิตสำนึกที่ดีของทุกคนทุกฝ่ายในสังคม ที่มุ่งหาทางออกให้กับบ้านเมืองเนืองด้วยยังเห็นถึงภัยของระบบโครงสร้างทางการเมืองแบบเดิมๆ การใช้อำนาจหน้าที่ตนไปในทางทุจริตเอาประโยชน์จากประชาชนและทำลายทรัพยากรของชาติ เหล่านี้ทำให้เสื่อมเสียต่อระบบระเบียบบรรทัดฐานที่ดีของสังคมอันมีผลคือ ผู้นำด้อยพัฒนาจะนำพาทรัพยากรมนุษย์ไปในทางตกต่ำได้ เป็นแบบอย่างที่ไม่ดีแก่เด็กและเยาวชนของชาติ

รัฐธรรมนูญฯ ฉบับปี 2540 จึงเกิดจากการมุ่งการมีส่วนร่วมทางการเมืองของภาคประชาชนในการร่างรัฐธรรมนูญ กฎหมายแม่ของชาติ เน้นกลไกและองค์กรต่างๆ ในการตรวจสอบการทำงานของรัฐบาลมากขึ้น

นับเป็นพัฒนาการที่ก้าวหน้าเมื่อเทียบกับรัฐธรรมนูญฉบับก่อนๆ แม้ในระยะหลังจะมีเสียงวิพากษ์วิจารณ์ว่ารัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าวจะยังไม่สมบูรณ์ทั้งหมดก็ตามที่

สาระสำคัญของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540

สืบเนื่องจากรัฐธรรมนูญไทยที่ผ่านมา (ฉบับที่ 1 – 15) มีปัญหาในระบบการเมืองอยู่ 3 ประการหลักฉะนั้น จึงเป็นผลทำให้เกิดการปฏิรูปการเมืองของไทยโดยมีเจตนารมณ์ หลัก 3 ประการในการมุ่งแก้ไขปัญหาดังกล่าวตามรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ดังนี้

1. ก่อนจัดทำรัฐธรรมนูญ ฉบับ พ.ศ. 2540 พบว่า การเมืองมีลักษณะ “เป็นการเมืองของนักการเมือง หรือการเมืองแบบมีตัวแทน” เปลี่ยนมาสู่ “เป็นการเมืองของพลเมือง หรือการเมืองแบบมีส่วนร่วมของภาคประชาชน”

2. เปลี่ยนจากความไม่สุจริต และขาดความชอบธรรมของนักการเมืองและระบบการเมือง สร้างความเสื่อมศรัทธาและเกิดความเบื่อหน่ายของคนไทยและต่างชาติมาสู่ ระบบราชการและระบบการเมืองที่มีความสุจริต และมีความชอบธรรมในการใช้อำนาจมากขึ้น โดยเพิ่มอำนาจประชาชนในการควบคุมการใช้อำนาจทุกระดับ ครอบคลุมทุกด้าน

3. เปลี่ยนจากระบบการเมืองที่มีรัฐบาลและรัฐสภาที่ขาดเสถียรภาพขาดประสิทธิภาพ ขาดภาวะความเป็นผู้นำ ในรัฐธรรมนูญฉบับใหม่มีทิศทางให้เกิดระบบการเมือง รัฐบาลและรัฐสภาที่มีเสถียรภาพและประสิทธิภาพมากขึ้น ภาวะความเป็นผู้นำของนักการเมืองดีขึ้นบ้าง

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ของไทยนับเป็นรัฐธรรมนูญ ฉบับประชาชนอย่างมากกว่ารัฐธรรมนูญฉบับก่อนๆ โดยกำหนดให้องค์กรทางการเมืองต้องมีหน้าที่คุ้มครองปกป้องดูแลสิทธิและหน้าที่ของบุคคล กลุ่ม ชุมชนท้องถิ่นอย่างเป็นรูปธรรม การให้ความคุ้มครองศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ สิทธิเสรีภาพของบุคคล โดยการใช้สิทธิเสรีภาพของบุคคลต้องไม่เป็นการละเมิดสิทธิเสรีภาพของบุคคลอื่น หรือเป็นปฏิปักษ์ต่อรัฐธรรมนูญให้หลักประกันสิทธิเสรีภาพชาวไทยกลุ่มต่างๆ ทั้งระดับบุคคล กลุ่มและชุมชนครอบคลุมรอบด้านให้การคุ้มครองสิทธิเสรีภาพต่อเด็ก เยาวชน สตรี คนชรา ผู้พิการหรือทุพพลภาพ ผู้ยากไร้และด้อยโอกาส ตลอดจนการให้สิทธิแก่ประชาชนในการมีส่วนร่วมโดยตรงในกระบวนการนิติบัญญัติ ประชาชนมีสิทธิในการคานอำนาจ ตรวจสอบการใช้อำนาจทั้งของรัฐ และเอกชนอย่างไม่เคยมีมาในรัฐธรรมนูญฉบับใด

บทบัญญัติในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พ.ศ. 2540) กำหนดไว้ 12 หมวด 313 มาตรา โดยหลักใหญ่ คือการเพิ่มขยายสิทธิเสรีภาพความเสมอภาค การคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคล กลุ่มและชุมชน คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (2549, หน้า 12 – 163) ได้จัดทำเผยแพร่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ฉบับพกพาแก่ประชาชนให้ได้รับประโยชน์จากการศึกษาโดยสามารถสรุปสาระสำคัญของรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยสิทธิเสรีภาพบุคคล กลุ่ม ชุมชนที่มีผลต่อการพัฒนามนุษย์ทั้งทางตรงและทางอ้อมได้ ดังนี้

หมวด 1 (บททั่วไป) ในมาตรา 4, มาตรา 5

หมวด 3 (สิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทย) ในมาตรา 26, 28, 30 – 50, มาตรา 52 – 65

หมวด 4 (หน้าที่ของชนชาวไทย) ในมาตรา 66 – 70

หมวด 5 (แนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ) ในมาตรา 73, 75 – 83, 86

หมวด 6 (รัฐสภา) : ในส่วนที่ 2 (สภาผู้แทนราษฎร) ในมาตรา 106 – 107, และ 109
 ในส่วนที่ 7 (ผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา) ในมาตรา 197 และส่วนที่ 8 (คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ) ในมาตรา 199 – 200

หมวด 8 (ศาล) ในมาตรา 237, 241, 243 – 247

หมวด 9 (การปกครองส่วนท้องถิ่น) ในมาตรา ม. 282 – 284, 289 – 290

หมวด 10 (การตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ) ในส่วนที่ 1 – ส่วนที่ 4

โดยทั้งนี้ผู้ศึกษาสามารถหาโอกาสศึกษาในรายละเอียดเพิ่มเติมเกี่ยวกับมาตราต่างๆ ข้างต้นได้ในภายหลังและ จากสาระสำคัญทั้ง 12 หมวดโดยส่วนใหญ่รัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2540 เป็นฉบับที่ให้โอกาสบุคคล กลุ่มและชุมชนในการพัฒนาได้อย่างจริงจังมากกว่ารัฐธรรมนูญทั้ง 15 ฉบับที่ผ่านมาโดยเฉพาะในบางมาตราที่กล่าวมาเป็นหัวใจของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ (โดยเฉพาะในหมวด 1, 3, 5, 9) ดังนี้คือ ใน หมวด 1 (ว่าด้วยบททั่วไป) ตามมาตรา 4 ระบุว่า “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์สิทธิและเสรีภาพของบุคคลย่อมได้รับความคุ้มครอง” มาตรา 5 ระบุว่า “ประชาชนชาวไทยไม่ว่าเหล่ากำเนิด เพศ หรือศาสนาใด ย่อมอยู่ในความคุ้มครองแห่งรัฐธรรมนูญนี้เสมอกัน” หมวด 3 (ว่าด้วยสิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทย) ตามมาตรา 34 ระบุว่าสิทธิของบุคคลในครอบครัว เกียรติยศ ชื่อเสียง หรือความเป็นอยู่ส่วนตัว ย่อมได้รับความคุ้มครองการกล่าวหรือโฆษณาแพร่หลาย ซึ่งข้อความหรือภาพไม่ว่าด้วยวิธีใดไปยังสาธารณชน อันเป็นการละเมิด หรือกระทบถึงสิทธิ ของบุคคลในครอบครัว เกียรติยศ ชื่อเสียง หรือความเป็นอยู่ส่วนตัว จะกระทำมิได้ เว้นแต่กรณีที่เป็นประโยชน์ต่อสาธารณชน ตามมาตรา 40 – 41 ได้กล่าวถึง การเผยแพร่กลั่นแกล้งด้วยวิทยุ โทรทัศน์ โทรคมนาคมให้องค์กรรัฐมีอิสระในการจัดสรรกลั่นแกล้ง โดยคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดของประชาชน ระดับชาติและท้องถิ่น ทั้งด้าน การศึกษา วัฒนธรรม ความมั่นคงของรัฐ และประโยชน์สาธารณะอื่นๆ รวมทั้งการแข่งขันกัน โดยเสรีเป็นธรรม หรือตามมาตรา 41 ระบุว่า สื่อมวลชนมีเสรีภาพในการเสนอข่าวแสดง ความเห็นภายใต้ข้อจำกัดตามรัฐธรรมนูญ ไม่ตกอยู่ภายใต้อำนาจการรัฐวิสาหกิจ หรือ เจ้าของกิจการเท่านั้น หรือแม้ในมาตรา 42 – 43 ที่กล่าวโดยรวมได้ว่า เป็นการให้สิทธิเสรีภาพแก่บุคคลในการศึกษา วิจัย รับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่ต่ำกว่า 12 ปีอย่างทั่วถึงมีคุณภาพโดยไม่เก็บ ค่าใช้จ่ายเป็นต้น มาตรา 44 – 46 ให้สิทธิแก่บุคคลมีเสรีภาพชุมนุมโดยสงบปราศจากอาวุธ เว้น

แต่อาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายเฉพาะกรณีคุ้มครองอำนวยความสะดวกประชาชนที่ใช้
สาธารณะ หรือรักษาความสงบในภาวะฉุกเฉินบุคคลมีเสรีภาพในการรวมกลุ่มเป็นสมาคม
สหกรณ์ ฯลฯ หรือมาตรา 46 บุคคลสามารถรวมเป็นชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมมีสิทธิอนุรักษ์ฟื้นฟู
จารีตประเพณีภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะดั้งเดิมของท้องถิ่นและชาติ มีส่วนร่วมจัดการ บำรุงรักษา
ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อมให้สมดุลยั่งยืนได้ เป็นต้น มาตรา 54 - 55
กำหนดให้บุคคลมีอายุเกิน 60 ปีบริบูรณ์ และไม่มีรายได้พอแก่การยังชีพ รวมถึงบุคคลพิการ,
ทุพพลภาพ รัฐต้องให้การช่วยเหลือ กฎหมายบัญญัติ หมวด 5 (แนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ)
มาตรา 73 รัฐต้องให้ความอุปถัมภ์ และคุ้มครอง พระพุทธศาสนาและศาสนาอื่น ส่งเสริมความ
เข้าใจอันดี และความสมานฉันท์ระหว่างศาสนิกชนของทุกศาสนา รวมทั้งสนับสนุนการนำ
หลักธรรมของศาสนามาใช้เพื่อเสริมสร้างคุณธรรม และพัฒนาคุณภาพชีวิต มาตรา 77 รัฐต้องจัด
ให้มีแผนพัฒนาการเมือง จัดทำมาตรฐานทางคุณธรรม และจริยธรรมของผู้ดำรงตำแหน่งทาง
การเมือง ข้าราชการและพนักงานหรือลูกจ้างอื่นของรัฐ เพื่อป้องกันการทุจริต และประพฤติมิ
ชอบ และเสริมสร้างประสิทธิภาพในการปฏิบัติหน้าที่ มาตรา 78 - 79 รัฐต้องกระจายอำนาจให้
ท้องถิ่นพึ่งตนเองตัดสินใจในกิจการท้องถิ่นได้เอง พัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่นและระบบ
สาธารณูปโภค สาธารณูปการให้ทั่วถึงรวมถึงรัฐต้องส่งเสริมสนับสนุนประชาชนให้มีส่วนร่วมใน
การสงวนบำรุงรักษา และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ ความหลากหลายทางชีวภาพอย่าง
สมดุล เป็นต้น ในมาตรา 80 ระบุว่า รัฐต้องคุ้มครองและพัฒนาเด็กและเยาวชนส่งเสริมความ
เสมอภาคของหญิงและชาย เสริมสร้างและพัฒนาความเป็นปึกแผ่นของครอบครัวและความ
เข้มแข็งของชุมชน รัฐต้องสงเคราะห์คนชรา ผู้ยากไร้ ผู้พิการหรือทุพพลภาพ และ
ผู้ด้อยโอกาสให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี พึ่งตนเองได้ ในมาตรา 86 รัฐต้องส่งเสริมให้ประชากรวัย
ทำงานมีงานทำ คุ้มครองแรงงานโดยเฉพาะแรงงานเด็กและแรงงานหญิง จัดระบบแรงงาน
สัมพันธ์ การประกันสังคม รวมทั้งค่าตอบแทนแรงงานให้เป็นธรรม หมวด 9 (การปกครองส่วน
ท้องถิ่น) โดยเฉพาะในมาตรา 289 - 290 โดยระบุว่าองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีหน้าที่
บำรุงรักษา ศิลปะ จารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น วัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่นมีสิทธิจัดการศึกษา
อบรม ฝึกอบรมตามความเหมาะสมและความต้องการภายในท้องถิ่นด้วยตนเองและร่วมกับภาครัฐ
ตลอดจนส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

หรือแม้แต่ในบางหมวดที่อาจมีผลโดยอ้อมต่อการพัฒนาคน กลุ่มและชุมชน เช่น
หมวด 6 (รัฐสภา) โดยกล่าวถึงคุณสมบัติของบุคคลในการสมัครหรือไปลงคะแนนเลือกตั้งที่ดี
 เป็นต้น หรือในส่วนที่ 7 (ผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา) ตามมาตรา 197 ระบุว่า ผู้ตรวจการฯ

มีหน้าที่พิจารณา สอบสวนหาข้อเท็จจริงจากคำร้องเรียน ไม่ปฏิบัติตามกฎหมายหรือปฏิบัติ นอกเหนืออำนาจหน้าที่มิได้ อันจะก่อให้เกิดความเสียหายแก่ผู้ร้องเรียน หรือประชาชนโดยไม่ เป็นธรรม เป็นต้น ในส่วนที่ 8 (คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ) ตามมาตรา 200 กำหนดให้มีอำนาจหน้าที่ 6 ประการ ได้แก่

1. ตรวจสอบและรายงานการกระทำหรือการละเลยการกระทำ อันเป็นการละเมิด สิทธิมนุษยชนหรืออันไม่เป็นไปตามพันธกรณีระหว่างประเทศ เกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนที่ประเทศ ไทยเป็นภาคี และเสนอมาตรการการแก้ไข ที่เหมาะสมต่อบุคคลหรือหน่วยงานที่กระทำหรือ ละเลยการกระทำดังกล่าว เพื่อดำเนินการในกรณีที่ปรากฏว่าไม่มีการดำเนินการตามที่เสนอ ให้ รายงานต่อรัฐสภาเพื่อดำเนินการต่อไป
2. เสนอแนะนโยบายและข้อเสนอในการปรับปรุง กฎหมาย กฎหรือข้อบังคับ ต่อ รัฐสภาหรือคณะรัฐมนตรีเพื่อส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชน
3. ส่งเสริมการศึกษา การวิจัยและการเผยแพร่ความรู้ ด้านสิทธิมนุษยชน
4. ส่งเสริมความร่วมมือ และการประสานงานระหว่างหน่วยราชการ องค์กรเอกชน และองค์กรอื่นในด้านสิทธิมนุษยชน
5. จัดทำรายงานประจำปีเพื่อประเมินสถานการณ์ ด้านสิทธิมนุษยชนภายในประเทศ และเสนอต่อรัฐสภา

6. อำนาจ หน้าที่อื่นตามที่กฎหมายบัญญัติ

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนฯ มีอำนาจเรียกเอกสาร หรือหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับ บุคคลใด หรือเรียกบุคคลใดมาให้ถ้อยคำ รวมทั้งมีอำนาจ เพื่อประโยชน์ในการปฏิบัติหน้าที่ ทั้งนี้ตามที่กฎหมายบัญญัติ

นอกเหนือจากการขยายเพิ่ม และคุ้มครองสิทธิแก่บุคคล และกลุ่มแล้ว จะเห็นได้ว่า รัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2540 นี้ ยังรับรองให้ชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมอันประกอบด้วย ประชาชนที่อยู่ ร่วมกันในพื้นที่หนึ่งๆ ก่อนที่รัฐธรรมนูญจะมีผลใช้บังคับมีสิทธิในการอนุรักษ์ และฟื้นฟูจารีต ประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรมและการใช้ทรัพยากรธรรมชาติร่วมกันอย่างยั่งยืน (ตามมาตรา 46) นับเป็นรัฐธรรมนูญฉบับแรกของโลก ที่เห็นความสำคัญของชุมชนท้องถิ่นอย่าง แท้จริง (เจลิชว นูริภักดีและคนอื่นๆ, 2545, หน้า 123) จึงนับได้ว่ารัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าว นอกจากให้โอกาสแก่บุคคลได้มีพื้นที่พัฒนาตามพลังและศักยภาพแล้ว ยังเปิดโอกาสให้ชุมชน ท้องถิ่น รวมทั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีพื้นที่ในการพัฒนากลุ่มคนได้อย่างเข้มแข็ง เกิด ชุมชนที่พึ่งตนเองได้ ในลักษณะเป็นรูปธรรมมากกว่านามธรรมเมื่อเทียบกับรัฐธรรมนูญฉบับ ก่อนๆ ที่ผ่านมา

ในรัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าวนี้ยังให้สิทธิเสรีภาพแก่ประชาชนในการมีส่วนร่วมทางการเมือง โดยรัฐธรรมนูญวางกลไกกำกับเช่น ถ้ารัฐไม่เสนอกฎหมายหรือออกกฎหมายไม่สอดคล้องกับความต้องการของประชาชนให้สิทธิผู้เลือกตั้งห้าหมื่นคน เสนอกฎหมายได้ ประชาชนผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งห้าหมื่นคน เข้าชื่อเสนอขอให้ถอดถอน นายกรัฐมนตรี รัฐมนตรี ส.ส. ส.ว. ประธานศาลทั้งหลาย หรือข้าราชการระดับสูงได้ หากเห็นว่ามิพพฤติการณ์ในทางทุจริต หรือร่ำรวยผิดปกติได้ เป็นต้น

ฉะนั้นอาจกล่าวได้ว่ารัฐธรรมนูญ ฉบับพุทธศักราช 2540 มีเนื้อหาสำคัญในการเสริมสร้างพลังภาคประชาชนกับการสร้างรากฐานประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมได้เป็นอย่างดี ดังที่ เขวณะ ไตรมาส (2548, หน้า 6-9) กล่าวไว้ดังนี้

รัฐธรรมนูญฉบับที่ 16 มีเนื้อหาสำคัญประกอบด้วย 11 ประการ

1. ประชาธิปไตยเชิงอุดมการณ์ ภายใต้การรองของการดำรงรักษาไว้ซึ่งสิทธิ - เสรีภาพ ความเสมอภาค ความมีสันติภาพ และความมีภราดรภาพ โดยยอมรับและเคารพในความแตกต่างหลากหลาย ความสามารถ การแข่งขัน เหตุและผล คุณธรรมของประชาชน และการสร้างดุลยภาพระหว่างประโยชน์ส่วนย่อยกับประโยชน์ส่วนใหญ่

2. ประชาธิปไตยเชิงปฏิบัติการ เน้นประชาธิปไตยเชิงปฏิบัติการมีศูนย์กลางอยู่ที่ประชาชนในฐานะที่เป็นเจ้าของอำนาจ เป็นผู้กระทำการและเป็นผู้รับผลประโยชน์ เป็นผู้กำหนดชะตากรรม และตัดสินใจเลือกผู้ปกครองของตนเอง ทำหน้าที่เป็นผู้กำกับและเรียกร้อง การตอบสนองความต้องการจากผู้ปกครองของตนเอง

3. ประชาธิปไตยทางการเมืองการปกครอง เป็นกระบวนการทางการเมืองที่มีองค์ประกอบพื้นฐานหลัก คือ อำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชน (Popular Sovereignty) ซึ่งผู้ปกครองต้องเข้าสู่อำนาจ ใช้อำนาจและพ้นจากอำนาจตามเจตนารมณ์ ของประชาชน ผู้ปกครองต้องใช้อำนาจโดยรับผิดชอบและตอบสนองประชาชนโดยอาศัยหลักกฎหมายเคารพในการจำกัดควบคุม ตรวจสอบการใช้อำนาจโดยกฎหมายและหลักความชอบธรรมทางการเมือง (Political Legitimacy) โดยคำนึงถึงเจตนารมณ์ ของเสียงข้างมากและเคารพสิทธิฝ่ายข้างน้อย

4. ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม (Participatory Democracy) เป็นการผสมประชาธิปไตยทางตรงกับประชาธิปไตยทางอ้อมเข้าด้วยกัน เพื่อรักษาส่วนพื้นที่ทางการเมืองให้ประชาชนมีส่วนร่วม ภายใต้การรักษาดุลยภาพประชาธิปไตยทั้ง 2 ส่วน คำนึงความสามารถในการเข้าร่วมทางการเมืองและสร้างผลสัมฤทธิ์ทางการเมืองของประชาชน โดยเน้นกระจายอำนาจร่วมตัดสินใจทางการเมืองของประชาชนเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมือง มี

หน่วยปกครองย่อยระดับล่างที่เข้าใจประชาชนในฐานะราก สร้างนักการเมืองภาคพลเมืองที่พึ่งตนเองได้

5. รัฐธรรมนูญกับการสร้างฐานรากประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมในการเมืองภาคประชาชน เป็นการสร้างฐานรากการมีส่วนร่วมที่เข้มแข็ง (Strong participation) โดยประกอบด้วย 5 ประการ

5.1 พลังอิทธิพลของรัฐธรรมนูญ ได้วางรากฐานในการขับเคลื่อนการเมืองภาคประชาชน กำหนดทิศทางการเมืองที่เปลี่ยนแปลงมีเป้าหมายที่ก้าวหน้าความชัดเจนของประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม (Participatory Democracy) เน้นการจำกัดอำนาจรัฐ และคุ้มครองสิทธิเสรีภาพประชาชน สร้างพลังการเมืองให้มีขนาดและกำลังที่เติบโตกล้าเข้มแข็งขึ้น ในการถ่วงดุลชนชั้นนำ โดยเพิ่มขนาดของชนชั้นกลาง และขยายฐานกำลังของมวลชน

สร้างกลไกเครื่องมือทางการเมือง ครอบคลุมกระจายทั้งในแง่การใช้อำนาจ การตรวจสอบอำนาจ การกำกับอำนาจ และการเรียกร้องสิทธิ โดยเฉพาะความชัดเจนในการเพิ่มความซับซ้อนและการแยกให้เป็นอิสระออกจากกัน สร้างคุณภาพทางการเมืองทั้งการเมืองภาคพลเมือง การเมืองภาคการเมือง การเมืองระดับชาติ – ระดับท้องถิ่น เป็นต้น แก้ไขปัญหารากฐานของระบบการเมืองทั้งปัญหาการมีส่วนร่วม ปัญหาความชอบธรรม และการตรวจสอบอำนาจ เป็นต้น

5.2 พลังผลกระทบของรัฐธรรมนูญ ผลกระทบใหม่คือการยกระดับมาตรฐานของการเมืองใหม่ กระทบต่อส่วนรวมที่เข้มแข็ง สร้างสัมฤทธิ์ผลทางการเมือง สร้างสังคมประชาธิปไตย สร้างนิติรัฐ เป็นไปตามชอบธรรมด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมายเป็นต้น

5.3 พลังคุณภาพสังคมตามรัฐธรรมนูญ เป็นการวางรากฐานให้สังคม – การเมืองบรรลุถึงคุณภาพ คือสังคมเสรีภาพ ความชัดเจนในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพประชาชน สังคมเสมอภาค ชัดเจนในการป้องกันการเลือกปฏิบัติไม่เป็นธรรมสังคมสันติภาพ ชัดเจนในการสร้างกลไกประสานความขัดแย้งระงับข้อพิพาทสาธารณะในหลายระดับชั้น สังคมเกิดประโยชน์เห็นพ้องร่วมกันในเวทีสาธารณะ

5.4 พลังของสิทธิประชาชนตามรัฐธรรมนูญ คือ สร้างฐานสิทธิของประชาชน ครอบคลุมสิทธิความเป็นคน เป็นพลเมือง ความเสมอภาค โดยเฉพาะการสร้างความเป็นรูปธรรมของสิทธิความเป็นคนหรือศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สร้างกลไกช่องทางสิทธิของประชาชน ครอบคลุมการป้องกันสิทธิ คุ้มครองสิทธิ และการเยียวยาสิทธิ สร้างวงจรการใช้สิทธิให้เกิดผลสัมฤทธิ์ในทางปฏิบัติ การใช้สิทธิของประชาชนที่ครอบคลุมด้านนิติบัญญัติ บริหาร และตุลาการ ชัดเจนในความเป็นเจ้าของอำนาจแท้จริง เป็นต้น

5.5.พลังของประชาชนตามรัฐธรรมนูญ รัฐธรรมนูญได้วางรากฐานการขยายขนาดและกำลังของประชาชนที่เอื้อต่อการสร้าง กระบวนการมีส่วนร่วมที่เข้มแข็ง โดยแตกตัวพลังพื้นฐานของภาคประชาชน 6 ฐานพลังคือ 1) ฐานพลังประชาชนในฐานะที่เป็นปัจเจกชน (Individual) 2) ฐานเอกชน (Private) 3) ฐานพลังประชาชนในฐานะที่เป็นกลุ่ม (Group) 4) ฐานพลังประชาชนในฐานะเป็นชุมชน (Community) 5) ฐานพลังประชาชนในฐานะที่เป็นท้องถิ่น (Local) และ 6) ฐานพลังประชาชนในฐานะที่เป็นมหาชน (Mass)

จากสาระสำคัญของรัฐธรรมนูญปี 2540 ในบางมาตราที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์สรุปได้ว่า มีแนวทางที่มุ่งส่งเสริมและพัฒนาทรัพยากรมนุษย์อันถือเป็นทรัพยากรที่สำคัญที่สุดของประเทศได้ดังนี้

1. การให้สิทธิเสรีภาพ กลุ่มครองสิทธิแก่บุคคลทุกเพศ ทุกวัย ทุกเชื้อชาติศาสนา
2. กลุ่มครองสิทธิความเป็นส่วนตัว เกียรติยศชื่อเสียงให้กับบุคคล เว้นแต่เป็นประโยชน์ต่อสาธารณชนก็อาจเปิดเผยได้
3. รัฐต้องทำการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารโดยคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดของประชาชนทั้งด้านการศึกษา วัฒนธรรม ความมั่นคงของรัฐและประโยชน์สาธารณะอื่นๆ
4. การให้เสรีภาพของสื่อมวลชนในการเสนอข่าวสารและไม่ตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของหน่วยงานหรือเจ้าของกิจการใดๆอันจะทำให้ขาดจริยธรรมในการเผยแพร่ข่าวสาร เป็นการสร้างค่านิยม พฤติกรรมผิดๆให้แก่บุคคลในสังคมได้
5. การให้เสรีภาพแก่บุคคลในการศึกษา วิจัย บุคคลมีสิทธิได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่ต่ำกว่า 12 ปี อย่างทั่วถึงมีคุณภาพ(ฟรี)
6. เสรีภาพของประชาชนในการชุมนุมในที่สาธารณะ โดยปราศจากอาวุธและหรือคุ้มครองอำนวยความสะดวกให้ประชาชนในที่สาธารณะหรือในภาวะฉุกเฉิน
7. สิทธิบุคคลในการรวมเป็นชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมมีสิทธิอนุรักษฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่นร่วมกันจัดการ บำรุงรักษาใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติที่ยั่งยืนได้
8. บุคคลอายุเกิน 60 ปีบริบูรณ์และไม่มีรายได้พอแก่การยังชีพ รวมถึงผู้พิการทุพพลภาพ รัฐต้องช่วยเหลือ

9. รัฐต้องคุ้มครอง อุปถัมภ์พระพุทธศาสนาและศาสนาอื่นๆ ในอันส่งเสริมความเข้าใจอันดี ความสมานฉันท์ระหว่างศาสนิกชนทุกศาสนาและนำหลักธรรมของศาสนามาใช้เพื่อเสริมสร้างคุณธรรม พัฒนาคุณภาพชีวิตให้กับรัฐเองและประชาชนได้
10. มีแผนพัฒนาการเมือง จัดทำมาตรฐานทางคุณธรรม จริยธรรมของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง และบุคลากรของรัฐ เพื่อป้องกันการทุจริต การประพฤติมิชอบและเสริมสร้างประสิทธิภาพในการปฏิบัติหน้าที่ในทุกภาคส่วนของรัฐ
11. รัฐต้องกระจายอำนาจให้ท้องถิ่นพึ่งตนเองตัดสินใจในกิจการท้องถิ่นได้เอง พัฒนาเศรษฐกิจ ระบบสาธารณูปโภคสาธารณูปการของท้องถิ่นได้ ให้ประชาชนมีส่วนร่วมสงวนบำรุงรักษาใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติบนความหลากหลายทางชีวภาพที่สมดุลได้
12. รัฐต้องคุ้มครองพัฒนาเด็กและเยาวชน ส่งเสริมความเสมอภาคของหญิงชาย เสริมสร้างการพัฒนาความเป็นปึกแผ่นของครอบครัว ความเข้มแข็งของชุมชน
13. สงเคราะห์คนชรา ผู้ยากไร้ ผู้พิการ ทุพพลภาพ ผู้ด้อยโอกาสให้มีสุขภาพชีวิตที่ดีพึ่งตนเองได้
14. ส่งเสริมวัยทำงานให้มีงานทำ คุ้มครองแรงงาน โดยเฉพาะแรงงานเด็กและสตรี จัดระบบแรงงานสัมพันธ์ การประกันสังคม ค่าตอบแทนแรงงานที่เป็นธรรม
15. กำหนดให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีหน้าที่ บำรุงรักษาศิลปะ จารีต ประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีสิทธิจัดการศึกษา อบรบ ฝึกอบรมตามความเหมาะสมตามความต้องการภายในท้องถิ่นด้วยตนเอง เหล่านี้เป็นต้น

บทสรุป

คงจะเห็นได้ว่า รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับปี พ.ศ.2540 นับเป็นรัฐธรรมนูญฉบับประชาชนที่ว่าได้เพราะประชาชนมีส่วนร่วมร่างรัฐธรรมนูญมาตั้งแต่ต้น เป็นรัฐธรรมนูญที่มีเจตนาโดยส่วนใหญ่ คือ มุ่งพัฒนาศักยภาพของทรัพยากรมนุษย์ให้ได้รับสิทธิประโยชน์ทั้งในด้าน การศึกษาขั้นต่ำเรียนโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย 12 ปี สิทธิในการอยู่รวมเป็นชุมชนดั้งเดิมเพื่อพึ่งพาตนเองได้ สิทธิในการรับรู้ข่าวสาร สิทธิที่รัฐต้องส่งเสริมสนับสนุนการมีงานทำ และมีรายได้ การต้องดูแลคุ้มครองวัยชรา ผู้พิการ ฯลฯ ส่งเสริมความก้าวหน้าของทุกศาสนา ฯลฯ

เหล่านี้ถือเป็นบูรณาการทางความคิด วิธีคิด การปฏิบัติที่ทำให้บุคคลได้พัฒนา เป็นรัฐธรรมนูญที่เปิดโอกาสให้เกิดการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ได้มากกว่ารัฐธรรมนูญฉบับก่อนๆ หรือกรณีที่รัฐมีพฤติกรรมที่ทุจริต หรือร่ำรวยผิดปกติ ประชาชนสามารถลงชื่อเพื่อถอดถอนได้ ฯลฯ รัฐธรรมนูญฉบับที่ 16 ของไทยฉบับนี้จึงเปรียบเสมือนตำราแห่งชีวิตของคนในชาติร่วมกันอย่างไรก็ตาม รัฐธรรมนูญถือได้ว่าเป็นเพียงตัวช่วยจัดระเบียบในสังคมระบอบประชาธิปไตยเท่านั้น

แม้รัฐธรรมนูญดีเลิศเพียงใดก็ตามหากผู้ใช้คือประชาชนยังคงมีการศึกษาดำ เศรษฐกิจไม่ดีซ้ำโรคภัยรุมเร้า ก็ยากที่จะสนใจกิจการบ้านเมืองเพื่อส่วนร่วม และกลับเป็นช่องทางให้ผู้เห็นแก่ตัวใช้ช่องว่างของกฎหมาย อำนาจการเมือง เศรษฐกิจเอาประโยชน์จนเกิดปัญหาซ้ำรอยเดิมๆ ฉะนั้นจำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้พอมิจิตสำนึกจะร่วมกันสร้างเครือข่ายองค์กรภาคประชาชนให้บังเกิดเป็นรูปธรรมและถักทอความดีงาม ความคิดสร้างสรรค์วางรากฐานพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ไปพร้อมๆ กับการใช้สิทธิหน้าที่พลเมืองในกฎหมายรัฐธรรมนูญร่วมกันอย่างมีคุณค่าต่อไป

คำถามท้ายบท

1. เพราะเหตุใดรัฐธรรมนูญจึงจัดเป็นกฎหมายสูงสุด
2. รัฐธรรมนูญเกิดขึ้นครั้งแรกที่ประเทศใด
3. เหตุผลใดบ้างที่ทำให้ต้องบัญญัติรัฐธรรมนูญขึ้นมาใช้
4. จงบอกถึงทิศทางและความเป็นมาของรัฐธรรมนูญไทยตั้งแต่อดีตจนถึงฉบับปี 2540 มาให้ชัดเจน
5. รัฐธรรมนูญฯ ฉบับปี 2540 มีความแตกต่างจากรัฐธรรมนูญฉบับก่อนๆ อย่างไร
6. รัฐธรรมนูญฯ ฉบับปี 2540 มีที่มาอย่างไร
7. รัฐธรรมนูญฯ ฉบับปี 2540 มีสาระสำคัญ หรือลักษณะเด่นเกี่ยวกับเรื่องใดบ้าง
8. เหตุผลที่รัฐธรรมนูญของไทยมีการเปลี่ยนแปลงบ่อยเป็นเพราะเหตุผลใดบ้าง
9. จากที่ผู้เรียนได้ศึกษารัฐธรรมนูญฯ ฉบับปี 2540 คิดว่าเกี่ยวข้องกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์หรือไม่ เพราะเหตุใด (อธิบายพร้อมยกตัวอย่างบางมาตราประกอบ)
10. ในฐานะที่เป็นคนไทย จงบอกวิธีการพัฒนาตนเองอันสอดคล้องกับหลักกฎหมายในรัฐธรรมนูญ ฉบับปี 2540 มาอย่างน้อย 5 ข้อ

เอกสารอ้างอิง

- เจดีย์ว บุรีภักดี, เจียบ ไทยยิ่ง, ภัทรามน จำปาเงิน, บุญเรือน ศรีเหรียญ, ลือชา ธรรมวินัยสถิต, มยุรี วัดแก้ว, วันทนา กลิ่นงาม, รวิวงศ์ ศรีทองรุ่ง, ทรงจิต พุนลาภ และประพิร์พร อักษรศรี. (2545). ชุติวิชาการวิจัยชุมชน. ใน หลักสูตรประกาศนียบัตรบัณฑิตการ จัดการและประเมินโครงการ. นนทบุรี: เอส. อาร์. พรินติ้ง.
- เชาวนะ ไตรมาศ. (2548, พฤศจิกายน – ธันวาคม). การเสริมพลังภาคประชาชนกับการสร้าง รากฐานประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม. ใน จดหมายข่าวศาลรัฐธรรมนูญ. ฉบับที่ 6, 6 – 18. กรุงเทพฯ: สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี.
- นันทวัฒน์ บรมานันท์. (2540). อกรัฐธรรมนูญ 2540. กรุงเทพฯ: สุขุมและบุตร.
- บวรศักดิ์ อุวรรณโณ. (2538). กฎหมายมหาชน เล่ม 3 ที่มาและนิติวิธี. กรุงเทพฯ: นิติธรรม, อ้างถึงใน มานิตย์ จุมปา. (2545). ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญแห่ง ราชอาณาจักรไทย (พ.ศ. 2540) (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: บี.เจ. เพลท โปรเซสเซอร์.
- มานิตย์ จุมปา. (2545). ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พ.ศ. 2540) (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: บี.เจ. เพลท โปรเซสเซอร์.
-
- วิญญู เครื่องงาม. (2530). กฎหมายรัฐธรรมนูญ (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: แสงสุทธิการพิมพ์.
- (2530). กฎหมายรัฐธรรมนูญ (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: แสงสุทธิการพิมพ์, อ้างถึงใน มานิตย์ จุมปา. (2545). ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พ.ศ. 2540) (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: บี. เจ. เพลท โปรเซสเซอร์.
- สิทธิมนุษยชนแห่งชาติ, สำนักงานคณะกรรมการ. (2549). รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชน แห่งชาติ.
- หยุด แสงอุทัย. (2538). หลักรัฐธรรมนูญทั่วไป (พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพฯ: วิญญูชน, อ้างถึงใน มานิตย์ จุมปา. (2545). ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พ.ศ. 2540) (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: บี. เจ. เพลท โปรเซสเซอร์.

2

6

3

1

2

2

5

6

บรรณานุกรม

2 4 2

2 2 2

2 2 2

บรรณานุกรม

กฎหมายอาญา, สถาบัน. (2541). รัฐธรรมนูญใหม่มีอะไรใหม่ (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: เดือนตุลา.

กองทุนสนับสนุนการวิจัย, สำนักงาน. (2543). เด็ก เยาวชน และครอบครัว: อนาคตของชุมชน.

ใน เอกสารประกอบการประชุมประจำปีว่าด้วย เรื่องชุมชนครั้งที่ 1 “ชุมชนไทย ท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลง”. กรุงเทพฯ: ม.ป.ท.

-----, มุทนิธิภูมิปัญญา. (2541). ไทยยุควัฒนธรรมทาส. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้ง.

-----, สำนักงานภาค,สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ, และเครือข่ายองค์กรภาคี ต่างๆ. (2545). เด็ก เยาวชนและครอบครัว. กรุงเทพฯ: ม.ป.ท.

กองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ, สำนักงาน. (2546). น้ำเกียน ชุมชนแห่งการเรียนรู้ ร่วมกัน. เชียงใหม่: วนิดา.

กุลพล พลวัน. (2538). พัฒนาการสิทธิมนุษยชน (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: ธรรมสาร.

การพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, กระทรวง. (ม.ป.ป.). พระราชบัญญัติส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคม พ.ศ. 2546. ม.ป.ท.

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (2541). สังคมมาอยู่ : ข้อเสนอแนะทางสร้างสังคมแห่งความดี. กรุงเทพฯ: รุ่งศิลป์การพิมพ์.

เกษตรศาสตร์, มหาวิทยาลัย. (2543). โครงการวิจัยบูรณาการหมวดศึกษาทั่วไป: สุขภาพชีวิต. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

เกื้อ วงศ์บุญสิน. (2547). ประชากรศาสตร์ทรัพยากรมนุษย์. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ไกรยุทธ ชีรตยาสินันท์. (2531). แนวพระราชดำริด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว. กรุงเทพฯ : สถาบันไทยคดีศึกษาและฝ่ายวิจัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ข้อมูลท้องถิ่นเพื่อการพัฒนา, ศูนย์. สถาบันราชภัฏนครราชสีมา. (2538). การกระจายอำนาจท้องถิ่นของสังคมไทย : เลียงเพรียจากภาคประชาชน. กรุงเทพฯ : ภาพพิมพ์.

- พัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, สำนักงานคณะกรรมการ . (ม.ป.ป.). การปรับปรุงแผน
พัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่หก พ.ศ. 2532-2534. กรุงเทพฯ:
ชุมนุมสหกรณ์แห่งประเทศไทย.
- . (ม.ป.ป.). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่หก พ.ศ. 2530-2534.
กรุงเทพฯ: ยูไนเต็คโปรดักชั่น.
- . (2541). การปรับปรุงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 พ.ศ. 2541 – 2544.
กรุงเทพฯ: ยูไนเต็คโปรดักชั่น.
- . (2542). การปรับปรุงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 พ.ศ. 2541-2544.
กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- . (2544). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่เก้า พ.ศ. 2545-2549. กรุงเทพฯ:
คุรุสภา.
- . (ม.ป.ป.). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่สิบ พ.ศ. 2550-2554.
กรุงเทพฯ: ม.ป.ท.
- คำประกาศอิสรภาพของสหรัฐ. (ม.ป.ป.), อ้างถึงใน อมร รักษาสัตย์. (2543). ประชาธิปไตยและ
รัฐธรรมนูญฉบับประชาชน. กรุงเทพฯ: การันต์การพิมพ์.
- งามพิศ สัตยสงวน. (2538). หลักมนุษยวิทยาวัฒนธรรม (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: ธรรมสภา.
- จำเนียร จวงตระกูล. (2549). แนวความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทและทิศทางการพัฒนาทรัพยากร
มนุษย์ของไทย. วารสารทรัพยากรมนุษย์, 2(2), 5 – 10.
- จรัญ โฆษณานันท์. (2544). รัฐธรรมนูญ 2540 จาก “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” สู่ “รั้วมิกสิทธิ
มนุษยชน”. กรุงเทพฯ: บี.เจ.เพลท โปรเซสเตอร์.
- ฉวี วิชญเนตินัย. (2542). บุคลิกภาพและการปรับตัว. กรุงเทพฯ: สถาบันราชภัฏจันทรเกษม.
- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. (2540). บ้านกับเมือง (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.
- เฉลียว นริ์ภักดี, เฉียบ ไทยยิ่ง, ภัทรามน จำปาเงิน, บุญเรือง ศรีเหรียญ, ลือชา ธรรมวินัยสถิต,
มยุรี วัดแก้ว, วันทนา กลิ่นงาม, รวิวงศ์ ศรีทองรุ่ง, ทรงจิต พูนลาภ, และประไพร์พร
อักษรศรี. (2545). ชุดวิชาการวิจัยชุมชน. ใน หลักสูตรประกาศนียบัตรบัณฑิตการ
จัดการและการประเมินโครงการ. นนทบุรี: เอส.อาร์.พรินติ้ง.
- ชัชวาลย์ สุขสมจิตร. (2548). ขบวนการก้ำมุนย์. การอบรม เรื่องหลักสูตรเพื่อประสิทธิภาพใน
การสืบสวนปราบปรามการกระทำผิดต่อเด็ก สตรี และการก้ำมุนย์.
พิษณุโลก: ม.ป.ท.

ชาชีวัฒน์ ศรีแก้ว. (2539). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544).

กรุงเทพฯ: วิถีชีวิตพัฒนา.

ชาญชัย อาจินตมาจาร. (ม.ป.ป.). การบริหารทรัพยากรมนุษย์. กรุงเทพฯ: K&P BOOKS.

ชุมชนท้องถิ่นพัฒนา, สถาบัน. (2542). ประชาคมรากหญ้า ขบวนการคนกล้าสร้างบ้านวันใหม่.

กรุงเทพฯ: ม.ป.ท.

เชาวนะ ไตรมาศ. (2548, พฤศจิกายน – ธันวาคม). การเสริมสร้างพลังภาคประชาชนกับการสร้าง

รากฐานประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม. จดหมายข่าวศาลรัฐธรรมนูญ. ฉบับที่ 6,

6-18. กรุงเทพฯ: สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี.

เชียงใหม่, สถาบันราชภัฏ. (2543). วิถีไทย (Thai livings). เชียงใหม่: ม.ป.ท.

ถวัลย์ สนธิอนุเคราะห์ และอารยา จังเสถียร. (ม.ป.ป.). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

ฉบับที่ 6 (พ.ศ. 2530-2534). กรุงเทพฯ: ฟิสิกส์เซ็นเตอร์ การพิมพ์.

ทศนา แคมมณี. (2545). กลุ่มสัมพันธ์เพื่อการทำงานและการจัดการเรียนการสอน. กรุงเทพฯ :

นิชินแอดเวอร์ไทซิง กรู๊ป.

ธงชัย สันติวงษ์. (2546). การบริหารทุนมนุษย์. กรุงเทพฯ: ประชุมช่าง.

----- . (2547, พฤษภาคม). คุณค่าของเศรษฐกิจพอเพียง. วารสารข่าวประชาสังคมและ
สื่อแยกอินโดจีน, 7(79), 7.

ธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), พระ. (2541). การพัฒนาที่ยั่งยืน (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ:

โกมลคีมทอง.

----- . (2544). พุทธธรรม (ฉบับเดิม) (พิมพ์ครั้งที่ 10). กรุงเทพฯ:ธรรมสภา.

ธวัชชัย ชัยจิรฉายากุล. (2547, เมษายน). ธรรมชาติของการเรียนรู้ : จากมุมมองอื่น.

วารสารวงการครู, 1(4), 64 - 67.

ชัยบุญภรณ์ ภูทอง. (2549). ได้ร่วมพระบารมีปกเกล้าฯ ชลระเกษัตริย์ รัชกาลที่ 9. กรุงเทพฯ:

ไทยวัฒนาพานิช.

เชียรชัย เอี่ยมวรเมธ. (2539). พจนานุกรมอังกฤษ – ไทย (ฉบับใหม่): A new English – Thai

dictionary. (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: รวมสาส์น.

ธีระพล อรุณะกสิกร, สถาพร ลิ้มมณี, ไพฑูรย์ นาคฉำ และชาชีวัฒน์ ชาติกรกุล. (2540).

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540. กรุงเทพฯ : เดือนตุลา.

นงนุช วงษ์สุวรรณ. (2546). การบริหารทรัพยากรมนุษย์. กรุงเทพฯ : ม.ป.ท.

นันทวัฒน์ บรมานันท์. (2540). ถกรัฐธรรมนูญ 2540. กรุงเทพฯ : สุขุมและบุตร.

นิธิ เอียวศรีวงศ์. (2539). บทวิพากษ์โครงสร้างอารยธรรมไทย : สองหน้าสังคมไทย. กรุงเทพฯ : อักษรการพิมพ์.

----- (2539). สังคมไทยในกระแสการเปลี่ยนแปลง. กรุงเทพฯ : ม.ป.ท.

นิภา แก้วศรีงาม. (2547, เมษายน). ปัญญาที่เกิดจากการสร้างสมด้วยตนเอง. วารสารวงการครู, 1(4), 74 - 76.

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ และพูนศิริ วัจนะภูมิ. (2534). “ทฤษฎีและแนวความคิดเกี่ยวกับการพัฒนาชนบท”. ใน เอกสารการสอนชุดวิชาคหกรรมศาสตร์กับการพัฒนาชุมชนหน่วยที่ 1-7 (พิมพ์ครั้งที่ 2, หน้า 29 - 30).- กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์, อ้างถึงใน ชูเกียรติ ฉาโรสง. (2552). คุณต้องเป็นมนุษย์ก่อนอื่นใด (2). วารสารเนชั่นสุดสัปดาห์. 17 (877), 53.

บวรศักดิ์ อุวรรณโณ. (2538). กฎหมายมหาชน เล่ม 3 ที่มาและนิติวิธี. กรุงเทพฯ : นิติธรรม, อ้างถึงใน มานิตย์ จุมปา. (2545). ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พ.ศ. 2540) (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ : บี. เจ. เพลทโปรเซสเตอร์.

บุญคง หันจางสิทธิ์. (2540). เศรษฐศาสตร์ทรัพยากรมนุษย์. กรุงเทพฯ : โอ.เอส.พรินติ้ง เฮาส์.

บุญเลิศ กลิ่นรัตน์. (2542). การบริหารทรัพยากรมนุษย์. กรุงเทพฯ : ม.ป.ท.

----- (2542). การบริหารทรัพยากรมนุษย์. เชียงใหม่. สถาบันราชภัฏเชียงใหม่.

เบญจมาศ ศิริภัทร. (2544). ประชาคมรากหญ้า : ประสบการณ์จากชุมชนเข้มแข็งระดับตำบล 4 ภาค. กรุงเทพฯ : ม.ป.ท.

ป.มหาจันทร์. (2536). สอนเด็กให้มี__ความนับถือตนเอง. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.

ปกรณ์ ปรียากร. (2538). ทฤษฎีและแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนา. ใน เอกสารการสอนชุดวิชาการบริหารการพัฒนาชนบท หน่วยที่ 1 - 6 (พิมพ์ครั้งที่ 14, หน้า 5). นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

ประธาน สุรกิจบวร. (2547, พฤษภาคม). ความมั่นคงของครอบครัว, รากฐานความมั่นคงของมนุษย์. วารสารข่าวประชาสังคมและสื่อแยกอินโดจีน, 7 (79), 2 - 3.

ประพนธ์ ผาสุยชิด. (2548). การจัดการความรู้ : ฉบับมือใหม่หัดขับ (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ : ไชยใหม่.

ประเวศ วะสี. (2546, กันยายน 8). ผู้ว่าฯ ชีอีโอ กับการพัฒนาอย่างบูรณาการโดยเอาพื้นที่เป็นตัวตั้ง. มติชน, หน้า 2.

-----, และคณะ. (2548). กระบวนทัศน์ใหม่กับการเรียนรู้ของชุมชน. กรุงเทพฯ :

พิธีสัญไทยออฟเซต.

-----, และคณะทำงานวิชาการ สำนักงานสภาพัฒนาการแห่งชาติ. (2544). สันติวิธี :

ยุทธศาสตร์ชาติเพื่อความมั่นคง (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่ง
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ปรัชญา เวสารัชช์ และวิสูตร กาญจนสุข. (2539). แผนพัฒนาเศรษฐกิจ ฯ ฉบับที่ 1-6. ใน
เอกสารการสอนชุดวิชาสังคมไทย หน่วยที่ 14 (พิมพ์ครั้งที่ 3, หน้า 691-703, 722-
724). นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

ปรีดา เฉลิมเผ่า กอนันต์กุล และนฤพนธ์ คังวิเศษ. (2548, มิถุนายน-กรกฎาคม). ความหมาย
ของวัฒนธรรมของชาติ. จดหมายข่าวศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร(องค์การมหาชน).
ฉบับที่ 38, 1-5. กรุงเทพฯ : ม.ป.ท.

เปรม ติณสูลานนท์. (2548, กรกฎาคม 11). 2 จริยธรรม 7 จิตสำนึก กระตุ้นให้ผู้นำพึง
สำนึก. เดลินิวส์, หน้า 3.

พัฒนาความรู้ด้านระเบียบกฎหมาย และพัฒนามาตรฐานวิชาชีพครู, ขมรม. (2545). แผนพัฒนา
เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่เก้า พ.ศ. 2545-2549. นครสวรรค์:
ริมปิงการพิมพ์.

พระพงศ์ เกษมศรี, ม.ล. (2542, พฤศจิกายน 29). ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง. ใน เอกสาร
สำนักราชเลขาธิการ พระบรมมหาราชวัง. กรุงเทพฯ : กองการในพระองค์.

พระพงษ์ กุลพิศาล. (2545). สมองลูกพัฒนาได้ด้วยศัลปะ (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ : เซ็นจูรี.

พระราชดำรัส... 'ราชินี' ทรงชี้ 'ความจน' ไม่น่าอาย 'ความชั่ว-โกง' น่ารังเกียจ. (2547, สิงหาคม
13). มติชน, หน้า 2.

ไพฑูรย์ มีกุล, จรินทร์ เทศวณิช, มัลลิกา มัสอูดี, สุภรัตน์ เลิศพานิชกุล, อุดม พิริยสิงห์,
นภพร เรื่องสกุล และสุวิทย์ ไพทยวัฒน์. (2535). แผนพัฒนาเศรษฐกิจ ฯ ฉบับที่
1-7. ใน เอกสารการสอนชุดวิชา ไทยกับการปรับประเทศให้ทันสมัย หน่วยที่ 1-7
(พิมพ์ครั้งที่ 2, 78-123). นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

ไพศาล ไกรสิทธิ์. (2541). การศึกษาเพื่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์. ราชบุรี: สถาบันราชภัฏ
หมู่บ้านจอมบึง.

ภูเตศวร. (2536, ปีกษ์หลังสิงหาคม). การให้ทานที่ไม่ต้องควักทุนทรัพย์. ขวัญเรือน. หน้า 387-
389. กรุงเทพฯ: ศรีสยามการพิมพ์.

- มานิตย์ จุมปา. (2545). ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พ.ศ. 2540) (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ : บี. เจ. เพลท โปรเซสเตอร์.
- มานุษยวิทยาสรีนทร, ศูนย์. (2542). การสัมมนาทางวิชาการ : มิติทางวัฒนธรรมในยุคเศรษฐกิจพอเพียง. กรุงเทพฯ : ม.ป.ท.
- ยุทธศาสตร์, สถาบัน. สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติ. (2544). สันติวิธี : ยุทธศาสตร์ชาติเพื่อความมั่นคง(พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542. กรุงเทพฯ : นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์.
- ราชภัฏเชียงใหม่, สถาบัน. (2543). วิถีไทย. เชียงใหม่ : ม.ป.ท.
- ราโชวาทชาดก. (ม.ป.ป.). อ้างถึงใน อมร รักษาสัตย์. (2543). ประชาธิปไตยและรัฐธรรมนูญ ฉบับประชาชน. กรุงเทพฯ : การันต์การพิมพ์.
- วรากรณ์ ตระกูลสฤณดี. (2545). จิตวิทยาการปรับตัว. กรุงเทพฯ : ศูนย์ส่งเสริมวิชาการ.
- วัชร มานะจิตร. (2542). การพัฒนานุคลิกภาพ. อุตรธานี: สถาบันราชภัฏอุตรธานี.
- วัลลภ พลอยทับทิม. (2548). กราฟฟิคแสดงสถานะของประเทศไทยกับเส้นทางการค้ามนุษย์. การอบรม เรื่องหลักสูตรเพื่อประสิทธิภาพในการสืบสวนปราบปรามการกระทำผิดต่อเด็ก สตรี และการค้ามนุษย์. พิษณุโลก : ม.ป.ท.
- วิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย, สถาบัน. (2538). สิ่งประดิษฐ์ทางสังคม : การพึ่งตนเองของชุมชนชนบท (ทางปฏิบัติ). กรุงเทพฯ : ม.ป.ท.
- วิชาการ, กรม. กองวิจัยทางการศึกษา. (2545). รายงานวิจัย เรื่อง ดัชนีชี้วัดความสมานฉันท์และเอื้ออาทรต่อสังคมไทย. กรุงเทพฯ : องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์.
- วิทยา นาควัชร. (2544). วิธีการเลี้ยงลูกให้เก่ง ดี และมีสุข IQ. EQ. MQ. AQ. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้ง.
- วิทย์ เทียงบุรณธรรม. (2540). พจนานุกรม อังกฤษ – อังกฤษ – ไทย : An advanced desk English – English – Thai dictionary. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ : รวมสาส์น.
- วิระวรรณ บุญโญ. (2549). เอกกษัตริย์ ทรงครองราชย์ครบ 60 ปี. พิษณุโลก : มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม.
- วิญญู เครื่องาม. (2530). กฎหมายรัฐธรรมนูญ (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ : แสงสุทธการพิมพ์.
- (2530). กฎหมายรัฐธรรมนูญ (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ : แสงสุทธการพิมพ์, อ้างถึงใน มานิตย์ จุมปา. (2545). ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พ.ศ. 2540) (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ : บี. เจ. เพลท โปรเซสเซอร์.

สนธยา พลศรี. (2545). ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน(พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ :

โอเดียน สโตร.

สภาความมั่นคงแห่งชาติ, คณะทำงานวิชาการ สำนักงาน. (2544). สันติวิธี : ยุทธศาสตร์ชาติเพื่อ

ความมั่นคง (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สภาสถาบันราชภัฏ, สำนักงาน. (2543). ชุมชนเศรษฐกิจไทย. ใน เอกสารประกอบการสอน

โครงการพัฒนาครูประจำการให้ได้รับวุฒิปริญญาตรีทางการศึกษา หลักสูตรสถาบัน

ราชภัฏ พุทธศักราช 2543 ระดับปริญญาตรี (หลังอนุปริญญา). กรุงเทพฯ : ม.ป.ท.

----- (2544). รายงานการวิจัย “การน้อมนำแนวพระราชดำริ ทฤษฎีใหม่และเศรษฐกิจพอเพียง

ลงสู่การปฏิบัติในสถาบันราชภัฏ. กรุงเทพฯ: ศุภสภา.

สัญญา สัญญาวิวัฒน์. (2526). การพัฒนาชุมชน (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.

----- (2543). ทฤษฎีและกลยุทธ์การพัฒนาสังคม (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์

มหาวิทยาลัย.

สมคิด จาตุศรีพิทักษ์. (2546, มิถุนายน). แนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจไปสู่ความยั่งยืน. จดหมาย

ข่าวการพัฒนาที่ยั่งยืน. ฉบับที่ 7, 2-4. กรุงเทพฯ: เพชรรุ่งการพิมพ์.

สมไทย วงษ์เจริญ. (2548). โรงงานคัดแยกขยะเพื่อรีไซเคิล วงษ์พาณิชย์ : หน่วยงานดีเด่นของ

ชาติ สาขาพัฒนาสังคม. พิษณุโลก: ม.ป.ท.

----- (2549). สัมมนาวิชาการ : เทคนิควิธีการพัฒนา ความสามารถของบุคคลและกลุ่ม.

พิษณุโลก.

สมพร เทพสิทธิยา. (2536). หนังสือชุดปัญหาสังคม เรื่อง “การพัฒนาจิตใจกับการพัฒนา

ประเทศ”. กรุงเทพฯ : สมชายการพิมพ์.

----- (2542). แผนพัฒนาฉบับที่ 8 และวิกฤตเศรษฐกิจไทย : วิกฤตความจนในสังคมไทย.

กรุงเทพฯ : สมชายการพิมพ์.

สมพันธ์ เตชะอธิก, วิเชียร แสงโชติ, มานะ นาคำ และอกนิษฐ์ ป้องภัย. (2540). การพัฒนา

ความเข้มแข็ง ขององค์กรชาวบ้าน. กรุงเทพฯ : เจริญวิทย์การพิมพ์.

สมศักดิ์ สีนุระเวชญ์. (2542, สิงหาคม - กันยายน). แนวคิดในการพัฒนาคนและกระบวนการ

เรียนรู้. วารสารข้าราชการครู, 19(6), 11-21.

สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. (2539). สังคมวิทยาภาวะผู้สูงอายุ : ความเป็นจริงและการคาดการณ์ใน

สังคมไทย. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

- สาขันธ์ ไพเราะจิดร์. (2547). การฟื้นฟูพลังชุมชนด้วยการจัดการทรัพยากรทางโบราณคดี และ
พิพิธภัณฑ : แนวคิด วิธีการและประสบการณ์จากจังหวัดน่าน. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สิทธิมนุษยชนแห่งชาติ, สำนักงานคณะกรรมการ.(2549). รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย
พุทธศักราช 2540 (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการสิทธิ
มนุษยชนแห่งชาติ.
- สีดา สอนศรี. (2547, สิงหาคม 9). อ้างถึงใน จรูญ หุทอง_แสงอุทัย. (2547, สิงหาคม 13).
'แม่ไก่ไข่ไทย' ส่วนใหญ่ไม่ประทับใจข้าราชการ. มติชน, หน้า 7.
- สุพัตรา ชาดิปัญญาชัย. (ม.ป.ป.). กระบวนการเรียนรู้ : แนวคิด ความหมายและบทเรียนใน
สังคมไทย. กรุงเทพฯ : พิสิษฐ์ไทย ออฟเซต.
- สุพัตรา สุภาพ. (2546). สังคมวิทยา (พิมพ์ครั้งที่ 23). กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.
- สุเมธ ดันติเวชกุล. (2536). โครงการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ. กรุงเทพฯ : ม.ป.ท.
-----, (2543, ธันวาคม 5). ในหลวงของเรา. ไทยรัฐ, หน้า 24.
-----, (2549). หลักธรรมทำตามรอยพระยุคลบาท (พิมพ์ครั้งที่ 11). กรุงเทพฯ :
ด้านสุทธาการพิมพ์.
- เสรี ชาหลา และเรืองยศ จันทรศิริ. (2544). กระบวนการเรียนรู้ ของประชาชน. นครสวรรค์ :
สวรรค์วิธีการพิมพ์.
- โสภรสมิ์ จันทรประภา, คุณหญิง. (2544). การบริหารทางจิต สำหรับเด็กวัยรุ่น. กรุงเทพฯ :
คุรุสภา.
- หยุด แสงอุทัย. (2538). หลักรัฐธรรมนูญทั่วไป (พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพฯ : วิญญูชน, อ้างถึงใน
มานิตย์ จุมปา. (2545). ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย
(พ.ศ. 2540) (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ : บี. เอ. เพลท โปรเซสเตอร์.
- อภิชัย พันธเสน. (2544). พุทธเศรษฐศาสตร์ : วิชาการทฤษฎีและการประยุกต์กับ
เศรษฐศาสตร์สาขาต่างๆ (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ : อมรินทร์.
- อมร รักษาสัตย์. (2543). ประชาธิปไตยและรัฐธรรมนูญฉบับประชาชน. กรุงเทพฯ :
การрінต์การพิมพ์
- อมรา พงศาพิชญ์. (2543). ความหลากหลายทางวัฒนธรรม(กระบวนการทัศน์และบทบาทใน
ประชาสังคม). กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อริยะ สุพรรณเกษย์. (2545). พัฒนา I.Q.E.Q.M.Q. และสมาธิด้วยพลังคลื่นเสียง. กรุงเทพฯ :
โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

- อาภรณ์พันธ์ จันทร์สว่าง. (2525). การพัฒนาบุคคล กลุ่มและชุมชน. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- อุทิศ ขาวเรียร. (2538). ทรัพยากรบุคคล กลยุทธ์ในการพัฒนาแบบยั่งยืน. กรุงเทพฯ : ม.ป.ท.
- อุมาพร ตรังคสมบัติ อ้างถึงใน บุญเสริม หุตะแพทย์. (2547). แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับปัญหาครอบครัว. ใน ประมวลสาระชุดวิชาจิตวิทยาครอบครัวและครอบครัวศึกษา หน่วยที่ 8-11 (หน้า 76). นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- เอกศักดิ์ คงตระกูล. (2542). ทฤษฎีใหม่ตามแนวพระราชดำริ. วารสารข้าราชการครู, 19(6), 2-5.
- Anastasi, A. (1958). Heredity environment and the question 'how'?. Psychological review, อ้างถึงในบุญคง หันจางสิทธิ์. (2540). เศรษฐศาสตร์ทรัพยากรมนุษย์. กรุงเทพฯ : โอ. เอส. พรินติ้ง เฮ้าส์.
- Brooks, M. , Sagala , J. , & Allen , M . (eds.). (2006). Longman dictionary of contemporary english : The living dictionary (2 nd ed.). England : Pearson education.
- DeSimone, R.L. , & Harris.D.M. (1998). Human resource development. (2 nd ed.).The United States of America : The Dryden.
- Erikson,E., อ้างถึงใน จิตตินันท์ เฉชะคุปต์. (2547). แนวคิดทฤษฎีพัฒนาการมนุษย์และการนำไปใช้. ใน ประมวลสาระชุดวิชาจิตวิทยาครอบครัวและครอบครัวศึกษา หน่วยที่ 1 - 4 (หน้า 29). นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- , อ้างถึงใน นพวรรณ โชตินันท์. (2547). กระบวนการและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการอบรมขัดเกลาทางสังคม. ใน ประมวลสาระชุดวิชาจิตวิทยาครอบครัวและครอบครัวศึกษา หน่วยที่ 5 - 7 (หน้า 56 - 58). นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- Freud, S. (1856-1939), อ้างถึงใน วัชร มานะจิตร. (2542). การพัฒนาบุคลิกภาพ. อุดรธานี : สถาบันราชภัฏอุดรธานี.
- Harbison, F. H. & Myers, C. A. (1964). Education, manpower and economic growth. New York : Mc Graw - Hill Book อ้างถึงใน ไพศาล ไกรสิทธิ์. (2541). การศึกษาเพื่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์. ราชบุรี: สถาบันราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง.
- Heinle, T. (2004). Newbury house dictionary of American English. (4 th ed.). America : Quebecor World.

Hein, <http://eqi.org/fw.htm>, <http://eqi.org/educ.htm>, <http://eqi.org/steps.htm>, อ้างถึงใน

ช่อลัดดา ขวัญเมือง. (2543, กุมภาพันธ์ 28). บทบาทของครูในการส่งเสริมความ
ฉลาดทางอารมณ์. จดหมายข่าวประชาสัมพันธ์คณะครุศาสตร์. พิษณุโลก :
คณะครุศาสตร์.

Human resources. in Wikipedia, the free encyclopedia. (2007). [Online], Available HTTP
:[http://www-en.wikipedia.org/wiki/Human_Resources](http://www-en.wikipedia.org/wiki/Human_Resource). [2007, July 11].

Human resources development. in Wikipedia, the free encyclopedia. (2007). [Online],
Available HTTP :[http://www-en.wikipedia.org/wiki/Human_Resources_Development](http://www-en.wikipedia.org/wiki/Human_Resource_Development). [2007, July 11].

Maslow, A. (1908-1970), อ้างถึงใน วัชรพร มานะจิตร. (2542). การพัฒนาบุคลิกภาพ. อุดรธานี :
สถาบันราชภัฏอุดรธานี.

Meier, G.M. (1984). **Leading issues in economic development.** New York : Oxford
University, อ้างถึงใน ไพศาล ไกรสิทธิ์. (2541). การศึกษาเพื่อการพัฒนาทรัพยากร
มนุษย์. ราชบุรี : สถาบันราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง.

Modernization theory in Wikipedia, the free encyclopedia. (2007). [Online], available HTTP
:<http://www-answers.com/topic/modernization-theory>. [2007, July 11].

Pieterse, J.N. (2001). **Development theory : Deconstructions and reconstructions.** Sage :
Publications.

Putnam, R. (1993). **Making democracy work : Civic tradities in modern Italy.** Princeton
University : Princeton.

RevisionNotes. Co. Uk. (2007). **Development versus dependency theory.** [Online], Available
HTTP : <http://www-revision-notes.co.Uk/revision/619.html>.

The declaration of independence, July 4, 1976. อ้างถึงใน อมร รักษาสัตย์. (2543).
ประชาธิปไตยและรัฐธรรมนูญ ฉบับประชาชน. กรุงเทพฯ: การันต์การพิมพ์.

UN. Department of Economic and Social Affair. (1960). **Community development and related
service.** New York: United Nation Republication, อ้างถึงใน สนธยา พลศรี. (2545).
ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.

Wehmeier, S. , & Ashby, M. (eds.). (2000). **Oxford advanced learner 's dictionary** (6 th ed .).
New York : Oxford University.

Zhang, J. (2007). Modernization theory revisited: a cross-cultural study of adolescent conformity to significant others in mainland China, Taiwan and the USA.[Online], Available
HTTP :http://www-findarticles.com/p/articles/mi_m 2248 /is_n 116_v29/ai_16477245/print. [2007, July 11].
